

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03909

A ZAMLUNG DERTSEYLUNGEN

Maksim Gorky

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מ. גאָרקי.

אַ זאַמלונג דערצייילונגען

ווילנע — 1921

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין.

נאכדרוק פארבאטן

707
80

Public Library
Detroit Mich.

דרוקעריי „ווילנער פארלאג“ פון ב. א. קלעצקין, ווילנע, קליין סטעפן־גאס 23.

מאקסי'ם גאָר קי.

(קורצע לעבנס-באשרייבונג.)

דער אמתער נאָמען פון באַרימטן רוסישן שרייבער איז פֿיעשקאָוו. ער איז געבאָרן געוואָרן אין ניוזשי-גאוואַראָד אין אָן אַרימער פאָמיליע, אין יאָר 1869. ווען ער איז נאָך געווען גאָר אַ קינד איז ער געבליבן אַ יתום — אָן אַטאָטן און אָן אַ מאַמען. גוטע מענטשן האָבן אים אָפּגעגעבן אין דער לערע צו אַ שוּסטער. דער הונגער און די קלעפּ אי פון באַלעבאָס אין פון די שיפורים — די פּועלים האָבן אים גיך דערעסן און ער איז אַנטלאָפּן צו אַן אַנדער בעל-מלאכה, וועלכער האָט אים באַהאַנדלט גיט בעסער פון דעם ערשטן. מיט דעם צווייטן בעל-טובה האָט ער אויך גיך אָפּגעשלאָגן כּפרות, און איז אָנגעקומען צו אַ מאַלער פון איקאָנעס (הייליקע בילדער). ער איז אָבער גיט לאַנג אָפּגעווען ביי דער נייער מלאכה: מן הסתם האָט ער דאָ אויך קיין האָניק גיט געלעקט. ער איז אוועק פון מאַלער און געוואָרן אַ באַהעלפער אין קיך אויף אַ קליינעם דאַמפּשיף, וואָס האָט געמאַכט נסיעות אויף דער וואַלגע. פון שיף איז ער אַריבער אַרבעטן אין אַ גאַרטן, וואו ער איז גע-וואָרן אַרויסגעצויגן; ער האָט געטאָן פּלע-בודות-פּרין און געקראָגן קלעגלאַכע שכירות. ער איז דעמאָלט אַלט געווען אַ יאָר 15 און האָט קוים געקענט לייענען און שרייבן.

זיין ערשטער רבי איז געווען דער קוכער פון שיף, וואו ער האָט געאַרבעט פאַר אַ באַהעלפער. דער קוכער האָט האָלט גע-האַט צו לייענען און האָט באַקאַנט געמאַכט זיין באַהעלפער מיט די ווערק פון גאַגאַל, גליעב אַוספּענסקי און אַנדערע גרויסע רב-סישע שרייבער. אַנייע וועלט האָט זיך געעפּנט פאַר די אויגן פון אַרימען פאַרוואַגלטן יתום, און עס האָט זיך אים פאַרוואַלט צו לערנען. ער איז אוועק אין קאַואַן, אָבער דאָרטן האָט ער זיך דער-

וואוסט באלד נאך זיין קומען, אז פאר די פירות פון עץ-הדעת
דארף מען באצאלן מיט מזומנים. ער האט ניט געהאט ביי דער
נשמה אפילו קיין פארשימלטע מטבע — און פון לערנען איז
שוין קיין רייד ניט געווען. ער איז אָנגעקומען אין אַ בעקע-
ריי, וואו ער האט געקנאָטן די טייג און געבאָקט בייגל פאר 3
רובל אַ חודש, און געאַרבעט האָט ער פון 16 ביז 18 שעה אַ טאָג.
ער האָט לאַנג ניט געקאָנט אויסהאַלטן אַזאַ פינסטערן לעבן. ער
האָט געטרוימט פון דער פרייער לופט און איז געוואָרן אַ "באַסיאַק".
מיר טרעפן אים אין די סטעפּעס פון נאָוואַרָאָסיע, אין דעם האַפן
פון אַדעס, וואו ער שלעפט זעק, ביי דער אַרבעט אין מילן, אויף
אייזנבאַנען, אויף פעלדער, אין די שמוציקע קוואַרטאַלן פון גרוי-
סע שטעט, וואו ער האַנדלט מיט קוואַס און עפל א. ד. ג.
אַבער די גאַנצע צייט פון זיין גלות הערט ער ניט אויף צו
לייענען און צו לערנען זיך. ניט איין מאָל איז ער געווען נאָענט
צו זעלבסטמאָרד, און נאָר זיין שטאַרקער ווילן האָט אים אָפּגע-
האַלטן פון אַ האַנדלונג, וואָס וואָלט צוגענומען פון דער וועלט
איינעם פון די גרעסטע קינסטלער.
זיין ערשטע דערציילונג, וואָס האָט דערזען די וועלט, איז
געווען "מאַקאַר טשודראַ". זי איז געווען אָפּגעדרוקט אין יאָר 1892,
און פון יענער צייט אָן האָט ער אָנגעשריבן העכער 30 דער-
ציילונגען, צוויי גרויסע ראַמאַנען: "פּאַמאַ גאַרדיעיעוו" און די
"דריי חברים" און צוויי דראַמען: "די קליינפירגער" (מישטשאַנע)
און "אויפן דעק".

דער פאָר אָם*.)

די מעשה האָט פאָסירט מיט אַיאָר 15 צוריק. איך האָב דעמאָלט געלעבט אין אַ שטאָט אויף דער וואָלגע. עס איז געווען אַ הייסער טאָג אין יוני. פון אינדערפרי אָן האָב איך פאַרבראַכט אונטן ביים טייך. איך האָב געהאַט אויסצו=שמירן מיט זעגאַכץ אַ פלאַך שיפל, און עס איז שוין געווען אַרום מיטאַג=צייט, ווען ערגעץ אין דער פאַרשטאָט, הינטער מיר, האָט זיך מיטאַמאַל אויפגעהויבן אַ דערשטיקטער בייזער ליאַרים, וואָס מען האָט געקענט אָננעמען פּונווייטן פאַר אַ געשריי פון הונגעריקע אָקסן. איך בין אליין אויך געווען הונגעריק, כּי האָב געוואָלט וואָס גיכער ענדיקן מיין אַרבעט און תּחילת האָב איך זיך ווייניק געקיימערט מיט דעם ווייטן געפּילדער, אָבער דאָך איז ער געוואָקסן מיט יעדער סעקונדע, זיך אויסברייטערנדיק ווי אַרויך, בעה עס ברעכט אויס אַ שריפה.

איך דער הייסער לופט איבער דער פאַרשטאָט איז געשטאַ=אַ וואָלקן פון שטויב. איך האָב זיך איינגעקוקט אין יענער זייט, און עס האָט זיך מיר גענומען דוכטן, אַז די לופט האָבן אָנגע=פּילט צוזאַמען מיטן שטויב, וואָס האָט זיך געהויבן פון דער ערד, אויך פאַרשיידענע קולות און די קולות האָבן זיך געטראַגן פון הונדערטער מיילער. דער שטויב איז געוואָרן וואָס אַ מינוט געדיכ=טער, די פאַרשיידענע קולות אַלץ העכער, די ערד האָט געציי=טערט. אין דערזעלבער צייט האָט אויך גענומען ציטערן מיין

* גאַרקיס דערציילונג איז ערשינען אין דעם בוך, וואָס רוסישע שריי=בער און געלערנטע האָבן אַרויסגעלאָזן לטובת דער הונגער=ליידנדיקער יידישער באַפעלקערונג אין דרום=רוסלאַנד. גאַרקיי באַשרייבט אַן אמתן פאַקט, דעם פאַבראַם, וואָס האָט פאַסירט אין ניוזשני=גאַונאַראַד אין יאָר 1884. דער אמתער נאָמען פון געהרגעטן פאַדריאַטשיק זעלמאַן פון דער דערציילונג איז געוון זייטשלמאַן.

הארץ, און איך האָב געפילט, אז עס רוקט זיך אָן עפעס אַ שרעק, אָן אומגליק...

איך האָב אוועקגעוואָרפֿן מיין אַרבעט, אַרויפגעקלעטערט אויפֿן זאַמדיקן ברעג און זיך אַרומגעקוקט. פֿון אַלע הייזער פֿון די טירן און טויערן האָבן געשפרונגען מענטשן און זיינען געלאָפֿן איבער דער גאַס, ערגעץ ווייטער אינמיטן פֿאַרשטאַט; הינט און קינדער זיינען מיטגעלאָפֿן; באַאומרואיקטע טויבן האָבן זיך געטראָגן איבער די קעפֿ; הינער האָבן זיך געדרייט אונטער די פֿיס. די אַלגעמיינע אויפֿרעגונג האָט מיך אויך פֿאַרכאַפֿט און איך בין מיטגעלאָפֿן.

„אויף דער יעליוואַועטינסקאַיאַ איז אַ פֿאַגראָם!“ האָט עמי-צער אַגעשריי געטאָן.

גלייך אַנטקעגן דער לויפֿנדיקער מאַסע איבער דער ניט-ברוקירטער גאַס איז געפֿליגן אַ משא-פורמאַן שלאָגנדיק מיט רישעות מיט דער לאַנגער לייצע זיין פֿערד און האָט געברומט ווי אַ לייב מיט אַלע זיינע כּוחות:

— אַונזערע קריגן קלעפֿ!... איידא, פֿעק-טרעגער!
איך האָב זיך פֿאַרקערעוועט אין אַ שמאַל געסל און בין געבליבן שטיין.

דאָס געסל איז געווען שרעקלאַך געפֿאַקט מיט מענטשן. פֿאַר אונז, עפעס ערגעץ ווייט, האָט זיך געטראָגן אַ ווילדער גע-שריי פֿון מענטשלאַכע קולות. מען האָט געקענט הערן, ווי עס קלינגען צעקלאַפֿטע שויבן, ווי עפעס פֿאַלט איין מיט אַ גוואַלדיקן גערויש, ווי שווערע קלעפֿ האַקן די לופֿט; איינצלנע קולות האָבן זיך ווי וואַלקנס צוזאַמענגעגאַסן אין איינעם.

— דאָס הרגעט מען די יידן — האָט געזאָגט מיט אַ צופֿרי-דענעם טאָן אַן אַלטער מאַן, וועלכער איז געווען אַנגעטאָן גאַנץ. ריין און אַנשטענדיק; ער האָט געריבן זיינע קליינע מיט קנייטשן דורכגעעסענע הענט: זיי האָבן דאָס פֿשר פֿאַרדינט.

איך האָב זיך דורכגעשלאָגן פֿאַראַויס, נעענטער צום ליא-רים. וועלכער האָט מיך געצויגן צו זיך מיט אַ מאַדגער קראַפֿט און האָט מיר אויפֿגערעגט די בערוון. און ניט נאָר מיך אַליין

האָט ער צו זיך געצויגן, דער שוידערלאַכער ליאַרים; ער האָט אין זיך אַריינגעצויגן אַלעמען אַזוי ווי אַ זומפּ.

די פּנימער, וואָס איך האָב פאַר זיך דערזען, האָבן אַלע געטראָגן אויף זיך דעם אויסדרוק פון אַ טיפּן זינלאָזן האַס; די אויגן האָבן ביי אַלעמען געבלישטשעט אַזוי משונהדיק ווילד און זשעדינע; די שווערע געדיכטע מאַסע האָט זיך געטראָגן פאַראויס און איז געווען קאַפּאַבל צו פאַרניכטן אַלץ אַרום זיך; יעדער איינציקער איז געווען קאַפּאַבל אומצוואַרפן דעם פּאָדערשטן, אים צעטרעטן אונטער די פיס, דערשטיקן און דערווערגן.

איך בין אַריינגעלאָפּן אין אַ הויף, פון דאָרטן בין איך אַריבערגעשפּרונגען איבערן פּלאַנקען אין אַן אנדער הויף, פונ-דאָנען נאָך אין צוויי הויפּן—און איך בין ווידער געווען אין אַ גע-דיכטער מאַסע מענטשן. זיי האָבן אָנגעפּאַקט דעם ענגן פאַר-בוטן הויף פון אַ גרויסן שטיינערנעם הויז, און די ערד האָט ביי זיי פשוט געציטערט אונטער די פיס. פאַרריסן די קעפּ, האָבן זיי עפעס געברומט אַזוי ווי דער טייוול וואָלט אין זיי אַריין. די פּנימער זיינען געווען רויט, צווישן די אָפענע ליפּן האָבן גע-בלישטשעט די ציינער, די הענט האָבן זיי געוואַרפן אין אַלע זייטן, האָבן זיך געשטופּט פאַראויס, געשטויסן, געקלעטערט אויף די דעכער פון די גידעריקע הייזער אין די געהעפטן, אַרונטער-געפּאַלן און ווייטער געקלעטערט. און נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס יעדער איינציקער האָט זיך, דוכט זיך, געשטויסן אין אַ באַזונדערער זייט, האָבן אַלע דאָך געהאַט עפעס אַ פּלל-געפּיל; דער מענטש איז געוואָרן אַן אבר פון איין איינציקן אומגעהייערן קערפּער, וואָס האָט געלעבט מיט דערוועלביקער געוואַלטיקער קראַפּט.

אויפן דאָך פון הויז, ביי דעם קוימען, הויך איבער דער גע-דיכטער מאַסע מענטשן, וואָס דער האַס האָט צוזאַמענגעשמאַלצן אין איין חיה, איז געשטאַנען אַ הויכגעוויקסיקער דאַרער ייד. ער האָט געריסן מיט די פינגער די ציגל פון קוימען און האָט זיי איינס נאָכן אנדערן געשליידערט אונטן; ער האָט דערביי געשריען אומפאַרשטענדלאַכע ווערטער מיט אַ שאַרפּער שטימע, וואָס האָט געקלונגען ווי די שטימע פון דער ווילדער מאַסע אונטן. זיין לאַג-

גע גרויע באָרד האָט זיך געשאַקלט, זיינע ווייסע הויזן זיינען
 געווען באַדעקט מיט רויטע פלעקן.
 צו אים אויבן האָבן זיך געטראָגן שרעקלאַך בייזע גע-
 שרייען:

- שיסט אים אַרונטער פון דאָרטן!
- גיט אַהער אַַבִּיקסן! וואַרכט אויף אים שטיינער!
- קלעטערט צו אים אַרויף!

אין שטוב דורך די פענסטער האָבן זיך געזען דונקלע
 פיגורן. דאָס זיינען געווען די פאַגראַמשטשיקעס, וועלכע האָבן
 צעטראַסקעט די ראַמען און געוואָרפן פון אינעווייניק אין הויף
 אַלערליי זאַכן.

אַ בחורל מיט געגרייזלטע האָר און אַ ברייטן מויל האָט
 צוגעשלעפט צום פענסטער אַ שפיגל, אים אויפגעהויבן אין דער
 הויך און אַ געשריי געטאָן:
 — איידאָ, היט זיך!

דער שפיגל האָט אַ בלישטשע געגעבן אין דעם שיין פון דער
 זון און איז געפאלן אויף דריערד. דער בחורל האָט זיך אַריבער-
 געבויגן דורכן פענסטער און האָט אים באַגלייט מיט די אויגן.
 זיין ברייטער פנים האָט געטראָגן אַן ערנסטן, פאַרזאָרגטן אויס-
 דרוק, אָבער אַן דעם מינדסטן שפור פון רישעות. ביי אַ צווייטן
 פענסטער האָט זיך באַוויזן אַ יונג מיט אַ שוואַרצן באָרד, מיט
 אַ קישן אין האַנט. איין ריס—און אַ געדיכטער ווייסער וואַלקן פון
 פעדערן האָט זיך אויפגעהויבן אין דער לופטן.

— עס שנייט, ברידער, זעט, אַז איר זאָלט גיט אָפּפריין די
 נעזער! — האָט אַ געשריי געטאָן דער יאָלד, ווען די פעדערן זיינען
 געפאלן אויף די קעפּ.

אויפן הויף האָבן זיך דערהערט קולות.

- אַהער! איינער האָט געפונען אין אַ טון יידישע קינדער.
- הרגעט זיי אַוועק!
- מיט די שאַרבנס אָן וואַנט!
- הע, דו, אַלטער זשיד! גיי-זשע אַרונטער! מען האָט

געפונען דיינע אייניקלאַך!

— קריך אַרונטער פון דאָך; אויב ניט, דערשלאָגן מיר די—
בע ממזרים!

אין דער לופט האָט זיך דורכגעטראָגן אַ קינדערשער גע-
שריי—דאָס איז געווען אַ שרעקלאַכער קול, וואָס האָט דורכגע-
שניטן דעם פאַרשטיקטן ליאַרים פון דער מאַסע, אזוי ווי אַ בליץ
שניידט דורך די וואָלקנס. און דער ליאַרים איז געוואָרן אַ ביסל
שוואַכער.

— רירט זיי ניט אָן!—האַט עמיצער אַ געשריי געטאָן.

— לאַזט די קינדער צורו!

— שלאָגן דאָרף מען די עלטערע!

עס האָט זיך ווידער דערהערט אַ קינדערשער קולכל, דין און
שאַרף, וואָס האָט אַ שניט געטאָן אין האַרצן און האָט באַטויבט
מער ווי אַלע אַנדערע קולות צוואַמען.

— זיך צעשלאָגן דעם קאַפּ?

— ניין, צעדריקט די פיס!

— דאָס איז אַ ביסל אָן אַלטער שד!

— אַנטיפּ, קום אַרויף אויבן—אַרונטערוואַרפן דעם אַלטן

זשיד!

צוויי פעק-טרעגער, אמתע גבורים, האָבן זיך דורכגעשטופט
דורך דעם מאַסע און האָבן גענומען קלעטערן אויפן דאָך.
אין אַ פענסטער האָט זיך ווידער באַוויזן דער בחורל מיט
די רויטע באַקן און ערנסטן געזיכט. ער האָט זיך געמאַטערט
אַרויסצושטופן דורכן פענסטער אָן אַלמער אָדער אַ קאַסטן און
האַט אַ געשריי געטאָן צו די מענטשן אונטן אין הויף:
— קינדער, כאַפּט, ס'איז געפּעס!

דער קאַסטן האָט אָבער ניט געקענט דורכגיין דורכן פענ-
סטער. דער בחורל האָט אים אָפּגעשלעפט צוריק, איז אויף איין
רגע פאַרשוואַנדן געוואָרן, האָט זיך ווידער באַוויזן אין פענסטער
און אַ געשריי געטאָן, אויסציענדיק די ווערטער:

— הויף-ניט זי-גיי-יך!

אונטן איז אַרונטערגעפאלן מיט אַ בראַוג אַ הויפּן טעלער,
דערנאָך איז אַרונטערגעפאלן אַ בלאַנק-געפּוצטער סאַמאָואַר. די

מענטשן אין הויף זיינען אָפּגעשפרונגען אָן אַ זייט, פאַרשטעלט דעם קאָפּ מיט די הענט און זיך געקייקלט פון געלעכטער. אַ דיִ קער פויערל מיט רויטע האָר האָט אויפגעהויבן דעם סאַמאָואַרי האָט אים אַ וואָרף געטאַן אין דער הויך און דערנאָך ווידער אויף דר'ערד און האָט אים אָנגעהויבן צו טרעטן מיט די פיס. אויפן דאָך האָט זיך דערהערט אַ שרעקלאַכער געשריי... אַלע האָבן אַ קוק געטאַן אויבן. דאָס בלעך פון דאָך האָט געבראַזגעט. עמיצן האָט מען פון דאָרטן געריסן מיט אַלע כוחות. עטלאַכע סעקונדן איז דער מענטש געהאַנגען אין דער לופטן, ציטערנדיק מיט אַלע איברים. דערנאָך האָט ער זיך אָפּגעריסן און איז מיט אַגעשריי אַראָפּגעפלויגן אונטן. עס האָט זיך דערהערט אַ העסלאַכער, ווייִ כער קלאַנג...

איך בין אַרויסגעלאָפּן פון הויף און הינטער מיר האָט גע-
הילכט אַ ברומעריי מיט נצחון:

— א—א—א—! ...

— אהא... אה! ... דאָ האָבן מיר אים געפאַקט!

אין גאס האָט מען געבראַכן טישן און שטולן, געהאַקט קאַסטנס, מיט געלעכטער און לצנות געריסן בגדים. אַרום האָבן זיך געטראָגן פעדערן, פון די פענסטער פון צוויי הייזער זיינען געפּלויגן קישנס, קערב, שטיקלאַך מעבל. די מאַסע איז פאַר-
כאַפט געוואָרן פון ווילדן צעשטערונגס-גייסט, און זי האָט גע-
כאַפט די זאַכן, געריסן זיי, געבראַכן אויף דער העלפט, געטראָטן אונטער די פיס... צוויי פרויען, באַדעקט מיט טייכן שווייס, רויט ווי אינדיקעס, האָבן זיך פעסט איינגעריסן מיט די הענט אין אַ קאַסטן און אים געשלעפט יעדערע צו זיך. פוּך און פערערן זיינען זיי געפּלויגן אַרום די קעפּ. די פרויען האָבן עפעס גע-
שריען איינע דער צווייטער אין פנים אַריין, אָבער וואָס—האָט מען ניט געקענט הערן; די קולות זיינען פאַרשטיקט געוואָרן דורכן קראַך פון האַלץ, דורך דעם ווילדן גערויש פון דער מאַ-
סע און דער עיקר זורך דעם העסלאַכן געשריי, וואָס האָט זיך געטראָגן פון די פענסטער פון הויז.
אַ פויער, הויך און שטאַרק ווי אַ גבור, איז פאַרבייגעאַנגען

לעבן מיר, אין א צעריסענער העמד און אן א היטל, די האָר זיינען געווען ביי אים צעוואָרפן און איבערן שמוציקן געזיכט האָט גערונען בלוט, וואָס איז געווען דיק און כמעט שוואַרץ. ער האָט געמאַכט מיט די הענט, און אַ תּמעוואַטער שמייכל איז געלעגן אויף זיינע ליפן. ער האָט זיך פּלוצלונג אָנגעשטויסן אָן אַ פּאַנאַר. ער האָט אים תּיכּף אַרומגעכאַפּט מיט ביידע הענט, זיך אָנגע-שפּאַרט אָן אים מיט זיין ברייטער ברוסט, און גענומען אים טרייסלען. דער פּאַנאַר האָט זיך אָנגעהויבן צו שאַקלען און איז איינגעפּאַלן. "אַט אַווי", האָט אַ געשריי געטאָן אַ צווייטער פּויער, איז צוגעלאָפּן, האָט געכאַפּט דעם פּאַנאַר און איז געפּאַלן מיט אים צוזאַמען.

מיטאַמאַל האָט זיך באַוויון אין דער מאַסע, ווי אַ טויב אין אַ וואַלקן פּון רויך, אַ מיידל אין צעריסענע קליידער, מיט פּונאַנדערגעלאָזענע האָר. זי איז געלאָפּן מיט איין איינגעבוניגע-נעם קאַפּ. דאָס געזיכט בלאַס ווי שניי, די אויגן ברייט אויפ-געריסן.

— הרגעט זי אַוועק די זשידאַווקע!—האַט געברומט אַ שטי-מע, און דאָס מיידל איז פּאַרשוואַנדל געוואָרן אין דער לעבע-דיקער מאַסע, ווי אַ צוקערקע אונטער פּליגן. איבער איר איז באַלד געוואָרן אַ מישמאַש פּון מענטשלאַכע קערפּערס; מען האָט געקענט זען אויפּגעהויבענע קולאַקעס; די לופּט האָט זיך אָנגעפּילט מיט אַ מאַרדנעם תּאוּהדיקן קרעכצען, מיט גראָבע ווער-טער, זידלערייען, פּייפּעריי, מיטן קלאַנג פּון שטאַרקע קלעפּ, — דאָס אַלץ האָט זיך צונויפּגעמישט אין איין ווילדן, רישעותדיקן קול פּון גצחון...

— פּלאַץ! זעלמאַן קומט צו פּאַרן!—האַט זיך דערהערט אין דער מינוט פּון אַ רעדל מענטשן, וועלכע האָבן עפּעס געשלעפּט איבער די שטיינער. דאָס "עפּעס" איז געווען אַ מענטש אַדער דער קערפּער פּון אַ מענטשן, אַ האַלב-נאַקעטער, מאַגערער קערפּער, צע-קוועטשט, צעריסן, פּון קאַפּ ביז די פּיס באַדעקט מיט בלוט און שמוץ. צו זעלמאַנס פּוס איז געווען צוגעבונדן אַ שטריק, מיט וועלכן מען האָט אים געשלעפּט איבער די שטיינער פּון גאַס, און

א ברייטער פאס בלוט האָט באַצייכנט דעם וועג. צווישן די פלייצעס האָט זיך געשלעפט אַ שטיק פלייש, צעזעצט, באַגאַסן מיט בלוט, און צוואַמען מיט די לאַנגע, מאַגערע הענט האָט זיך דאָס געשלאַגן אָן די שטיינער...

אַ גאַסן-יונג איז צוגעלאָפּן און אַרויפגעשפרונגען אויפן קער-פער. זיינע פיס זיינען איינגעוונקען געוואָרן אין די ווייכע שטי-קער פלייש, ער האָט פאַרלאָרן דאָס גלייכגעוויכט און איז געפאַלן. אלע האָבן אויסגעשאַסן מיט אַ געלעכטער. זעלמאַן איז געווען אַ רייכער פּאַדריאָטשיק. איך האָב אים אָפט געזען פאַר זיין לעבן. אָבער דאָס, וואָס האָט זיך איצט געשלעפט פאַר מיינע אויגן אין גאַס, האָט ניט געהאַט קיין שום ענלאַכקייט ניט מיט אים און ניט איבערהויפט מיט אַ מענטשן.

גאַנץ פאַרהילכט דורך דעם, וואָס איז פאַר מיר פאַרגעקומען, שיר דערשטיקט פון שטיב, האָב איך זיך געשלעפט נאָך דער מאַסע ווי אַ שפּענדל שלעפט זיך אויף אַ טייך נאָכן שטראָם וואַסער, און אַלין, וואָס איך האָב געזען, איז מיר פאַרגעקומען ווי אַ שרעקלאַכער חלום. דאָרטן, אויף אַ נידעריקן רינשטאַק וואָס גייט פון דאָך, איז געבליבן הענגען אַ ווייסער אונטערראַק; ער שוועבט הויך אין דער לופטן, און איינע אָן אַלטינקע שטעלט זיך אויף די שפיץ פינגער און שטרעקט אויס די דאַרע ברוינע האַנט און וויל אים כאַפּן. אַ באַוואַקסענער טרעגער פלייסט זיך אַרויפצושפּאַרן אַ סאַמעטענע היטל אויף זיין ברייטן קאַפּ. גאַסן-קינדער לויפן נאָך די עלטערע, קלייבן שטיקלאַך פון די צעבראַ-כענע שפיגלען, און איינער פון זיי כאַפט שפּרינגענדיק די פע-דערן, וואָס פליען אַרום אין דער לופטן.

עס קומט צו לויפן אַ פּאַליציי-מאַן; ער כאַפט אַרויס דעם שוועדד פון שייד, אָבער מען לאַכט אים אויס, און פון הינטן הערן זיך געשרייען:

— האַלט אים!

— לאַזט אים ניט דורכגיין!

איינער וואַרפט אים אונטער די פיס אַ צעבראַכענעם קעסטל

און דער פּאָליציי-מאַן פּאַלט איבער אים. אַ הויכער געלעכטער
שיסט אויס אין דער מאַסע.

איך טו אַ קוק אויף דר'ערד; ביי מיינע פיס ליגט אַ שטיק
פאַרבלוטיקטע הויט באַדעקט מיט האַר...

— אַהער, אַהער, איר מענטשן!

דער געשריי קומט פון הויף. די מאַסע שטופט זיך אַהין
אַריין דורכן טויער. עס טראַגט זיך אַ ברומעריי, אַהודזשעריי, אפיי-
פּעריי— אַ ריכטיקער גיהנם.

— שלאַגט זי! שלאַג-אַ-אַגט זי! — שרייט מען.

אין הויז, אינעווייניק, אויפן צווייטן גאַרן, פויקט איינער
מיט אַ ברעכשטאַנג, זיך סטאַרעווענדיק דורכצומויערן די וואַנד
צווישן צוויי פענסטער. שטיקלאַך קאַלך און ציגל ברעקלען זיך און
פאַלן אַרונטער, נאָך זיי ציט זיך אַ וויסער וואַלקן שטויב. פון
אַ פענסטער פליט אַ טאַץ, דרייט זיך אום אין דער לופטן און
פאַלט אויפן קאַפּ אַ דיקער פרוי. די פרוי בייגט זיך איין אין
צווייען, אַרויסלאַזנדיק אַ הילכעדיקן קוויטש.

„קאַזאַקן!“

„לויפט, ברידער! קאַזאַקן קומען!“

אויפן עק גאַס באַווייזן זיך קעפּ פון פּערד, בלויז קאַזאַצ-
קע היטלאַך, קאַזאַצקע נאַגאַיקעס, און אַ הויכע הילכעדיקע שטי-
מע קאַמאַנדירט:

„דריי אין אַ ריי — ביעגאַם מאַרש!“

אַ הויפּן ציגל פאַלט אויפן טראַטואַר. די וואַנט צווישן די
צוויי פענסטער איז דורכגעבראַכן, און באַלד נאַכרעם רוקט זיך
דורך פאַמעלאַך דורך די פאַרמלאַזע לאַך אַ גרויסער אַלמער. ער
שאַקלט זיך, קריכט אַזוי ווי קעגן זיין ווילן, האַקט זיך אָפּ ביי
אַ קאַרניז, דרייט זיך אום און פאַלט אַרונטער אויף די שטייבער
מיט אַ גוואַלדיקן קראַך. די לופט ווערט אַנגעפילט מיט אַ ווילדן
גערויש, וואָס האַלט אָן אַ לאַנגע צייט, און עס דוכט זיך, אַז
אַ שטראַם טראַגט זיך אונטער דער ערד, באַדעקט מיט שוים,
אין אַ ווילדן גרימצאַרן, זיך רייסנדיק פון זיין געלעגער אויבן
אַרויף, דרויסן...

די מאַסע לויפט אונטער די קלעפ פון די נאַגאַיקעס און פון די פיס פון די פערד. זי לויפט ווי אַ סטאַדע שעפסן, נאַריש, בלינד. מען קען זיך לייכט באַהאַלטן אין די הויפן, אַריבער-שפּרינגען פאַרקאַנעס, דאָך לויפן זיי אַלע פאַזע גאַס, אונ-טערשטעלנדיק זייערע קעפּ, רוקנס און פלייצעס אונטער די שאַר-פע קלעפּ. אַ קרעפטיקער פאַק-טרעגער מיט אַ געגרייזלטן קאַפּ קערט זיך פּלוצלונג אום, גיט אַ פערד אַ גוואַלדיקן טראַסק אין מאַרדע, און ווערט פאַרשוואונדן אין דער געדיכטער מאַסע קאַזאַקן. און אויפן פּלאַץ, וואו ער איז פאַרשוואונדן געוואָרן, זשוזשען אַן אַן אויפהער די קאַזאַצקע נאַגאַיקעס. די קאַזאַקן רייטן וויי-טער, אַ פערד ביי אַ פערד, ווי אַ פעסטע וואַנט, און די מענטשן אין גאַס לויפן ווי משוגעים, שטופנדיק און שטויסנדיק איינער דעם צווייטן.

— וואַרפט שטיינער אויף די קאַזאַקן!

פאַר די קאַפּיטעס פון אַ פערד וואַרפט זיך אַ פרוי, האַלב נאַקעט, באַגאַסן מיט בלוט. זי איז ערשינען גאַנץ פּלוצלונג, אזוי ווי זי וואַלט אַרויס פון דער ערד; מיט אַ שוידערלאַכן געוויין כאַפט זי אָן דעם פוס פון פּאָדערשטער קאַזאַק.

— לויפט! לויפט!

— שטייט!

— שלאָגט די קאַזאַקן!

די מאַסע שרייט עס אויס און—לויפט ווייטער, ווי אַ באַרג-שטראָם, ניט אַפּשטעלנדיק זיך אויף איין רגע. די לופט איז אַנגע-פילט מיט די קלעפ פון די קאַפּיטעס, וועלכע קלינגען איבער די שטיינער. די פערד קענען זיך קוים באַוועגן דורך די שטיקלאַך מעבל און גאַנצע בערג צערסיסענע מלבושים, וועלכע ליגן זיי אונטער די פיס. די פערד שטעלן זיך אויף די הינטערשטע פיס. די מאַסע בלייבט שטיין און קערט זיך אום צו די קאַזאַקן.

— פּופציק מאַן אַרונטער פון די פערד!

די מאַסע ברומט און וואַרט. אַבער הינטער איר, אויפן אַנדערן עק גאַס, באַווייזן זיך אויך פּאַליציי-לייט און קאַזאַקן צופוס. דאָן פאַנגט מען אָן צו שפּרינגען איבער די פאַרקאַנעס, אַריי-נ-

צולויפן אין די הויפן; די קאָזאַקן לויפן נאָך און מאַכן אַרעסטן.
 נאָר-וואָס איז געווען די מאַסע אַ ווילדע היל, וועלכע האָט אָן
 רחמנות, אָן פאַרשטאַנד געטויט און געפייניקט גאַנץ אומ-
 שולדיקע מענטשן, און איצט זיינען די בעסטיען ניט מער ווי
 פחדנים. קאָזאַקן און און פּאָליציי-לייט באַפאַלן די לויפנדיקע אויך
 אומזיניג און אָן מיטלייד, די פאַרפּאָלגטע לויפן איבער די גאַסן
 ווי טרוטן, מיט קללות און זידלערייען.

אינאַוונט, בעת איך בין פאַרבייגעגאַנגען אויפן מאַרק
 אַ קאָזאַקן פּיקעט, האָב איך געהערט, ווי איינער פון די קאָזאַקן
 האָט געזאָגט צום צווייטן:

— מען זאָגט, אַז עס זיינען דערהרגעט געוואָרן פּערצן
 זשידעס!

דער צווייטער האָט גאַרניט געענטפּערט און גלייכגילטיק
 גערויכערט זיין פיפּקע.

קין און ארטעם.

קין איז געווען אַ קליינזאָקסיק, לעבעדיק יידל, מיט אַ שפיציקן קאַפּ, מיט אַ געלן דאַרן פנים, די ביינער פון די באַקן און די מאַרדע זיינען געווען באַוואַקסן מיט קופּקעס געלע האַרטע האַר, און דער פנים האָט אויסגעזען אַזוי, ווי ער וואָלט אַרויס-קוקן פון אַן אַלטן אַרומגעריסענעם ראַם פון פלוש, וואָס זיין צודעק פון אויבן וואָלט געווען דער קאָזירעק פון אַ פאַרשמירטער היטל.

פון אונטערן קאָזירעק און די געלע גאָר ווי אויסגעפליקטע ברעמען, האָבן געבלישטשעט קליינטשינקע גראַע אייגלאַך. זיי פלעגן זיך זייער זעלטן אָפּשטעלן אויף איין זאָך אַ לאַנגע צייט; זיי פלעגן אָן אַן אויפהער שניצל לויפן פון איין זייט אין דעם אַנדערן און אומעטום האָבן זיי געוואָרפן שמייעלאַך—מיט פחד, מיט חניפה, מיט אַ זוכעניש פון חן און חסד.

איטלאַכער, וואָס האָט געזען די דאָזיקע שמייעלאַך, האָט פאַרשטאַנען באלד אויף אַן אַרט, אַז דאָס עיקר-געפיל פון מענטשן, וועלכער קאָן אַזוי שמייעלען, איז דאָס, וואָס יענער האָט מורא פאַר אַלץ און פאַר אַלעמען, און אין איין רגע קען ער פאַרציטערט ווערן פון שרעק ווי אַ בלאַט פון בוים. און דעריבער, ווער עס האָט זיך נאָר ניט געפוילט, האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט מיט רישעותדיקע לצנות און אַ שנעל אין נאָז דעמדאָזיקן געפיל פון דעם יידן, אַ געפיל, וואָס איז געווען תמיד אָנגעשטרענגט און האָט דורכגעדרונגען ניט נאָר זיינע נערוון, אָבער משמעות אפילו די פאלבן פון דעם פאַרוטינענעם אָנצוג, וואָס האָט באַדעקט זיין אויט-געדאַרטן גוף פון אויבן ביז אַראָפּ און האָט אויך אייביק געצי-טערט.

דעם אירנס נאָמען איז געווען חיים אהרן פורוויץ; אָבער גערופן האָט מען אים קין. דאָס איז איינפאַכער ווי חיים; דער

צוילינגס
0.1

גאָמען קין איז מער באַקאנט צווישן מענטשן און אין אים ליגט אַ גרויסע מאַס פון באַליידיקונג. דער נאָמען איז אפילו נישט געגאָנגן. גען צו דעם קליינען, דערשראָקענעם און שוואַכן מענטשל, אָבער יעדערן האָט זיך געדאַכט, אז דערדאָזיקער נאָמען מאַלט אָפּ גאַנץ דייטלאַך דעם גוף און די נשמה פון יידן און פאַר איין גאַנג באַליידיקט ער אים.

ער האָט געלעבט צווישן מענטשן, וועלכע זיינען געווען שלימוזלניקעס, און פאַר אַזעלכע איז אַלעמאַך אַ גרויסער פאַרגעניגן צו באַליידיקן דעם צווייטן, און זיי ווייסן אויך, ווי אזוי דאָס צו טאָן, ווייל לעת-עתה קענען זיי בלויז אויף אַזאַ אופן זיך נוקם זיין פאַר זייערע קריוודעס, און באַליידיקן קינען איז געווען גרינג. ווען מע האָט מיט אים געטריבן לצנות, האָט ער מערניט ווי געשמייכלט, און זיין שמייכלען איז געווען פון אַ מענטשן, וועלכע כער האָט זיך אין עפעס פאַרזינדיקט; צייטנווייז האָט ער זיינע באַליידיקער נאָך אליין אונטערגעהאַלפן צו מאַכן שפּאַס פון אים; דאָס איז געווען אַ מין האַנטגעלט, וואָס ער האָט געגעבן די מענטשן פאַר דאָס רעכט צו לעבן און אַטעמען צווישן זיי. ער האָט געלעבט פון האַנדל, פאַרשטייט זיך. ער איז געגאַנגען איבער די גאַסן מיט אַ הילצערנעם קעסטל אויף דער ברוטט און האָט געשריען מיט אַ זיסן, דינעם קולכל: — וואָק-שאַ! שוועבעלאַך! נאָדלען! שניט-סחורה! אַלערליי קלייניקייטן!

נאָך איין כאַראַקטער-צוג: אויערן האָט ער געהאַט גרויסע, אָפּגעשטאַנענע, און זיי פלעגן זיך הייבן און פאַלן אָן אַן אויפ-הער, פונקט ווי ביי אַ שראַקעדיקן פערד. געהאַנדלט האָט ער אין שיכאַן, אין אַ געגנט, וואו עס האָט זיך פאַרקליבן דער גאַנצער אָפּגעריסענער נאַקעט פון שטאַט — פאַרשיידענע „פאַרבראַקירטע“ מענטשן. שיכאַן שטעלט פאַר אַ שמאַל-לע גאַס, וואָס איז פאַרבוט מיט אַלטע הייזער, הויכע און מרה-שחורהדיקע; אין זיי געפינען זיך אַכסניות, שיינקען, ברויט-בעקע-רייען, קראָמען מיט עסנוואַרג, מיט אַלטן אייזן און מיט אַלער-לייאיקע אָפּגעניצעוועטע זאַכן; אין זיי האָבן געוואוינט גנבים און

קויפער פון געגנבעטער סחורה, אַרימע הענדלער און הענדלערקעס מיט עסנוואַרג. אין גאָס איז שטענדיק געלעגן אַ שאַטן פון די הויכע הייזער, און עס איז געווען דאָרטן אַ סך בלאַטע און שיכורים; זומערצייט איז די גאָס תמיד געווען פול מיט אַ שטאַרקן עיפוש פון עפעס, וואָס האָט געפּוילט, און פון איבערגעברענטע בראַנפן. די זון פלעגט נאָר גאַנץ באַגינען, פאַרזיכטיק און ניט אויף לאַנג, אַרייַנקוקן אַהער אין גאָס, אזוי ווי זי וואָלט מורא געהאַט צו באַ- שמוצן מיט דער בלאַטע אירע שטרעלן.

די גאָס האָט זיך געצויגן איבער אַ ווייטל פון אַ באַרג, ניט ווייט פון דעם ברעג פון גרויסן טייך, און איז תמיד געווען פול מיט אַרבעטער פון שיפן, מיט מאַטראַסן פון דאַמפער, מיט פעק- טרעגער. דאָ האָבן זיי געשיפורט און געלעבט אַ גוטן טאָג אזוי ווי זיי פאַרשטייען, און אויך דאָ, אין פאַרבאַרגענע ווינקעלאַך, פלעגן די גנבים זיצן און וואַרטן, ביזוואַנען יענע וועלן ווערן גוט מלא. לעבן די טראַטואַרן פון גאָס זיינען געשטאַנען גרויסע ליימענע טעפּ פון די הענדלערקעס מיט פעלמענעס (פלייש-קנייד-לאַך), טישלאַך פון די הענדלער מיט געפילטע קוכנס און אָפּגע- קאַכטע לעבער. די מאַסן אַרבעטער פון טייך האָבן זשערנע גע- שלוגען די הייטע אכילות, די שיכורים האָבן געזונגען לידער מיט ווילדע קולות און זיך געזידלט, די סוחרים האָבן מיט הילכעדיקע שטימען פאַררופן צו זיך דעם קונה און געלויבט זייער סחורה; עס האָט זיך געטראָגן אַ בריאַזג פון די וועגנס, וואָס האָבן זיך קוים מיט צרות געקענט דורכשפאַרן צווישן די רעדלאַך מענטשן, וועלכע זיינען געשטאַנען אין גאָס, האָבן געקויפט אָדער פאַרקויפט, גע- וואַרט אויף אַרבעט אָדער אויף אַ כּשרע מציאה. אַ קאַשעבוצע פון טענער האָט זיך געטראָגן ווי אַ ווינט איבער דער גאָס, וואָס איז געווען שמאַל ווי אַ טייך מיט שטייענדיק וואַסער, און די טע- גער האָבן זיך געהאַקט און צעהאַקט אָן די שמוציקע ווענט פון די הייזער; די הייזער האָבן אויסגעזען ווי אַ לייב באַדעקט מיט וואונדן, ווייל די קאלך האָט זיך פון אויבן אָפּגעברעקלט און איז געווען אויסגעשמירט מיט גרינע פאַרשימלטע פלעקן. אין דערדאָזיקער גאָס, וואָס איז געווען פול מיט קאַכעדיקער

בלאָטע, מיט אַ הילכעדיקן גערויש און מיט ניבול-פה, האָבן זיך שטענדיק אַרומגעדרייט קינדער, — קינדער גרויסע און קליינע, אָבער איינס ווי דאָס אַנדערע שמוציק, הונגעריק און פאַרדאַרבן. זיי זיינען דאָ אַרומגעלאָפן פון אינדערפרי ביז אינאַונט און געלעבט האָבן זיי פון דער גוטסקייט פון די הענדלערקעס אָדער פון זייערע פלינקע קליינע הענטלאַך, און ביינאכט האָבן זיי זיך געלייגט שלאָפן ערגעץ אָן אַ זייט, — הינטער אַ טויער, אונטער אַ מישל פון אַ כוכן-טרעגער, אין דעם טיפן פענסטער פון אַן אונטערשטן גאַרן. ווי די זון פלעגט נאָך אויפגיין, זיינען שוין ווידער געווען אויף די פיס די קליינע אויסגעצאַרטע קרבנות פון קינדערשע קראַנקייטן, און האָבן זיך באַלד גענומען צו דער אַרבעט: גנבענען געשמאַקע און טייערע ביינס און אויסבעטלעך די צוגעפויילטע, וואָס זיי האָבן דורכן טאַג פאַרקויפט צו בעלנים. וועמעס קינדער זיינען דאָס געווען? אַלעמענס... אָט אין דער גאַס איז דאָס קין אַרומגעגאַנגען טאַג-טעגלאַך, אויסרעכענענדיק אויפן קול דעם לאַנגן צעטל פון זיינע סחורה, און דאָ האָט ער זי טאַקע פאַרקויפט צו די פרויען פון גאַס. זיי פלעגן ביי אים אַנטלייען אויף אַ פאַר שעה אַ פערציקער מיטן תנאי, אַז זיי זאָלן אים אָפגעבן צוריק צוויי-און-צוואַנציק קאָפיקעס, און זיי האָבן שטענדיק באַצאָלט ערלאַך זייער טוב. איבערהויפט האָט קין געפירט אין דער גאַס גרויסע געשעפטן; ביי די אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך אַוועק געלאָזן שיכורן, האָט ער געקויפט די העמדער, היטלאַך, שטייול און האַרמאַניקעס, ביי די פרויען — די ספּאַרניצעס, די יאַקלאַך, די צירונג, וואָס זיינען ווערט געווען אַ גראַשן, און דערנאָך האָט ער פאַר דער סחורה געקראָגן אַנדערע אָדער ער האָט זי פאַרקויפט מיט אַ צוואַנציקער פּרינסת, און עס איז גיט פאַרביי איין שעה אין טאַג, וואָס מען זאָל פון אים גיט אָפלאַכן אָדער גיט מכבד זיין מיט קלעפּ און אַמאַל פלעגט מען אים אינגאַנצן אַרומנעמען. ער האָט זיך אויף דעם גיט באַקלאָגט; אויף די אַלע קלעפּ און באַליידיקונגען האָט ער געענטפערט מיט זיינע ווייך-טראַגישע שמיכעלאַך.

עס פלעגט זיך טרעפן, אַז אין אַ פינסטערן ווינקל פון גאַס

פלעגן דעם יידן באפאלן צוויי-דריי יונגען, וועלכע זיינען געווען קאפאבל פון הונגער אָדער פון דאָרשט נאָך בראַנפן אַוועקהרגע-נען אַ מענטשן; אַראָפּגעשליידערט אויף דר'ערד מיט אַ זעץ פון קולאַק אָדער גלאַט פון שרעק, פלעגט קין זיצן ביי די פיס פון זיינע רויבער, ציטערן מיט אַלע איברים, זוכן אין די קעשענעס און זיך בעטן ביי זיי:

— האַרעלאַך! גוטינקע! נעמט ניט צו אַלץ... מיט וואָס וועל איך האַנדלען?

און זיין דאָרער פנים האָט זיך אינגאנצן געטרייטלט פון די מיליאָנען שמייכעלאַך.

— נו, פאַרשטעק דיין פּיסק! גיב נאָר אַהער דרייסיק קאָפּ-פּיקעס...

די גוטע האַרעלאַך האָבן פאַרשטאַנען, אַז מען דאַרף ניט אַרויסרייסן ביי דער קו דעם גאַנצן אייטער, ווען מען וויל קריגן פון איר מילך.

עס פלעגט זיך טרעפן, אַז ער פלעגט זיך אויפהייבן פון דר'ערד און גיין צוזאַמען מיט זיי איבער דער גאַס, שפאַסנדיק און שמייכלענדיק; זיי האָבן אים אויך אַ טובה געטאָן און גערעדט מיט אים און אָפּגעלאַכט פון אים און אַלע האָבן זיך געהאַלטן פּראָסט און אָפּן. און נאָך אַזאַ באַגעגעניש פלעגט קין מער ניט ווי ווערן אַ ביסל דאָרער.

מיטן קהל האָט ער על-פל-פנים ניט געלעבט אין אַהדות. נאָר גאַנץ זעלטן האָט מען אים געקאָנט זען צוזאַמען מיט אַ יידן, און יעדעס מאל איז געווען לייכט צו באַמערקן, אַז יענער קוקט אויף קינען מיט גאווה און פאַראַכטונג. אין גאַס האָט מען גערעדט, אַז קין איז געלעגן ביים קהל אין חרם, און אַ קורצע צייט האָבן אים די הענדלערקעס פון גאַס גערופן „פאַרפּלונכטער“.

עס איז אַ סברה, אַז די מעשה מיטן חרם איז געווען אַן אויסגעקלערטע, הגם קין איז בלתי ספק געווען אַ שטיקל אפיקורס, ער האָט מחלל שבת געווען און געגעסן טריפות. מען פלעגט אַז-שטיין צו אים מיט קשיות, ווי אַזוי האָט ער ביי זיך געפּוועלט צו עסן אַזעלכע זאַכן, וואָס זיין אמונה האָט געאַסורט? ער פלעגט

זיך צונויפקארטשען, אָנהייבן צו שמייכלען און זען יוצא צו ווערן מיט אַ גלייכווערטל אָדער גאָר אַנטלויפן; פון דער יידישער אַמונה און די יידישע מנהגים האָט ער קיינמאָל קיין וואָרט נישט דערציילט.

אַפילו די אומגליקלאַכע קינדערלאַך פון דערדאָזיקער גאַס האָבן אים אויך גערודפּט; צו אים אין קעסטל און אין רוקן האָבן זיי געוואָרפן שטיקער בלאָטע, די שאַלאַכץ פון קאוואָנעס און אלערליי פּאַסקוידסטווע. ער האָט זיך געסטאַרעט זיי אָפּצושטעלן מיט זיסע רייז, אָבער על-פי רוב פלעגט ער אַנטלויפן פון זיי אין די געדיכטע רעדלאַך מענטשן, וואו זיי זיינען אים נישט נאָכגעלאָפן, מחמת זיי האָבן מורא געהאַט, מען זאָל זיי דאָרטן נישט צערטעטן אונטער די פיס.

אזוי האָט געלעבט קיין טאָג איין, טאָג אויס; אלע האָבן אים געיאָגט;—ער האָט געהאַנדלט, געציטערט פון שרעק און גע-שמייכלט. און אַט האָט צו אים איין מאָל זיין מזל אויך אַ שמייכל געטאָן...

* * *

איטלאַכער ווינקל פון לעבן האָט זיך זיין אייגענעם טיראַן. אין שיכאַן האָט דיזאָזיקע ראָלע געשפּילט דער שיינער אַרטעם, אַ יונג-אַריי, מיט אַ רעגלמעסיק-קיילעכדיקן קאַפּ, וואָס איז געווען באַדעקט מיט אַ געדיכטע היטל פון שוואַרצע געגרייזלטע האָר. די ווייכע האָר האָבן זיך אים געשאַטן אויפן שטערן אין מאַדנע רינגען און זיך אַרובטערגעלאָזן ביז די וואונדער-שיינע סאַמעטענע פרעמען און די גרויסע פרוינע אויגן, לענגלאַכע און תמיד פאַר-צויגן מיט עפעס אַ פוטערדיקער פייכטייט. אַ נאָז האָט ער געהאַט אַ גלייכן אַזא, ווי מען זעט אויף די בילדער פון די אַלטע רוי-מער, ליפן רויטע, פולע, זאַפטיקע, באַדעקט מיט גרויסע שוואַרצע וואָנצן; זיין גאַנצער קיילאַכדיקער ריינער און טונקעלער פנים איז געווען וואונדערבאַר גלייכמעסיק און פשוט שיין, און די אויגן זיינע, וואָס זיינען געווען פאַרצויגן מיט אַ וואַלקן, האָבן אים זיי-ער געפאַסט, און עפעס אזוי ווי געמאַכט פולער און באַדייטלאַ.

כער זיין מאַדנע שיינקייט. מיט אַ ברייטער ברוסט, הויך און שלאַנק, תמיד מיט אַן אומבאוואוסט-צופרידענעם שמיכל אויף די ליפן, איז ער געווען אין שיקאַן אַ בייזע אָנשיקעניש פאַר די מע-נער און אַ פרייד פאַר די פרויען. דעם גרעסטן טייל פון טאַג האָט ער פאַרבראַכט ליגנדיק ערגעץ אויף דער ברענענדיקער זון. גרויס, פויל, פלעגט ער ליגן און אַריינאַטעמען די לופט און דעם שיין פון דער זון מיט לאַנגזאַמע זיפצן, פון וועלכע זיין מעכטיקע ברוסט האָט זיך געהויבן הויך און מעסיק.

ער איז אַלט געווען אַ יאָר פינף און צוואַנציק. מיט אַ יאָר דריי צוריק איז ער געקומען אין שטאָט צוזאַמען מיט אַן אַרטעל פון פּראָמזינער פּעק-טרעגער*, און ווען די אַרבעט-צייט איז אוועק, איז ער דאָ פאַרבליבן אויף ווינטער; ער האָט פאַרשטאַנען, אַז ער וועט אַפילו ניט דאַרפן איינטונקען אַפינגער אין קאַלט וואַסער און קענען לעבן און האָבן פאַרגעניגן מיט זיין גבורהשאַפט און זיין שיינקייט. און אַט פון דעמאָלט אָן איז ער פון אַדאַרף-יונג און פּעק-טרעגער געוואָרן אַ ליבלינג ביי די הענדלערקעס מיט פעלמענעס, ביי די קרעמערקעס און ביי די אנדערע פרויען פון שיקאַן. דורך דעם מין באַשעפטיקונג האָט ער געהאַט לרויב עסן און בראַנפן און טאַבאַק אַלעמאַל, ווען ער האָט נאָר געוואָלט. פאַרלאַנגען עפעס מער האָט ער ניט געקאַנט, און אזוי האָט ער געלעבט.

די פרויען האָבן זיך געריסן איבער אים, זיך געשלאָגן, אויף די פאַרהייראַטע געמסרט די מענער, פון די מענער און געליב-טע האָבן זיי געקראָגן געשלאָגן מכות רעה, — אַרטעם איז געווען גלייכגילטיק צו די אַלע זאַכן; ער האָט זיך געבאַקן אויף דער זון, אויסציענדיק די איברים ווי אַ קאַטער, און האָט געוואַרט, ווען עס וועט זיך אין אים אויפוועקן אַ באַגער, וואָס ער האָט געקאַנט אויספירן; אַזעלכע באַגערן האָט ער געהאַט ניט קיין סך. געוויינלאַך איז ער געלעגן אויפן באַרג, אין וועלכן די גאַס

(* פּראָמזינע איז אַדאַרף אין סימבירסקער גובערניע, און פון דאָנען גייען אַרויס אויף דער וואַלגע די שטאַרקסטע פּעק-טרעגער.)

האָט זיך אריינגעשפארט. דאָ האָט ער געקאָנט זען גלייך פאר זיינע אויגן דעם טייך, הינטערן טייך, ביזן עק הימל, האָבן זיך ברייט צעוואָרפן די וואַלקנס; וואו-ניט-וואו זיינען געלעגן אויף זייער גלאַטן גרינעם דיוואַן גראַע פלעקן — דאָס זיינען דערפער, דאָרטן—איז תמיד שטיל, קלאַר, גריין... און ווען ער האָט אַ קער געטאָן דעם קאָפּ ליוקס, האָט ער געזען זיין גאָס, פון איין עק ביזן אנדערן, אין איר האָט דאָס לעבן געקאָכט ווי אין אַ קעסל; ווען ער האָט זיך איינגעקוקט אין דעם טאראראם, האָט ער דער-קענט די פיגורן פון באַקאנטע מענטשן, האָט געהערט דעם הונג-געריקן געפילדער פון דער גאָס און האָט פילייכט פון וואָס ניט איז געטראַכט. ארום אים, איבערן באַרג, איז געוואָקסן אַ געדיג-טער גראַס, ס'זיינען געשטאַנען ווי פאַרוואַגלטע יתומים אויסגע-דארטע פּעריאַזעס, אַרומגעבראַכענע קוסטן בוינע; די "פּאַסיאַקעס" זיינען אַהער געאַנגען זיך אויסניכטערן, שפּילן אין קאָרטן, פאַר-ריכטן די בגדים אַדער אויסרוען די ביינער נאָך דער אַרבעט און נאָך דער געשלעג.

אַרטעם האָט קיין גוטן שם ביי זיי ניט געהאַט. ער האָט געהאַט אין זיך אַזאַ גבורה, אַז קיינער האָט אים ניט געקענט בייקומען, און אָפּט פּלעגט ער פאַרפירן מהלקות, און אגב האָט ער שוין צו לייכט פאַרדינט זיין ברויט. דאָס האָט אַרויסגערוסן קנאה, און דערצו נאָך האָט ער זעלטן עמיצן געגעבן אַ חלק פון זיין רויה-פּרייז, איבערהויפּט זיינען אין אים ניט געווען אַנטוויקלט די געפילן פון חבדשאַפּט און עס האָט אים ווייניק געצויגן צו קומען צווישן מענטשן. אויב מען איז צו אים געקומען און פאַר-פירט אַ שמועס, האָט ער גערן געענטפּערט, אָבער אליין האָט ער ניט אָנגעפאַנגען צו ריידן; אויב מען האָט ביי אים געבעטן געלט אויף אַ טרונק בראַנפן — האָט ער געגעבן, אָבער ער זאָל אליין גיין און טראַקטירן מיט אַ גלעזל בראַנפן זיינע באַקאנטע — דאָס גיט, און צווישן זיי איז געווען איינגעפירט, אַז אַיטלאַכע פאַרהאַ-דעוועטע קאָפּיקע זאָל מען אויסברענגען בחכרותא אויף עסן און טרינקען.

אַהער, אין די קוסטן, פלעגן קומען צו אַרטעמען די שלוחים

פון ליבע — אן אָפגעריסן און פאַרשמאַרקעט מיידל פון גאַס
אָדער אַ פאַרשמאַרקעט יינגל. דאָס זיינען יונגע מענטשעלאַך,
זיבן-אַכט יאָר אַלט, זעלטן צען, אָבער זיי פאַרשטייען סאַר אַ וויכ-
טיקע שליחות מען האָט זיי פאַרטרויט; זיי ריידן מיט אַ פאַר-
שטיקטן קול און אויף זייערע פנימלאַך ליגט שטענדיק די העוויה
פון אַ מענטשן, וואָס טראָגט זיך אַרום מיט אַ טיפן סוד...
— פעטערל אַרטעם, די מומע מאַריע האָט דיר געהייסן זאָגן
אַז איר מאַן איז אוועקגעפאַרן; בכּן זאָלסטו היינט אָנדינגען אַ לאַד-
קע און זאָלסט אוועקפאַרן צו איר, אין די לאַנקעס...
— אַזוי-וי, — ציט אַרטעם פּוילע ווערטער, און זיינע שיינע
אויגן שמייכלען מיט אַ טונקעלן גלאַנץ.
— לאָז זיך ניט בעטן, און...
— פאַרוואָס ניט? אַ... אָט וואָס... וועלכע איז דאָס, די מומע
מאַריע?..
— די קרעמערקע, ווייסט דען ניט? זאָגט דער שליח מיט
אַ מין פאַרוואָרף.
— די קרעמערקע... יאָ? דאָס איז די, וואָס האַלט דערביי
די קראַם פון אייזן?
— נו, יאָ, דערביי די קראַם פון אייזן. אַניסיאַ ניקאַלאַיעוונאַ...
ווי אַזוי ווייסט דאָס ניט!
— נו, נו, ברודערל. מיינסט טאַקע, אַז איך ווייס ניט ווער...
איך זאָג דאָס גלאַט אַזוי... איך מאַך שפּאַס... פּלומרשט ווי איך
וואָלט פאַרגעסן... און מאַריען קען איך גוט...
אָבער דער שליח איז אין דעם ניט זיכער; עס ווילט זיך
אים גוט אויספירן זיין שליחות און ער פאַנגט אָן צו ערקלערן
אַרטעמען באַריכות:
— מאַריע — דאָס איז יענע, די קליינע, מיט רויטע באַקן;
לעבן די פּיש...
— נו-נו!... יענע, וואָס לעבן די פּיש. אָט! סאַראַ מענטש
דו ביסט!... איך וועל דען פאַרמישן? גוט. זאָג איר, מאַריען, אַך
איך פאַר, ער פאַרט, זאָג איר, גיי!

נאך ארטעמס רייד פארקרימט דער שליה זיין פנימל, וואו
 עס צעגייסט זיך א מאַדנע זיסקייט, און ער פאנגט אן פארצויגן:
 — פעטערל ארטעמ, גיב מיר א קאָפּיקע!

— א קאָפּיקע? און וואָס טוט מען, אַז ס'איז ניטאָ? זאָגט
 ארטעמ, און רוקט אריין ביידע הענט אין די הויזן-קעשענעס. און
 עס טרעפט זיך ניט, ער זאָל ניט געפינען אַ מטבע. מיט אַ גליק-
 לאַכן שמיכל פליט דער שליה ווי אַ פייל פון בויגן אַנצוזאָגן די
 פריילאכע בשורה דער פארליבטער הענדלערקע מיט אַפגעבאקענע
 לעפער, אַז איר בקשה איז איבערגעגעבן געוואָרן, און פון איר
 אויך קריגט ער באַצאָלט פאַר דער טירה. ער ווייס דעם פרייז פון
 געלט און געלט דאַרף ער האָבן ניט נאָר דערפאַר, וואָס ער איז
 הונגעריק; אָבער אויך דערפאַר, וואָס ער רויכערט פאַפיראַסן, טרינקט
 בראַנפן און האָט עסקים מיט מיידלאַך. אויף מאַרגן נאָך אַזא
 סצענע איז ארטעמ נאָך גלייכגילטיקער ווי פריער צום אַרומיקן
 לעבן און זיין זעלטענע שיינקייט פון אַ מעכטיקע אָבער רואיקע
 חיה בלאַנקט נאָך מער. אזוי האָט זיך געצויגן די דאָזיקע זאַטע,
 כמעט באַוואוסטלאָזע עקסיסטענץ, רואיקע, ניט קוקנדיק אויף דעם,
 וואָס ער האָט געהאַט אַן אַ צאָל שונאים, וועלכע האָבן אים מקנא
 געווען אָדער געהאַט אויס אייפערזוכט; רואיק איז געווען אַרטעמס
 עקסיסטענץ, ווייל זי איז געווען באַוואַכט מיט דער שרעקלאַכער
 קראַפט פון זיין קולאַק.

אָבער צייטנווייז פלעגט זיך באַווייזן אין די ברוינע אויגן
 פון שיינעם יונג עפעס אַ טונקעלער פלעק. דער אַנצייגער פון
 שטורים, זיינע סאַמעטענע ברעמען פלעגן זיך מיט פעט צונויפירוקן
 און אין דעם ברוינלאַכן שטערן פלעגט זיך דורכשניידן אַ טיפער
 קנייטש. ער פלעגט אויפשטיין און גיין פון זיין מקום-מנוחה אין
 גאָס אַריין, און וואָס נענטער ער פלעגט צוקומען צו איר האַווען
 און שמייען, פלעגן די שוואַרצאַפלען פון זיינע אויגן ווערן אַלץ
 קיילאָדקער און די דינע נאָזלעכער פלעגן אַלץ אַפטער ציטערן.
 אויף דער לינקער פלייצע הענגט ביי אים אַ געלער יאַק פון גראַפן
 געוואָנט, די רעכטע פלייצע איז פאַרדעקט מיט דער העמד און מען
 קען זען דורך איר, סאַר אַ מעכטיקע פלייצע דאָס איז. שטיול האָט

ער פיינט געהאט און איז אלעמאל געגאנגען אין לאפטשעס; די ווייסע לאפנס אויף די פיס, וואָס זיינען שיין איבערגעקרייצט מיט בענדלאך, מאָלן אָפּ די פלייש פון זיינע פיס. געגאנגען איז ער פאַמעלאַך, ווי אַ גרויסער שטורימדיקער וואָלקן...

די גאס איז באַקאַנט מיט זיינע דרכים און זי זעט שוין אויף זיין פנים, וואָס זי האָט פון אים צו דערוואַרטן. עס הערט זיך אַ שושקעריי מיט אַ התראה:

— אַרטעם גייט!

און פאַרן שיינעם יונג מאַכט מען אין איילעניש דעם וועג, מען רוקט אָפּ אָן אַ זייט די טישלאַך און ברעטלאַך מיט סחורה, די קעסלען און ליימענע טעפּ מיט די הייסע געקעכטס, מען שמייכלט צו אים חניפהדיק, מען גיט אים אָפּ „שלום עליכם"... און אלע ציטערן פאַר אים, און ער גייט צווישן די מענטשן, וועלכע כע האָבן מורא פאַר זיין קולאַק, גייט און שווייגט, מיט אַ פינסטערע צורה, און ווילד-שיין, ווי אַ גרויסע חיה.

אַט האָט זיין פוס פאַרטשעפעט אַ טישל מיט מאָגן, לעבער, לונגען—און דאָס מליט אַליץ אויף די בלאַטיקע שטיינער; דער הענדלער לער לאָזט אַרויס אַ פאַרצווייפלטן געשריי און פאַנגט זיך אָן צו זידלען.

— ווער הייסט דיר שטיין אין וועג?—פרעגט אַרטעם רואיק, אָבער מען זעט, אַז די מעשה וועט זיין אַ מיאוסע.

— דאָס איז פאַר דיר אַ וועג, דו אָקס איינער!—שרייט דער הענדלער ווי אַן אָפגעבריטער.

— און ווי אַז איך וויל דאָ גיין?

הינטער די ביינער פון די באַקן באַווייזן זיך ביי אַרטעמען גרויסע בלאָזן, און זיינע אויגן זעען אויס ווי רויטע גליענדדיקע טשוועקעס. דער הענדלער זעט דאָס און רעדט אַרויס אונטערן נאָז:

— די גאס איז פאַר דיר צו שמאַל...

אַרטעם גייט לאַנגזאַם ווייטער. דער הענדלער לויפט אַוועק אין טראַקטיר, נעמט דאָרטן געקאַכטע וואַסער, וואַשט איבער אין

אים זיינע סחורה און אין פינף מינוט ארום שרייט ער שוין ווי-
דער אויף דער גאנצער גאס:

„לעבער, לונגען, א הארץ א הייסע! מאטראָס! גיב דער
ערשטער צו לייזן! פאר פינף קאָפּיקעס שנייד איך דיר אַפּ אַ שטיק
צונג! מומעלע, קויף א העלזל! ווער דארף האָבן א הארץ א הייסע?
לעבער, לונגען!“

און עס רוישן ווי כוואליעס די הילכעדיקע קולות און פון
דער גאס טראָגט זיך אַ שווערער עיפוש פון בראַנפן, שווייס, פיש,
זעגעכץ, ציבעלע.

מענטשן גייען ארום היין און צוריק אינמיטן גאס, פאַרשטעלן
דעם וועג די פּערד, שרייען, דינגען זיך, לאַכן, הויך איבער
זייערע קעפּ זעט זיך אַ שטיק בלויזער הימל, פאַרטונקלט פון שטויב
און בלאָטע, וואָס הייבן זיך אַרויף אין דער לופט פון דערדאַזוי-
קער גאס, און עס זעט אויס, אז אפילו די שאַינס פון די הייזער
זיינען דאָ אויך פייכט און דורכגעווייקט אין בלאָטע...

— שוויט-סחורה! פאַדים! נאָדלען!— שרייט קיין, ניט אַרויס-
לאַזנדיק פון אויג אַרטעמען, וועלכער איז פאַר אים נאָך מוראדי-
קער ווי פאַר אַנדערע.

— קוכנס מיט בערנעס, קויף און דערקויק די גשמה!— זינגט
זיך פונאַנדער אויפן קול אַ יונגע פאַרקויפּערקע פון קוכנס.

— ציבעלע, גרינע צי-בע-לע!— העלפט איר אונטער אַ צווייטע.

— קוואַס! קוואַס! — קוואַטשקעט מיט אַ הייזערדיקער
שטימע און אַלטינקער, קליין געוואַקסן, מיט אַ גראָבן בויך אין
אַ רויטן פנים, זיצנדיק אין שאַטן פון זיין פעסל מיט דער סחורה.

און אַ מאַן, וועלכער האָט געטראָגן אין גאס דעם מאַדנעם
צונעמעניש „דער אָפּגעשמיטענער חתן“, האַלט אין פאַרקויפּן אַ שיק-
אַרבעטער זיין אייגענע העמד פון לייב, אַ פאַרשמירטע, אָבער
אַ שטאַרקע, און שרייט צום קונה מיט איבערציילונג:

— דו פּלאַ-אַקן איינער! וואו וועסטו קויפן פאַר אַ פּערציקער
אַזאַ פיינע שטיקל סחורה? אין אַזאַ העמד איז דאָך ניט מיאוס צו
גיין זען אַ פּלה, אַ קופּצאַווע, מיט מיליאָנען! טיי-ייוול!

דורך דעם אלגעמיינעם ווילדן, אָבער האַרמאַנישן געפילדער
שניידט זיך דורך מיטאַמאַל אַ דינער קינדערשער קולכעלע.

— גיט, אין נאָמען פון קריסטוס, אַ קאָפיצקע... אַ יתומל אַן
עלנדן... נישטאָ קיין טאַטע און קיין מאַמע...

טשיקאווע און אזוי פרעמד צו אַלץ קלינגט אין דערדאָזי-
קער גאַס דער נאָמען פון קריסטוס!

— אַרטישאַ! קום נאָר אַהער!— שרייט מיט אַ ליבקיט אַ לע-
בעדיק ווייבל, די זעלנערשע דאַריאַ גראַמאַוואַ, וועלכע האַנדלט

מיט פעלמענעס. וואו ווערסטו דאָס פאַרפאַלן? וואָס פאַרגעסטו
אונז?

— האָסט אַ פולע פאַרקויפט?— פּרעגט רואיק אַרטעם און
וואַרפט אום אירע סחורה מיט אַ לייכטן שטופ מיטן פוס. די פעל-

מענעס, געלע און גליטשיקע, ציען זיך איבער די שטיינער און
אַ פאַרע גייט פון זיי, און דאַריע איז קאפּאַבל צו קריכן זיך שלאָגן

און שרייט זיך פונאַנדער מיט סם אין מויל:
— קיין ביטל בושע און חרפה האָסטו נישט אין די אויגן דיי.

נע! דו גולן דו! ווי טראַגט דאָס דיך נאָך די ערד, דו קעמל
דו אַסטראַכאַנער!

מען מאַכט פון איר שפּאַס—אַלע ווייסן, אַז זי וועט דאָס
אַרטעמען מוחל זיין.

און ער גייט ווייטער מיט דיזעלביקע לאַנגזאַמע טריט,
אַרויפקנדיק אויף מענטשן מיט זיין ברוסט, טרעטנדיק זיי אויף

די פיס. און פאַראויס פּויעזעט שנעל ווי אַ שלאַנג די פאַרשטיקטע
התראה:

— אַרטעם גייט!
אין די צוויי ווערטער, אַפילו דער, וואָס הערט זיי צום ערשטן

מאַל, פילט אויך אַ סטראַשוועק און ער טרעט אָפּ אַרטעמען דעם
וועג און באַגלייט די מעכטיקע פיגור פון שיינעם יונג מיט ניי-

געריקע און פאַרויכטיקע אויגן.
אַט באַגענגט אַרטעם אַ באַקאַנטן „באַסיאַק". זיי גיבן זיך

די הענט, און אַרטעם מיט זיין אייזערנער לאַפּע דריקט אזוי
שטאַרק די האַנט פון זיין באַקאַנטן, אַז יענער שרייט פון וויי-

טאָק און זידלט זיך. דעמאָלט כאַפּט אים אָן אַרטעם מיט די פינגער גער פאַר דער פלייצע און דריקט זי אָדער ער טוט אים אָן אָן אַג-דער ווייטאָק און שטום, רואיק קוקט ער זיך איין, ווי דער מענטש אַפּצעט און זיפּצעט אונטער זיין האַנט, ווי יענער ווערט דער-שטיקט פון ווייטאָק און רעדט צווישן די ציינער:

— לאָז אָפּ, תליון!... פאַרפּלוכט זאָלסטו ווערן!...

אַבער דער תליון, אזוי ווי אַ ריכטער, האָט קיין רחמנות

ניט.

קין פּלעגט אויך ניט זעלטן אַריינפאַלן אין אַרטעם אומ-דערפאַרימדיקע הענט, וועלכער פּלעגט זיך שפּילן מיט אים, ווי אַ נייגעריק קינד שפּילט זיך מיט אַ פּליג.

אַט דידאָזיקע הידושידיקע און אומבאַגרייפּלאַכע מעשים פון גיבור האָבן געהייסן אין שיכאַן „אַרטיושקעס אַרויסגאַנג“. מיט זיין „אַרויסגאַנג“ האָט ער זיך איינגעקויפּט אַ גוומע שונאים, אָבער יענע האָבן ניט געקענט צעברעכן זיין אומגעהייערע גבורה, כאַטש זיי האָבן שוין ניט איינמאָל פּרוּבירט דאָס צו טאָן. אַמאָל האָבן זיך אויפגעקליבן זיבן געוונטע יונגען און מיט דער הסכמה פון דער גאַנצער גאַס באַשלאָסן צו לערנען בלק מיט אַרטעמען און אים אָפּצושלאָגן די פּליגלען. צוויי פון זיי זיינען קוים אַרויס מיטן לעבן פון דערדאָזיקער פּראָבע, די איבעריקע זיינען אָפּגע-קומען מיט אַ קלייניקייט. אַ צווייטן מאָל האָבן די קרעמער— ביי וועמען אַרטעם האָט פאַרפירט די ווייבער— אָנגעדונגען דעם שטאַטישן קצב, וועלכער איז געווען באַרימט מיט זיין פּוה און האָט ניט איינמאָל גובר געווען די אַטלעטן (גיבורים פון צירק). דער קצב האָט זיך אָנגענומען פאַר אַ היפשע סומע געלט צו מאַכן פון אַרטעמען אַ האַלבן מת. מען האָט זיי ביידן צונויפגעבראַכט און אַרטעם, וועלכער פּלעגט זיך קיינמאָל ניט אָפּזאָגן צו גיין שלאָגן זיך אין אַ שפּאַס, האָט מיט איין קלאַפּ אַרויסגעהאַקט ביי דעם קצב אַ האַנט פון פּלייצע און מיט אַ צווייטן קלאַפּ „אונטער דער נשמה“ האָט ער אים אוועקגעלייגט אויפן אָרט כמעט אַ טויטן. אַט די אַלע פּאַקטן האָבן נאָך העכער אויפגעוויבן אַרטעם

נאָמען פון אַ גיבור און די צאָל פון זיינע שונאים אין, פאַרשטייט זיך, געוואָרן אַ סך גרעסער.

און ער האָט מאַריך געווען נאָכן אלטן שטייגער זיינע „אַרויס-גאַנגען“, צעשטערנדיק אלץ און אלעמען, וואָס איז אים נאָר געשטאַנען אין וועג. וואָסערע געפילי האָט ער אויסגעדריקט אויף דעם דאָזיקן דרך? מעגלאַך, אז ער האָט אויף אַזאָ אופן זיך נוקם גע-ווען אָן דער שטאַט אין אָן זיי פירונגען פון שטאַטישן לעבן, ער, וועלכער איז אויפגעוואַקסן צווישן וועלדער און פעלדער, וועל-כער האָט זיך אָפגעריסן פון זיין אייגענעם מקום; עס קען זיין, אז ער, האָט געפילט און האָט דאָס אליין ניט פאַרשטאַנען, ווי די שטאַט מאַכט אים אויס מענטש, פאַרסמענדיק זיין גוף און זיין בשמה, און דערפאַר האָט ער דאָס געקעמפט מיט דעם ביזן מהבל, וואָס האָט אים ביסלאַכווייז געמאַכט פאַר אַ שקלאַף. זיינע „אַרויסגאַנגען“ פלעגן זיך צייטנווייז ענדיקן אין פּאָליציי-הויז, וואו די פּאָליציי פלעגט אים באַהאַנדלען בעסער ווי די איבעריקע תושבים פון שיכאַן; זי האָט באַוואונדערט זיין מערקווירדיקע גבורה, מיט זיין גבורה האָט זי זיך משמה געווען, אָבער זי האָט געוואוסט, אז ער איז ניט קיין גנב און טויג גאַרניט פאַר דעם מין אַרבעט-ער איז פאַר איר צו באַריש. אָבער על-פי רוב פלעגט אַרטעם נאָך אָן „אַרויסגאַנג“ זיך אַוועקשלעפן ערגעץ אין אַ הויז מיט אַ שלעכטן שם, און דאָרטן פלעגט אים אַרריינגעמען אונטער איר השגחה איינע פון די פרויען, וועלכע זיינען געווען אין אים פאַרליבט. נאָך זיינע העלדישקייטן איז ער געווען געוויינלאַך מרה-שחורהדיק און פול מיט קאַפּריזן, די אויגן פלעגן קוקן מיט אַ ווילדן גלאַנק, און נאָכן פנים זיינעם, וואָס איז געווען אזוי ווי פאַרשטייגערט, האָט מען אים געקענט אָננעמען פאַר אַ פראַ אדם. אַ קרעמערקע, אַ געזונטע ווייבל פון איבער דרייסיק, פלעגט אַרומגיין אַרום דער-דאָזיקער חיה, און זיך האַלטן, ווי די חיה וואָלט געווען אירען פונדעסטוועגן האָט זי געציטערט פאַר אַרטעמס קוק.

— אפשר הייסן דערלאנגען נאָך אַ פאַר פלעשער ביר, אַר-טיושאַ? אָדער זיסע שנאַפּס? ווילסט פלייכט וואָס ניט איז פאַר-

בייסן? וואָס איז די מעשה, וואָס דו ביסט עפעס היינט ביי מיר
גאַרניט אזא כוונט ווי אלע מאָל?...

— טשעפע זיך אָפּ!... פלעגט אַרטעם זאָגן מיט אַ האַלבן
מויל, און אויף עטלאַכע מינוט פלעגט זי אויפֿטרין צו שמייען
ארום אים, אָבער דערנאָך פלעגט זי אָנהייבן אויף דאָס ניי אייג-
צושפּורן דעם שיינעם יונג, מוחמת זי האָט שוין געוואוסט, אז
בעת אַרטעם איז נישטער, איז ער קאַרג אויף לאַטקעס...
און אָט האָט זיך אַמאָל געדאַרפט טרעפּן — אַ המצאה
בילעבן... אז דערדאָזיקער מענטש און קין זאָלן זיך צונויפקומען.

* * *

מעשה שהיה כך היה.

איינמאָל נאָך אַן „ארויסגאַנג“, וואָס האָט זיך אויסגעלאָזן
מיט אַ פּריילאָכער הוליאַנקע, איז אַרטעם געגאַנגען מיט זיין דאַמע
פּאלנדיק פון די פּיט, צו איר צו גאַסט דורך אַ שמאָל און
וויסט געסל פון פּאַרשטאַט. דאָ האָט מען אויף אים גע-
וואַרט. עטלאַכע מענטשן האָבן זיך אויף אים אַ לייג געטאָן און
פּוהרף-עין אומגעוואָרפן צו זירערד. אָפּגעשוואַכט פון בראַנפן, וואָס
ער האָט אויסגעטרונקען, האָט ער זיך גיט געקאָנגט פּאַרטיידיקן,
און דעמאָלט האָבן זיך דאָס דידאָזיקע מענטשן אַ געם געטאָן
פאַר אים און פּמעט אַ שעה צייט אים אויסגעצאָלט די טויזנטער
באַליידיקונגען, וואָס זיי האָבן פון אים ווען גיט איז אַריבער-
געטרענגן. אַרטעם פּאַגלייטעריין איז אַנטלאָפּן, די נאַכט איז
געווען אַ פיגסטערע, דער פּלאַץ וויסט ווי אַ מדבר, — עס איז זיי
געווען סגראַבנע זיך גוט אָפּצורעכענען מיט אַרטעמען, און זיי האָבן
טאַקע געאַרבעט, גיט שאַנעווענדיק די פּוהות און ווען זיי זיינען
מיד געוואָרן און האָבן געענדיקט, זיינען צוויי קערפּער געלעגן
אויף דרערד און זיך גיט גערירט — איין קערפּער איז געווען
דעם שיינעם אַרטעם, און דער צווייטער איז געווען פון אַ מענטשן.
וועלכער האָט געהייסן דער רויטער באָק.

די יונגע האָבן געהאַלטן אַן עצה, וואָס צו טאָן מיט די
צוויי קערפּער, און ענדלאַך האָט מען אזוי באַשלאָסן: אַרטעמען
זאָל יען באַהאַלטן אונטער אַן אַלטן שיפל, וואָס איז צעבראָכן

געוואָרן, בעת דער אייז איז געגאנגען אין אָנהייב זומער, און איז איצט געלעגן ביים ברעג טייך מיטן דעק אַרויף, — און דעם רויטן באַק, וועלכער האָט ניט אויפגעהערט צו אַכצען, מיטנעמען מיט זיך.

ווען מען האָט גענומען שלעפן אַרטעמען איבער דר'ערד צום ברעג, איז ער פון ווייטאָק געקומען אַ ביסל צו זיך, אָבער ער האָט די מינוט פאַרשטאַנען, אַז אויב ער זאָל זיך פאַרשטעלן פאַר אַ טויטן, וועט ער דווקא בעסער מאַכן, און ער האָט ניט אַרויסגעלאָזן קיין איין קרעכץ, הגם ער האָט שרעקלאַך געליטן. מען האָט אים געשלעפט, געשאַלטן, געזידלט און איינער פאַרן אַנדערן האָט זיך די חברה באַרימט מיט די קלעפּ, וואָס זיי האָבן געגעבן דעם גבור. אַרטעם האָט געהערט, ווי מישקא וואוילאָוו האָט דערציילט זיינע חברים, אַז ער האָט די גאַנצע צייט געזען צו שטורכען אַרטעמען אונטער דער לינקער לאַפעטקע, כדי דאָס האַרץ זאָל זיך ביי אים אַפּרייסן, און סוכאַפּלויעוו האָט איבערגעגעבן, אַז ער האָט געשלאָגן נאָר איבערן בויך, מחמת ווען מען זאָל ביי אַ מענטשן קאַלע מאַכן די קישקעס — וועט ער קיין שום נויץ ניט האָבן פון זיין עסן, און וויפל ער זאָל ניט אַכעלען, וועט ער ניט האָבן קיין פּוחות. לאַמאַקין האָט אויך דערקלערט, אַז צוויי מאָל איז ער אַרויפגעשפרונגען מיט די פּיס אַרטעמען אויפן בויך. אויף אַזאַ גלענצנדיקן שטייגער האָבן זיך אויסגעפּיינט אויך אַלע איבעריקע, און מיט זייער העלדישקייט האָבן זיי זיך באַרימט און גערעדט דערפון די גאַנצע צייט, ביזוואנען זיי זיינען ניט געקומען צום שיפל און האָבן ניט אַרונטערגערוקט אונטער אים אַרטעמען. ער האָט געהערט אַלע זייערע רייד און אויך געהערט, ווי ביים אַוועקגיין האָבן אַלע אין איין קול באַשלאָסן, אַז איצטער וועט ער, אַרטעם, שוין מער ניט אויפשטיין אויף די פּיס.

אַט איז ער געבליבן איינער אליין, אין דער פינטטער, אויף אַ קופּקע פּייכטע מיסט, וואָס די כוואַליעס פון טייך האָבן אָנגעטראַגן אונטער דעם שיפל אין דער צייט, ווען דאָס וואַטער הייבט זיך אויף. די נאַכט איז געווען אַ פּרישע, ווי עס טרעפט אין

חודש מאי, און פון דערדאָזיקער פרישקייט איז אַרטעם ביסלאַכוויין געקומען צו זיך. אָבער ווי ער האָט נאָר געפרובט אונטערצו-פּויען צום טייך, פלעגט ער ווידער פאלן אין חלשות פון אַ שרעק-לאַכן ווייטאָק אין גאַנצן לייב. און באַלד פלעגט ער ווידער קומען צו זיך, און האָט אויף דאָס ניי געפילט דעם ווייטאָק, און חוץ דעם אַ שרעקלאַכע דאָרשט. עפעס אזוי ווי דער טייך וואָלט זיך גערייזט מיט זיין שוואַכקייט, האָט ער זיך שטילערהייט געשלאָגן ביים ברעג, אָט דאָ דערפיי גאָר נאָענט לעבן אים. די גאַנצע נאַכט האָט ער פאַרבראַכט אין אַזאַ לאַגע און האָט מוראַ געהאַט צו קרעכצען און זיך אַ ריר צו טאָן.

אָבער איינמאָל, ווען ער האָט זיך אויפגעוועקט, האָט ער דערפילט, אז מיט אים האָט געשען עפעס אַ גוטע זאַך, וואָס האָט לייכטער געמאַכט זיין ווייטאָק. מיט גרויס מאַטערניש האָט ער געעפנט איין אויג און האָט קוים געקענט רירן מיט די צע-האַקטע, אָנגעשוואַלענע ליפּן. עס איז געווען טאָג, ווייל דורך די שפּאַלטן פון שיפל זיינען אַהין געקראַכן שטראַלן פון דער זון. דערנאָך האָט ער מיט צרות אויפגעהויבן די האַנט צום פנים און האָט דאָרטן דערטאַפט נאַכע לאַפּנט. לאַפּנט זיינען אויך געלעגן ביי אים אויף דער ברוסט און אויפן בויך. ער איז געווען אין גאַנצן אויסגעטאָן און די קעלט האָט פאַרקלענערט זיין ווייטאָק.

„אַ טרונק“... האָט ער אַרויסגערעדט, פאַרשטייענדיק, אז עמיצער דאַרף זיין לעבן אים. אַ האַנט וואָס האָט בשעת מעשה געציטערט, האָט זיך יאָיסגעצויגן איבער זיין קאָפּ, און צו אים אין מויל האָט עמיצער אַרייגעשטעקט די העלזל פון אַ פלאַש. די פלאַש האָט געטאַנצט אין דער האַנט פון דעם, וואָס האָט זי דערלאַנגט, און געוואַקט אַרטעמען איבער די ציינער. ווען אַרטעם האָט אויסגעטרונקען זאָס וואַסער, האָט ער געוואַלט וויסן, ווער איז דאָ לעבן אים, אָבער ווען ער האָט געוואַלט אַדריי טאָן דעם קאָפּ, האָט ער דערפילט אַ ווייטאָק אין האַלז. דעמאָלט האָט ער גענומען ריידן, זיך ווערנדיק מיט יעדן וואָרט:

— בראַנפן... אַ גלעזל אין די גידעריים... און אויך אויסשמירן

די לייב... דעמאָלט וואָלט איך... אויפגעשטאַנען... אפשר...

— אויפשטייין? איר טאָרט ניט אויפשטיין. איר זייט אין גאַנצן בלוי און פאַרשוואַלן, ווי אַ דערטרונקענער... אָבער בראַנפן—דאָס קען מען יאָ. בראַנפן איז פאַראַן... איך האָב אַ גאַנצע פלאַש מיט בראַנפן...

מען האָט גערעדט שטיל, מיט אַ מין פחד, און זייער שנעל. אַרטעמען איז געווען באַקאַנט דיִאָזיקע שטימע, ער האָט זיך אָבער ניט געקענט דערמאָנען, וועמעס דאָס איז געווען, וועלכע פון די פרויען.

— גיב אַהער, — האָט ער געזאָגט און עמיצער, וועלכער האָט משמעות ניט געוואָלט, אז יענער זאָל אים זען, האָט אים ווידער דערלאַנגט די פלאַש פון הינטן איבערן קאָפּ. אַרטעם האָט מיט צרות געשלאַנגען די בראַנפן און מיט איין אויג האָט ער געקוקט אויפן פייכטן און שוואַרצן דעק פון שיפל, וואָס איז געווען באַוואַקסן מיט שוועמלאַך. ווען ער האָט אויסגעטרונקען מער ווי אַ פערטל פלאַש, האָט ער טיף אָפגעזיפצט; אים איז געוואָרן לייכטער; מיט אַ כאַראַכל אין ברוסט, האָט ער גענומען ריידן אויף אַ שוואַכן קול, אָן שאַטירונגען.

— פֿיין האָט מען מיך באַארבעט... אָבער וואַרט... איך וועל אויפשטיין. שטיי איך אויף.. דעמאָלט—הייט זיך... קיינער האָט אים ניט געענטפערט. אָבער ער האָט געהערט אַ שאַרף, — אזוי ווי עמיצער וואָלט פֿין אים אָפגעשפרונגען, — און דערנאָך איז ווידער געוואָרן שטיל, נאָר די כוואַליעס האָבן גע=רוישט, און ערגעץ ווייט=ווייט האָט מען געזונגען די „דובינשקע“ און געשריען „אויך“—מען האָט משמעות געשלעפט אַ שווערע משא. נאָכהער האָט אַ שנייד געטאַן מיט אַ מאַדנעם פֿיסק דער פֿיפל פון אַדאַמפער; דער פֿיפל האָט זיך תיכף אָפגעהאַקט, און אין אַ פֿאַר סעקונדן אַרום האָט ער גענומען וואַיען מרה=שחרתהדיק, עפעס אזוי ווי ער וואָלט זיך אויף אייביק געזענגט מיט דער ערד... אַרטעם האָט לאַנג געוואַרט, מען זאָל אים וואָס ענטפערן אויף זיינע ווערטער, אָבער שטיל איז געווען אונטער דעם שיפל, און זיין שווערער דעק, דזרכגעווייקט מיט אַ פאַרפּוילטער גרינקייט,

איז געהאנגען און האָט זיך געוויגט ביי אים איבערן קאָפּ, האָט זיך געהויבן און אַרונטערגעלאָזן, אזוי ווי דער זעק וואָלט זיך לאַנגזאַם געצילעוועט און ענדלאַך געוואָלט מיטאַמאָל אַרויפפאלן אויף אים און אים צעקוועטשן צום טויט.

אַרטעם האָט אויף זיך אַליין רחמנות געקראָגן. אים איז עפעס מיטאַמאָל קלאָר געוואָרן, אַז ער איז הילפלאַז ווי אַ קליין קינד, און אין דערזעלביקער צייט האָט אים שטאַרק פאַרדראָסן, וואָס ער איז אַזאַ אים, אַזאַ שטאַרק, אַזאַ שיינעם, און מען זאָל מאַכן פאַר אַ קאַליקע. צערייסן דעם פנים!.. מיט די שוואַכע הענט האָט ער גענומען באַטאַפן די ביילן און די געשווילאַכטס ביי זיך אויפן געזיכט און אויף דער ברוסט, און דערנאָך האָט ער זיך מיט ביטערקייט אויסגעזידלט און פונאַנדערגעוויינט. ער האָט געשלוכ-צעט, געצויגן מיט דער נאָז, זיך געזידלט, און קוים מאַכנדיק מיט די ברעמען, האָט ער מיט זיי אַרויסגעקוועטשט די טרערן, וואָס האָבן אָנגעפילט זיינע אויגן. די גרויסע און זודיקע טרערן האָבן זיך געגאַסן איבער די באַקן, גערונען צו אים אין די אויערן... און ער האָט געפילט, אַז פון די טרערן רייניקט זיך עפעס אויס ביי אים איבערווייניק.

— גוט!... וואַרט נאָר!... האָט ער געשעפטשעט מיט אַ געוויין-און פלוצלונג האָט ער דערהערט, אַז גאָר נאָענט פון אים, אזוי ווי עמיצער וואָלט אים איבערגעקרימט, הערט זיך אויך אַ פאַר-שטיקטער געוויין מיט אַ שעפטשען.

— ווער איז דאָס?— האָט ער געפרעגט שטרענג, הגם ער גופא האָט זיך פאַר עפעס געשראַקן.

קײן ענטפער האָט ער נישט געקראָגן.

דעמאָלט האָט אַרטעם צונויפגענומען אלע זיינע כוחות, זיך איבערגעקערט אויף אַ זייט, אַרויסגעלאָזן פון ווייטאַק אַ ווילדן געשריי ווי אַ פאַרוואנדעטע היה, זיך אַ ביסל אויפגעהויבן אויף די עלנבויגנס און אין דער פינסטער האָט ער דערזען אַ קליינע סיגור, וואָס איז געזעסן ביים ברעג שיפל, צונויפגענומען אין אַקניוט. דערדאָזיקער מענטש האָט געהאַלטן זיינע קני אַרומגע-ומען מיט די ל אַנגע און דינע הענט, דעם קאַפּ צוגעדריקט צו

די קני, און זיינע פלייצעס האָבן געציטערט. אַרטעמען האָט זיך אָפּגעדוכט, אַז דאָס זיצט אַ יונגער בחורל...

— קום אַהער! — האָט ער געזאָגט.

אַבער יענער האָט ניט געפּאָלגט און ניט אויפּגעהערט צו טרייסלען זיך ווי אין קדחת. פון ווייטאַק און פון שרעק פאַר דער אומבאַקאַנטע פּיגור איז אַרטעמען פּינסטער געוואָרן אין די אויגן און ער האָט אַ געשריי געטאָן מיט אַ ווילדן קול:

— קו-ום!

און פון ווינקל האָט זיך געגעבן אַ שאַט אַ גאַנצער האָגל מיט ווערטער, וואָס דער מענטשל האָט זיך געאַיילט אַרויסצוויידן מיט אַ ציטערדיקער שטימע:

— וואָס פאַר אַ רעה האָב איך אייך געטאָן? פאַרוואָס שרייט איר אויף מיר? איך האָב אייך דען ניט אויסגעוואָשן מיט וואַסער, און ניט געשטילט אייער דאַרשט, און ניט געגעבן אייך בראַנפן? איך האָב דען ניט געוויינט, ווען איר האָט געוויינט, און ניט געפּילט אַ ווייטאַק, ווען איר האָט געקרעכצעט? אַ, גאַט מייך גאַט! אַפילו ווען איך טו אַ מענטשן גוט, האָב איך דערפון אויך נאָר צרות! וואָס פאַר אַ רעה האָב איך אייך געטאָן, אייער נשמה און אייער לייב? וואָס פאַר אַ רעה קען איך אייך טאָן — איך! איך!

און דער מענטש האָט איבערגעריסן זיינע רייד, זיך פונאַן-דערגעוויינט הויך אויפן קול, איז אַבער באלד אַנטשוויגן געוואָרן, זיך אָנגעכאַפט מיט די הענט פאַרן קאַפּ און גענומען זיך שאַקלען רעכטס און לינקס, זיצנדיק אויף דער ערד.

— קין! דאָס... דו ביסט דאָס!

— נו, וואָס איז? דאָס בין איך!

— דו? נו, נו! דאָס אַלץ— דו האָסט דאָס דאָדערט? אַי-אי!

דו קום נאָר אַהער. נו, נאר איינער!

אַרטעם האָט ניט דערוואַרט אַזאַ באַגעגעניש און האָט זיך פאַרלאָרן, אַבער אינדערזעלביקער צייט האָט ער דערפּילט, אַז אין אים האָט זיך אַ געצונדן אַ מאַדנע שימחה. ער האָט זיך אַפילו כּונאַנדערגעלאַכט, ווען ער האָט דערזען, ווי דער ייד פּויעט צו

אים אויף אלע פיר מיט ניט=זיכערע טריט, און ווי עס ווינקען ביי אים, אָפּט-אָפּט און מיט אַן אויסדרוק פון שרעק, די קליינע אייגענע געלאך אויפן מיאוסן פנים, וואָס איז אַרטעמען געווען באַקאַנט אַזאַ לאַנגע צייט.

— גיי, האָב קיין מורא ניט! איך שווער דיר מיט גאָטס נאָמען, אַז איך וועל דיר ניט אָנרירן! — האָט ער געפונען פאַר נייטיק צו דערמונטערן דעם יידן.

קין האָט צוגעפויזעט צו זיינע פיס, זיך אָפּגעשטעלט און גענומען קוקן אויף זיי מיט אַזאַ רחמנות-שמייכל, פונקט ווי ער וואָלט דערווארט, אַז אָט-אָט צעטרעטן די פיס זיין קערפער, וואָס איז אויסגעדארט געוואָרן פון שרעק.

— נו!.. אָט וואָס דו קענסט! און דאָס אַלץ האָסטו געטאָן? ווער האָט דיר געשיקט—אנפיסע?—האָט זיך נאָכגעפרעגט אַרטעם, קוים רירנדיק מיטן צונג.

— איך בין אליין געקומען!

— אלייניין? וואָסטו אליין!

— איך זאָג ניט קיין ליגן?—האָט קין שנעל גענומען שפּע. טשען.—איך בין אליין געקומען—איך בעט אייך—גלויבט מיר! איך וועל דערציילן, ווי אַזוי איך בין געקומען. אָט הערט—איך האָב זיך דערפון דערוואוסט אין גראַבילאָוקע... איך טרינק טיי און הער: אַרטעמען האָט מען ביינאכט דערהרגעט צום טויט. איך גלויב ניט—פּכע! ווי קען דאָס זיין, אַז אייך זאָל מען דערהרגענען צום טויט? איך לאך זיך אונטער די וואַנצן. אָ, קלער איך ביי זיך, איר נאַרישע מענטשן! דערדאָזיקער מענטש איז—ווי שמשון-הגבור, און ווער פון אייך קען אים צו שטייער קומען? אָבער מען קומט אַלץ צו גיין און מען זאָגט: געממיתט, געממיתט! און מען זידלט אייך, און מען לאַכט... אַלעמען טוט הנאה... און איך האָב גענוג מען גלויבן... און האָב זיך דערוואוסט, אַז איר זייט דאָדערט... מען איז שוין געקומען אַהער קוקן אויף אייך און מען האָט גע-זאָגט, אַז איר ליגט טויט... איך בין אַוועק און געקומען און האָב אייך דערזען... איר האָט געקרעכצעט, ווען איך בין דאָדערט גע-שטאַנען. איך האָב געקוקט אויף אייך און ביי זיך געקלערט —

דעם שטארקסטן מענטשן אויף דער וועלט — און אָט האָט מען אים
 אוועקגעהרגעט!.. אזא קראַפט, אזא קראַפט!... איך האָב אויף אייך,
 האָט אויף מיר קיין פאַראיבל ניט, רחמנות געקראַגן! איך האָב
 אַ קלער געטאָן, אז מען דאַרף אייך אַרומוואַשן מיט וואַסער... און
 איך האָב דאָס טאַקע געטאָן, און פון דאָס האָט איר גענומען צו זיך
 קומען... איך בין געוואָרן מלא שמחה... אָך, ווי איך האָב מיך דאָס
 געפרייט!... איר גלויבט מיר ניט, וואָס? דערפאַר, וואָס איך בין—
 אַ זשיד? יאָ? ניין אָבער, איך בעט אייך, איר זאָלט מיר גלויבן.
 איך וועל אייך זאָגן, פאַרוואָס איך האָב זיך דערפרייט און וואָס
 איך האָב ביי זיך געטראַכט... איך וועל זאָגן דעם אמת... איר
 וועט ניט ווערן אין פעס אויף מיר?

— אָט האָסטו מיין צלם! אַ דונער זאָל מיך דערשלאָגן! —
 האָט זיך גענומען שווערן איבער די כוחות דער צעשלאָגענער
 גבור.

קין האָט זיך צוגערוקט צו אים נאָך געענטער און נאָך
 מער אַרונטערגעלאָזן זיין שטימע.

— איר ווייסט, ווי גוט עס איז מיר צו לעבן? איר ווייסט
 דאָס, יאָ? איך האָב דען, זייט מוחל, ניט געליטן פון אייך קיין
 קלעפּ? און איר האָט דען ניט אָפּגעלאַכט פון דעם פאַרכאַטן זשיד?
 וואָס? דאָס איז ניט אמת? אַ! האָט קיין פאַראיבל ניט, וואָס איך
 זאָג אייך דעם אמת, איר האָט זיך דאָך געשוואָרן. זייט ניט אין
 פעס! איך זאָג נאָר, אז איר, ווי אַלע איבעריקע מענטשן, האָבן
 גערודפּט דעם זשיד... פאַרוואָס? אַ? איז דען אַ זשיד ניט דער
 זון פון אייער גאָט, און דען ניט איין גאָט האָט געגעבן אַ נשמה
 אייך אין אים?

קין האָט זיך געאיילט, געוואָרפן איין קשיה נאָך דער אַנדע-
 רער, ניט וואַרטנדיק אויף קיינע תירוצים: — אין אים האָבן מיט-
 אמאָל גענומען זידן די אַלע ווערטער, מיט וועלכע ער האָט פאַר-
 צייכנט ביי זיך אין האַרצן די אויסגעשטאַנענע קריוועס און
 באַליידיקונגען; איצטער האָבן זיי אַלע אין אים אויפגעלעבט און
 אָט האָבן זיי זיך געגאַסן פון זיין האַרצן ווי אַ הייסער פּאַנטאַן.
 ארטעם האָט זיך געפילט אזוי ווי שולדיק פאַר אים.

— הער נאָר, קין, — האָט ער געזאָגט מיט אַ פאַרשטיקטן קול, דייד ניט דערפון! אין וועל דיך... אויב איך וועל דיך פון איצט מאָל אָן אַ ריר טאָן מיט אַ פינגער... אָדער אַן אַנדערער — וועל איך צעהאַקן אויף שטיקער! האָסט פאַרשטאַנען?

— אַהא! — האָט קין אַ געשריי געטאָן מיט ניצחון און פון התלהבות האָט ער געגעבן אַפילו אַ שמאַקץ מיטן צונג — אָט זעט איר! איר האָט זיך פאַר מיר פאַרזינדיקט... זייט מוחל! ביי זערט זיך ניט אויף מיר דערפאַר, וואָס איר ווייסט, אַז איר האָט זיך פאַר מיר פאַרזינדיקט! איך זאָג, אַז ניט, אָבער איך ווייס דאָך, אַ! איך ווייס, אַז איר זייט שולדיק ווינציקער פון די אַנ-דערע...! איך פאַרשטיי דאָס! זיי אַלע שפּיען נאָר אויף מיר מיט. זייערע פאַסקודנע שפּיאַכץ, אָבער איר שפּייט אויף מיר און אויף זיי אַלעמען! איר האָט אַ פולע אַנדערע באַליידיקט ערגער פון מיר... איך האָב דעמאָלט געטראַכט ביי זיך — אָט דער שטאַרקער מענטש שלאָגט מיך און באַליידיקט מיך ניט דערפאַר, וואָס איך בין אַ זשיד, נאָר דערפאַר, וואָס איך — אַזוי ווי זיי אַלע, בין ניט בעסער פון זיי און לעב צווישן זיי... און... אַלעמאָל האָב איך מורא געהאַט פאַר אייך און אייך האָלט געהאַט. איך האָב אויף אייך געקוקט און געטראַכט, אַז איר וואָלט אויך געקענט צערייסן מיט די הענט אַ לייב און אויסהרגענען די פלשתים... איר האָט זיי געשלאָגן... און איך האָב האָלט געהאַט צו קוקן, ווי אַזוי איר האָט דאָס געטאָן... און מיר האָט זיך אויך געוואָלט זיין שטאַרק, אָבער איך בין ווי אַ פליי...

אַרטעם האָט זיך הייזעריק פונאַנדערגעלאַכט.

— אָט דאָס האָסטו אַן אמת געזאָגט — טאַקע ווי אַ פליי... דאָס וואָס קין האָט צו אים גערעדט, האָט ער כמעט ניט פאַרשטאַנען, אָבער עס האָט אים געטאָן הנאה, וואָס די קליינ-טשינקע פיגור פון יידן געפינט זיך לעבן אים. און בעת קין האָט געשעפטשעט אַן אויפגערגטער, האָבן זיך ביי אים אין קאָפּ צונויפגעשטעלט פאַמעלאַך אייגענע רעיונות:
„וויפּל איז איצט דער זייגער? עס מוז שוין זיין מיטאַג-

צייט און קיין איינע קומט נישט צו גיין מבקר חולה זיין דעם ליבן פריינד... און אָט דער זשיד איז געקומען... האָט אויסגעהאַלפן, זאָגט—איך האָב אייך האָלט, און איך האָב אים באַליידיקט צייטנאָו ווייז... לויבט מיין גבורה... וועט זי צו מיר ווען עס איז קומען צוריק? גאַטעניו, אויב זי וואָלט נאָר קומען צוריק."

אַרטעם האָט שווער געזיפצט און זיך פאַרגעשטעלט, ווי ער האָט צעהרגעט זיינע שונאים און זיי ליגן, אָנגעשוואַלענע, אָט אזוי ווי ער. און זיי אויך, אזוי ווי ער, וועלן זיך וואַלגען אָן כוחות ערגעץ אויף דרעך... אָבער צו זיי וועלן קומען צו גיין אייגענע מענטשן, חברים, און נישט אַ זשיד...

אַרטעם האָט אַ קוק געטאָן אויף קינען, און עס האָט זיך אים באַוווּן, אז פון די רעיונות איז אים ביטער געוואָרן אין גאַרגל און אין מויל. ער האָט אויסגעשפיגן און שווער אָפּגע-זיפצט.

און קין האָט אַלץ גערעדט, שרעקלאַך אויפּערעגט; פון אויפּרעגונג איז ביי אים פאַרקרימט געוואָרן די צורה און דער גאַנצער לייב האָט זיך געטרייסלט.

— און ווען איר האָט גענומען וויינען... האָב איך זיך אויך פונאַנדערגעוויינט... אזוי שטאַרק האָט דאָס מיר פאַרקלעמט דאָס האַרץ פאַר אייער גבורה...

— און איך ליג און קלער, ווער קרימט דאָס מיך איבער?—
האַט אַרטעם אויסגערעדט מיט אַ פינסטערן שמייכל.

— איך האָב אַלעמאַל האָלט געהאַט אייער גבורה... און איך האָב געבעטן גאָט: דו אייביקער גאָט אונזערער, אין הימל און אויף דער ערד און אין די העכסטע און ווייטסטע הימלען! זאָל זיך אַמאָל מאַכן, אז איך זאָל צוניץ קומען אָט דעם אַ שטאַרקן מענטשן! הלוואי זאָל איך זיך מיט וואָס נישט איז אויספיינען פאַר אים, און זיין גבורה זאָל זיך מיר אוועקשטעלן פאַר אַ שומר! מאַך, אז איך זאָל דורך איר פאַרהייט ווערן פון די רדיפות, און די וואָס יאָגן מיך, זאָלן גיין פאַרלאָרן פון דערדאָזיקער גבורה! אזוי האָב איך מתפלל געווען... און לאַנג האָב איך געבעטן מיין

גאָט, אז ער זאָל מיין שטאַרקסטן שונא מאַכן פאַר אַ מליץ יושר פאַר מיר, אזוי ווי ער האָט מרדכי'ן געגעבן פאַר אַ באַשיצער דעם קיסר, וועלכער האָט מנצח געווען אלע פעלקער... און אזוי האָט איר געוויינט, אין איך האָב געוויינט... און מיטאמאָל האָט איר אויף מיר אַ געשריי געטאָן, און אלע מיינע תפילות זיינען פאַרפאַלן געוואָרן...

— איך האָב דען געוואוסט, וואָס?... דו מאַדנער מענטש... — האָט זיך אַרטעם פאַרענטפערט און אַ שמיכל געטאָן.

אַבער קען האָט על פל פנים קוים געהערט, וואָס יענער האָט געזאָגט. ער האָט זיך געשאַקלט, געמאַכט מיט די הענט און ניט אויפגעהערט צו שעפטשען מיט התלהבות, אין אין זיינע רייד האָבן געקלונגען אַלערליי געפילן: אי שמחה, אי בטחון, אי אַ פאַר-געטערונג פון דער גבורה פון דעמדאָויקן צעקאַליעטשעטן מענטש, אי מורא, אי אַ שרעקלאַכער אומעט...

— מיין טאָג איז געקומען, און אָט בין איך איינער אַליין לעבן אייך... אלע האָבן אייך אַוועקגעוואָרפן, און איך בין גע-קומען... איר וועט דאָך געוונט ווערן, אַרטעם? דאָס איז פאַר אייך קיין גרויסע ספנה ניט? און אייער גבורה וועט צו אייך קומען צוריק?

— איך וועל אויפשטיין... דאגה ניט... און דיך פאַר דיין גוט האַרץ וועל איך באַהיטן, ווי אַ קליין קינד...

אַרטעם האָט געפילט, אז ביסלאַכווייז ווערט אים בעסער — דער לייב טוט ניט וויי אזוי שטאַרק און אין קאָפּ איז ביי אים קלאַרער. מען דאַרף זיך אָננעמען פאַר קינען — וואָס טאַקע אין דער אמתן? אָט סאַר אַ גוטער ער איז, סאַר אַ אָפענע האַרץ ער האָט — רעדט אָפן, גלייך אין פנים אַריין, מיט אַ פולן מויל. ווען דער געדאַנק איז אַרויף אַרטעמען אין מוח, האָט ער פלוצלונג געגעבן אַ שמיכל — שוין אַ לאַנגע צייט ווי ער האָט עפעס גע-וואָלט און אָט איצטער האָט ער פאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז געווען.

— עסן וויל איך דאָס... הער נאָר, קיין, אפשר איז אַ סברה, אז דו זאָלסט מיר קריגן עפעס צום עסן?

קין איז אויפגעשפרונגען אויף די פיס מיט אזא שנעלקייט, אז ער האָט זיך שיר ניט צעפלעט דעם קאַפּ אָן דעם באלקן פון שיפל. זיין געזיכט איז עפעס גאַר אַן אנדערע געוואָרן — עס האָט זיך דאָרטן באַוויזן דער אויסדרוק פון קראַפט און אין דער זעלביקער צייט אַ מאַדנע העלקייט ווי ביי אַ קינד. אַרטעם, אָט דער אַ גבור, וואָס מען געפינט נאָר אַזעלכע אין די בבא-מעשיות בעט עסן ביי אים, ביי קינען!

— איך וועל פאַר אייך מאַכן אַלץ, אַלץ! עס איז שוין אָנ-געגרייט אָט דאָדערט, אין ווינקל! איך האָב זיך אָנגעשפּייזט... איך ווייס, ווען עמיצער איז קראַנק, מוז ער עסן... נו, יאָ! או ווען איך בין אַהער געגאַנגען, האָב איך אויסגעגעבן אַ גאַנצן רובל.

— מיר וועלן זיך אַפּרעכענען! איך וועל דיר אָפּגעבן צען... איך קען דאָס אויספירן... ניט מיין געלט... כוועל זאָגן—גיב!
און מען וועט געבן...

און ער האָט זיך גוט האַרציק פּונאַנדערגעלאַכט, און פון דעם געלעכטער האָט קין נאָך מער גענומען שיינען און האָט אַפילו אַ לאַך געטאָן.

— איך ווייס... זאָגט נאָר, וואָס איר ווילט? איך וועל טאָן אַלץ, אַלץ...

— אַ... אָט זעסטו... אויב עס איז שוין יאָ אזוי... טאָ שמיר מיך אויס מיט בראַנפן! עסן גיב מיר ניט, נאָר אַפּריער שמיר אויס... קענסט דאָס?

— און פאַרוואָס זאָל איך ניט קענען? ווי דער בעסטער דאָקטאָר וועל איך מאַכן!

— גוט! ווי דו שמירסט מיך אויס, שטיי איך באלד אויף.
— איר וועט אויפשטיי—יין? אַך, ניין, איר קענט ניט אויפ-שטיין!...

— איך וועל דיר באַווייזן, אז איך קען יאָ! וואָס מיינסטו, איך וועל דאָרטן בלייבן בעכטיקן? דו מאַדנער מענטש... בעסער שמיר מיך אויס און כאַפּ זיך אַריבער אין פאַרשטאַט צו דער קוכן-בעקערין מאַקיעווע... און זאָג איר, אז איך וועל זיך צו איר

אין הויף אריבערקלייבן וואוינען, אין שייער, וואו זי האלט האַלץ...
זאָל זי מיר דאָרטן אויסבעטן אויף שטרוי. ביי איר וועל איך זיך
אויסליגן... אָט! פאַר אַלץ וועל איך דיר באַצאָלן... האָב קיין
מורא נישט!

— איך גלויב, — זאָגט קין, אָנגיסנדיק בראַנפן אַרטעמען
אויפן ברוסט. — איך גלויב אייך מער ווי זיך אליין... אַך, איך
קען אייך!

— או-או! רייב, רייב... נישקשה, זאָל וויי טאָן... רייב פסדר...
א-א-א...! אָט אַזוי, אָט אַזוי, אָט אַזוי—האָט געברומט אַרטעם.
— איך וועל פאַר אייך גיין אין וואַסער, — ערקלערט זיך
קין אין ליבע.

— אַזוי, אַזוי, אַזוי... די פלייצקע, די פלייצקע רייב... אַך,
טייולאָנים! ווי זיי האָבן מיך דאָס צעביגלט! און אַלץ איז די
ווייבל שולדיק. אויב די ווייבל וואָלט זיך נישט אונטערגעדרייט,
וואָלט איך געווען נישטער... און ווען איך בין נישטער—פרוביר
נאָר קריכן צו מיר!

קין איז שוין אַריין אין דער ראַלע פון אַ דינער און האָט
ערקלערט:

— אָ, די פרויען! דאָס זיינען אַלע עבירות פון דער וועלט...
ביי אונז, יידן, איז אַפילו פאַראַן אַ באַזונדערע תפילה, וואָס מען
זאָגט אינדערפרי: געלויבט ביסטו גאָט, אונזער גאָט, דער קיניג
פון דער וועלט, דערפאַר וואָס דו האָסט מיך נישט באַשאַפן אַ פרוי...
— נו? טאָקע? האָט אַ געשריי געטאָן אַרטעם. — אָט אַזוי
טאָקע, גאָר אָן חכמות, לויבט איר גאָט? אָט ס'זאָר אַ מאַדנע
מענטשן איר זייט... וואָס איז זי זען פאַר אַ וורעד, די פרוי?
זי איז מערניט ווי אַ נאַר... אָבער אָן איר קען מען אויך נישט
אויסקומען... מען זאָל אָבער לויבן גאָט דערפאַר... דאָס איז
נישט קיין פייניקייט פון אייך... ווי זאָל איר דאָס נישט פאַרדריסן,
דער פרוי, מיין איך! זי האָט דאָך עפעס אויך אַ געפיל...
ער איז געלעגן, גרויס ווי אַ באַרג, און האָט זיך נישט גע-
ריט מיט קיין אבר; די געשווילאכטס האָט אים געמאַכט נאָך
דעסער ווי ער איז געווען, און קין, דער קליינער און דאַרער

נפש, האָט זיך געדרייט אַרום אים און פאַרלאָרן די פּוּחות אים
 איינרייבנדיק די זייטן, די ברוסט, דעם לייב, און האָט נאָכאַ-
 נאָנד געהוסט פון דעם שטאַרקן ריח פון די בראַנפן.
 איבערן ברעג טייך זיינען איטלאַכע מינוט פאַרבייגעגאַנגען
 מענטשן, עס האָבן זיך געהערט טריט און קולות. דאָס שיפל
 איז געלעגן ביי אַ זאַמדיקן משופּעדיקן בערגל, מער פון איין
 אייל די הייך, און פון אויבן האָט מען דאָס געקענט זעען נאָר
 פון סאַמע עק באַרג. דער שמאַלער פּלאַץ צווישן דעם שיפל און
 דעם טייך איז געווען באַדעקט מיט זאַמד, מיט שפּענדלאַך און מיט
 מיסט. אונטערן שיפל איז נאָך געווען בלאַטיק. היינט אָבער האָט
 זי עפּעס טשיקאַווע אינטערעסירט מענטשן. קין און אַרטעס האָבן
 באַמערקט, ווי נאָכאַנאָנד גייט מען פאַרביי, ווי מען זעצט זיך
 אויפן דעק, ווי מען קלאַפט מיט די פיס אין די זייטלאַך... אויף
 קינען האָט דאָס שלעכט געווירקט. ער האָט אויפּגעהערט צו ריידן
 און זיך דרייענדיק אַרום אַרטעמען, האָט ער געשמייכלט, און אין
 זיין שמייכל איז געלעגן רחמנות און שרעק.

— איר הערט?

— איך הער, — האָט אַ שמייכל געטאָן דער גבור צופרי-
 דענערהייט. — איך פאַרשטיי... זיי ווילן דערגיין, ווען איך וועל ווי-
 דער באַקומען צוריק מיין פּוּח... זיי דאַרפן דאָך דאָס וויסן... די
 ביינער זייערע אָנצוגרייטן... כאַ-כאַ! שדים! זיי פאַרדריסט מן
 הסתם, וואָס איך בין ניט געפּגרט... זייער אַרבעט איז איצט
 אַרויסגעוואָרפן...

— איר ווייסט וואָס? — האָט אים קין געזאָגט שטיל אויפן
 אויער, מיט דער מינע פון אימה און התראָה. — איר ווייסט? אָט
 וועל איך איצט אוועק און איר וועט פאַרבלייבן איינער אליין...
 און זיי וועלן דעמאָלט קומען צו אייך און... און...
 אַרטעס האָט געעפנט דאָס מויל און זיך - שטאַרק פּונאַנ-
 דערגעלאַכט אויף אַ הייזעריקן קול.

— אַך, דו... צורה מיאוסע! דו מיינסט, הייסט דאָס, אַז זיי
 האָבן דאָס פאַר דיר מורא, וואָס? אַך דו איינער!
 — אַ אָבער איך קען זיין אַן עדות!

— זיי וועלן דורך מכבד זיין! ... כא=כא=כא! אט דיאמאלט
 גיי זאגן עדות! ... אויף יענער וועלט! —
 קינס שרעק איז פאריאגט געוואָרן מיט אַרטעמס געלעכטער
 און דעם פלאַץ פון שרעק האָט פאַרנומען אין דער שמאַלער איינ-
 געפאלענער ברוסט פון דעם יידן אַ שטייפּע און פריילאכע זיכער-
 קייט. איצטער וועט זיין לעבן אַוועק אויף אַן אנדער דרך, איצטער
 איז ביי אים פאַראַן אַ מעכטיקע האַנט, וואָס וועט שטענדיק אָפּפירן
 פון אים די קלעפּ און די אומגערעכטיקייטן פון די מענטשן,
 וועלכע האָבן אים געזאַטערט, ווייל זיי האָבן ביזאָהער ניט מורא
 געהאַט פאַר קיין שום שטראַף.

עס איז פאַרביי בקרוב אַ חודש.
 איינמאַל נאָכמיטאָג, אין אַ צייט, ווען דאָס לעבן אין שיכאַן
 ווערט מאַדנע אָנגעשרייענע, ווערט עפעס געדיכטער און קאָכט
 אויף, ווען אַרום די פאַרקויפער פון עסנוואַרג שטייען גרויסע
 רעדלאַך אַרבעטער פון די שיפן און פון האַפּן מיט ליידיקע
 מאַגנס און הויך אויפן קול, איבערשרייענדיק איינער דעם צווייטן,
 פאַדערן זיי עסן, און די גאַנצע גאַס פילט זיך אָן מיטן וואַרימען
 ריח פון געקאָכטע פלייש; — אין דער צייט האָט עמיצער מיט
 אַ האַלבן מויל אַגעשריי געטאָן:

— אַרטעם גייט!

עטלאַכע אָפּגעריטענע נאַטיאָקעס, וועלכע האָבן זיך אַרום-
 געשלעפּט פּוסט און פאַס איבערן גאַס, וואַרטנדיק אויף אַ גע-
 לעגנהייט צו כאַפּן אַ פּשרע מציאָה, זיינען ערגעץ נעלם געוואָרן.
 די תּושבים פון שיכאַן האָבן אומרואַיק און בייגעריק אַ קוק גע-
 געבן מיט אַ קרומן אויג אין דער זייט, פּונדאָנען עס האָט זיך
 דערהערט די התראָה.

אויף אַרטעמען האָט מען שוין לאַנג געוואַרט; אין זיין קו-
 מען איז מען געווען טיף אַריינגעטאָן און מיט היץ האָט מען גע-
 רעדט מכּוח דעם, ווי אַזוי ער וועט אויסזען דעם ערשטן מאָל.
 פּונקט ווי אלעמאַל איז אַרטעם געגאַנגען אינמיטן גאַס
 רואיק און פאַמעלאַך אַט זיין ווי עס גייט אויף אַ שפּאַציר אַזאַ-

טער מענטש; זיין אויסזען איז אויף אַ האָר נישט פאַרענדערט גע-
וואָרן. ווי אלעמאָל איז דער יאָק ביי אים געהאַנגען אויף אַיין
פלייצע, דאָס היטל איז געווען פאַרריסן אָן אַ זייט... און די
שוואַרצע לאַקן האָבן זיך צעשטאַן איבערן שטערן, אויך ווי אלע.
מאָל; דעם גרויסן פינגער פון דער רעכטער האַנט האָט ער אַרייַן-
געשטעקט אין גאַרטל, די לינקע האַנט איז געלעגן טיף אַרייַן-
גערוקט אין דער הויזן-קעשענע, און די גבורשע ברוסט האָט זיך
אויסגעשטעלט פאַראויס. נאָר אין זיין שיינעם געזיכט איז געלעגן
מער שכל ווי פריער — דאָס איז געוויינטלאַך די מעשה מיטן
מענטשן, ווען ער שטייט אויף פון אַ קראַנקן-בעט. ער איז געגאַנגען
גען און האָט געענטפערט אויף די „גוט-מאַרגנס“ פויל שאַקלענ-
דיק מיטן קאָפּ.

די גאַנצע גאַס האָט אים באַגלייט מיט די אויגן און מען
האַט זיך פשוט נישט געקענט אָפּוואונדערן פון דערדאָזיקער גבורה,
וואָס קען גאָר נישט צעבראַכן ווערן און האָט אַזוי לייכט אַריבער-
געטראָגן קלעפּ. אין גאַס זיינען געווען אַ סך מענטשן, וועלכע האָבן
מיט רישעות גערעדט פון זיין געזונט ווערן; מיט פאַראַכטונג האָבן
זיי געזידלט די חברה, וואָס האָט אַרטעמען נישט אָפּגעשלאָגן די
לונגען און נישט איבערגעבראַכן די ביינער. ווי קען דאָס זיין, אַז
עס זאָל זיך געפינען אַ מענטש אויף דער וועלט, וועמען מען זאָל
גאַרנישט קענען פטרן אויף טויט!... אַנדערע ווידער האָט די גע-
שיכטע הנאה געטאָן און זיי האָבן געזען צו טרעפן, ווי אַזוי דער
גבור וועט זיך אָפּרעכענען מיטן רויטן באַק און יענעם חברים.
וואָס מעכטיקער עמיצנט קראַפט איז, פאַרבלענדט זי אַלץ מער די
אויגן, און דער גרעסטער טייל פון עולם איז געווען פאַרפישופט
פון אַרטעם קראַפט.

און אַרטעם איז דערווילע אַריין אין „גראַבילאָוקע“—דעם
קלוב פון שיכאַן.

ווען זיין הויכע און מעכטיקע געשטאַלט האָט זיך באַוויזן
אויפן שוועל פון טראַקטיר, זיינען ווייניק געסט געווען אין לאַנגן
צימער מיטן נידעריקן האַלב-קיילאַכדיקן באַלקן, אויסגעלייגט פון
ציגל. ווען אַרטעם איז אַריין, האָבן זיך דערהערט צוויי-דריי גע-

שרייען, עס איז געוואָרן עפעס אַ רוקעניש און אַ דרייעניש אַן עמיצער האָט זיך ווי אַ קאָץ אַ וואָרף געטאָן אין ווייטן ווינקל פון דערדאָזיקער גרוב, וואו עס האָט געזונען פון די ווענט, וואו די לופט איז געווען פול מיטן עיפושדיקן רויך פון וואָלוועלן טאָבאק, און וואו יעדע ברעקעלע איז געווען דורך און דורך פאַרשימלט און פאַרבלאָטיקט.

אַרטעם האָט קיינעם ניט געוואָלט באַמערקן. ער האָט אַ פיר געטאָן מיט די אויגן איבערן טראַקטיר און ווען דער שיינקער סאווקע כליעבניקאָוו האָט אים פריינדלאַך געגריסט, האָט ער גע-
ענטפערט אויף יענעם גוט-מאַרגן מיט דער פראַגע:

— קין איז ניט געווען?

— דאַרף באַלד זיין... זיין צייט איז נאָענט. אַרטעם איז צוגעגאַנגען צו אַ טיש, וואָס איז געשטאַנען ביי איינעם פון די פענסטער מיט אייזערנע גראַטקעס, האָט באַשטעלט טיי, אוועק-געלייגט אויפן טיש זיינע ריזיקע הענט און גענומען גלייכגילטיק קוקן אויפן עולם. אין טראַקטיר זיינען געווען אַ מאַן צען, אַלץ באַסיאַקעס; זיי זיינען געשטאַנען אין אַ רעדל לעבן צוויי טישן און פון דאָרטן האָבן זיי געלויערט אויף אַרטעמען. ווען זייערע אויגן פלעגן באַגעגענען די אויגן פון שיינעם יונג, פלעגט ביי דער חברה ווערן קאַלעמוטנע אויפן האַרצן און זיי פלעגן אָנהייבן צו שמייכלען מיט אַרחמנות פנים; עס איז געווען קאָנטיק, אַז זיי האָבן געוואָלט אַריינטרעטן מיט אַרטעמען אין אַ שמועס, אָבער יענער האָט אויף זיי געוואָרפן אַ שווערן פינסטערן קיק. און אַלע האָבן געשוויגן און ניט געהאַט די העזה אָנצופאַנגען מיט אים צו ריידן. כליעבניקאָוו איז געווען פאַרנומען הינטערן בופעט מיט זיינע פלעשלאַך און גלעזלאַך און זינגענדיק אונטערן נאָז עפעס אַ לידל, האָט ער געקוקט אַרום זיך מיט אויגן פון אַ פוקס.

פון גאָס האָט זיך געגאַסן אין די פענסטער אַ הילכעדיקער געפילדער; עס האָט זיך געהערט, ווי מען האָט זיך דאָרטן גע-זידלט און געשאַלטן מיט אָפגעוואַשענע קללות, ווי מען האָט זיך געשוואָרן, ווי הענדלער האָבן געשריען. ערגעץ גאָר נאָענט איז מיט אַ בריאַזג אַראַפגעפאלן אַ פלאַש און האָט זיך צעבראַכן אויף

די שטיינער. ארטעמען איז געוואָרן אומעטיק אין דעם פאר-
שטיקטן שענק...

— נו, איר וועלך, האָט ער מיטאַמאָל גענומען ריידן הויך
און ציענדיק די ווערטער. — וואָס זייט איר שטיל געוואָרן?
רייסן די אויגן און שווייגן... —

— ריידן קענען מיר אויכעט. אייער שטרענגע עקסעלענץ?
האָט געזאָגט דער אָפגעשמיסענער חתן, זיך אויפהויבנדיק פון זיין
אַרט און איז צוגעגאַנגען צו אַרטעמען.

דאָס איז געווען אַ דאַר מענטשל אין אַ פאַרוסיגעווען יאַק
און זעלנערישע הויזן, אַ פליכעוואַטער, מיט אַ שפיציק בערדל
מיט קליינע רויטע אויגן, וואָס האָבן געווינקט מיט אַ ביידן גלאַנץ.
— מען זאָגט, אַז דו ביסט געווען קראַנק? — האָט ער
אַ פרעג געטאָן, זיך זעצנדיק אַנטקעגן אַרטעמען.

— נו?

— גאַרניט... מען האָט דיך אַ צייט ניט געזען... וויפל מאָל
האַב איך זיך נאַכגעפרעגט נאָך דיר! וואו איז דאָס אַרטעם אַהינט-
געקומען? הערסט, עס האָט זיך אים גאַר פאַרוואַלט צו קרענקען!
— אַזוי... נו?

— נאַכאַמאָל... נו? לאַמיר פאַרן ווייטער... וואָס האָט דיר
וויי געטאָן?

— און דו וויסט ניט?

— איך בין דען געווען דיין דאָקטאָר?

— און אַלץ וואָס דו זאָגסט איז ליגן, דו הונט איינער, —

האָט געזאָגט אַרטעם מיט אַ קרומן שמייכל. צו וואָס לייגסטו?
דו וויסט דאָך דעם אמת?

— אוודאי ווייס איך—האָט געזאָגט דער אָפגעשמיסענער חתן
אויך מיט אַ קרומן שמייכל.

— פאַרוואָס-זשע זאָגסטו אַ ליבן?

— אַ ליגן איז קליגער, אַזוי קומט ביי מיר אויס...

— קליגער! אַזוי, דו מענטש איינער! ... אַ גאַרנישט ביסטו!

— יאָ... מען זאָל דיר זאָגן דעם אמת, קענסט נאָך אין

פעס ווערן; אַ קשיה אויף דיר..

— שפייען וויל איך אויף דיר!
 — אדאנק כאָטש דערפאַר! און מיט אַ גלעזל בראַנפן וועסט
 דאָס מיך גאַרניט מכבד זיין פון שימחה, וואָס דו ביסט געזונט
 געוואָרן?

— הייס דערלאַנגען...

דער חתן האָט באַשטעלט אַ האַלבע פלעשל בראַנפן און איז
 גאַר אַ לעבעדיקער געוואָרן.

— ס'אר אַ לייכטן לעבן דו האָסט דאָס, אַרטעם!... תמיד
 האָסטו געלט...

— נו, וואָס איז?

— גאַרניט... די פרויען העלפן דיר אויס!... פאַרפלוכט זאָלן
 זיי ווערן!

— און אויף דיר קוקן זיי ניט.

— ווי קומען מיר צו דיר. מיר וואָלטן געהאַט אַמלעכע
 פיס ווי דיינע, וואָלטן מיר געגאַנגען מיט דיר אין איין וואַג, אָן
 אַ טענה... האָט אָפגעזיפצט דער חתן.

— מחמת אַ פרוי האָט האָלט אַ געזונטן מענטשן, וואָס
 ביסטו? און איך בין— אַ ריינער מענטש, אָט וואָס...

אויף אזאָ שטייגער פלעגט אַרטעם ריידן מיט די באַסיאַקעס.
 זיין גלייכגילטיקע, פוילע און געדיכטע שטימע האָט געמאַכט זיינע
 ווערטער קרעפטיקער און שווערער, און זיי זיינען שטענדיק גע-
 ווען אי גראַב אי פול מיט באַליידיקונגען. ער האָט אפשר גע-
 פילט, אז דידאָזיקע מענטשן זיינען אין אַ סך ענינים ערגער פון
 אים, אָבער אַלעמאָל קליגער.

... עס איז אַריין קין מיט זיין קעסטל סחורה אויף דער
 ברוסט און מיט אַ געל ציצן קליידל, וואָס איז געהאַנגען אַ-
 בער דער לינקער האַנט. אַ צוגעדריקטער מיטן געפיל פון שרעק, וואָס
 האָט אים קיינמאָל ניט אָפגעלאָזן, איז ער געפליבן שטיין ביי דער
 טיר, האָט אויסגעצויגן זיין האַלד און מיט אַן אומרואיקן שמיכל
 באַקוקט דעם שנעק, אָבער ווען ער האָט דערווען אַרטעמען, האָט
 זיין גאַנצע צורה גענומען שיינען פון שימחה. אַרטעם האָט אויף

אים געקוקט מיט א ברייטן שמייכל און די ליפן האָבן זיך ביי אים גערירט.

— קריך אהער, צו מיר!— האָט ער צו קינען א געשריי געטאָן! דערנאָך האָט ער זיך אומגעקערט צום חתן און מיט חווק אים אָפגעגעבן א באַפעל:

— און דו טראָג זיך אָפ פונדאָנען... לאָז א מענטשן זיך ועצן...

דעם חתנס פרצוף, באַדעקט מיט געלע, האַרטע האָר, איז אויף אַ רגע פאַרשטיינערט געוואָרן פון התפעלות און פאַרדראָס. ער האָט זיך לאַנגזאַם אויפגעהויבן פון שטול, אַ קוק געטאָן אויף די חברים, וועלכע זיינען ניט ווינציקער פון אים נשתומם געוואָרן. אויף קינען, וועלכער איז געגאַנגען צום טיש פאַרזיכטיק און קוים אַנרירנדיק די ברעטער פון דער פּאָדלאָגע מיט זיינע שטיינעל... און פּלוצלונג האָט ער ביז אויסגעשפיגן:

— טפו! —

נאָכדעם איז ער פאַמעלאַך און שטילערהייט אוועק צו זיין טיש, וואו עס האָט זיך תיכף דערהערט אַ פאַרשטיקטער שמועס. אין וועלכן מען האָט געקענט קלאַר דערקענען די נאַטעס פון חווק און רישעות. קין האָט אַלץ געשמייכלט, ווי אַ פאַרלאָרענער, מלא שמחה, און אין דערוועלביקער צייט האָט ער געוואָרפן פון דער זייט אומרואיקע אויגן אין דעם ווינקל, וואו עס איז געזעסן דער באַליידיקטער חתן מיט זיין חברה.

און אַרטעם האָט גערעדט צו אים גוט האַרציק:

— נו, סוחר, לאַמיר טיי טרינקען, וואָס? ... מען דאַרף קויסן אַ קוכן— וועסט עסן קוכן? וואָס קוקסטו אַהין? ... שפיי אָן אויף זיי, האָב קיין מורא ניט... וואַרט נאָר, איך וועל זיי באַלד אַנמוסרן. ער האָט זיך אויפגעהויבן, אַ רוק געטאָן מיט דער פלייצע און זיין יאָק איז אַראָפגעפאַלן אויף דר'ערד, און איז צוגעגאַנגען צום טיש פון די אומצופרידענע. הויך און שטאַרק, אויסשטעלנדיק די ברוסט, הייבנדיק די אַקסלען און מיט אַלע מיטלען אַרויסווייזן-דיק פאַר זיי, ס'אַר אַ גבורה ער האָט אין זיך, איז ער געשטאַנען אַנטקעגן דער חברה, מיט אַ קרומן ביזן שמייכל אויף די ליפן.

און זיי זיינען פארגליווערט געוואָרן אויף זייערע פלעצער, שטום ווי די וואַנט און שוין אָנגעגרייט צו מאַכן אַ וויבֿרֿיך.

— נו, — האָט אָנגעפֿאָנגען אַרטעם, — וואָס ברומט איר ? עס האָט זיך אים געוואָלט זאָגן עפעס אַ שרעקלאַך = שטאַרקן וואָרט, אָבער ער האָט ניט געהאַט קיין ווערטער און האָט זיך אָפּגעשטעלט...

— מעגסט דערן מיטאַמאָל! — האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט דער אָפּגעשמיטענער חתן, פֿאַרקרימענדיק די ליפֿן, — זאָלט בעסער אָפּשטיין פֿון אונז אויף אלע פֿיר זייטן, דו גאָטס גולם!.. — שווייג! — האָט אַרטעם אַ פֿיר געטאָן מיט די ברעמען... — ביסט איר פֿעס... עס שטייט דיר ניט אָן, וואָס איר חבר זיך מיט אַ זשיר און זיך האָב איר אַוועקגעטריבן... איר זאָג איר אַלעמען, — ער, דער זשיר, איז בעסער פֿון איר! מחמת ביי אים איז דאָ אַ געפֿיל צו אַן אַנדער מענטשן... און איר האָט קיין גע=פֿיל ניט... ער איז נאָר אַ פֿאַרמאַטערטער... און אַט איצטער נעם איר אים אונטער מיין האַנט... און אויב וואָסער ניט איז פֿאַרזע=עניש פֿון אירער כאַפּטע וועט אים באַליידיקן — זאָל שוין יענער דעמאָלט בעסער אָפּזאָגן ווידוי באַצייטנס! איר בין מודיע איר קלאַרע דיבורים: ניט שלאָגן וועל איר, איר וועל מאַטערן... אין די אויגן ביי אים האָט זיך באַוויזן אַ ווילדער פֿייער, די אַדערן אויפֿן האַלז האָבן זיך אָנגעפֿלאָזן און די נאָלעכער — גענומען ציטערן.

— דאָס, וואָס מען האָט מיך אַ שיפורן צעשלאָגן, איז ביי מיר ווערט אַ שפּיי! קיין כוחות איז ביי מיר ניט אָפּגעקומען, נאָר דאָס האַרץ האָט מען מיר געמאַכט האַרטער... אַט אזוי זאָלט איר וויסן! און פֿאַר קינען, פֿאַר איטלאַכן שלעכטן וואָרט, וואָס מען וועט אים זאָגן, וועל איר זיך אָננעמען און ממיתן וועל איר אַט טאַקע צום טויט. איר קענט דאָס אַלעמען זאָגן פֿון מיינס=וועגן...

ער האָט טיף אָפּגעצויגן דעם אָטעם, אזוי ווי ער וואָלט פֿון זיך אַרונטערגעוואָרפֿן אַ שווערע משא; ער האָט זיך אומגע=קערט צו זיי מיטן רוקן און איז אַוועק...

— פיינ אָפּגעדרשנט! — האָט דער אָפּגעשמיסענער חתן אַ גע-
שריי געטאָן מיט אַ האַלבן מויל און זיין צורה האָט זיך פאַר-
קרימט אין גרויס אומעט, בעת ער האָט געקוקט, ווי אַרטעם זעצט
זיך אַוועק אַנטקעגן קינען.

קין איז געזעסן ביים טיש, בלייך פון אויפּרענונג, און האָט
ניט געקאָנט אָפּרייסן פון אַרטעמען די אויסגעלאָצטע אויגן, און
אין זיי איז געלעגן אַ געפיל, וואָס איז שווער אויסצודריקן מיט
ווערטער.

— האָסט געהערט? — האָט אים שטרענג געפרעגט דער שיי-
נער יונג. — אָט... געדענק=זשע, ווי נאָר עמיצער וועט דיר אָנרירן
לויף צו מיר און זאָג. איך וועל די מינוט קומען און אים צע-
גוינטעווען די ביינער...

דער ייד האָט עפעס געשעפטשעט, האָט געבעטן גאָט אָדער
געדאַנקט דעם מענטשן. און דער אָפּגעשמיסענער חתן מיט זיין
חברה האָבן אינדערשטיל איבערגערעדט צווישן זיך און גענומען
אַרויסגיין פון טראַקטיר אײנער נאָכן אַנדערן. ווען דער חתן איז
פאַרביגעגאַנגען אַרטעמס טיש, האָט ער געזונגען אונטערן נאָז:

ווען אין צוגאַב צו מיין קאָפּ

קריג איך געלט אַ פולן טאַפּ,

ווער איך — אוי — אַ מענטש אַ פראַכט —

כיוואָלט געשיכורט טאָג און נאַכט...

און אַ קוק געבנדיק אַרטעמען גלייך אין געזיכט אריין, האָט ער
אומדערוואַרט געענדיקט דאָס לירל מיט זיינע אייגענע ווערטער,
ער האָט זיך דערביי געקרימט און צום טאַקט געטאַפּעט מיטן פּוס:
און די תּמעוואַטע יונגען

כיוואָלט אין שוואַרצן ים דערטרונקען.

אָט אזוי!

און האָט זיך שנעל אַרויסגעגנבעט דורכן טיר.
אַרטעם האָט זיך אויסגעוידלט און אַרומגעקוקט. אין דעם
האַלב-פּינסטערן, פאַררויכערטן און עיפּושדיקן גרוב זיינען געבליבן
בלויז דריי מענטשן — ער, אַנטקעגן אים קין און הינטערן בופּעט
סאַוקע.

סאָווקעס גנבישע אייגעלאך האָבן זיך באַגעגנט מיט אַרטעמס שווערן קוק און אויף זיין לאַנגער צורה האָט זיך די רגע אַרויפֿ געצויגן דער אויסדרוק פון אַ זיטער צניעות.

— פֿיין און שיין האָסטו געהאַנדלט, אַרטעם מיכאַליטש! — האָט ער געזאָגט, גלעטנדיק זיין באַרד. גאָר ווי עס איז געבאַטן אין די הייליקע ספרים... ווי אין דער מליצה מיטן גוטהאַרציקן שומרוני... אין עיפוש איז געלעגן קיין באַדעקט מיט קרעץ... און אָט דו האָסט זיך פון אים ניט אָפּגעקערט...

אַרטעם האָט ניט געהערט זיינע ווערטער, נאָר זייער ווידער־לאַנג דער ווידערקלאַנג האָט זיך געטראָגן פון דעם קיילאכדיקן באַלקן און אין געדיכטע טענער איז ער געקראַכן אין די אויערן. אַרטעם האָט געשוויגן און געשאַקלט שטילצרהייט מיטן קאָפּ. אזוי ווי ער וואָלט וועלן אוועקטרייבן פון זיך די דאָזיקע טענער. און זיי האָבן ניט אויפֿגעהערט צו שווימען און האָבן זיך איינגעביסן צו אים אין די אויערן און אים גערייצט. עס איז געווען אומעטיק, די לופט איז געווען פאַרשטיקט. אַ מאַדנע שוועריקייט האָט זיך אוועקגעלייגט אַרטעמען אויפֿן האַרצן.

ער האָט געקוקט אויף קינען, ניט אָפּרייסנדיק פון אים די אויגן. מיט אַן איינגעבויענעם קאָפּ, זיך ברענענדיק די ליפּן און בלאַזנדיק אויפֿן ספּאָזיק, האָט דער ייד זשערנע געטרונקען די טיי און דער ספּאָזיק האָט געטאַנצט ביי אים די הענט. צייטנ־ווײַז האָט אַרטעם געכאַפט ביי זיך אויפֿן געזיכט יענעמס אַ שנעלן קוק, און פון דעם קוק פלעגט ווערן דעם גיבור נאָך אומעטיקער. אין זיין ברוסט איז געוואַקסן אַ פאַרשטיקטער און אומבאַשטימטער געפיל פון אַזמאָפּרידנהייט, זיינע אויגן זיינען געוואָרן טינקעלער און ער האָט זיך ווילד אומגעקוקט. אין קאָפּ האָבן זיך ביי אים געדרייט, אזוי ווי מיל־שטיינער, געדאַנקען אָן ווערטער. פרייער פלעגן זיי צו אים ניט קומען, און אָט אין דער צייט, וואָס ער איז געלעגן קראַנק, זיינען זיי געקומען... און גייען ניט אוועק... די פענסטער, ווי אין אַתפּיטה, מיט אייזערנע גראַטעס, פון גאַס גיסט זיך אין זיי אַ געפילדער פאַרהילכט צו ווערן... איבערן קאָפּ הענגט אַ פייכטער שווערער שטיינערנער באַלקן, די זילן,

געמאכט פון ציגל, זיינען נאס פון בלאַטע, באַדעקט מיט מיסט... און אָט דער אַ קליינטשינקער, אָפּגעריסענער, פּאַרשלאָגענער מענטשל... זיצט, ציטערט, שווייגט... און אין די דערפער וועט מען באלד אָנפאַנגען צו שניידן די גראָו. הינטערן טיך, אַנטקעגן שטאַט, דערגרייכט שוין די גראָו אויף די לאַנקעס ביזן גארטל און ווען עס טוט פון דאָרטן אַ בלאָז אַ ווינט, ברענגט ער צעטראָגן אַזאַ מחיהדיקן ריח... אָט די מינוט וואָלט ער גענומען אַ שנייד-איין, און זיך אַ לאָז געטאָן איבער דער לאַנקע.

— וואָס שווייגסטו נאָכאַנאַנד, קין?—האָט אַרטעם געזאָגט אומצופרידענערהייט. — וואָס איז, דו האָסט נאָך אַלין מורא פאַר מיר? אוי, ביסטו דאָס אַ פאַרלאָרענער מענטש!

קין האָט אויפּגעהויבן דעם קאָפּ און אים גענומען מאַדנע שאַקלען, און זיין פנים האָט בשעת מעשה אויסגעזען פאַרשעמט און קלאָגעדיק.

— און וואָס זאָל איך ריידן? און מיט וואָס פאַר אַ צונג זאָל איך ריידן מיט-איין? אָט מיט דער? — דער ייד האָט אַרויסגעשטעקט דעם שפיץ צונג און אים באַוויזן אַרטעמען... מיט וועלכער איך רייד מיט אַלע איבעריקע מענטשן? איך דאַרף זיך דען ניט שעמען צו ריידן מיט איין מיט דערדאָזיקער צונג? איר מיינט, איך פאַרשטיי ניט, אַז איר שעמט זיך אויכעט צו זיצן מיט מיר דערביי? וואָס בין איך און וואָס זייט איר? איר טראַכט דען, אַרטעם, גרויסע נשמה, איר זייט געגליכן צו יהודי המבטיח... וואָס וואָלט איר געטאָן, ווען איר זאָלט וויסן, צו וואָס גאָט האָט איך באַשאַפּן? אַ! קיינער ווייס ניט די טיפע סודות פון באַשעפּער און קיינער קען ניט טרעפּן, צו וואָס גאָט האָט אים געשאַפּען דעם לעבן, איר ווייסט ניט, וויפּל טעג און נעכט האָב איך גע-טראַכט, צו וואָס דאַרף איך האָבן מיין לעבן? צו וואָס דאַרף איך מיין גייסט און מיין פאַרשטאַנד? וואָס בין איך פאַר די מענטשן? אַ שפּיי-קעסטל פאַר זייערע גיפטיקע שפּייכען. און וואָס זיינען די מענטשן פאַר מיר? שלאַנגען, וואָס בייסן מיר אין אַלע ער-טער פון מיין לייב און אין מיין נשמה... צו וואָס לעב איך אויף

דער וועלט? און פארוואס ווייס איך נאָר פון צרות... אפילו די זון האָט פאר אױכעט קיין שטראַל ניט!

ער האָט גערעדט היציק, האלב-שעפטשענדיק, און אזוי ווי אלעמאַל, ווען זיין אויסגעמאַטערטע נשמה פלעגט זיך אויפרעגן, האָט געציטערט זיין גאַנצער פנים.

ארטעם האָט ניט פארשטאַנען, וואָס ער האָט גערעדט, ער האָט אָבער געהערט און געזען, אז קין באַקלאָגט זיך. דערפון איז ארטעמען געוואָרן נאָך מער נודע.

— נא דיר! האָסט שוין ווידער אָנגעפאַנגען דיין לידעלע! — האָט ער מיט פאַרדראָס אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ— איך האָב דאָך דיר שוין געזאָגט— אז איך וועל זיך אָננעמען!

קין האָט זיך שטילערהייט ביטער צולאַכט.
— ווי אַזוי וועט איר זיך פאר מיר אָננעמען פאַרן געזיכט פון מיין גאַט? ער יאָגט דאָס מיך...

— נו, דאָס פאַרשטייט זיך! טאָן גאַט אַנטפּעגן קען איך ניט— האָט צוגעפאַמקעט ארטעם פּראָסט-האַרציק און מיט אַ טאַן פון רחמנות האָט ער געגעבן דעם יידן אַן עצה:— ליידי, ברודער-קע! ... מיט גאַט וועסטו גאַרניט מאַכן...

קין האָט געגעבן אַ קוק אויף זיין מליץ יושר, און אויף זיינע ליפן האָט זיך באַוויזן אַשמייכל... אויך מיט רחמנות. אַפריער האָט דער שטאַרקער רחמנות געקראָגן אויפן קלוגן, דערנאָך האָט דער פאַרשטאַנד מיטגעפילט מיט דער גבורה, און צווישן די פיי-דע מענטשן, וועלכע זיינען געזעסן און האָבן געשמועסט, האָט זיך דורכגעטראָגן עפעס אַ מאַדעע שטימונג, און אַט די שטימונג האָט זי אַ ביסל דערנענטערט איינעם צום צווייטן.

— דו האָסט אַזוייב?— האָט געפרעגט ארטעם.
— אַ, איך האָב אַ גרויסע געזינד פאַר מייע כוחות... — האָט קין שווער אָפגעזיפצט.

— נאָר אַזוי!— האָט געזאָגט דער גבור. ער האָט זיך קוים געקענט פאַרשטעלן, אז עס זאָל זיך געפינען אַ פרוי, וועלכע זאָל קענען האַלטן האָבן דעם יידן, און מיט אַ גייעם אויסדרוק פון צייגעריקייט האָט ער אַ קוק געטאַן אויף קינען, וועלכער איז גע-

ווען אזא אויסגעמאָרעטער, קליינטשינקער, שמוציקער, פאַרשלאָג-גענער.

— איך האָב געהאַט פינף קינדער, איצטער—האַב איך פיר. איין מיידעלע, חיה, האָט אלץ געהוסט, געהוסט און איז גע-שטאַרבן... גאַט מיינער... טאַטע זיסער!... און מיין ווייב איז אויך אַ קראַנקע... נאָר זי טוט און הוסט...

— עס איז דיר שווער—האַט געזאָגט אַרטעם און זיך פאַר-טראַכט.

קין האָט זיך אויך פאַרטראַכט, אַראַפלאָונדיק דעם קאַפּ.

אין די טירן פון טראַקטיר האָבן גענומען אַריינגיין הענד-לער מיט אַלטוואַרג; זיי פלעגן צוגיין צום בופעט און שטילערהייט זיך אַריינלאָזן אין אַ שמועס מיט סאַווקען. ער האָט זיי עפעס דער-ציילט בסוד און בשעת מעשה צוגעוואונקען אין דער זייט, וואו אַרטעם איז געזעסן מיט קינען, און די חברה האָט אויף זיי גע-קוקט מיט התפעלות און חזק. קין האָט שוין באַמערקט די דאָזיקע בליקן און איז פאַרציטערט געוואָרן. און אַרטעם האָט ווידער גע-חלומט, אַז ער גייט אַרום איבער דער לאַנקע מיט אַ שנייד-אייון אין די הענט... דאָס שנייד-אייון פייפט און מיט אַווייכן שאָרף לייגט זיך די גראָז צו זיינע פיס...

— גייט אוועק, אַרטעם... און אויב איר ווילט ניט, וועל איך אוועק... אָט זיינען געקומען מענטשן, — האָט געשעפטשעט קין, — און זיי לאַכן פון אייך איבער מיר...

— ווער לאַכט דאָס? — האָט אַ ברום געטאַן אַרטעם, זיך אויפכאַפּנדיק פון די חלומות, און האָט זיך אַרומגעקוקט מיט ווילד-דע אויגן.

אַבער אין טראַקטיר זיינען אלע געווען ערנסט און פאַר-טאָן אין די אייגענע עסקים. אַרטעם האָט ניט געכאַפט קיין איינ-ציקן בליק. און ער האָט שטרענג אָנגערוקט די ברעמען און גע-זאָגט צום יידן:

— זאָגסט אַ ליגן... באַקלאַגסט זיך אומזיסט און אומנישט... אָט אזוי... זע—שפיל זיך ניט מיט אַזעלכע זאַכן! דו באַקלאַג

זיך דעמאלט, ווען עס איז דאָ פאָרוואָס. אפשר ווילסטו מיך שטעלן אין נסיון, האָסט געזאָגט גלאַט אזוי? קין האָט אים שמערצלעך געשמייכלט אין געזיכט און גאָר-ניט געענטפערט. אַפּאַר מינוט זיינען זיי ביידע געזעסן און ניט גערעדט. דעוּנאָך האָט זיך קין אויפגעהויבן, אָנגעטאַן אויפן האַלז זיין קעסטל און זיך פאַרטיק געמאַכט אוועקצוגיין. אַרטעם האָט אים דערלאָנגט די האַנט.

— גייסט? נו, גיי, האַנדל... און איך וועל דאָ נאָך זיצן... מיט זיינע ביידע הענטלאַך האָט קין אַטרייסל געטאַן די ריזיקע לאַפע פון זיין באַשיצער און איז שגעל אוועק.

ווען ער איז אַרויס אין גאַס, איז ער אַריין הינטער אַ ווינקל האָט זיך דאָרטן אָפגעשטעלט און גענומען פון דאָרטן אַרויסקוקן ער האָט געקענט זען די טיר פון טראַקטיר און אים איז ניט לאַנג אויסגעקומען צו וואַרטן. אין דער טיר, אזוי ווי אין אַראַם, האָט זיך צוזוויזן אַרטעם געשטאַלט. זיינע ברעמען זיינען געווען אָנגערוקט און דער פנים האָט ביי אים אזוי אויסגעזען, עפעס ווי ער וואָלט האָפן מורא צו דערזען פאַר די אויגן אַנדונע זאָך. ער האָט זיך לאַנגזאַם איינגעקוקט אין די מענטשן, וועלכע האָבן זיך אַרומגעדרייט אין גאַס, און דערנאָך האָט זיין פנים אָנגענו-מען דעם געוויינלאַכן אויטררוק פון פוילקייט און גלייכגילטיקייט. און ער איז אוועק דורך די רעדלאַך מענטשן אַהין, וואו די גאַס האָט זיך אַריינגערוקט אין באַרג, — משמעות אויף זיין אַלטן אַרט. קין האָט אים באַגלייט מיט שמערצלעכע בליקן; ער האָט פאַרדעקט מיט די הענט זיין געזיכט און זיך אָנגעשפאַרט מיטן שטערן אָן דער אייזערנער טיר פון דער קלייט, לעבן וועלכער ער איז געשטאַנען...

* * *

אַרטעם סטראַשוואַק האָט געוירקט — מען האָט זיך דער-שראַקן פאַר אים און אויפגעהערט צו רודפן דעם יידן.

קין האָט דערזען, אז די דערנער, דורך וועלכע ער איז געגאַנגען צו זיין קבר, זיינען געוואָרן ווייניקער שטעכעדיק. די

מענטשן האָבן עפעס אויפגעהערט גאָר צו באַמערקן, אז ער לעבט אויף דער וועלט. אזוי ווי ביז אהער האָט ער זיך אַרומגעדרייט צווישן זיי, אויסרעכענענדיק דעם לאַנגן צעטל פון זיינע סחורה, אָבער מען פלעגט אים שוין ניט אַרויפטרעטן בכיוון אויף די פיס; ווי דאָס איז פריער געווען. מען האָט אים ניט געשטופט אין די דאַרע זייטן, ניט געשפיגן צו אים אין קעסטל... הגם פריער האָט מען ניט געקוקט אויף אים אזוי קאַלט און פיינדלאַך, ווי מען האָט גענומען יעצט קוקן.

ער האָט געהאַט אַ פיינעם חוש צו יעדע ברעקעלע, וואָס איז געווען נוגע צו אים; ער האָט דערום באלד באַמערקט, אז מען קוקט אויף אים מיט אַנדערע אויגן, און ער האָט זיך אַ פרעג געטאָן: וואָס זאָל דאָס באַדייטן און וואָס פאַר אַ רעה קען דערפון אַרויס פאַר אים? אַ סך האָט ער געטראַכט וועגן דעם און ניט געקענט פאַרשטיין, פאַרוואָס מען האָט גענומען אויף אים אזוי קוקן... און ער האָט זיך דערמאַנט, אז פריער, הגם זייער זעלטן, פלעגט מען מיט אים אַריינטרעטן אין אַ פריינדלאַכן שמועס... צייטנווייז מפּוח זיינע געשעפטן... און אַמאָל אויך שפּאַסן, און טאַקע גאָר אָן שום רישעות...

קין האָט זיך גענומען פאַרטראַכטן, דאָס איז שוין אַ פּלל, אז אין דער פאַרגאַנגענהייט איז דער מענטש בדרך הטבע גענייגט צו זען אַפילו די פּיצעלע גוטס, וואָס איז דאָרטן געווען און וואָס דעמאָלט האָט ער גאַרניט באַמערקט...

על האָט זיך גענומען פאַרטראַכטן, אָנגעשפיצט די אויערן און געקוקט מיט אַ שאַרפן אויג, איין מאָל האָט ער דערהערט אַ ניי לידל, וואָס איז פאַרפאַסט געוואָרן פון אָפגעשמיסענעם חתן, דעם משורר פון גאַט.

דער מענטש האָט פאַרדינט זיין ברויט מיט שפּילן און זינע גען; זיינע חפצים זיינען געווען אַכט הילצערנע עס-לעפל, ער פלעגט זיי נעמען צווישן די פינגער און זיך קלאַפן מיט זיי איבער די אָנגעבלאָזענע באַקן, איבערן בויך, בייטנדיק די פינגער; ער האָט אויך געקלאַפט די לעפל אַיינעם אָן דעם אַנדערן, און עס פלעגט אַרויס ניט קיין שלעכטער אַקאַמפּאַנימענט צו די קופּלעטן, וואָס

ער פלעגט אויסקלערן פון קאפ. דער שפילן גופא האָט ניט גע-
בראכט אַ סך פאַרגעניגן, אָבער דערפאַר האָט דער פּלי-זמר גע-
מוזט זיין פלינק ווי אַ קונצנמאַכער; און אַ פּלינקע האַנט, צו וואָס
זי זאָל ניט אויסגענוצט ווערן, האָט דאָ אין גאָס געהאַט ביי דעם
עולם אַ גרויסן פּנים.

און אַט אמאָל האָט זיך קיין אָנגעשטויסן אויף אַ רעדל
מענטשן, און צווישן זיי איז געשטאַנען דער חתן מיט זיינע לעפל
און האָט געהאַקט מיטן צונג ווי אַ מאַרק-ידענע:

— איר, פּריצים, מיט אַ קעשענע אַ ברייטע, מאַכט ניט קיין
פּליטה! אַהער-צו, זיסע, מען וואַרט שוין אויף אייך לאַנג אין
תּפּיסה! איך שפּיל אַ פּרישן שיר, נאָר וואָס אויסגעבאַקן אין מיינע
געשיר—אָ הייסער ביסן! קען ניט זיין בעסער... גיט אַ קאַפּיקע פּון
איטלאַכן פּרעסער, און ווער עס האָט אַ פּנים ווי אַן אָפּגעבאַסע-
נעם עפל — פּון דעם געם איך אַ קאַפּיקע מיט אַ קנעפל! איך
הייב אָן:

פּריכט אַריין די זון אין פענסטער

איז אַ שמחה אַ גדולה;

און אַט ווען איך קריך אַריין...

— דאָס האָט מען שוין געהערט!—האַט איינער פּון פּוב-

ליקום אַ בעל-טמקות אַ געשריי געטאָן.

— מיר ווייסן, אז איר האָט געהערט! ווילסט אפּשר מען

זאָל דיר געבן אָן געלט די ברויט פאַר די קוכן...—האַט ער-

קלערט דער חתן, קלאַפּנדיק מיט די לעפל, און האָט מאַריך גע-

ווען זיין קירל:

אוי, ס'זאָר אַ ביטערן לעבן איך האָב!

איך בין ניט קיין געראַטענער.

דעם טאַטן מיטן ברודער האָט מען אויפּגעהאַנגען

און איך האָב זיך פּון דער תּליה אָפּגעריסן!...

— אַ שאַד!—האַט זיך דערהערט אין דער פּובליקום.

אָבער קאַפּיקעס האָבן זיך צו אים געשאַטן, מחמת מען

האַט געוואוסט, אז ער איז אַן ערלאַכער מאַן, און אויב ער האָט

צוגעזאָגט צו געבן אַ ניי לידל, וועט ער שוין ניט אָפּנארן.

„אָט קומט זי די נייע, די הילצערנע חיה! און די לעפל
האָבן גענומען טאנצן.

עס האָבן זיך באַקאנט אן אָקס מיט אַ שפּין,
עס האָבן זיך באַקאנט אַ זשיד מיט אַ תּם,
דער אָקס טראָגט די שפּין אויפן עק,
דער זשיד פאַרקויפט דעם תּם צו די ווייבלאך,
מומעלאך, טייערינקע!...

— סטאַפּ, מאַשין! אַ גוטן מאָרגן אייך, הער קין, מיט
אַ קלאַץ איבערן האַלז! איר האָט געהערט די לידל, סוחר? זייט
מוהל, ניט פון אייך זינג איך... גייט זיך אין אייער וועג.
קין האָט צעשאַטן פאַרן קינסטלער זיינע שמייכעלאך און
איז אַוועק פון אים מיט אַ זיפּץ: דאָס האַרץ האָט אים געזאַגט,
אַז עפעס וועט אַרויס.

דידאָזיקע טעג זיינען געווען ביי אים טייער, ער האָט זיך
אַבער אויך געשראַקן פאַר זיי. איטלאַכן פרימאָרגן פלעגט ער
קומען אין גאַס און זיין ביי זיך זיכער, אַז היינט וועט שוין קיי-
נער ניט האָבן די העזה אַוועקצונעמען פון אים זיינע קאַפּיקעס-
און זיינע אויגן זיינען געוואָרן ביטלאַכווייז העלער און רואיקער.
אַרטעמען האָט ער געזען אַלע טאַג; אויב דער גבור האָט אים
אַבער ניט גערופּן, פלעגט קין צו אום ניט צוגיין.

אַרטעם פלעגט אים צורופּן זעלטן און ווען ער פלעגט אים
שוין יאָ אַמאָל צורופּן, פלעגט ער פרעגן געוויינלאַך:
— נו, וואָס—לעבסט?

— אַ יאָ! כילעב... און האָב אייך צו דאַנקען—פלעגט
זאָגן קין, און זיינע אויגן האָבן בשעת מעשה געבלישטשעט פון
שמחה.

— מען טשעפעט ניט?
— זיי קענען זיך דען שטעלן קעגן אייך! — פלעגט דער
ייד אַ געשריי טאָן מיט שרעק.
— נו... זעסטו!... און ווי וואָס—קום זאָגן.
— כיוועל זאָגן!
— אָט, אָט!...

ער פלעגט אָפּמעסטן מיט פינסטערע אויגן דעם יידנס פּיֶג גור און אים אָפּלאָזן.

— גיי... האַנדל!

און קיין פּלעגט שנעל אַוועקגיין פון זיין באַשיצער, און פּלעגט באַמערקן, אז דער עולם קוקט אויף אים מיט חוּק און רישעות, און דאָס האָט אים געשראָקן.

עס האָט זיך אזוי געצויגן אן ערך פיר וואָכן.

איינמאָל אינאַוונט, ווען קיין האָט זיך שוין געקליבן גיין אַהיים, האָט ער באַגעגנט אַרטעמען. דער שיינער יונג האָט אים אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ און ווגערופן צו זיך מיטן פינגער. קיין איז שנעל צו אים צוגעלאָפּן און האָט דערזען, אז אַרטעם איז פינסטער און אָנגעבלאָזן, ווי אַן אַטיענדיקער וואַלקן.

— ביסט פאַרטיק געוואָרן מיט זיין האַנדל, וואָס? האָט יענער געפרעגט.

— זיך געקליבן גיין אַהיים...

— ווייט אויף... קום נאָר, כּוועל דיר וואָס זאָגן— האָט געזאָגט אַרטעם מיט אַ פאַרשטיקטן קול.

און ער איז אַוועק פאַראויס, הויך און שווער, און קיין איז געגאַנגען פון הינטן.

זיי זיינען ארויס פון גאס און האָבן גענומען דעם וועג צום טייך, וואו אַרטעם האָט געפונען אַ סגראַבנעם אָרט אונטער דעם משופּעדיקן בערגל, ביי די סאַמע כּוואַליעס.

— זעץ זיך— האָט ער געזאָגט צו קינען.

יענער האָט זיך אַנידערגעזעצט און מיט פּחד, פון דער זייט געקוקט אויף זיין באַשיצער. אַרטעם האָט איינגעפויגן דעם רוקן און גענומען פאַרדרייען אַ פאַפּיראַס. און קיין האָט געקוקט אין הימל, אויף דעם וואַלד מאַסטן ביים ברעג, אויף יענער זייט טייך, אויף די רואיקע כּוואַליעס, וועלכע זיינען פאַרגליחערט געוואָרן אין דער שטילקייט פון אַוונט, און האָט זיך געמאַטערט צו טרעפּן, פון וואָס קלייבט זיך דאָס דער גבור צו ריידן.

— נו, וואָס?— האָט געזאָגט אַרטעם— לעבסט?

— כּילעב, אָ! איצטער האָב איך קיין מורא ניט.

- גוט, הייסט דאָס...
- כ'דאנק...
- וואָרט אויף! האָט געזאָגט אַרטעם.
- און ער האָט געשוויגן אַ לאַנגע צייט, ציענדיק דעם פאַ-
פיראַס, וועדלג דער ייד האָט געוואָרט אויף זיינע רייד, און דאָס
האַרץ איז אים אויסגעגאַנגען פון אַן אומבאַשטימטן געפיל פון
שרעק.
- נ'יע... איז איצטער, הייסט דאָס, גאַרניט, מען באַליי-
דיקט ניט?
- אַ, זיי האָבן פאַר אייך מורא! זיי אלע זיינען ווי הינט,
און איר— ווי אַ לויב! און איך בין איצטער...
- וואָרט אויף!
- נ'נו? און וואָס ווילט איר מיר זאָגן?— האָט געפרעגט
קין מיט אַ ציטער.
- זאָגן? ס'איז ניט אזוי פּראָסט...
- וואָס איז דאָס אַזוינס?
- א! זעסטו... לאָמיר ריידן קלאָרע דיבורים. מיטאַמאָל—
און פאַרטיק!
- אַהא!
- און איך מוז דיר זאָגן, אז איך קען ווייטער ניט...
- וואָס? וואָס קענט איר ניט?
- גאַרניט! כ'קען ניט! עס עקלט מיר... ווי קומט דאָס
גאַר צו מיר? פאַר מיר איז דאָס קיין עסק ניט!... האָט געזאָגט
אַרטעם מיט אַ זיפן.
- וואָס מיינט איר? וואָס איז פאַר אייך קיין עסק ניט?
- אָט דאָס אַלץ... דו און אַלץ... איך וויל דיר מערניט
קענען... מחמת— פאַר מיר איז דאָס קיין עסק ניט.
- קין האָט זיך איינגעקאַרטשעט, אזוי ווי מען וואָלט אים
אַ קלאַפּ געטאָן, און האָט געשוויגן.
- און אויב מען וועט דיך באַליידיקן, גיי צו מיר ניט
און באַקלאַג זיך פאַר מיר ניט... איך קען דיר ניט העלפן... און

וועל זיך ניט גיין אָנעמען פאַר דיר, פאַרשטייסט? איך קען דאָס ניט.

קין האָט געשוויגן ווי אַ טויטער.

און ווען אַרטעם האָט אויסגעריעדט די ווערטער, האָט ער פריי אָפגעצויגן דעם אָטעם און מאַריך געווען קלאַרער און דיין טלאַכער.

— דערפאַר, וואָס דו האָסט דעמאָלט אויף מיר רחמנות גע-
קראָגן, קען איך דיר באַצאָלן. וויפל דאַרפטו? זאָג—קריגסטו
פאַלד. אָבער רחמנות האָבן אויף דיר קען איך ניט... איך האָב
דאָס ניט אין מיר... און איך האָב זיך די גאַנצע צייט נאָר גע-
בראַכטן... פאַרשטעלט, מערניט. כּיהאַב געמיינט — אז איך האָב
רחמנות, און עס לאָזט זיך אויס—אז דאָס איז אַ מוליר, מער
ניט. איך קען קיין שום רחמנות ניט האָבן.

— דערפאַר, וואָס איך בין אַ זשיד? האָט קין שטילערהייט
געפרעגט.

אַרטעם האָט אויף אים אַ קוק געטאָן פון דער זייט און
האָט אַרויסגעריעדט גאַנץ איינפאַך איינע פון יענע ווערטער, וואָס
ווערן געבאַרן אין האַרצן:

— וואָס אַרט מיר, אז אַ זשיד? קעגן גאָט זיינען מיר אַלע
זשידעס...

— פאַרוואָס זשע?—האָט קין שטילערהייט געפרעגט.

— איך קען ניט, מען זאָגט דאָך דיר, מענטש איינער! פאַר-
שטייסט, עס איז ניטאָ ביי מיר קיין שום רחמנות צו דיר... און צו
קיינעם ניט... דו דאַרפט דאָס פאַרשטיין... אַן אַנדערן וואָלט איך
דאָס ניט געזאָגט, כּיוואָלט אים איינפאַך געגעבן אַ גוטן פּלעט
איבערן מוח—און פטור! און דיר זאָג איך דאָס...

— ווער וועט אויפשטיין פאַר מיר קעגן די רשעים? ווער
וועט זיך איינשטעלן פאַר מיר קעגן די שלעכסטעווער? — האָט
שטיל און טרויעריק געפרעגט דער ייד מיט די ווערטער פון תהילים.
— כּ'קען ניט... האָט אַרטעם אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ
אויף ניין.—ניט דערפאַר טו איך דאָס, וואָס זיי לאַכן... איך האָב
יין אין דר'ערד, פון מיינטוועגן—לאַך! איך האָב אויף דיר קיין

רחמנות ניט... און פאַר יענער זאך — וועל איך בעסער באַצאָלן מיט געלט.

— אָ, גאָט, נוקם ונוטר! גאָט, וואָס דו לעבסט אייביק, וואָס דו באַצאָלסט יעדערן זיין שוּכר, פּאַנג אָן צו שיינען, הייב זיך אויף אין דער הויך, דו ריכטער פון דער ערד...—האָט קין מתפלל געווען און האָט זיך צונויפגעקאָרטשעט אין אַ קליינעם קנייטל.

דער זומערדיקער אָוונט איז געווען שטיל און וואַרים, די שטראַלן פון דער אונטערגעאָנגענער זון האָבן זיך אָפּגעשפיגלט אין טייך מיט אַ מין טרויעריקער ליבשאַפט. פון בערגל איז געפאלן אַ שאַטן אויף אַרטעמען און קינען.

— דו באַטראַכט נאָר, —האָט אַרטעם טרויעריק גערעדט מיט איבערצייגונג, וואָס איז איצטער מיין ציל? אָט דאָס פאַרשטייטו ניט, און איך —און... איך דאַרף זיך אָננעמען פאַר זיך אליין... ווי זיי האָבן מיך דעמאָלט צעשלאָגן — געדענקסט?

ער האָט אַ קרייץ געטאָן מיט די ציינער און זיך גענומען דרייען אויפן זאַמד, און דערנאָך האָט ער זיך אוועקגעלייגט אויפן רוקן, אויסציענדיק די פיס צום וואַסער און פאַרלייגנדיק די הענט הינטערן קאָפּ.

— איך קען זיי איצטער אלעמען...

— אלעמען? —האָט קין געפרעגט ווי אַ דערשלאָגענער.

— אלעמען! איצטער וועל איך אָנפאַנגען צו קוויטירן מיט זיי מיינע השבונות!... און דו שטייטט מיר אין וועג...

— מיט וואָס קען איך אייך שטיין אין וועג האָט? — דער ייד אַ געשריי געטאָן.

— איך מיין ניט, אַז דו שטייטט מיר אין וועג, אָבער... עס קומט שוין אויס אזוי — איך טראַג אַ פעס קעגן אַלע מענטשן. בין איך ערגער פון זיי? אָט דאָס איז דאָס... נו, קומט ביי מיר אויס, אַז איצטער ביסטו ביי מיר אַן איבעריקער. פאַרשטייטסט?

— ניין! האָט געענטפערט דער ייד ווייכמוטיק און אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ.

— פאַרשטייטסט ניט? אָט ס'אַר אַ מענטש דו ביסט! אויף דיר דאַרף מען רחמנות האָבן — וואָס, ניט? נו, און איצטער קען איך

אויף קיינעם קיין שום רחמנות גיט האָבן... איך האָב גיט קיין רחמנות אין זיך...
ער האָט אַ שטויס געטאָן דעם יידן אין זייט און צוגע-
לייגט:

— קיין ברעקל רחמנות גיט, האָסט פאַרשטאַנען!
אַ לאַנגע צייט האָט זיך קיין וואָרט גיט געהערט. אַרום זיי, אין דער וואַרימער און שמעקעדיקער לופט, איז געשוואַמען דער גערויש פון די כוואַליעס און עפעס פאַרשטיקטע, אַכצנדיקע טענער, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון דער ווייטנס, פון דעם שלעפּעריקן און פינטערין טייך.

— וואָס זאָל איך איצטער טאָן?—האָט ענדלאַך געפרעגט קיין אַבער קיינער האָט אים גיט געענטפערט, מחמת אַרטעם האָט אײַג-
געדרעמלט אָדער זיך פאַרטראַכט. ווי וועל איך לעבן אָן אייך?
האָט דער ייד געזאָגט העכער.

אַרטעם האָט געקוקט אין הימל און געענטפערט:

— וועגן דעם דאַרפסטו שוין אַליין אַ קלער טאָן.

— גאַטעניו, גאַטעניו.

— אָט, מיטאַמאָל ווילסטו, אַז מען זאָל דיר זאָגן—ווי אַזוי צו לעבן—האָט אַרטעם פויל געצויגן די ווערטער.

נאָכדעם ווי ער האָט געזאָגט דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט, איז ער מיטאַמאָל געוואָרן רואיק.

— איך האָב דאָס שוין לאַנג געוואוסט... נאָך דעמאָלט, ווען

איך בין געגאַנגען צו אײך, אַן איסקאַליעטשעטן, האָב איך שוין גע-
וואוסט... אַז גיט לאַנג וועט איר זיך אָננעמען פאַר מיר..

און דער ייד האָט געקוקט אויף אַרטעמען מיט אַ רחמנות-

פנים, אַבער ער האָט גיט פאַגענט יענעמס אויגן.

— איר טוט דאָס אפּשר דערפאַר, וואָס זיי לאַכן פון אייך

איבער מיר?—האָט קיין געפרעגט פאַרויכטיק, קוים אַרויסוויינדדיק די ווערטער.

— זיי, זאָגסטו? און וואָס גייען זיי מיר אָן?—האָט אַרטעם

אַ קרוםן שמייכל געטאָן. עפענענדיק די אויגן.—אויב איך וואָלט
נאָר וועלן, וואָלט איך דיך אוועקגעזעצט אויף די פלייצעס און גע-

טראָגן איבערן גאס, זאָלן זיי לאַכן... אָבער וואָס איז די פעולה...
אַלץ דאַרף מען טאָן נאָכן אמת נאָך... ווי זאָס האַרץ הייסט...
וואָס עס איז ניטאָ אין האַרצן—איז שוין ניטאָ, און מען קען זיך
ניט העלפן... און מיר, ברודערקע, כיוועל דיר זאָגן גלייך אין
פנים אַריין, עקלט, וואָס דו ביסט אַט אַזא... יאָ! אַט אַזוי קומט
ביי מיר אויס.

— אַך... אמת! נו, וואָס זאָל איך איצטער טאָן? אוועק=
ניין?

— גיי, ביז וואָנען עס איז נאָך ליכטיק... מען וועט דיך
דערוויילע ניט רירן. פון אונזער שמועס ווייס דאָך קיינער ניט...
— יאָ... און איר וועט קיינעם ניט אויסזאָגן, אָ?—האַט
קיין אַ בעט געטאָן.

— נו... פאַרשטייט זיך. פונדעסטוועגן קריך מיר ניט אַפט
אין די אויגן...

— גוט,—האַט דער ייד מספּים געווען שטיל און טרויעריק
און זיך אוועקגעשטעלט אויף די פיס.

— כוואַלט דיר אַן עצה געגעבן, וואו ניט איז אין אַן אַנ-
דער אַרט צו האַנדלען, —האַט אַרטעם געזאָגט גלייכגילטיק. דו
ווייסט דאָך, דאָדערט זיינען די פאַראַנדקעס שטרענגע...

— וואו-זשע זאָל איך גיין?

— כווייס ניט... ווי דו ווילסט.

— זייט געזונט, אַרטעם.

— זיי געזונט, ברודער.

און ליגנדיק האַט ער געגעבן דעם יידן די האַנט או
אַ קוועטש געטאָן מיט זיינע פינגער יענעם טרוקענע ביינער.

— זיי געזונט. האָב קיין פאַריבל ניט...

— איך האָב צו אייך ניט —האַט דער ייד געזאָגט און

שווער אָפּגעזיפּט.

— אַט אַזוי... אַזוי איז בעסער, באַרעכן זיך אַליין... ביסט

פאַר מיר שוין גאָר קיין חבר ניט... איך דאַרף דען לעבן פֿון
זיינטוועגן? דאָס פאַסט ניט...

— זייט געזונט!

— נו, גיי...

קין איז אוועק פאזע דעם ברעג טייך, דעם קאפ אראפגע-
לאזן און שטארק איינגעהויקערט.

דער שיינער ארטעם האָט א דריי געטאָן דעם קאָפּ אין
דער זייט, וואו יענער איז אוועק, און אין א פאָר טעקונדן ארום
איז ער ווידער געלעגן אזוי ווי פריער, מיט דער צורה צום הימל
וואָס איז שוין געווען פינסטער, ווייל די נאָכט האָט זיך אָנגע-
רוקט.

אין דער לופט זיינען געבאָרן געוואָרן און צעגאנגען מאָדנע
טענער. דער טייך האָט זיך געשלאָגן אָן די ברעגעס, מאָנאָטאָן
און טרויעריק.

און ווען קין איז אָפגעגאנגען אן ערך פופציק טריט, האָט
ער זיך אומגעקערט צוריק, איז צוגעגאנגען צו ארטעמס מעכטיג
קער פיגור, וואָס איז געלעגן אויסגעצויגן אויף דר'ערד, האָט זיך
לעבן איר אָפגעשטעלט און א פרעג געטאָן שטיל און מיט עניווח:
— און אפשר וועט איר זיך נאָך מיטב זיין?
ארטעם האָט געשוויגן.

— ארטעם? — האָט קין א רוף געטאָן, אָבער קיין ענטפער
האָט ער ניט באקומען. — ארטעם? אפשר האָט איר דאָס געזאָגט
גלאַט אזוי? האָט דער ייד איבערגעחזרט אין זיין שטימע האָט
געציטערט. דערמאָנט זיך נאָר, ווי איך האָב אייך דעמאָלט... א?
ארטעם? קיינער איז ניט געקומען, נאָר איך בין געקומען.

ער האָט דער הערט א שטארקן כראָפּען.

קין איז נאָך א צייט געשטאנען לעבן דעם גיבור און האָט
זיך אלץ איינגעקוקט אין זיין שיינעם געזיכט, וואָס דער שלאָף
האָט געמאכט ווייך. די ריזיקע ברוסט האָט זיך געהויבן מעסיק
און הויך און ווען די שוואַרצע וואַנצן האָבן זיך גערייט פון זיין
אָטעם, האָבן זיך געזען די בלישטשענדיקע, שטייפע ציינער פון
שיינעם יונג. עס האָט זיך געדוכט, אָ ער האָט געשמיכלט...

מיט א טיפן זיפּץ האָט דער ייד נאָך גידעריקער אראָפּגע-
לאָזן דעם קאָפּ און איז ווידער אוועק צום ברעג טייך. ער האָט
געציטערט מיט אלע אברים פאָר שרעק פאָרן לעבן, און איז גע-

גאנגען פאָרזיכטיק, אין די אָפּענע פּלעצער, וואָס זיינען געווען
באַשיינט פון דער לבנה, האָט ער זיינע טריט געמאַכט ווייכער,
ווען ער פּלעגט אַריין אין שאַטן — האָט ער זיך גערוקט פּאַמע-
לינקעס...

און ער האָט אויסגעזען ווי אַ מיזל, ווי אַ קליינע טרוסע-
וואַטע חיהלע, וועלכע גנבעט זיך אין איר לאַך צווישן די טויזנ-
טער סכנות, וואָס קוקן אַרויס אויף איר פון אַלע זייטן.
און די נאַכט איז שוין אַרונטער און אויפן ברעג טייך איז
געווען וויסט...

ב א ל ע ס .

מיינער א באקאנטער האָט מיר אמאָל דערציילט אזא גע-
שיכטע :

ווען איך בין געווען א סטודענט אין מאַסקווע, איז מיר אויסגעקומען צו וואוינען אין שכנות מיט איינער פון "דידאָזיקע"... פאַרשטייט זי איז געווען א פּוילישע שיקסע, געהייסן האָט זי טערעזע. אַ הויכע, אַ שטאַרקע, מיט שוואַרצע האָר, צונויפגעוואַק-טענע ברעסטען און אַ גרויסע גראַבע צורה, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען אויסגעהאַקט פון אַ גאַנצע שייט האַלץ, — פלעגט זי אויף מיר אַרויפּוואַרפן אַן אימה מיטן בעסטיאַלישן גלאַנץ פון אירע טונקעלע אויגן, מיט דער געדיכטער פאַס-שטימע, מיט אירע דרכים פון אַ בעל-עגלה, מיט איר גרויסן דיקן גוף פון אַ מאַרק-יידיגע... איך האָב געוואוינט אויף אַ בוידים, און איר טיר איז געווען אַנט-קעגן מיינער. געוויינלאַך פלעג איך קיינמאָל ניט עפענען מיין טיר, ווען איך האָב געוואוסט, אז זי איז אינדערהיים. אָבער דאָס האָט, נאַרשטייט זיך, פאַסירט ניט אָפט. צמאָל פלעג איך זיך מיט איר באַגעגענען אויף די טרעפּ, אויפן הויף און זי פלעגט צו מיר טאָן אַ שמיכל; עס האָט דעמאָלט אויסגעזען אין מיינע אויגן, אז אין איר שמיכל ליגט אַ אַגראַבער שמוץ, אַ די ווילדקייט פון אַ רויב-חיה. ניט איינמאָל האָב איך זי געזען אַ שיכורע, מיט פאַרגאַסערטע הילצערנע אויגן, מיט צעקוּדלטע האָר, מיט אַ מאַדנעם עקלהאַפטן שמיכל אויף די ליפּן... אין אזא פּאָל פלעגט זי מיר זאָגן :

— איר זאָלט זיין געוונט, פאַנע סטודענט! — פלעגט זיך דערביי נאַריש פונאַנדערלאַכן, און אַיטלאַכט מיר פלעגט מיר גע-מען נאָך מער עקלען פון דער מיאוסער שטיק חזויה. איך וואָלט אַרויסגעפאַרן אויף אַן אנדער דרום, בוזי פּטור צו ווערן פון זאָלכע באַגעגענישן און שלוב-עליכטס, אָבער איך האָב געהאַט

א פיינעם צימער, פון פענסטער האָט זיך געזען אַ ברייטע וועלט,
און עס איז געווען אזוי שטיל אין גאָס... איך האָב געליטן.
און פלוצלונג, אין אַ פרימאַרגן, ווען איך האָב זיך געוואָל-
גערט אויף מיין בעטל און האָב געהאַרעוועט מיטן שכל אויסצו-
טראַכטן עפעס אַ תירוץ, כדי איך זאָל ניט דאַרפן גיין אויף די לעק-
ציעס, — עפנט זיך אויף די טיר, און די עקלהאַפטע טערעזע
רופט אויס פון שוועל מיט איר באַס:
— איר זאָלט זיין געזונט, פאַנע סטודענט!
— וואָס דאַרפט איר האָבן? — זאָג איך. איך טו אַ קוק —
דער פנים איז ביי איר פאַרשעמט, ווי זי וואָלט זיך געקליבן וואָס
צו בעטן... עפעס גאָר ווי ניט איר פנים.
— אָט זעט איר, פאַנע, איך וועל ביי אייך בעטן מיר טאָן
אַ טובה... זעט — זאָגט מיר ניט אָפּ!
איך ליג, שווייג און טראַכט:
אַן אָנשטעל! אַן אָנגריף אויף מיין צניעות, ניט מער
און ניט ווייניקער! זיי ביי זיך שטאַרק, יעגאָר!
— איך דאַרף, זעט איר, אוועקשיקן אַ בריוו אַהיים — זאָגט
זי און אזוי שטיל, מיט געבעט, מיט עניוּת.
— ע, קלער איך ביי זיך, — דער טייוול קען דיר נעמען!
גוט, כיוועל דיר טאָן די טובה!
איך האָב זיך אויפגעהויבן, אוועקגעזעצט ביים טיש, גענו-
מען אַ בוּיגן פאַפיר און זאָג:
— גייט צו אָט אַהערצו-צו, זעצט זיך און זאָגט, וואָס איר
ווילט שרייבן...
זי גייט צו, זעצט זיך אוועק פאַרויכטיק אויף אַ שטול און
קוקט אויף מיר מיט אַ רחמנות-פנים.
— זאָגט-זשע, צו וועמען איז דער בריוו?
— איבער דער וואַרשעווער באַן, אין שטאָט סווענציאַן, צו
באַלעסלאָוו קאַשפוט...
— וואָס זאָל איך שרייבן... זאָגט...
— מיין ליבער באַלעס... האַרץ מיין... מיין טרייער געליב-
טער... זאָל זיך באַהיטן גאָטס מוטער! מיין גאַלדענע האַרץ, פאַר-

וואָס האָסטו אזוי לאַנג ניט געשריבן דיין טייבעלע טערעזע, וואָס איר האַרץ קרענקט נאָך דיר...

איך האָב שיר ניט אויסגעשאָסן מיט אַ געלעכטער. אַ פיינע „טייבעלע“! הויך ווי עוג מלך הבשן, מיט אַ קולאַק, וואָס וועגט אַ פוד, און מיט אזאָ שוואַרצן פרצוף, פונקט ווי די טייבעלע וואָלט איר גאַנץ לעבן געווען אַ קוימען-קערער און זיך קיינמאָל ניט גע-וואַשן! איך האָב זיך מיט גרויסע צרות איינגעהאַלטן, און פרעג: ווער איז ער אָט דער באַלעסט?

— באַלעס, פאַנע סטודענט. — איז זי אויף מיר ברוגז גע-וואָרן דערפאַר, וואָס איך האָב פאַרדרייט דעם נאָמען (באַלעסט הייסט אַ הולאַת). — ער, באַלעס, איז מײן חתן...

— אַ חתן?!?

— וואָס איז דער פאַן אזוי נשתומם געוואָרן? וואָס איז, אין בין קיין מיידל ניט, וואָס איך קען שוין קיין חתן ניט האָבן? זי, אַ מיידל!... פייך, א?

— אָך, פאַרוואָס ניט! אַלץ קען זיין... און שוין לאַנג, ווי איר זייט חתן-פּלה?

— דאָס זעקסטע יאָר.

„אַהאָ!“ טראַכט איך ביי זיך. נו, האָבן מיר אָנגעשריבן דעם בריוו. אזאָ, זאָג איך אייך, צאַרטן ליבעס-בריוו, אז איך גופא וואָלט זיך געביטן מיט באַלעסן, אויב די שיקערקע פון ברי-וועלע וואָלט געווען ניט טערעזע, נאָר אַן אַנדער באַשעפעניש, אַ ביסל קלענער פון איר.

— אָט, אַדאַנק אייך, פאַנע, פאַר דער טובה פון גאַנצן האַרצן! — זאָגט מיר טערעזע און פאַרביגט זיך. אפשר קען איך אייך אויך מיט וואָס ניט איז אָפּדינען?

— ניין, ניין, אַ גרויסן דאַנק!

— אפשר זיינען ביי דעם פאַן די העמדער און די הויזן אין לעכער?

איך פיל, אז דערדאָזיקער העלפאַנד אין ספּאָדניצע מאַכט מיך רויט ווי אַ בוריק, און איך בין איר מודיע קורץ און שאַרף, אַי אין אירע טובות נייטיק איך זיך ניט.

זי איז אוועק.

עס זיינען פארביי א צוויי וואָכן... אַוונטצייט. איך זיך ביים פענסטער און פייף, און קלער, ווי אזוי פירט מען אויס, אז איך זאָל ניט קלערן פון זיך אליין? עס איז אומעטיק, און דאָס וועטער איז פאָסקודנע, גיין ווילט זיך ערגעץ גיט, און פון גרויס או-מעט פאָנג איך אָן צו גריבלען, צו קאלופן זיך אין דער נשמה. דאָס איז אפילו אויך אַן אומעטיקער עסק, אָבער קיין שום אַנדער זאָך האָט זיך ניט געוואָלט טאָן. עס עפנט זיך די טיר — דאָנקען גאָט! עמיצער איז געקומען...

— דער פאָן סטודענט איז ניט פאַרנומען מיט אַ נייטיקן אינטערעס?

טערעזע! המ...

— ניין.. וואָס איז?

— כּוואָלט געבעטן דעם פאָן אַנשרייבן פאַר מיר נאָך

אַ בריוו...

— גוט... צו באַלעיסן?

— ניין, איצטער שוין פון אים...

— וואָ-אַ-אַס?

— אַ סאַר אַ נאַרישע פרוי איך בין! ניט אזוי האָב איך, פאָנע, געוואָגט, האָט קיין פאַראיבל ניט! איצטער, זעט איר, דאַרף איך ניט פאַר מיר, נאָר פאַר אַ חבֿרטע... כּימיין, ניט פאַר אַ חבֿרטע, נאָר... פאַר איינעם אַ באַקאַנטן... אליין קען ער ניט שרייבן... און ער האָט אַ פּלה, אָט אזוי ווי איך... טערעזע... איז אָט אפּשר קען דער פאָן אַנשרייבן אַ בריוו צו יענער טערעזע?

איך קוק אויף איר—די צורה פאַרשעמט, די פינגער ציטערן, משמעות זי קריכט און קען ניט אַרויסקריכן—און... איך הייב אָן צו טרעפּן, וואָס דאָ טוט זיך.

— אָט וואָס, ליבע פרוי, —זאָג איך, —איר האָט ניט קיין שום באַליעסעס און קיין שום טערעזעס און איר קלערט דאָס אַלץ אויס פון אייער אייגענעם קאָפּ. און פון מיר וועט איר קיין שום בייגנדל ניט אָפּלעקן און ווערן מיט אייך באַקענט וויל איך ניט... איר האָט פאַרשטאַנען?

מיטאמאל האָט זי זיך עפעס מאַדנע דערשראָקן, זיך פאַר-
לאָרן, זיך גענומען טאָפּטשען אויף איין אָרט און אזוי לעכערלאַך
מאָכן מיט די ליפּן; זי האָט אפּנים געוועלט וואָס זאָגן, אָבער די
ווערטער זיינען געבליבן שטעקן אין האַלז. איך ווארט, וואָס עס
וועט אַרויס פון דעם; און איך זע און פיל, אַז איך האָב, דאַכט
זיך, אַ ביסל געהאַט אַ טעות, ווען איך האָב זי חושד געווען, אַז
זי וויל מיך אַראָפּפירן פון דרך הישר. עס האָט אויסגעווירן, אַז
די מעשה איז דאָ גאָר אנדערש.

— פאַן סטודענט, — האָט זי אָנגעפאנגען, און ניט דעריידנ-
דיק, האָט זי פּלוצלונג אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, זיך אומגע-
דרייט צו דער טיר ווי אַ סאָלדאַט און איז אוועק, איך בין גע-
בליבן מיט אַ פּאַסקודנעם געמיל אויפן האַרצן; איך הער — די טיר
האַט זיך ביי איר צוגעקלאַפּט, מיט אַ טראַסק — די ווייבל איז
משמעות שטאַרק אין פעס געוואָרן... איך האָב זיך באַרעכנט, אַז
איך וועל צו איר אַריינגיין; כוועל זי אַ רוף טאָן און אָנשרייבן
פאַר איר אַליין, וואָס זי דאַרף זיָרטן האָבן.

איך גיי אַריין צו איר אין צימער — איך זע, זי זיצט ביים
טיש, האָט זיך אָן אים אָנגעשפּאַרט און דעם קאָפּ האַלט זי צו-
נויפגעקוועטשט מיט די הענט.

— הערט נאָר אויס, — זאָג איך צו איר.

אלעמאַל ווען איך דערצייל די געשיכטע און קום אָט צו
דעם אָרט, פיל איך זיך עפעס אזוי טשיקאַווע... אַ נאַרישקייט, מער
גאָרניט! יאָ...

— הערט נאָר אויס, — זאָג איך צו איר.

זי טוט אַ שפרונג פון אָרט, קריכט אויף מיר, בלישטשענ-
דיק מיט די אויגן, לייגט מיר אַרויף ביידע הענט אויף די פליי-
צעס און הייבט אָן צו שעפטשען... וואָס זאָג איך שעפטשען? צו
זונערן מיט איר באַס...

— נו, וואָס איז? נו? אזוי! ס'איז ניטאָ קיין שום באַגליעס,
ס'איז ניטאָ... און טערעזע איז אויך ניטאָ! און וואָס איז איך פאַר
אַ דאָג? איך איז שווער צו פירן מיט דער פען איבערן פאַפיר,
יאָ? איר מענטש איינער! און נאָך אזאָ... ווייטינקער! קיי-

נער איז ניטאָ, ניט קיין באַליעס, און ניט קיין טערעזע, נאָר איך אליין בין דאָ! נו, וואָס איז, נו?

— זייט מוחל, — זאָג איך אַ פאַרטומלטער פון אזאָ קבלת פנים, פון וואָס האַנדלט זיך דאָ? קיין באַליעס איז ניטאָ?

— יאָ, ניטאָ! נו, וואָס איז...?

— און קיין טערעזע—איז אויך ניטאָ?

— און קיין טערעזע איז ניטאָ! איך בין טערעזע!

איך הייב ניט אָן צו פאַרשטיין! איך גלאַץ אויף איר די אויגן און וויל טרעפן, ווער פון אונז ביידן האָט פאַרלאָרן דעם שכל? און זי איז ווידער אוועק צום טיש, האָט דאָרטן גענומען עפעס זוכן, גייט צו צו מיר און זאָגט ברוגודיק:

— אויב אייך איז שוין געווען אזוי שווער אַנצושרייבן באַלעיסן, טאָ אָט איז עס, אייער שרייבאָכטס, נאָט אייך! און איך וועל געפינען אַנדערע, וואָס וועלן מיר אַנשרייבן...

איך טו אַ קוק— אין האַנט האַלט איך דעם בריוו צו באַלעיסן. טפו זאָל דאָס ווערן!

— הערט נאָר, טערעזע! וואָס טוט זיך דאָ? צו וואָס דאַרפט איר, אז אַנדערע זאָלן אייך שרייבן, ווען איך האָב אייך אָט אָנגעשריבן אַ בריוו, און איר האָט אים ניט אָפגעשיקט?

— וואו?

— אָט צו דעמדאָזיקן... צו באַלעיסן?

— איך זאָג דאָך אייך, אז קיין שום באַליעס איז ניטאָ!

איך הייב ניט אָן צו פאַרשטיין קיין איין וואָרט! די איינציקע זאך, וואָס איז געבליבן צו טאָן, איז געווען אַ שפיי טאָן און אוועקגיין. אָבער זי האָט מיר גענומען געבן צו פאַרשטיין.

— נו, וואָס איז?—האָט זי אַנגעפאַנגען ברוגודיק.—ער איז ניטאָ, און געפטרט!—און זי האָט ברייט אויסגעשטעלט די הענט, אזוי ווי זי וואָלט ניט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער איז ניטאָ.

— און מיר ווילט זיך, ער זאָל יאָ זיין... איך בין דען ניט אזאָ מענטש ווי אלע? געוויס, בין איך... איך ווייס... אָבער וועמען קומט אַרויס אַרעה דערפון, וואָס איך שרייב צו אים...?

— זייט מוחל—צו וועמען?

— צו באַליעסן, איך זאָג דאָך אייך!
 — אָבער ער איז דאָך גאָר נישטאָ?
 — אַך, טאַטע זיסער! נו, וואָס איז, אַז נישטאָ, נו? נישטאָ,
 און פלומרשט יאָ דאָ!... איך שרייב צו אים, נו, איז קומט אויס,
 ווי ער וואָלט יאָ געווען... און טערעזע—דאָס בין איך, און ער
 ענטפערט מיר, און איך אים ווידער...
 איך האָב פאַרשטאַנען... מיר האָט גענומען אזוי מאַדנע צופֿן
 פאַרן האַרצן, קאַלעמוטנע איז מיר געוואָרן, און פונקט ווי איך
 וואָלט זיך פאַר עפעס פאַרשעמט. דערביי, דריי טריט פון מיר,
 לעבט אַ מענטש, וועלכער האָט אויף דער וועלט קיינעם נישט, וואָס
 זאָל אויף אים אַמאָל אַ קוק טאָן מיט ליבע, מיט אַ וואַרימען גע-
 פיל, און אַט דער מענטש קלערט זיך אויס פון קאַפּ אַ פריינד!
 — אַט האָט איר מיר אָנגעשריבן אַ בריוו צו באַליעסן, און
 איך האָב אים געגעבן אַן אַנדערן איבערלייענען, און ווען מען
 לייענט מיר דעם בריוו, הער איך זיך צו און מיין, אַז באַליעס איז
 יאָ דאָ! און איך בעט אָנשרייבן אַ בריוו פון באַליסן צו טערע-
 זען... צו מיר, הייסט דאָס. ווען מען שרייבט מיר אַן אזא בריוו
 און מען לייענט אים, מיין איך שוין גאָר אינגאַנצן, אַז באַליס
 איז דאָ! און פון דאָס איז מיר לייכטער דאָס לעבן...
 יאָ... זאָל דאָס גיין אין אַלדי העלן!... נו, אַט פון יענער
 צייט אַן האָב איך גענומען פּינקטלאַך צוויי מאָל אין וואָך שרייבן
 בריוולאָך: איינעם—צו באַליעסן און אַ צווייטן—אַן ענטפער פון
 באַליעסן צו טערעזען. גוט האָב איך געשריבן די ענטפערס. זי
 פלעגט זיי הערן און יאָמערן בשעת מעשה ווי אַ ביבער... מיט
 איר באַס. און דערפאַר, וואָס איך האָב ביי איר אַרויסגערופֿן
 טרערן מיט בריוולאָך צו איר פון דעם אויסגעטראַכטן באַליעסן,
 פלעגט זי מיר פאַרצירעווען די סקאַרפעטקעס און פאַרנייען די
 לעכער אין די העמדער און אין אַלע זיבן זאַכן... דערנאָך, אין
 אַ חדשים דריי אַרום נאָך דער געשיכטע, האָט מען זי אַריינגעזעצט
 אין געפענגעניש, איך ווייס נישט פאַרוואָס. און יעצט איז זי שוין
 זיכער אויף דער וועלט נישטאָ.
 מיין באַקאַנטער האָט אַראָפּגעטרייסלט די אַש פון זיין פאַ-

פיראָס, פארטראַכטערהייט אַ קוק געטאָן אויפן הימל און געענדיקט
צו דערציילן :

— יאָ... וואָס מער אַ מענטש האָט געגעסן די ביטערע
קרייטיכער, ווילט זיך אים אַלץ שטאַרקער צו פאַרזוכן דעם
טעם פון זיסע זאַכן. און מיר פאַרשטייען דאָס ניט; מיר זיינען
פול מיט אונזער אַלט-פּרענקישער צניעות און קוקן איינער אויפן
צווייטן מיט אַזעלכע אויגן, אַזוי ווי יעדער איינציקער פון אונז
וואָלט טאַקע אין דער אמתן געווען זיכער, אַז ער איז אַ צדיק
תמים ...

דאָס איז באַריש און.. זייער אכזריותדיק. אַ גרויסע זאַך,
געפאַלענע מענטשן... און ווער, פּרעג איך ביי דיר, זיינען זיי דאָס,
די געפאַלענע מענטשן? קודם פל— מענטשן, דיזעלביקע ביינער,
דיזעלביקע בלוט, דיזעלביקע פלייש און דיזעלביקע נערוון,
וואָס מיר האָבן. טאַג איין, טאַג אויס דערציילט מען דאָס אונז
שוין אַ היבש ביסל זירות. און מיר האָרן און... צו אַלדי שוואַרץ
יאָר. וואָס קען נאָך זיין באַרישער? אַדער מיר זיינען שוין אינ-
גאַנצן טויב געוואָרן פון די הילכיקע דרשות איבער מענטשן-
ליבע? ... מיר אַליין, אין תוך אַריין, זיינען דאָך אויך געפאַלענע,
און, ווי איך פאַרשטיי, זיינען מיר זייער טיף געפאַלן... געפאַלן
אין דעם אָפּגרונט פון אַ גרויסהאַלטן זיך. מיר זיינען איבערצייגט,
איך ווייס ניט פאַרוואָס, אַז אונזערע נערוון און אונזער מאַרך פון קאָפּ
זיינען בעסער פון די נערוון און דעם מאַרך פון די קליינע מענטשע-
לאַך, וועלכע זיינען ניט אַזוי כיטרע ווי מיר זיינען, קענען זיך
ערגער פון אונז פאַרשטעלן פאַר גוטינקע... מילא, וואָס איז דאָ
וועגן דעם צו ריידן. דאָס איז אַזוי אַלט... אַז עס איז גאָר אַ חרפה
צו ריידן אַפילו... זייער אַלט... יאָ!

א בוך, וואָס לאַזט ניט שלאָפן.

איך בין ניט קיין חדר-יינגל; איך האָב אָפגעלעבט, ברוך השם, פּערציק יאָר אויף דער וועלט, און דעם דרך החיים קען איך אויסגעבונדן, ווי מיינע פינף פינגער. מיך דאַרף מען שוין אין חדר ניט פירן! איך האָב אַ ווייב מיט קינדער, און בכדי זיי זאלן קענען לעבן אָן זאַרג, האָב איך געמוזט צוואַנציק יאָר פּסדער בויען מיין רוקן. אין דרייען; יאָ, דאָס איז גאַרניט אזא ליכטע זאַך, און אָנגענעם זיכער ניט. אָבער יענע צייט איז פֿאַר ביי. איצט וויל איך אויסרוען מיינע ביינער פון דער מאַטערעליט פון לעבן; אָט דאָס בעט איך אייך צו האַלטן אין זינען, רי קרוב!

ווען איך בין פריי פון דער ארבעט, האָב איך האַלט צו לייענען. פֿאַר דעם קולטור-מענטשן איז לייענען אַ נויטווענדיג-קייט, אַ חיות. אַ בוך איז ביי מיר אויס די וועלט, און לייענען איז געוואָרן מיין ליבסטע געוויינהייט. אָבער איך בין ניט ווי יענע פֿאַרדרייטע קעפּ, וועלכע שלינגען אַריין איטלאַכס בוך, נאָר ווי אַ הונגעריקער אַ שטיקל טרוקענעם ברויט, וועלכע זוכן אין איטלאַכן פּחב אַ נייע מתן-תורה, אַ וועג-ווייזער. איך ווייס אַליין, ווי אַזוי מען דאַרף לעבן, איך ווייס דאָס זייער גוט!

איך קלייב זיך אויס צו לייענען נאָר גוטע ביכער, איך מיין אַזעלכע, וואָס פילן אָן מיין האַרץ מיט אַ גוטן מוט. ווען דער שרייבער מאַלט די ליכטיקע זייטן פון לעבן און פֿאַרשטייט אויך דערביי פֿאַרזושטעלן אָנגענעם די שלעכטע זייט, דעמאָלט געפעלט ער מיר; אויב דער געבראַטנס איז ניט געראַטן—ניט פריש, צוגעברענגט—דערפֿאַר אָבער איז דער סאָס געשמאַט. מיר, וועלכע האָבן דעם גאַנצן לעבן אָפּגעהאַרעוועט ווי אַקסן אָן אַ רגע מנוחה, מיר ווילן, אַז דאָס בוך זאַל אונז אַיינשלעפּערן, ווי

א זומער-ווינטל, ווי דער זאנפטער גערויש פון בלעטער, ווי פויגל-געזאנג. אָט דאָס וויל איך אייך זאָגן, ר' קרוב!... רה, וואָס קיין טייוול זאָל מיר ניט צעשטערן, איז מיין הייליגעס רעכט, — און וואָסער חכם וועט מיר קומען זאָגן, אז דאָס איז ניט אמת? מיט אַ קורצער צייט צוריק האָב איך מיר געקויפט אַ בוך, איר ווייסט, פון די ביכער, וואָס טראָגן דעם נאָמען פון די הייב-טיקע פיל-גערימטע שרייבער.

אין אַוונט האָב איך פונאָדערגעשניטן די בלעטלאַך און גענומען לייענען. איך מוז אייך זאָגן, אז איך האָב ניט אַ סך צוטרוי צו די יונגע "סימפאטישע" טאלאנטן. איך ליב טור-געניעוו; ער איז אַ זאנפטער, רואיקער שרייבער; ווען מען לייענט זיינע ווערק, דוכט זיך אויס, ווי מען וואָלט געטרונקען פעטע מילך, און עס קלערט זיך דערביי: דאָס אלץ האָט פאָסירט אין מלך סאַבעצקעס יאָרן, וואָס קען דאָס מיר אָנגיין? גאַנטשאַראָוון האָב איך אויך האָלט: זיין שרייבן איז מוזיהדיק סאַלידנע, פרידלאַך און איבערצייגנדיק.

איך האָב בכּן גענומען לייענען. טאטע זיסער, וואָס איז דאָס? דער לשון איז קאַרעקט, שיין, פליסיק; דער אינהאַלט — איך זאָג אייך, ר' קרוב, אז מער אומפאַרטייאיש קען גאַרניט זיין. בקיצור — אויסגעצייכנט! איך האָב אָפּגעפּטרט איין דערציי-לונג, צוגעקלאַפט דאָס ביכל און זיך אַ ביסל פאַרטראַכט. זי האָט אַפילו איבערגעלאָזן ביי מיר אַן אומעט אין האַרצן, אָבער שפע-טער איז דער איינדרוק פאַרשוואונדן געוואָרן, און איך האָב גע-קענט מאַריך זיין מיין לייענען אַן סכּנות נפשות. איך האָב דאַרטן ניט געפונען קיין גראַבע שטיק, צוויידייטיקע רייד, אַ וואונק אויף די רייכע קלאַסן, און אויך האָט דער שרייבער זיך ניט באַמיט אַרויסצושטעלן די נידעריקע און נויט-ליידנדיקע מאַסן פאַר אַ מוסטער פון אַלע גוטע מעלות. איך לייען דורך אַ צווייטע דערציי-לונג, — אויף מיין ערנוואָרט, בעסער קען גאָר ניט זיין! בראַוואָ!...

מען דערציילט אַ מעשה, אז ווען אַ כינעזער וואַרפט אַן אומחן אויף זיינעם אַ גוטן ברודער און וואָלט אים וועלן פאַרסמען, טראַקטירט ער אים מיט אינגבער-קאַמפּאָט. דאָס איז זייער אַ גע-

שמאקע אכילה, וואָס מען קען זיך דערמיט גאָר קיינמאָל זאָט
ניט אָנעסן; מען עסט עס אזוי לאַנג, ביז וואַנען מען עסט זיך
איבער און מען ציט אויס די פיס...

אַט אזאָ מין מעשה האָט משמעות פאַסירט אויך מיט דעם
ביכל. איך האָב עס דורכגעלייענט ביז דער לעצטער שורה, שוין
ליגנדיק אין בעט, און ווען איך בין פאַרטיק געוואָרן, האָב איך
אויסגעלאָשן דעם לאַמפּ און געוואָלט איינשלאָפן. איך האָב זיך
רואיק אויסגעצויגן, אין שלאָפּזימער איז געוואָרן פינסטער און
שטיל.

פֿון העלער הויט האָב איך גענומען פילן עפעס גאָר אַן
אומגעוויינלאַכע דרייעניש אין מוח, אזוי ווי אָסיענדיקע פליגן,
איר ווייסט, דער טאַרט פליגן, וואָס איר קענט פון זיך בשום
אופן ניט אָפּטרייבן, וואָלטן מיך אַרומגערינגלט און אין דער שטיל
גענומען זשומען אזוי ווי זיי וואָלטן צו מיר אַרויפגעקלעטערט אויפן
נאָז, אויף די אויערן, אויפן קינבאַק און וואָלטן מיך געקיצלט
מיט זייערע פיסלאַך.

איך האָב געעפנט די אויגן, אָבער איך האָב גאַרניט געזען;
מיין גוטער מוט איז פונדעסטוועגן פון מיר אַוועק; ניט=ווילנדיק
האָב איך געמוזט קלערן פון דעם איבערגעלייענטן ביכל; פינט=
טערע געשטאַלטן האָבן זיך מיר אַוועקגעשטעלט פאַר מיינע גיי=
טטיקע אויגן—דאָס זיינען געווען העסלאַכע, שטומע, בלייכע באַ=
שעפענישן, אָן אַ פיצל בלוט אין פנים; איך זע, אז זייער לעבן
איז מיועראַבל און אַן אַ שום האָפענונג.
איך קען ניט איינשלאָפן.

אין קאַפּ קריכן אַרום טרויעריקע געדאַנקען; פּונוואַנען
האָבן זיי זיך גאָר געקענט נעמען? איך האָב אָפּגעלעבט 40 יאָר,
40! מיין מאַגן וויל שוין מערניש פאַרזייען דעם עסן, ווי עס
געהער צו זיין. מיין פרוי זאָגט—המ—אז איך ליב זי שוין מער
ניט מיט אזאָ פּייער ווי פאַר פינף יאָרן. מיין זון איז אַ אי=
דיאָט, יאָ, אַ פשוטער אידיאָט. ער לערנט זיך אָפּשיילאָך, ער איז
פויל, גייט אַרום פּוסט און פאַט און ליענט אַלערליי שונד.
עס איז אַ חידוש, פּונוואַנען עס נעמען זיך גאָר אַוועלכע שעדלאַכע

ביכער! ביי מיין ווייב פאנגען זיך אָן צו באַווייזן אויפן פנים
 קנייטשן, זי וויל אָבער נאָך אַדלן, מען זאָל זי האַלט האַבן. מיין
 דינסט איז געווען, ווען מען זאָל זי גענוי באַטראַכטן, די סאַמע
 נאַרישע, וואָס קען נאָר געבן, און מיין גאַנץ לעבן, מישטיינס גע-
 זאָגט, וואָס פאַר אַ צוועק האָט עס אייגנטלאַך?
 אָבער גענוג צו פאַנטאַזירן! איך עפן אויף די אויגן —
 רבנו של עולם! וואָס איז דאָס אַווינס?

דאָט בוך שטייט לעבן מיין בעט. דאָס איז אַ דינע, פאַר-
 טריקנטע באַשעפעניש מיט לאַנגע פיס, וואָס האַבן ניט, דוכט זיך,
 אויף זיך קיין שטיקל פלייש. די באַשעפעניש טוט מיר סאַרקאַס-
 טיש אַ וואונק און שעפטשעט מיט אירע בלעטער:
 — נו, וואָס האָסטו אויפגעהערט צו קלערן? —

דער שאַטן האָט אַ לאַנגן פאַרטרויערטן פנים, די אויגן
 זיינע בלישטשען, גרויסע יסורים שפיגלען זיך אָפּ אין זיי, דער
 בליק פאַרקריכט טיף אין דער נשמה אַריין.

— איבערלייג זיך נאָר, טו נאָר אַ ביסל אַ טראַכט, צו וואָס
 האָסטו אייגנטלאַך אָפגעלעבט 40 יאָר? וואָס האָסטו פאַר דער
 צייט אויפגעטאָן, און וואָס פאַר אַ נויץ האָט געבראַכט דיין לעבן?
 קיין איינציקער נייער געדאַנק איז ניט אַרויסגעאַנגען פון דיין
 מוח. אין די גאַנצע 40 יאָר האָסטו ניט אַרויסגעערעדט קיין איינ-
 ציק וואָרט, וואָס זאָל זיין שכלדיק און זעלבשטענדיק. אין דיין
 ברוסט האָט זיך נאָך קיינמאַל ניט אויפגעוואַכט אַ געזונט און שטאַרק
 געפיל. און ווען דו האָסט התונה געהאַט, האָסטו גענומען דיין פרוי
 אַז אויס אמהער ליבע, נאָר ווייל נאָך דיין חשבון איז אויסגעקומען,
 ניט גראַד דעמאָלט האָסטו געדאַרפט האַבן אין הויז אַ פרויענצימער
 פאַר דיר און פאַר דיין גוף. אַ האַלבן לעבן האָסטו זיך געלערנט
 און וואָס איז געווען די פעולה? אין דער צווייטער העלפט לעבן
 האָסטו פאַרגעסן די תורה, וואָס דו האָסט אויסגעלערנט אין דער
 ערשטער העלפט, און דיין איינציקע דאַגה איז געווען — צו גע-
 ניסן וואָס מער פון די גוטע זאַכן, וואָס דאָס לעבן גיט. דער
 צוועק פון דיין לעבן איז געווען צו האַבן פאַרגעניגן און זיין זאַט.
 דו ביסט אַ טויגעניכטס, אָן אַ שום אינהאַלט. און קיינער דאַרף

דיך ניט האָבן, און ווען דו שטארבסט אַוועק, וועט קיין שפור פון דיר ניט פאַרבלייבן, ווי דו וואָלסט גאָר קיינמאָל ניט געלעבט אויף דער וועלט! —

דאָס פאַרפלוכטע בוך האָט זיך צו מיר אַלץ בעענטער גע-
רוקט, אָט ליגט עס ווי אַ קאָשמאַר אויף מיין ברוסט און ווערגט
מיך; זיינע בלעטלאך שעפטשען:

— עס זיינען פאַראַן אויף דער ערד צענדליקע טויזנטער,
וועלכע לעבן אַזוי ווי דו. יאָר איין, יאָר אויס, ליגט איר, ווי
פרייטן אין קיך, אין אייערע וואַרימע לעכער, און אייער לעבן איז
אָן אַ טרייסט און אויסגעוועבט. —

איך הער זיך צו מיט ביידע אויערן צו די רייד, און עס
דוכט זיך מיר, אַז לאַנגע, קאַלטע פינגער צופן מיר ביים האַרצן.
איך פיל זיך עלנד, אומרואַיק. אַ סך פריידן האָב איך קיינמאָל
ניט געזען אין לעבן. איך קוק אויף מיין לעבן בלוז ווי אויף
אַ פליכט, וואָס איז געוואָרן אַ פשוטע געוויינהייט. דעם אמת
זאָגנדיק, האָב איך זיך איינגטלאַך קיינמאָל ניט פאַרטראַכט ערנסט
וועגן דעם (איך דאַרף זיך אין דעם מודה זיין), איך האָב געלעבט
אָן אַ שום געדאַנק. פלוצלונג שיקט אָן דער טייוול אָט דאָס נאַ-
רישע ביכל, און באַפאַרבט מיין לעבן אין טרויעריקע, פינסטערע
פאַרבן.

— מענטשן ליידן, פאַרלאַנגען עפעס, שטרעבן צו עפעס,
און דו—דו ביסט געווען אַ באַאַמטער, אַ טשינאָוויק. צו וואָס?
מיט וואָס פאַר אַ צוועק? וואָס האָט דאָס געהאַט פאַר אַ זין? האָט
דאָס דיר אפּשר פאַרשאַפט פאַרגעניגן! אַדער האָט דאָס עמיצן
געבראַכט אַ נוץ? נאָך וואָס האָסטו איינגטלאַך געלעבט?
די אַלע קשיות האָבן מיר באַלעסטיקט און געמאַטערט.
איך האָב ניט געקענט איינשלאָפן. אַ מענטש מוז דאָך אָבער שלאָפן.
די העלדן פון בוך האָבן אויף מיר אַרויסגעקוקט מיט שטאַ-
רע אויגן פון די בלעטלאַך און כסדר געפרעגט:

— מיט וואָס פאַר אַ צוועק האָסטו געלעבט אויף דער וועלט?
— דאָס איז ניט אייער דאגה, — האָב איך זיי געוואָלט ענט-
פערן. אָבער קיין איין וואָרט האָט ניט געקענט אַרויסגיין פון מיין

מױל. אין די אױערן האָט בײַ מיר גערוישט און געזשושעט. עס האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אַז די כוואַליעס פון ים האָבן אַ קאפּ געטאַן מײן בעט, אַ שאַקל געטאַן, אויפגעהויבן אין דער לופטן און אַרויסגעטראָגן אין די ווייטע וואַסערן אָן ברעגעס. די זכרונות פון דער פאַרגאַנגענער צײַט פון מײן לעבן האָבן אין מיר אַרויס-גערופן אַ מין ים-קראַנקהײַט. איך קען שווערן, אַז אַזאַ שלעכטע נאַכט האָב איך נאָך קײנמאַל נײַט געהאַט — נײַט פריער און נײַט שפּעטער.

און איצטער פרעג איך אײך, רײ קרוב, וואָס פאַר אַ נוץ קען, צום בײשפּיל, ברענגען אַט אַזאַ מין ביכל? עס שטערט בלוז אונזער מנוחת הנפש, לאָזט אונז נײַט שלאָפן. נאָך מײן שכל נאָך, דאַרף אַ בוך שטאַרקן די ענערגיע! ווען עס שיט אונז אָבער נאָך-לען אין בעט אַרײַן, קען עס אונז נאָך שאַטן, און מער גאַרנײַט! אַזעלכע ביכער דאַרף מען פאַרבאַטן, פאַרניכטן, פאַרברענען! וואָס דאַרף אײגנטלאַך האָבן דער מענטש? פּרײלאַכקײַט — אַט וואָס; פאַרדרוס האָט ער אָן דעם אויך גענוג.

איר וועט מיך פרעגן, וואָס איז געווען דער סוף? דער סוף איז געווען אַ אײנפאַכער, ווען איך בין אינדערפרי אויפגעשטאַ-נען, ווילד ווי אַ טײוול, רחמנא לצלן, האָב איך אַוועקגעטראָגן דאָס בוך צום אײנבינדער, און ער האָט עס אײנגעבונדן אין אַ פאַר שטאַרקע טאָולען. איצט שטייט דאָס בוך אויפן אונטערשטן ברעט פון מײן ביכער-שראַנק, און ווען איך בין אויפגעלייגט, גיב איך אים אַ שטויס מיטן פּוס און טו אַ פרעג:

— נו, ברודערקע, וואָס האָסטו אויסגעפירט? — הע-הע!...

אַ ל י ג ן .

פון דער דערציילונג „נאכאמאל וועגן טייוול“.

איך האָב געהאַט אַ חבר—הלוואַי זאָל גאָט אויסלעשן זיין היציקע נשמה! מחמת נאָך וואָס דאַרף זי ברענגען דאָרטן, און די קאלטע און וויסטע מקומות פון ווייטן צפון, וואו ער איז אוועקגעפאָרן ניט מיט זיין אייגענעם ווילן?

גאָט, לעש אויס זיין נשמה! מחמת איר פייער וועט דאָרטן גאַרניט באַלייכטן חוץ אַ מדבר. די בערג שניי אין די מדבריות וועלן ניט צעגליין פון דעם פייער פון זיין נשמה, און די שוואַרצע וואַלקנס פון אומעז פון דעם עלבדן וועלן ניט פאַרשוואַנדן ווערן, ווי אַ רויך ווערט פאַרשוואַנדן פאַרן פייער.

איך האָב געהאַט אַ חבר... יונג איז ער געווען בשעת ער איז פאַרלאָרן געגאַנגען. אמאָל איז ער געפאָרן צו מיר צו גאַסט, אָבער ער האָט צו שטאַרק ליב געהאַט גלייכע וועגן, און איז דערפאַר ניט פאַרפאָרן צו מיר און גלייך אוועקגעפאָרן אַהין, וואו ער געפינט זיך עד-היום און פונדאָנען ער וועט זיך שוין מער ניט אומקערן צוריק...

ער האָט געלעבט צוזאַמען מיט אַן אלטער מאַמען; זי איז דעמאָלט אלט געווען דריי און זעכציק יאָר און דער טויט איז געשטאַנען ביי איר הינטערן רוקן. איך האָב געוואַרט אויף מיינ חבר און אין דעמוזעלבן טאָג האָב איך פון איין זייט געקראָגן צו וויסן, אז ער וועט שוין צו מיר ניט קומען, און פון דער אַנדער זייט—אַ בריוו פון זיין מאַמען, וועלכע האָט ביי מיר געפרעגט, אויב ער איז שוין געקומען, האָט מיך געבעטן צוהיטן זיין נשמה און זיין גוף, איר שרייבן—ווי אזוי מיר פאַרברענגען די צייט צוזאַמען, ווי ער פילט זיך ביי מיר צו גאַסט...

איך האָב איבערגעלייענט דעם בריוו און זיך פאַרגעשטעלט איר דער מוטערס בילד, פונקט ווי איך האָב זי געקענט—קראַנק.

אלט, צעבראָכן, מיט גוטע, ווייכע אויגן, וואו עס האָט געברענט מערניט, ווי ליבע אָן אַ מאַס צום זון... דער גאַנצער זין פון שוואַכן, קראַנקן לעבן איז געלעגן אין זאָרגן וועגן אים, אין קלערן פון זיין גליק...

— דערציילן איר דעם אמת? — האָב איך אַליין ביי זיך אַ פּרעג געטאָן...

עס איז פאַראַן אַ מין אמת, וואָס איז נויטיק פאַרן מענטשן; דאָס ברענט אויס פון זיין האַרצן דעם שמוץ און די געמיינהייט מיטן פּלאַם פון בושה—לאַנג לעבן זאָל ער, אָט דער אמת!

און עס איז פאַראַן אַ מין אמת, וואָס פאַלט אַרויף ווי אַ שטיין דעם מענטשן אויפן קאָפּ און הרגעט אַוועק אין אים די לוסט צו לעבן—פאַרלאָרן זאָל דאָס גיין, אָט דער אמת!...

אויב איך זאָל זאָגן דער מאַמען, אַז איר זון איז פאַר איר אויף אייביק נעלם געוואָרן, וועל איך זי אין בעסטן פאַל מיט איין קלאַפּ אַוועקהרגענען... אין אויב זי וועט ניט שטאַרבן פון דעמדאָזיקן געמיינעם און שרעקלאַכן אמת—וועט איר לעבן פאַרלירן דעם זין אין אירע לעצטע טעג וועלן זיין פאַרסמט מיט אַן אומדערטרעגלאַכן ווייטאַק און מיט יסורים, וואָס קיינעם ברענגען זיי קיין טובה ניט... אַכט און צוואַנציק יאָר, פול מיט מי און פּלאַגעניש, האָט זי מיט אַלע פּוּחות באַהיט די טעג פון איר זון, און אָט דאָ, פאַרן טויט, האָט מען ביי איר צוגענומען איר איינציקע טרייסט—דעם גליק צו וויסן, אַז איר זון איז אויפגע-וואַקסן, איז שטאַרק און אַן דער מאַמען און אַן איר שטיצע איז ער פּוּח אַנצופירן מיט מוט דעם לעבנס-קאַמף און—זי גלויבט אין דעם—ער וועט בלייבן דער זיגער... און איך וועל קומען און איר זאָגן—אַז ער איז באַזיגט...

ניין, איך וועל בעסער זאָגן אַ ליגן!
און דריי חדשים פּסדר, ביזן טאָג פון איר טויט, האָב איך איר געשריבן בריוו מיט איר זונס האַנטשריפט און איטלאַכן בריוו אַנגעהויבן מיט די ווערטער:

— מיין ליבע, גוטע מאַמינקע!
זי האָט מיר געענטפּערט אויף די בריוו מיט לאַנגע פּתבים,

וואו זי האָט באַוווּן, ווי גייטיק עס איז צו טראָגן וואָלענע העמד־לאַך, און געשריבן האָט זי דאָס מיט אַ גרעסערער היץ פון אַ לוטערן, ווען יענער האָט געפריידיקט זיינע רעפּאַרמען אין דער קאַטוילישער אַמונה. איך האָב איר דערציילט מיטן מויל פון איר זון, ווי גליקלאַך ער לעבט, ווי פריילאך עס איז אים; האָב באַשריבן מיט אלע פיטשעווקעס, ס'אַר אַ מחושב ער איז צווישן מענטשן, ווי גוט עס גיט זיך אים איין אַלץ, וואָס ער טוט; האָב אָנגענומען אָן אַ ווידערשפּרוך אירע פּאָדערונגען, בין געווען צאַרט, ווייך, גליקלאַך.

מלא שימחה האָט זי צו מיר געשריבן :

— מיין גוטינקער יינגעלע! דו ביסט נאָך קיינמאַל ניט געווען אזא ליבער, אזא צערטלאַכער ווי איצטער, אין דיינע בריוו צו מיר. אַ דאַנק דיר, מיין טייערער, דערפאַר, וואָס דו מאַכסט רייך מינע לעצטע טעג מיט די אוצרות פון דיין ריינעם האַרצן. איך האָב געמאַכט שטאַרקער די העלע פאַרבן פון מיין פאַנטאַזיע און האָב איר געשריבן, ווי גוט עס איז צו לעבן, ווען מען האָט אזא וואונדערלאַכע, הייליקע מאַמען; זי האָט מיר געענטפערט—ווי גוט עס איז צו שטאַרבן, ווען מען האָט אזא פיינעם גליקלאַכן זון... און זי איז געשטאַרבן גלויבנדיק, אַן איר זון איז גליקלאַך... און ער איז אין דערזעלביקער צייט געוועסן אין תּפּיסה, ערגעץ אויפן וועג צום ווייטן צפון..

דער שטורים = פויגל (*).

איבער די גרויע כוואליעס פון ים קלייבט צונויף דער ווינט די וואַלקנס. צווישן די וואַלקנס און דעם ים שוועבט אין דער לופט מיט שטאַלץ דער שטורים=פויגל, און ער זעט אויס ווי אַ שוואַרצער בליץ.

דאָ רירט ער זיך אָן מיטן פליגל אָן דער כוואליע, דאָ הייבט ער זיך אויף ווי אַ פֿייל פון בויגן צו די וואַלקנס און שרייט—און די וואַלקנס הערן, ווי אין דעם מוטיקן געשריי פון פויגל קלינגט פרייד.

אין דעם געשריי—איז אַ דאַרשט נאָך אַ שטורים! אין דעם געשריי הערן די וואַלקנס די מאַכט פון פעס, די פלאַמען פון ליבשאַפט און די זיכערקייט אין זיג.

די מעוועס יאָמערן פאַר דעם שטורים—יאָמערן, וואַרפן זיך איבערן ים און ווילן באַהאַלטן אויפן דעק זייער שרעק פאַרן שטורים.

און די גאַנצן יאָמערן אויך—זיי. די גאַנצן, האָפּן גיט די מעלה צו קוויקן זיך מיטן קאַמף פון לעבן; דער דונער פון געשלעג שרעקט זיי.

דער נאַרישער פינגוין באַהאַלט זיין פעטן גוף אין די פעלזן... און נאָר דער שטאַלצער שטורים-פויגל טראָגט זיך מוטיק און פריי איבערן ים, וואָס איז גרוי פון שוים!

די וואַלקנס ווערן אַלץ שוואַרצער און לאָזן זיך אַלץ ביידע=ריקער אַרונטער איבערן ים, און די כוואליעס זינגען און טאַנצן, זיך רייסנדיק אינדערהויך, צום דונער.

דער דונער קראַכט, אין דעם שוים פון פעס יאָמערן די כוואליעס, קעמפנדיק מיטן ווינט. אָט האָט דער ווינט שטאַרק אַרומגעאַרימט די רייע כוואליעס און ער וואַרפט זיי אין אַ ווילדער

(* אין רוסיש בורעוועסטניק; דער פויגל באַווייזט זיך פאַר אַ שטורים.

ביזקייט מיטן גאנצן כוח אויף די פעלונ, און גאנצע בערג פערל צעשיטן זיך אין שטויב און שוים.

דער שטורים-פויגל, ווי א שווארצער בליק, טראגט זיך מיט א געשריי; ווי א פייל פון בויגן לעכערט ער דורך די וואַלקנס; דעם שוים פון די כוואליעס רייסט ער ארונטער מיטן פליגל.

אַט טראַגט ער זיך ווי א טייוול, — דער שטאַלצער, שוואַרצער טייוול פון שטוריע, — און לאַכט, און יאַמערט... פון די וואַלקנס לאַכט ער, פון פרייד יאַמערט ער!

אין דעם פעס פון דונער, — ער, דער טייוול, האָט אַ גוטן אויער, — הערט ער שוין לאַנג אַ מידקייט; ער איז זיכער, אַז די וואַלקנס וועלן די זון ניט פאַרבאָרגן — גיין, זיי וועלן זי ניט פאַרבאָרגן!

דער ווינט יאַמערט... דער דונער קראַכט...

די וואַלקנס פלאַקערן איבערן אַפּגרונד פון ים אין בליזע פלאַמען. דער ים כאַפט די פיילן פון די בליזן און לעשט זיי אויס אין זיין טיפן שוים. ווי פייערדיקע שלאַנגען שפּרינגען אַרום אין ים די אַפּגעשיינטע בליזן.

— אַ שטוריע! באַלד ברעכט אויס אַ שטוריע!

דאָס איז דער מוטיקער שטורים-פויגל, וועלכער שוועבט שטאַלץ צווישן די בליזן איבערן ים, וואָס ברומט מיט אַזאַ פעס; דאָס שרייט דער נביא פון זיג:

— וואָל דער שטוריע זיין וואָס שטאַרקער

דער קיניג וואָס האַלט הויך זיין פּאָן.

... אַ דינער, באַוואָפנט מיט אַ לאַנגן שווערד און באַפּוצט מיט פּיל בונטע אַרדנס, האָט מיך דורכגעפירט אין קאַבינעט פון זיין מאַיעסטעט און האָט זיך אוועגעשטעלט ביים טיר לעבן מיר, ניט אַראָפּלאַזנדיק די אויגן פון מיינע הענט.

דער קיניג איז נאָך ניט געווען, און איך האָב אָנגעהויבן אויפּמערקזאַם באַטראַכטן די לאַבאַראַטאָריע, אין וועלכע דער גרויסער מענטש האָט אויפגעטאָן אַלע זיינע מעשים, וועלכע האָבן פאַרוואונדערט די גאַנצע וועלט. דאָס קאַבינעט פון זיין מאַיעסטעט האָט פאַרגעשטעלט אַ צימער אַ פּוס צוויי הונדערט אין דער לענג און ניט ווייניקער ווי אַ פּוס הונדערט אין דער ברייט.

דער סופּיט איז געווען פון גלאַז. ביי דער לינקער וואַנט איז געווען אַ גרויסער באַטיין, אין וועלכן עס זיינען אַרומגעשוואַו-מען מאַדעלן פון קריגס-שיפּן. אין דער לענג פון וואַנט האָבן זיך געצויגן פּאָליצעס; אויף זיי זיינען געווען סימעטריש אויסגע-שטעלט קליינע פיגורעלאַך פון סאָלדאַטן, געקליידטע אין פאַר-שיידענע פאַרמען. די רעכטע וואַנט איז געווען דורך און דורך פאַר-נומען מיט מאַלבערסן, אויף וועלכע עס זיינען געווען אָנגעשטעלט אָנגעהויבענע בילדער. פאַר זיי זיינען אין די דילן געווען איינגע-ריכט גרויסע שטיקער שוואַרצע האַלץ און העלפּאַנדיביין; זיי זיינען געווען אויסגעלייגט אַזוי ווי די קלאַוויאַטור פון אַ פּיאַנע.

אַלע איבעריקע זאַכן האָבן אויך אויסגעזען גרויסאַרטיק.

— הערט נאָר, מיין פּריינדל, — האָב איך מיך געווענדט

צום לאַקיי.

ער האָט אָבער אַ קלאַפּ געטאָן מיטן שווערד און געזאָגט

— איך בין צערעמאַניע-מייסטער...

— זייער אָנגענעם, — האָב איך געענטפּערט, — ערקלערט

מיר אָבער...

— ווען זיין מאיעסטעט וועט ארויסגיין און וועט איך באגריסן. וואָס וועט איר אים זאָגן? האָט ער מיך איבערגעריסן אינמיטן די רייד.

— גוט מאָרגן!—האָב איך געענטפערט.

— דאָס וועט זיין אַ העזה!—האָט ער מיר ערנסט געגעבן צו וויסן און האָט מיך אָנגעהויבן צו לערנען, ווי מען דארף ענטפערן דעם קיניג.

זיין מאיעסטעט איז אריין מיט געזונטע טריט פון אַ מענטשן, וואָס איז זיכער, אַז זיין פאלאץ איז פעסט געבויט. דעם גרויס-אַרטיקן אויסזען פון זיין מאיעסטעט ברענגט אַ פולע מיט דאָס, וואָס ער בייגט ניט צוזאַמען די פיס. האַלטנדיק אויסגעצויגן די הענט, רירט ער ניט מיט קיין איינציקן גליד. זיינע אויגן זיינען אויך אומבאוועגלאַך; אזוי ווי עס דאַרפן זיין די אויגן ביי אַ וועזן, וואָס איז געוויינט צו קוקן גלייך אין דער צוקונפט, ניט אָפּ-קערנדיק זיך אָן אַ זייט. —

איך האָב מיך אַ נייג געטאָן, מיין באַגלייטער האָט אים מי-ליטעריש באַגריסט, זיין מאיעסטעט האָט גנעדיק אַ ריר געטאָן מיט די וואַנצעס.

— מיט וואָס קען איך איין באַגליקן?—האָט זיין מאיעסטעט געפרעגט מיט אַ פייערלאַכער שטימע.

— איך בין געקומען, מאיעסטעט, אַ טרונק טאָן אייניקע טראַפנס פון דער אומשטערבלאכער פליסיקייט פונם ים פון אייער חכמה!—האָב איך אים געענטפערט, ווי מען האָט מיך אויסגע-לערנט.

— איך האָף, אַז איך וועל נאָך דעם נאַרישער ניט ווערן? האָט שאַרפזיניק באַמערקט דער קיניג.

— דאָס איז אוממעגלאַך פאַר איך, מאיעסטעט! האָב איך מיט ערפּורכט אונטערגעהאַלטן זיין שאַרפן וויץ.

— אַלזאָ וועלן מיר ריידן! האָט ער געזאָגט. מיטן קיניג דאַרף מען ריידן שטייענדיקערהייט, נאָר איר קענט זיך זעצן... אויב דאָס שטערט אייך ניט...

איך ווער גיך געוויינט צו יעדער נייער לאַגע און דערי-

בער האָב איך מיך אוועקגעזעצט. זיין מאַיעסטעט האָט שווייגע־
דיקערהייט אויפגעהויבן די שולטערן און אראָפּגעלאָזן זיי. איך
האָב באַמערקט, אז ווען דער קיניג רעדט, באַוועגט זיך ביי אים
נאָר דער צונג, אַלץ איבעריקס געפינט זיך אין גרויסאַרטיקער
אומבאוועגלאַכקייט. זיין מאַיעסטעט האָט געשטעלט צוויי גלייכע
גרויסע טריט אָן אַ זייט, און האָט ווייטער געזאָגט, שטייענדיק אינ-
מיטן צימער, ווי אַ מאָנומענט.

— אַלזאָ, איר זעט פאַר זיך דעם קיניג, ד. ה. מיך. ניט
יעדערער האָט די מעגלאַכקייט צו זאָגן וועגן זיך: איך האָב גע-
זען דעם קיניג! וואָס ווילט איר וויסן?
— ווי געפעלט אייך אייער באַשעפטיקונג?— האָב איך גע-
פרעגט.

— זיין אַ קיניג, איז ניט קיין באַשעפטיקונג, נאָר אַ באַרוף!
האַט ער מיר ערנסט געזאָגט. גאָט און דער קיניג— זיינען אזוי-
נע צוויי וועזנס, וועלכע עס איז אוממעגלאַך צו באַגרייפן מיטן שכל.
זיין מאַיעסטעט האָט אויפגעהויבן די האַנט אין דער הויך,
אין איין ליניע מיטן קערפער, און וויינדיק מיטן פינגער אויף
דעם גלאָז פון סופיט, האָט ער פאַרגעזעצט:

— דאָס איז געמאַכט געוואָרן צוליב דעם, פּרי גאָט זאָל
אַלעמאַל זען, וואָס דער קיניג טוט. נאָר גאָט אַליין פאַרשטייט
דעם קיניג, נאָר גאָט אַליין קען אים קאָנטראָלירן... דער קיניג
און גאָט זיינען באַשעפער. איינס, צוויי! און גאָט האָט באַשאַפן
די וועלט! איינס, צוויי, דריי! און מיין ווידע האָט באַשאַפן דייטש-
לאַנד. און איך פאַרפולקום זי. איך און איינער אַן אונטערטאָן
פון מיינע אורעלטערן, אַ געוויסער געטע, — מיר ביידע, קען מען
זאָגן, האָבן מער פון אַלעמען אויפגעטאָן פאַר די דייטשן. פילייכט
איך נאָך עטוואָס מער פון געטען. אַלנפאַלס בין איך אָן אַ ספּק
פילזייטיקער פון אים. זיין פאַאוסט איז, סוף-בל-סוף, פשוט
אַ מענטש פון אַ צווייפּלהאַפּטער זיטלאַכקייט. איך האָב באַוווּן דער
וועלט אַ געפאַנצערטן פאַאוסט (*). דאָס האָבן אַלע גלייך פאַרשטאַ-

(* פאַאוסט הייסט אין דייטש — אַ קילאָק.

נען, אָבער וועגן צווייטן טייל פון געטעס בוך קען מען דאָס ניט זאָגן. יאָ...

— איר ווידמעט א פולע צייט דער קונסט, מאַיעסטעט? האָב איך געפרעגט.

— דאָס גאַנצע לעבן! האָט ער געזאָגט; — דאָס גאַנצע לעבן רעגירן איבער אַ פּאָלק — דאָס איז די שווערסטע קונסט. פּדי פּול-קום צו קענען זי, דאַרף מען אַלץ וויסן. איך — ווייס אַלץ די פּאָעזיע — דאָס איז דעם קיניגס לעבן. מען דאַרף מיך זען בעת אַ פּאַראַד, אום צו פאַרשטיין, ווי פאַרליבט איך בין אין אַלץ, וואָס עס איז שייך און האַרמאָניש. די פּאָעזיע פון דער דיסציפּלין, וועל איך אייך זאָגן, דאָס איז די אמתע פּאָעזיע. איר קען מען באַגרייפן נאָר אויף אַ פּאַראַד און אין פּערזן. אַ פּאָלק סאָלדאַטן — אָט איז אַ פּאָעמע! אַ וואָרט אין דער שורה פון פּערז און אַ סאָלדאַט אין דער ריי — איז איינס און דאָס זעלבע... אַ סאָנעט — דאָס איז אַ "וואָרט" פון ווערטער, מיט דעם צוועק צו אַטאַקירן אייער האַרץ. אַ קאָמאָדיע: "אויף שפּיזן!" און אייער האַרץ ווערט דורכגעשטאַכן מיט אַ ריי שיינע גלייכקלינגענדיקע טענער. "ש-שיט!" און אייער שכל איז דורכגעשטאַכן מיט צענדליקער ווערטער, צוגעטראַפן אין פינטל... פּערזן און סאָלדאַטן, זאָג איך אייך, איז איינס און דאָס זעלבע. דער קיניג איז דער ערשטער סאָלדאַט אין לאַנד, ער איז איר געטלאַך וואָרט, ער איז אויך איר ערשטער פּאָעט... אָט צוליב וואָס איך מאַרשיר אזוי שייך און מאַך אזוי לייכט פּערזן... קוקט זיך נאָך איין. מאַר-ש!

זיין לינקע פוס האָט זיך אויך אויפגעהויבן אין דער הויך, און גלייך נאָך איר האָט זיך זיין רעכטע האַנט אויסגעגלייכט מיט זיין שולטער.

סמיר-נאָ! האָט דער קיניג געגעבן אַ קאָמאָדיע. דער פוס און די האַנט האָבן אוינגבליקלאַך פאַרנומען זייערע פריערדיקע ערטער. ער האָט ווייטער געזאָגט:

— דאָס ווערט אַנגערופן פרייע דיסציפּלין פון די גלידער. זי ווירקט אומאָפּהענגיק פונם באַוואוסטזיין. אַ מאַך מיטן פוס און די האַנט הייבט זיך שוין אַליין אויף — איינס! דער מוח שפּילט

דאָ גאַר קיין ראָלע ניט. דאָס איז כמעט וואונדערבאר. אָט צוליב וואָס איז דערדאָזיקער סאָלדאָט דער בעסטער, ביי וועמען דער מוח אַרבעט גאַרניט. דעם סאָלדאָט ברענגט אַריין אין באַוועגונג ניט דאָס באַוואוסטזיין, נאָר דער קלאַנג פון דער קאַמאַנדע... מאַרש! און ער גייט אין גן-עדן, אין גהינום, וואוהין איר ווילט נאָר. אויף די שפּיין! און ער שטעכט דורך זיין אייגענעם פּאַטער, אויב זיין פּאַטער איז אַ סאַציאַליסט, — די מוטער, דעם ברודער... אַלץ איינס! ער האַלט אין איין טאַן, ביזוואָנען ער דער-הערט ניט — האַלט! ערשטוינלאַך גרויסאַרטיק זיינען די טאַטן און באַוואוסטזיין!...

ער האָט אַפּגעטעמט און האָט ווידער אָנגעהויבן צו ריידן מיט דער זעלביקער גלייכער און פעסטער שטימע:

— פּילייכט וועל איך באַשאַפן אַ אידעאַלע מלוכה... איך אָדער איינער, פון מיינע נאַכפּאָלגער. דערצו איז בלויז גייטיק, אז אַלע מענטשן אין לאַנד זאָלן אָנהייבן צו פּילן די שיינהייט פון דיסציפּלין. ווען דער מענטש וועט אינגאַנצן אויפהערן צו טראַכטן, דאַן וועלן די קיסרים זיין גרויס און די פעלקער גליקלאַך. געלט! לאָזט אַרויס דער קיניג אַ באַפעל. אַלע אונטערטאַנען שטעלן זיך אויס אין איין ריי. איינס! — פּערציק מיליאָן הענט לאָזן זיך אַראָפּ אין די קעשענעס. צוויי! — פּערציק מיליאָן הענט דערדאַנ-גען דעם קיניג יעדערע צו צען מאַרק. דריי! — פּערציק מיליאָן הענט גיבן אָפּ כבוד דעם קיניג, און נאַכדעם גייען די מענטשן שווייגעדיק אַוועק צו זייער אַרבעט. איז דאָס ניט פראַכטפול? אָט זעט איר, — עס פּאָדערט זיך גאַר קיין מאַרן ניט, פּדי די מענטשן זאָלן זיין גליקלאַך! דער קיניג טראַכט שוין פאַר זיי, דער קיניג איז פּעאיק צו באַגרייפן דאָס גאַנצע לעבן... דערצו שטרעב איך. דערווילע אָבער פאַרשטיי איך נאָר אַליין די ראָל פון קיניג אוי טיף... ניט אַלע קיניגן פירן זיך אויף, ווי זייער ווערדע פּאָדערט קרובים לויט זייער בלוט, זיינען זיי ניט אַלעמאַל ברידער לויט זייער גייסט. זיי דאַרפן זיך אַלע פאַראייניקן אין איין מאַכט. דאָס איז זייער לייכט אויסצופירן גראַדע איצט. מען דאַרף מער אויפערמעק-זאַמקייט אָנווענדן אויפן סאַציאַליזם: אין אים איז פאַראַן עט-

וואָס נוציקס פאַר די קיניגן. דער רויטער שאַטן פונם סאַציאַליום וואַרפט אַרויף אַ שרעק אויף אַלע אָרנטלאַכע לייט פון דער וועלט. ער וויל איינשלינגען די נשמה פון דער קולטורעלער געזעלשאַפט — דאָס אייגנטום. די קיניגן פאַראייניקן אַלעמען און אַלץ צום קאַמף מיט דעם שרעקלאַכער באַשעפּעניש און שטעלן זיך בראַש, אַזוי ווי די אוראַלטע אָנפירער. מען דאַרף זען צו פאַרגרעטערן די אימה פאַרן סאַציאַליזם. ווען די געזעלשאַפט וועט פאַרלירן די רעיונות, דאַן וועלן די קיניגן אויסוואַקסן אין זייער גאַנצער פראַכט. אַוועק די צייט, ווען די קיניגן האָבן געגעבן קאָנסטיטוציעס, — עס איז שוין צייט אָפּנעמען זיי צוריק!

ער האָט אָפּגעטעמט און האָט פאַרגעזעצט. איך האָב זיך צוגעהערט און עס האָט מיר שיר גיט פאַרכאַפט דער אָטעם... פון דער זיסקייט פון זיין חכמה.

— אָט דאָס איז דאָס פראָגראַם פון יעדן קיניג אין היינט-טיקע צייטן! ווען מיין קריגטפלאַט וועט זיין אויף אַזויפיל שטאַרק, אַז איך וועל זיין אימשטאַנד פאַרצולייגן דאָס זעלבע פראָגראַם אַלע קיניגן פון אייראָפּע, בין איך זיכער, אַז זיי וועלן עס אָנגעמען. דערוויילע באַשעפּטיק איך מיר מיט פרידלאַכע, קולטורע-לע אַרבעט, איך פאַרפולקום מיין גוטן פּאָלק. איך באַהערש אַלערליי קונסט און האָב עס אַוועקגעשטעלט אויף דער וואַך לעבן דער אידעע פון דעם געטלאַכן קוואַל פון דער קיניגלאַכער מאַכט. איר האָט געזען מיין "זיג-אַליע"? דאָרט באַווייזט די מוזע פון דער סקולפּטור, וואָס פאַר אַ סך האַבסבורגן און האָהענצאָלערנס עס זייגען געווען אויף דער ערד. דער מענטש, וואָס וועט נאָר אַפאַר מאָל דאָרטן דורכגיין היץ און צוריק—איינס-אויי! איינס-צוויי! — יענער וועט שוין וויסן, וואָס פאַר אַ גרויסע מענטשן מיינע עלטערן זייגען געווען. דאָס וועקט אויף אין אים דעם שטאַלק מיט די קיניגן פון זיין לאַנד און גאָר אומבאַמערקט מאַכט עס אים איבער אין אַן אמתן אָנהענגער פון דער קיניגלאַכער מאַכט. מיט דער צייט וועל איך פונאַנדערשטעלן די סטאַטוען פון מיינע עלטערן איבער אַלע גאַסן פון מיינע שטעט. דער מענטש וועט זען, וואָס פאַר אַ סך קיניגן עס זייגען געווען אין דער פאַרגאַנג-

גענהייט, און דאן וועט ער זיך מוזן איבערצייגן, אז אין דער צו-
קונפט וועט ער זיך אויך ניט קענען באגיין אָן דעם. די סקולפ-
טור איז גוצלאך פאר די מענטשן, און איך האָב דאָס דער ערש-
טער באוויזן מיט אזא קראַפט!

— מאיעסטעט!— האָב איך אַ פּרעג געטאָן:— פארוואָס איז
ביי דעם גרעסטן טייל פון אייערע עלטערן קרומע פיס!
— מען האָט זיי אַלע געמאַכט ביי איין און דעמועלבן מצבה-
מייסטער. דאָס שטערט אָבער קיינעם ניט צו זען די גרויסקייט
פון זייער גייסט.

און מיין מוזיק האָט איר געהערט? ניין? איך וועל אייך
באווייזן, ווי זי קומט ביי מיר אַרויס.

ער האָט מיט גדלות צוזאַמענגעלייגט זיין גראַדן קערפער
אין דער פּאַרם פון אַ שפּיז, האָט זיך אוועקגעזעצט אויף אַ שטול,
און אויסציענדיק די פיס, האָט ער זיך אָפּגערופן צום דינער, וואָס
האָט מיך אַריינגעפירט:

— גראַף! העלפט מיר אַראָפּציען די שטיוול. אזוי... און די
סקאַרפעטן... אַדאַנק... הגם דער קיניג איז ניט מחוייב צו דאַנקען
זיינע אונטערטאַנער פאַר באַדינונג... דאָך טוט ער דאָס פון
איידלקייט!

ער האָט פאַרקאַשערט די הויזן ביז די קני, האָט אויסגעבויגן
דעם האַלז ווי אַ ווינקל פון פינף און פּערציק גראַדוסן און האָט
אויפּמערקזאַם באַטראַכט זיינע פיס.

— איך וועל זיי הייסן אויסגיטן פון בראַגו נאָך פאַר מיין
לעבן!— האָט ער געזאָגט. זאָל מען אָפּגיטן עטלאַכע צענדליק עקזעמ-
פלאַרן די קינפטיקע סטאַטוען. דעם קיניגס פיס דאַרפן זיין גלייך, דאָס
איז ריכטיק. ווען זיי זיינען קרום, קענען זיי נאָך אַרויפּברענגען
אויפן געדאַנק, אז דער קיניג איז ניט פולקום.

ער איז צוגעגאַנגען צו דער רעכטער וואַנט, האָט גענומען
אַ מאַלער-פענול אין האַנט און אויסדרייענדיק זיך אין אַ האַלב-קרייז
אויף לינקס, האָט ער ווייטער געזאָגט:

— מיט מוזיק און מאַלעריי באַשעפטיק איך מיר אין איין
צייט. קוקט זיך איין: אין די דילן זיינען געמאַכט קלאַווישן, אין

דער אינסטרומענט געפינט זיך אונטער זיי. די נאָטן ווערן פאר-
צייכנט דורך אַ מעכאנישן אפּאַראַט, וועלכער איז אויך פאַרבאָרגן
אונטער די דילן. איך מ'אל אַ בילד — איינס! — ער האָט געגעבן
אַ שמיר מיטן פענול איבער דעם ליייונט פון איינעם פון די
מאָלבערטן.

— און גיב אַ זעץ מיטן פּוס איבער די קלאַוישן — צוויי!
— עס האָט זיך דערהערט אַ שטאַקער קלאַנג.

— אַט דאָס איז אַלץ! — האָט ער געזאָגט. — דאָס איז זייער
איינפאַך און פאַרשפּאַרט צייט. עס קלעקט קיינמאָל קיין צייט ניט
ביים קייניג. גאָט האָט געדאַרפט געבן די פּאַלקסהערשער צוויי
מאָל אַזויפיל יאָרן אויף דער וועלט. מיר זיינען אַלע אַזוי אייניק
איבערגעגעבן דער אַרבעט פאַר דאָס גליק פון אונזערע אונטער-
טאַנער, אַז מיר איילן זיך גאַרניט אומצובייטן די אַרבעט אויף
דאָס גליק פון אייביקן לעבן... נאָר איך בין אַוועק אָן אַ זייט. דעם
קייניגס געדאַנקען פליסן אומדערמילדלאַך, אַזוי ווי דאָס וואַסער פון
טייך. דער קייניג איז מחוייב צו טראַכטן פאַר אַלע זיינע אונטער-
טאַנער, און אויסער אים, דאַרף דאָס קיינער ניט טאָן... אויב די
אויבערשטע מאַכט באַפעלט דאָס אים ניט... איצט וועל איך אייך
באַקאָנט מאַכן מיט אַ נייער מוזיקאַלישער נאָך. איך האָב עס נעכטן
אַנגעטופּעט...

ער האָט גענומען אַ בויגן נאָטן-פאַפּיר, און טייטלענדיק אין
אים מיטן פינגער, האָט ער דערציילט:

— אַט איז אַ שערענגע נאָטן פון מיטעלן רעגיסטער... איר
זעט, אין וואָס פאַר אַ שטרענגער אָרדענונג זיי שטייען? טראַטאָ-
טאָם. טראַטאָ-טאָם. אויף דער פּאַלגנדיקער ליניע גייען זיי באַרג.
אַרויף, אַזוי ווי אויף אַ שטורם! זיי גייען שנעל, פּונאַנדערגעשאַטן...
ראַטאָ-טאָ-טאָ-טאָ! דאָס איז עפעקטפול. עס דערמאָנט אָן שטע-
כעניש אין מאָגן, איר וועט שפעטער זיך דערוויסן—פאַרוואָס. וויי-
טער, גלייכן זיי זיך ווידער אויס אין אַ שטרענג גראַדער ליניע
נאָך דעם באַפעל פון דער נאָטע—בומם! דאָס איז אַזוי ווי אַ סיג-
נאַל-שאַט... אַדער ווען עס כאַפט פּלוצלונג אָן ספּאַמעס אין בויך...
דאָ ווערן זיי פּונאַנדערגעטיילט אויף באַזונדערע גרופּן צענדלי-

קער קלעפ! עס קנאקן די ביינער! אָט די נאָטע קלינגט די גאַנ-
צע צייט אָן אַן אויפהער, ווי דער ווייטאָג פון אַ לונק. און צום
סוף, קלייבן זיך צוזאַמען אלע נאָטן נאָך אַ לעבעדיקן אַנפאל אין
איינ אַרט—ר-ר-ראַם!—ר-ראַטאַטאַם! בום! דאָ איז אינגאַנצן אַן
אומאַרדענונג אין די נאָטן, נאָר עס דאַרף אזוי זיין. עס איז—דאָס
ענדע, דאָס בילד פון דער אלגעמיינער פרייד...

— ווי ווערט אָנגערופן דאָס שטיק?—האָב איך געפרעגט,
שטאַרק פאַראינטערעסירט מיט דער באַשרייבונג.

— דאָס שטיק—האָט געזאָגט דער קיניג—דאָס שטיק ווערט
אָנגערופן: „דעם קיניגס געבורט“. דאָס איז די ערשטע פּראָבע
צו אַגיסטין פאַרן אַבסאָלוטיזם מיט דער הילף פון מוזיק... ניט
קיין נאַרישקייט! אַ?

ווי עס ווייזט אויס, איז ער געווען זייער צופרידן מיט זיך.
זיינע וואַנצן האָבן זיך זייער ענערגיש באַוועגט.

— צווישן מיינע אונטערטאַנען זיינען געווען אייניקע ניט
קיין שלעכטע מוזיקאַנטן אויך פריער פון מיר, איצט אָבער האָב
איך באַשלאָסן, זיך אַליין מיט דעם צו באַשעפטיקן, פּדי אלע זאָלן
טאַנצן נאָר אונטער מיין מוזיק.

ער האָט אַריר געטאַן מיט די וואַנצן דערביי, ער האָט
געמוזט האָבן אין זיינען אַ שמייכל צו טאָן, און מאַכנדיק אַ האַלב-
קרייז אויף רעכטס, האָט ער ווייטער גערעדט:
— איצט קוקט זיך דאָ איין... וואָס מיינט איר איז דאָס

אָוויבס?

אויף אַ גרויסן לייוונט איז מיט העל-רויטער פאַרב געווען
אויסגעמאַלט אַ מאָדנע באַשעפעניש אָן אַ קאַפּ און מיט אַ סך הענט.
אין יעדער האַנט איז געווען פעקלאַך פייער, ווי בליצן. אויף איין
פעקל איז געווען אויפגעשריבן מיט שוואַרצע בוכשטאַבן: „אַנאַרכיע“,
אויפן צווייטן: „אַטעאיזם“, דער דריטער האָט זיך אָנגערופן:
„דער אונטערגאַנג פון פריוואַט-אַייגנטום“, דער פערטער: „וויילד-
קייט“. דאָס באַשעפעניש האָט געשפּרייזט איבער דערפּער און
שטעט, פונאַנדערוואַרפנדיק אומעטום פייערדיקע בליצן און מאַכט-
דיק שריפות. קליינע שוואַרצע מענטשעלאַך זיינען אין טומלעניש

און שרעק אָוועקגעלאָפן פון אים, און הינטער דעם אומגעהייערן באשעפעניש זיינען געגאנגען אַ לוסטיקע מחנה רויטע מענטשן. קיין אויגן איז ביי זיי ניט געווען, פון קאָפּ ביז די פיס זיינען זיי געווען באַוואַקסן מיט אַ פייערדיק געלער פעל, אַזוי ווי מאַלפעס. דער מאַלער האָט ניט געקאָרגט קיין רויטע פאַרב, דאָס בילד איז געווען השודיק מיט איר גרויסקייט.

— שרעקלאַך? האָט געפרעגט דער קיניג.

— שרעקלאַך! האָב איך אַיינגעשטימט.

— אַט דאָס נעמלאַך פאַדערט זיך, האָט ער געזאָגט און זיינע אויגן האָבן געמאַכט אַ גאַנצן קרייז פון רעכטס אויף לינקס. איר האָט געוויס פאַרשטאַנען מיין געדאַנק?— דאָס איז דער סאַצ-יאַליזם. איר זעט,— ער איז אָן אַ קאָפּ, ער זייט שלעכטס, פאַר-שפּרייט אַנאַרכיע און מאַכט פון מענטשן חיות: ס'איז קלאַר, אַז דאָס איז דער סאַציאַליזם. אַט, וואָס עס הייסט ענערגיש אַרבעטן! אין דער צייט, ווען דער אונטערשטער טייל פון מיין קערפער פאַרפעסטיקט די אידעע פון דער קיניגלאַכער מאַכט, איז דער אויבערשטער טייל פאַרנומען מיטן קאַמף מיט דעם גרעסטן שונא פון דער מאַכט. קיינמאַל האָט נאָך די קונסט אַזוי פלייסיק גיט ערפילט איר חוב, ווי אין דער צייט פון מיין קיניגן!

— שעצן אָבער אייערע אונטערטאַנער די שווערע אַרבעט

פון אייער מאיעסטעט? האָב איך געפרעגט.

— צי שעצן זיי מיך? האָט ער איבערגעפרעגט, און אין זיין שטימע האָט זיך געהערט אַ מידיקייט. — זיי האָבן געדאַרפט שעצן. איך האָב פאַר זיי באשאפן צענדליקער געפאַנצערטע שיפן, גאַנצע גאַסן האָבן איך באַצירט מיט סקולפטור, איך מאַך מוזיק און בילדער, איך בין מתפלל פאַר זיי... נאָר... צייטנווייז קומט מיר אַרויף אויפן זינען אַ זינדליקער געדאַנק... מיר דוכט זיך, אַז די אונטערטאַנער, וועלכע ליבן מיך, זיינען נאַראָנים, און די קלוגע זיינען אלע סאַציאַליסטן. עס זיינען נאָך פאַראַן ליבעראַלן. נאָר אַזוי ווי אלעמאַל, ווילן די ליבעראַלן צופיל פאַר זיך און לאָזן איבער צו ווייניק פאַרן קיניג, הגם דעם פּאָלק גיבן זיי אויך קדחת. פיבערהויפט, שטערן זיי נאָר, נאָר די אַבסאָלוטע מאַכט פון קיניג

קען ראטעווען דאָס פּאַלק פון סאַציאַליזם. עס שיינט אָבער, אז
קיינער פאַרשטייט דאָס ניט...

ער האָט זיך אין צוויי ערטער צוזאַמענגעלייגט אין דער
פּאַרם פון רעגלמעסיקע ווינקלען און האָט זיך אַוועקגעזעצט. זיי
נע אויגן האָבן זיך פאַרטראַכטערהייט באַוועגט פון לינקס אויף
רעכטס. זיין גאַנצע פיגור האָט אויסגעזען מעלאַנכאָליש. ווי איך
האַב נאָר באַמערקט, אז ער איז שוין מיט, האָב איך אים אַוועק-
געשטעלט מיין לעצטע פּראָגע:

— וואָס וועט איר נאָך זאָגן, מאַיעסטעט, מכוּח דער פּראָ-
גע וועגן דער געטלאַכער אָפּשטאַמונג פון דער קיניגלאַכער מאַכט?
— אַליק, וואָס איר ווילט! האָט ער זיך שנעל אָפּגערוּפּן.—
פריער פון אַלץ איז זי אומדערשיטערלאַך. נאָר זי אַליין איז ריי-
נער אמת, ווייל זי איז — וואונדערשיין! נאָכדעם, ווי מיליאָנען
פעלקער האָבן אין פאַרלוף פון טויזנטער יאָרן אָנערקענט איבער
זיך די אומבאַרעניצטע מאַכט פון איין מענטשן — קענען זי בלויז
אידיאָטן אָפּלייקענען... דאָס איז קלאַר. איך בין אַ קיניג, יא, נאָר
איך בין אַ מענטש, און ווען איך זע, אז מענטשן ערפילן מיין
רצון, דאַרף איך עס האַלטן פאַר אַ נס... ניט אזוי? איך קען דאָך
ניט מיינען, אז דווקא די מיליאָנען זיינען דורכאויס אידיאָטן!
איך שאַנעווע זייער זעלבסט-ליבע, און איך רעכן, אז דווקא זיי
זיינען די קלוגע. איך וואָלט געווען אַ שלעכטער קיניג, ווען איך
וואָלט אזוי שלעכט געטראַכט וועגן מיינע אונטערטאַגער. און אזוי
ווי נאָר גאָט אַליין טוט אויף נסים, איז קלאַר, אז ער האָט מיך
אויסגעקליבן צו באַווייזן זיין מאַכט און מיינע מעלות. וואָס קען
מען זאָגן קעגן דעם? טאַקע דאָ ליגט דער אמת, פעסט ווי אַ די-
מענט, ווייל די מערהייט איז פאַר אים...

זיינע אויגן זיינען באַצויגן געוואָרן מיט אַ פייכטן גלאַנץ
פון צופרידנקייט, דער גלאַנץ איז אָבער באלד אַראָפּ. זיין מאַ-
יעסטעט האָט אַ זיפּץ אַנטאַן, אזוי ווי אַ מאַשין פון אַ קריגסשיף,
וועלכע לאָזט אַרויס דעם אויסגענוצטן דאַמף.
— איך קען מיר מערניט ערלויבן אויפצוהאַלטן ווייטער
אייער מאַיעסטעט! האָב איך געזאָגט, זיך אויפהייבנדיק פון שטול.

— גוט! האָט מיר גבעריק געענטפערט דער אָנפירער פון גרויסן פּאָלק... אַדיע... איך ווינטש אייך... וואָס אָנגענעמערט פון אַליץ זאָל איך אייך ווינטשן? נ-נו, איך ווינטש אייך נאָכאַמאָל אין לעבן צו זען דעם קיניג!

ער האָט מיט גדלות אַראָפּגעלאָזן די אונטערשטע ליפּ און פריינדלאַך אויפגעהויבן די וואַנצן. איך האָב דאָס אָנגענומען פאַר זיין באַגריסונג און בין אַוועק אין זאָמלאַגישן גאַרטן אַ קוק טאָן אויף קלוגע חיות...

צייטנווייז, גאָך אַ געשפרעך מיט אַ מענטשן, ווילט זיך אזוי שטאַרק אַ גלעט טאָן פריינדלאַך אַ הונט, אַ שמייכל טאָן צו אַ מאַלפּע, און מיט ערסורכט אַראָפּנעמען זי הוט פאַר אַ העלפּאַנד...

„חבר!“

אין דער שטאָט איז אַלץ געווען עפעס מאַדנע, עפעס אומ-פאַרשטענדלאַך. פיל קלויסטערס האָבן אויסגעשטרעקט צום הימל זייערע פאַרביקע, פינקלדיקע קעם, אָבער די ווענט און די קוימענס פון די פאַבריקן האָבן אַריבערגעשטיגן די גלאַקן-טורימס און די שפיצן פון די קלויסטערס און פון די טעמפלען. פאַרשטיקט דורך די שווערע-האַנדלס-געביידעס, איז זיי גאָר ניט געווען אַרויסצווען דורך די טויטע געצן פון די שטיינערנע ווענט, און זיי האָבן אויסגעזען ווי וואונדערלאַכע בלומען, וואָס שפּראַצן אין שטויב און מיסט פון רואינען. און ווען דער קלאַנג פון די גלאַקן פלעגט רופן צו די תּפילות — פלעגן די מעשענע קולות זיך אָפּשלאָגן אָן דעם אייזנבלעך פון די דעכער, פלעגן זיך אָנמעכטיק אַראָפּלאָזן צו דער ערד, און אָנמעכטיק פלעגן זיי פאַרשוואונדן ווערן צווישן די שמאַלע גאַסן.

די הייזער זיינען געווען אומגעהייער גרויסע און אָפּטמאַל גאַנץ שיינע, די מענטשן — שפּלדיקע און אַלעמאַל נישטווערדיקע; פון דער פרי ביז דער נאַכט פלעגן זיי, ווי אַלטע מיז, אַרומשנאָרן איבער שמאַלע, קרומע שטאָט-גאַסן און האָבן מיט נייגעריקע אויגן געזוכט ווער — פּרויט, ווער — פאַרגעניגן. און אַנדערע פלעגן גאָר שטיין אויף די עקן גאַסן און פיינדזעליק און שאַרף נאַכקוקן, אַז די שוואַכע זאָלן ניט ווידערשפעניג געהאָרן די שטאַרקע. די רייכע האָבן געהייסן שטאַרקע, און אַלע האָבן געגלויבט, אַז נאָר געלט גיט דעם מענטשן מאַכט און פרייהייט.

אַלע האָבן געגאַרט נאָך מאַכט, ווייל אַלע זיינען געווען פאַרשקלאַפּט. דער פּוץ פון די רייכע פלעגט אַרויסרופן קנאה און שנאה ביי די אַרימע, קיינער האָט ניט געקענט קיין בעסערע מו-זיק, ווי דעם קלאַנג פון גאַלד, און דעריבער איז איינער דעם

צווייטן געווען א דם שונא, און איבער זיי אלעמען האָט געהערשט די גרויסזאמקייט.

איבערן שטאָט פלעגט זיך אמאָל באַווייזן די זון, דאָס לעבן איז אָבער אלע מאָל געווען פינסטער און די מענטשן האָבן אויסגעווען ווי שאַטנס. ביינאכט פלעגן זיי אָנצינדן אַ פולע פריילאכע פרייערן און דאמאָלסט פלעגן אַרויסגיין אין די גאסן הונגעריקע פרויען צו פאַרקויפן זייער ליבע פאַר געלט, פון אלע זייטן פלעגט זיך שפירן אַ פעטער גערוך פון פאַרשיידענע שפייזן און אומעטום האָבן ווילד געגלאַנצט די נייגעריקע אויגן פון די הונגעריקע. איבערן שטאָט האָט זיך אַרומגעטראָגן אַ שטיל דערשטיקט זיפצן. דאָס אומגליק האָט ניט געהאַט קיין פּוה וועגן זיך אויפן קול צו שרייען.

ס'האָט זיך אלעמען געלעבט אומעטיק און אומרויאיק, אַלץ זיינען געווען שונאים איינע די אנדערע און האָבן זיך געפילט שולדיק, נאָר זעלטן-ווער ס'האָט זיך געפילט גערעכט, אָבער די דאָזיקע מענטשן זיינען אויך געווען פאַרגרעכט ווי חיות. דאָס זיינען געווען די שלעכטסטע...

אלעמען האָט זיך געוואָלט לעבן און קיינער האָט ניט געקענט ווירקן טריי נאָך זיין וואונטש נאָך; יעדער טריט צו דער צוקונפט פלעגט ניט ווילנדיק נייטן אומצוקערן זיך צו דער געגנט ווארט. און די געגנווארט פלעגט מיט די מעכטיקע פעסטע הענט פון אַ נייגעריקער חיה אָפהאלטן דעם מענטשן אויף זיין וועג און פלעגט אים אַריינציען אין אירע אייזערנע אַרימס.

מאכטלאָז, ניט וויסנדיק וואָס צו טאָן, פלעגט זיך דער מענטש אָפשטעלן קעגן דאָס פאַרטרויערטע געזיכט פונם לעבן. מיט טויזנטער הילפלאָז אומעטיקע אויגן האָט דאָס לעבן אים אַריינגעקוקט אין האַרצן אַריין און גערעדט וועגן עפעס—און דאמאָלסט פלעגן אָפשטאַרבען אין דער זעלע די ליכטיקע בילדער פון דער צוקונפט און אַ קרעכץ פון דעם מענטשנס אָנמאכט פלעגט איינזינקען אים ים פון זיפצן און יללות פון די פאַרמאַרעטע, אומגליקלאכע און עלנדע מענטשן.

עס פלעגט שטענדיק זיין אומעטיק, שטענדיק אומרויאיק,

צייטנווייז שרעקלאך. די פינסטערע, פארכמארעטע שטאָט מיט אירע העסלאך רעגלמעסיקע שטיינער-הויפנס, אין וועלכע די קלויס-טערס זיינען אינגאנצן פארטרונקען געווען, איז אומבאוועגלאך ווי אַ טורמע געשטאנען אַרום די מענטשן, אַפּוואַרפּנדיק פון זיך די זונען-שטראַלן.

דאָס הילכיקע יאָמערן פאַר ווייטאַק און כּעס, דאָס פאַר-שטיקטע מורמלען אויס פאַרבאַרגענעם האָס, דאָס שרעקלאַכע ברוי-מען פון גרויזאַמקייט, די העסלאַכע געשרייען פון דער געוואַלד-טעטיקייט האָבן אינגאַנצן פאַרשטיקט די לעבנס-מוזיק.

* *

אַט אין דער טרויעריקער אַטמאָספּערע פון עלנד און אומ-גליק, וואו עס האָבן זיך אין קראַמפּן געראַנגלט גיריקייט און נויט, אין דעם זומפּ פון עלנדער זעלבסטליבע, אין די נידעריקע געוועלבער, וואו עס האָבן געוואוינט די אביונים, וועלכע האָבן באשאפן די עשירות פון שטאָט, זיינען אַרומגעגאַנגען איינזאַמע פאַנטאַזיאַרן, ווי פרייפליענדיקע פונקען פון דעם ווייטן פלאַם פון אמת.

פול מיט טיפן גלויבן אין דעם מענטשן, אַפּגעזונדערט און פרעמד פון אַלעמען, מיט דער פריידיקונג פון צאָרן אויף זייערע ליפן. פאַרבאַרגענערהייט האָבן זיי מיטגעבראַכט מיט זיך אין די געוועלבער אַלעמאַל פרוכטבאַרע קלייניקע זאַמען פון אַן איינפאַכער גרויסער לערע, און אַמאַל מיט אַ קאַלטן גלאַנץ אין די אויגן, אַמאַל מיט ליבע און וואַרימקייט האָבן זיי געזייט דעם קלאַרן, ברענענדיקן אמת אין די פינסטערע הערצער פון די מענטשן-שקלאַפּן, וועלכע זיינען דורך דער מאַכט פון בלוטדאַרשטיקע און גרויזאַמע פאַרוואַנדלט געוואָרן אין בלינדע און שטומע געצייג פון עשירות.

און די אומוויסנדיקע, פאַרוואַגלטע מענטשן, וועלכע האָבן זיך צוגעהערט מיט אומצוטרוי צו דער נייער מוזיק פון די נייע ווערטער, צו וועלכער זייער קראַנק האַרץ האָט לאַנג און אומ-באוואוסט פאַר זיך אליין געשטרעבט, — האָבן אַנגעהויבן ביסלאַכ-

ווייז אויפצוהויבן די קעפ, צו צערייסן די נעצן פון די לוסטיקע ליגנס, אין וועלכע די בלוטדאָרשטיקע און הערשנדיקע געוואַלט טוער האָבן זיי אַריינגעפלאַנטערט.

אין זייער לעבן, פול מיט אַ טיפן, אונטערדריקטן צאָרן, אין זייערע הערצער, פאַרסמט פון פיל באַליידיקונגען, אין זייער באַ-וואוסטזייך, פאַרבלאַטיקט דורך די בונטע ליגנס פון דער חכמה פון די שטאַרקע—אין דעם שווערן טרויעריקן לעבן, דורכגעווייקט פון דער ביטערקייט פון ערנדיעריקונג, האָט מען אַריינגעוואָרפן אַן איינפאַך ליכטיק וואָרט:

— חבר..

דאָס וואָרט איז פאַר זיי ניט געווען קיין ניס. זיי האָבן עס געהערט און אַליין געברויכט. דאָס וואָרט האָט ביז איצט געקלונג-גען אזוי פוסט און טעמפ, ווי אַלע באַקאַנטע, פאַרשימלטע ווער-טער, וועלכע מען קען פאַרגעסן, גאַרניט פאַרלירנדיק דערביי. איצט אָבער האָט דאָס וואָרט, העל און שטאַרק, געקלונגען מיט גאַר אַן אַנדער טאָן. אין אים האָט אַן אַנדער נשמה געזונגען, עפעס האַרטס, בלאַנקעדיקס און שאַרקאַנטיקס, ווי אַ דימענט, איז געווען אין אים.

און וואָס טיפער זיי האָבן אַריינגעקוקט אין דער ליכטיקער נשמה פון דעם וואָרט, אַלץ ליכטיקער, באַדייטנדיקער און העלער האָט עס זיי זיך אויסגעוויזן.

— חבר! — פלעגן זיי זאָגן.

אין עס האָט זיך געפילט, אַז דער וואָרט איז געקומען פאַראייניקן די גאַנצע וועלט, אויפהייבן אַלע מענטשן צו דער הויכקייט פון פרייהייט און צוזאַמענבינדן זיי מיט אַנייעם באַנד, מיט דעם שטאַרקן באַנד פון קעגנזייטיקער פאַרערונג, פון פאַר-ערונג צו דער פרייהייט פון דעם מענטשן, צוליב זיין פרייהייט גופא.

ווען דאָס וואָרט איז איינגעוואַקסן אין די הערצער פון די שקלאַפן—האָבן זיי אויפגעהערט שקלאַפן צו זיין און האָבן גע-מעלדט דער שטאַט און אַלע אירע כוחות דאָס גרויסע מענטש-לאַכע וואָרט:

— „איך וויל נישט!“

דעמאלט האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס לעבן, ווייל זיי זיינען דאָס געווען דער כּוח, וועלכער האָט דאָס לעבן באַוועגט, זיי אליין און מער קיינער. ס'האָט זיך אָפּגעשטעלט דער וואַסער-שטראָם, ס'איז אויסגעלאָשן געוואָרן דער פּייער-פּלאַם, אין שטאָט איז גע-וואָרן חושך און די שטאַרקע זיינען געוואָרן ווי קינדער. אַ שרעק איז אַרויפגעפאלן אויף די גוואַלדטוער און דער-שטיקט ווערנדיק אין דעם גערוך פון זייערע אַייגענע אומריינלאַכ-קייטן, האָבן זיי אַרונטערגעדריקט דעם פּעס אויף די אויפגעשטאַ-נענע, נישט פאַרשטייענדיק און מורא האָבנדיק פאַר זייער קראַפט. פאַר זייערע אויגן האָט געשוועבט דער שאַטן פון הונגער און זייערע קינדער האָבן אין דער פּינסטערניש ביטער געוויינט. די הייזער און די קלויסטערס האָבן זיך אין דער פּינסטער-ניש צוזאַמענגעגאַסן, אַלס אַ תּהו-וּבּוהו פון שטיין און אייזן, אָן לעבן און אַטעם. אַ שרעקלאַך שטיל-שווייגן האָט פאַרגאַסן די גאַסן, אַזוי ווי מיט אַ נאַטלאַכער טויטקייט, ס'האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס לעבן, ווייל די קראַפט, וואָס באַשאַפט עס, האָט זיך אליין דערקענט און דער מענטש—דער שקלאַף האָט געפונען אַ פּישופּדיק אומבאַ-זיגבאַר וואָרט אויסצודריקן זיין ווילן—ער האָט זיך באַפּרייט פון דעם יאָך און האָט באַשיינפּערלאַך דערזען זיין מאַכט—די מאַכט פון אַ שאַפּער.

די טעג זיינען געווען טעג פון אומעט פאַר די שטאַרקע, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן פאַר די הערשער. פון לעבן, די געכט—יעדע פון זיי צו טויזנט גלייך, אַזוי געריכט איז געווען די פּינס-טערניש, אַזוי אָרים, קאַרג און ציטעריק האָבן געשיינט די פּייערן אין דער טויטער שטאָט. און דאָן איז די שטאָט, די אַלטע גרויסע שטאָט, וועלכע איז געוואָסן הונדערטער יאָרן לאַנג, וועלכע האָט זיך גענערט מיט מענטשן-בלוט, אויפגעשטאַנען פאַר זיי אין דער נאַקעטער מיאוסקייט פון זייער נישטווערטיקייט, אַלס אַ בלויער הויפּן פון האַלץ און שטיינער. קאַלט און פּינסטער האָבן געקוקט די בלינדע פענסטער פון די הייזער אויף די גאַסן, אויף וועלכע עס זיינען מונטער אַרומגעגאַנגען די אמתע באַלעבאַטיים פון לעבן.

זיי זיינען אויך געווען הונגעריק, נאך מער פון אנדערע, נאך זיי זיינען שוין דערצו געוויינט געווען און די ליידין פון זייערע קערפערס זיינען ניט געווען אזוי שארף ווי די ליידין פון די באלע. באטיים פון לעבן. זיי האָבן ניט אויסגעלאָשן דעם פלאם פון זייער נשמה, זיי האָבן געברענגט מיט דעם באַוואוסטזיין פון זייער קראַפט; דאָס געפיל פון זיג האָט געשיינט אין זייערע אויגן.

זיי זיינען אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן פון שטאָט, זייער ענגער און פינטטערער טורמע, וואו מען פלעגט זיי אָפּגיטן מיט פאַראַכטונג, וואו מען פלעגט פול מאַכן זייערע נשמות מיט באַ-לייזיקונגען, און זיי האָבן געווען די גרויסע באַדייטונג פון זייער אַרבעט און דאָס האָט זיי געבראַכט צו דעם הויכן באַוואוסטזיין פון זייער הייליקן רעכט צו זיין די באַלעבאַטיים, די באַשעפער און די געזעצגעבער פון לעבן. און דאָן איז מיט אַ נייער קראַפט, מיט אַ בלענדנדיקער קלאַרקייט אויפגעשטאַנען פאַר זיי דאָס לעבנ-שאַפנדיקע, פאַראייניקנדיקע וואָרט:

— חבר !

דאָס וואָרט האָט געקלונגען צווישן די פאַלשע ווערטער פון דער געגנוואָרט, ווי אַ פריילאָכע ידיעה וועגן דער צוקונפט, וועגן אַ נייעם לעבן, וועלכעס שטייט אָפּן פאַר אַלעמען גלייך. ווייט אָדער נאָענט? זיי האָבן געפילט, אז דאָס הענגט אָפּ אָן זייער ווילן, זיי רוקן זיך גענטער צו דער פרייהייט און זיי דערלייכטערן איר אָנקום.

* *
*

אַ פּראַסטיטוטקע, נעכטן נאָך אַ האַלב הונגעריקע היה, וועל-כע האָט אומעטיק געוואָרט אויף דער שמוציקער גאַס, עמיצער זאָל צו איר צוגיין און גראָב קויפן איר אומפרייע ליבע פאַר קליינגעלט — האָט אויך געהערט דאָס זעלבע וואָרט, און דאָך האָט זי שמייכלענדיק פאַרשעמטערהייט, זיך ניט געקענט אַנטשליסן עס אַליין צו איבערהורן. צו איר פלעגט צוגיין אַ מענטש פון אַזעלכע, וועלכע זי פלעגט ביז איצט ניט באַגעגענען, ער פלעגט

ארויפלייגן זיין האנט אויף איר שולטער און זאָגן איר אזוי ווי
א קרוב אירער:
— חבר!

און זי האָט געלאַכט שטילערהייט און שעמעוודיק, כדי ניט
אָנהייבן צו וויינען פון פרייד, וועלכע איר באַשפייטע האַרץ האָט
צום ערשטן מאָל דערפילט. אויף אירע אויגן, וועלכע האָבן נאָך
נעכטן געקוקט אויף דער וועלט פּרעך און קאַלט מיט דעם טויטן
פליק פון אַ חיה, האָבן געגלאַנצט טרערן פון ערנסטער ריינער
פרייהייט. די שימחה פון דערנידעריקטע, וועלכע פאַראייניקן זיך
מיט דער גרויסער אַרבעטער-משפּחה פון דער גאַנצער וועלט, האָט
געשיינט איבער אַלע גאַסן פון שטאָט, און די ברודנע אויגן פון
אירע הייזער האָבן געקוקט אויף דער פרייד אַלץ ביזער און
קאַלטער.

דעם אביון, וועלכן מען פלעגט מיט אַ טאָג פריער, כדי פטור
צו ווערן פון אים, צוואַרפן אַ קאָפּיקע, — מער איז דאָס מיטלייד
פון די זאַטע ניט ווערט, — ער האָט אויך געהערט דאָסזעלבע וואָרט,
און ס'איז געווען די ערשטע נדבה, פון וועלכער זיין עלנט, דורך
אַרימקייט אויסגעגעסן האַרץ, האָט מיט דאַנקבאַרקייט אָנגעהויבן
צו ציטערן.

— אַ איזוואָזשיק, אַ לעכערלאַכער נפש, וועלכן די פאַרנ-
דיקע פלעגן געבן אין האַלז און נאַקן, כדי ער זאָל איבערגעבן
דעם קלאַפּ זיין הונגעריקער און אויסגעמאַטערטער קליאַטשע —
אַט דער פיל מאָל געשלאָגענער מענטש, וועלכער איז פאַרדולט
געוואָרן פון דעם גערויש פון די רעדער איבערן ברוק, האָט אויך
מיט אַ ברייטן שמיכל אויף די ליפן געפרעגט אַ דורכגייענדיקן:
— אפשר אונטערפירן... חבר? ער האָט אַרויסגערעדט און
דערשראָקן זיך. ער האָט אַ צי געטאָן די לייצעס גרייט געשווינד
אָועקצופאַרן, און האָט געקוקט אויף דעם דורכגייענדיקן, ניט
זייענדיק אומשטאַנד צו פאַרטרייבן דעם פריילאַכן שמיכל פון
זיין ברייט רויט פנים.

דער דורכגייענדיקער האָט אַ קוק געטאָן אויף אים מיט
פריינדלאַכע אויגן און האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:

— אַדאַנק, חבר, איך וועל צוגיין צופוס, ס'איז ניט ווייט.
 — עך=כע=כע, גאָטעניו! האָט באַגייסטערס אויסגעשריען
 דער איזוואַזשיק, האָט זיך אַ דריי געטאַן אויף די קאָזלעס, און,
 בליצנדיק פריילאך מיט די אויגן, איז ער אָפּגעפאַרן מיט אַגע=
 רודער.

מענטשן זיינען גרופעסווייז געגאַנגען איבער די טראַטואַרן
 און, ווי אַ פּונק, פלעגט זיך צווישן זיי אלץ אַפּטער אָנצינדן דאָס
 גרויסע וואָרט, וואָס דאַרף פאַראייניקן די גאַנצע וועלט:
 — חבר!

אַ פּאָליציימאַן מיט גרויסע וואָנצן איז צוגעגאַנגען ערנסט
 און אָפּגעלאָזן, צו אַן עולם וואָס האָט פעסט אַרומגערינגלט אויפן
 ראַג גאַס אַן אלטן מאַן—אַ רעדנער. צוהערנדיק זיך צו זיין רעדע,
 האָט ער געלאָסן אַ זאָג געטאַן:

— ס'איז ניט ערלויבט צוזאַמענצוקלייבן זיך, גייט זיך פּוּ=
 נאַנדער, מיינע הערן...

ער איז אויף אַ רגע אַנטשוויגן געוואָרן, האָט אַראָפּגעלאָזן
 די אויגן צו דער ערד און האָט אַ ביסל שטילער אַ זאָג געטאַן:
 "חברים".

אויף די גאַסן פון די יעניקע, וועלכע האָבן דעמדאָזיקן וואָרט
 אויסגעהאַדעוועט אין זייער האַרצן, האָבן אַריינגעלייגט אין אים
 לייב און בלוט און אַ מעשענעם, הילכיקן קלאַנג פון אַ פאַראייניג=
 קונגס-אויפרוהן—אויף זייערע געזיכטער האָט געגלאַנצט דאָס שטאַל=
 צע געפיל פון יונגע שאַפּער; און ס'איז קלאָר געווען, אַז די קראַפּט,
 וועלכע זיי האָבן פון פולער האַנט אַריינגעלייגט אין דעם לעבע=
 דיקן וואָרט,—איז ניט אויסצולייגן, ניט צו באַזיגן, ניט אויסצושעפּן.
 קעגן זיי האָבן זיך שוין פּונווייטן אָנגעהויבן צונויפצוקלייבן
 גרויע בלינדע מאַסן פון באַוואָפּנטע מענטשן און האָבן זיך אויס=
 געשטעלט שווייגנדיק אין גלייכע רייען; דאָס האָט די בייזקייט
 פון די גוואַלטהער זיך געגרייט אָפּצולענקען די כוואַליע פון דער
 גערעכטיקייט.

און אין די ענגע, שמאַלע גאַסן פון דער גרויסער שטאָט,
 צווישן אירע קאַלטע, שווייגנדיקע ווענט, וועלכע זיינען באַשאַפּן

געוואָרן דורך די הענט פון אומבאַקאַנטע מייסטערעס, איז אַלץ געוואַקסן און צייטיקער געוואָרן דער גרויסער גלויבן פון די מענטשן אין דער ברידערשאַפט פון אלעמען מיט אלעמען.
— חברים!

אַמאָל דאָ, אַמאָל דאָרט פלעגט זיך אַרויסכאַפן דער פייערלי, וואָס וועט אַמאָל אַרומנעמען די ערד מיט דעם ליכטיקן געפיל פון דער קרובהשאַפט פון אַלע אירע מענטשן. ער וועט אַרומכאַפן די גאַנצע ערד, און וועט פאַרברענען און מאַכן צו אַש די שלעכטס, דעם האַס און די גרויזאַמקייט, וועלכע קאַליעטשען אונז; ער וועט אַרומכאַפן אַלע הערצער און וועט זיי צוזאַמענגיסן אין איין איינע ציק וועלט־האַרץ—אַ האַרץ פון אַן אמת איידעלער ניט פונאַנדער־צושיידענער פאַמיליע פון פרייע אַרבעטער.

אין די גאַסן פון דער טויטער שטאָט, וואָס איז באַשאַפן געוואָרן פון שקלאַפן, אין די גאַסן פון דער שטאָט, וואו ס'האַט געהערשט שלעכטסקייט, איז געוואַקסן און שטאַרק געוואָרן דער גלויבן אין מענטשן, דער גלויבן איז זיין זיג איבער זיך און אַינער בער דער שלעכטס פון דער וועלט.

און אין דעם אומדייטלאַכן תהו־ובוהו פון דעם ניט רואיקן, ניט פריילאָכן לעפן האָט ווי אַ העלער, ליכטיקער שטערן, ווי אַ וועגווייזנדיקער פייער אין דער צוקונפֿט, געפינקלט דאָס איינע פאַכע, ווי דאָס האַרציקע וואָרט: חבר! חבר.

אַ שטימע פון דער ווייטן.

...לאַז דיין האַרץ ניט אזוי נידעריק פאלן, אום צו האַסן
די, וואָס האָבן דיך גערופן:
— העלד!

בשעת זיי האָבן דיין קראַפט פאַר זיך געדאַרפט, און אי צט
בשעת דו האַסט זיי געלאָזן הינטער זיך, אום ווייטער צו גיין
צו דיין אייגענער פרייהייט, רופן זיי דיך אָן:
— ווילדער!...

לאַז איבער דיין שנאה פאַר אַ שטאַרקן שונא, דיין צאַרן
פאַר אַ בכבודיקערן, זאָל דער גייסטיקער אביון בלויז דיין פאַר-
אַכטונג באַקומען, אויב דו ווילסט אויך דעם נישטווערטיקן איידל
באהאַנדלען.

ווער זיינען זיי? די שוואַרצע נאַכט איז געווען די צייט פון
זייער גדולה. צווישן פאַרשלאַפּענע, שווייגנדיקע קנעכט האָבן זיי
גערעדט, שקלאַפּן האָבן זיך געבוקט צו זיי און שקלאַפּן האָבן
זיי פאַר זייערע פירער געקרוינט—וואָס האַסטו צו זיי פאַר אַ שייכות,
וויבאלד דו אליין ביסט ניט קיין שקלאַף?

קוים וואָס מען האָט געהערט זייער שטימע וועגן דעם
פרייהייטס-גליק און שטיל איז געווען זייער וואָרט קעגן דער אונג-
טערדריקונג. ניט פון זייערע רעדעס איז אזוי פורפור-רויט דער
מאַרגנשטערן פון דיין אויפּוואַכונג: מיט בלוז זיינען די גרויסע
טעג געפאַרפט! די שוואַרצע פייגלען, וואָס האָבן מיט זייערע
פליגלען באַשצט די פינסטערניש פון דער ווילדער געוואַלד, האָבן
זיך פאַר זייער קול ניט געשראַקן. זיינען דען דידאַזיקע מענטשן
די פייערזיילן געווען אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט? זיי
האָבן בלויז געפינקלט, ווי די פייערלאַך איבער די זומפן; און
ווער ס'האָט זיך נאָך זיי גיין געלאָזט, דער האַט פאַרבלאַנדזשעט
אין דעם קלעפיקן זומפ פון ווידערשפרוכן און זיי אליין זיינען

אויך אלע פארזונקען געוואָרן אין דעם שמוץ פון זייערע נידע-
ריקע תאוות.

זיי פֿאַרשטייען שטענדיק צו דער רעכטער צייט זיך צוצו-
זויגן צו אַ פֿרישער קראַפט, כדי מיט איר יונגן זאָפּט צו דערנע-
רן זייער אָפּגעלעבטן קערפּער: נאָר דערויף זיינען זיי בריית.

דו ביסט די קראַפט, וואָס שאַפּט אַלץ אויף דער ערד! און
בשעת דו האָסט נאָך דערפֿון ניט געוואוסט, — דאַן ביסטו זיי ניט-
טיק געווען אום צו באַפֿרייען זיי פון די שקלאַפֿן-קייטן און פון
דעם שווערן יאָך, — דאַן האָבן זיי דיר מיט הניפה צוגערופן:

— דו ביסט די קראַפט, וואָס שאַפּט אַלץ אין דער וועלט!
און, גלויבנדיק אין דיין נצחון, האָבן זיי דיר צום קאַמף
געטריבן, דו זאָלט די אַלע אָפּגעלעבטע גוואַלטהער פֿאַרניכטן
און זיי, די נייע, פֿרייהייט געבן דיר צו פֿאַרייאַכן, און אויף זיי-
נע פֿלייצעס זייער נישטווערטיק גליק צו בויען.

אַבער, בייקומענדיק די באַדריקער, האָסטו חשק באַקומען
צו קעמפֿן ביז דיין פולער באַפֿרייאונג פון דער געפֿאַנגענשאַפּט
ביי די פֿאַראַזיטן, און איצט, בשעת דו האָסט אויפֿגעעפֿנט דייע
אויגן, דערזען אַלץ, וואָס דו אַליין האָסט געשאַפֿן, און פֿאַדערסט
דיין פֿשר-פֿאַרדינטן רעכט: באַלעבאַס צו זיין איבערן לעבן —
שרייען זיי ביזו צו דיר:

— ווילדער, דו גייסט ניט שאַפֿן, נאָר הרוב מאַכן!
זיי ווילט זיך, דו זאָלסט שאַפֿן און שאַפֿן, אָבער נאָר צוליב
זיי — קענסט אַ שמייכל טאָן, אויב דיר געלוסט זיך, צו דייע בלינד-
יע פֿאַראַזיטן, אָבער דיין צאָרן באַהאַלט פֿאַר אַ פֿכבודיקערן פֿינד.
זיי האָבן עטלעכע פֿרייהייט-ברעקלאַך מיט דיין שטאַרקער
האַנט פֿאַר זיך גענומען. זיי האָבן עס ווי גנבים און בעטלער ביי
דיר גענומען, אָבער אויך דיאָזיקע ברעקלאַך קענען זייערע
שוואַכע פינגער ניט איינהאַלטן... די אָפּגעבליטע מנווולים האָבן
נאָך גענוג קראַפט צו קעמפֿן פֿאַר דער בכורה פון זייער ניט-
דערטרעכטיקייט, פֿאַר דער בכורה פון געוועלטיקן איבער דיר,
מענטש!

ביי! דו — די שטענדיקע קראַפט, — דער שאַפֿער פון אַלץ.

דער אייביקער קוואל פון קונסט, דער גאָט פון אלע געטער, דער
פאָטער פון העלדן; וואָס קימערט עס דיר, וואָס די ווערים קריכן
עזותדיק איבער דיינע קנעכלאך? טרייסל זיי אַראָפּ צו דער רעכ-
טער צייט פון דיין גוף, כדי זיי, די פאלשע און די בלוטדאַרשטי-
קע, זאָלן אין דיין האַרצן גיט אַריינקריכן...

טו אויף זיי קיין בליק גיט אויך דאָן, ווען דו האָסט בדעה אין
זייער בזויניקן, שקלאַפישן פנים מיט פאַראַכטונג אַ שפיי צו געבן
וואָרים אויך דיינער אַ פאַראַכטונג-שפיי איז אַ כבוד און
אַ שפייז פאַר די פאַראַזיטן דיינע.

גיי!...

אלע טעמפלען אויף דער ערד זיינען מיט דיינע הענט אויפ-
געשטעלט געוואָרן— גיי ווייטער, דעם טעמפל פון אמת, פרייהייט
און גערעכטיקייט אויפצובויען!

גיי, חבר!

די סאלדאטן.

איבערן שטאָט הענגט צאָרנדיק די קאלטע שטומע פינס-טערניש און שטילקייט. קיין שטערן זיינען ניטאָ און דעם הימל זעט מען ניט, בלויז דער אומענדלאַכער חושך לויפערט, איינהאלטנדיק דיק דעם אָטעם, אזוי ווי ער וואָלט אויפגעפאַסט אויף עמיצן. לייכט טע טרוקענע שנייעלאַך פאלן און קרייזלען זיך לאַנגזאַם אין דער לופט, אזוי ווי זיי וואָלטן ניט געוואָלט זיך אראָפּלאָזן אויף די שוואַרצע שטיינער פון די ליידיקע גאַסן. ס'איז קאלט...

די נאַכט איז אָנגעפילט מיט אַ געהיימענישפולער אימה; אין איר שטילקייט און פינסטערניש שוועבט שטיל אַרום אַ וואונדער-באַרער עפעס, וואָס מען קען בשום אופן מיטן אויג ניט זען און עס נאָגט דאָס האַרץ, אזוי ווי מיט איינ-נאָרלען...

די הייזער, וועלכע די פינסטערניש האָט צוגעפרעסט, האָבן זיך אזוי ווי צו דער ערד אראָפּגעזעצט. זיי זיינען נידעריקער גע-וואָרן, אין זייערע פינסטערע שויבן זעט מען קיין ליכט נישט. עס דוכט זיך, אז דאָרטן, הינטער די שטיינערנע ווענט, האָבן זיך די מענטשן צוגעטוליעט איינע צו די אנדערע און רירן מיט קיין אבר ניט, איינגעשלאָגענע פון דער מוראדיקער קעלט און פון דער פינסטערער אימה. זיי קוקן מיט גרויסע, אויסגעלאָצטע אויגן, ניט פינטלענדיק מיט זיי, און האַלטן קוים איין דאָס שרעק-געפיל ביי זיך אין האַרצן...

— אויפמערקזאַם האַרכן זיי, שווייגנדיק וואַרטן זיי אויף ליכט, אויף אַ לעבעדיקן קול...

און פון די פינסטערע גאַסן קוקט אַריין אין די פענסטער-שויבן אַ שוואַרצע חיה מיט אַ בלינד אויג און וואַרט אויך אויף עפעס.

אַ גאַנצן טאָג האָבן אין שטאָט די האַרמאַטן געדונערט, די ביקסן געקלאַפט, אויף די גאַסן האָבן זיך טויטע קערפערס

געוואלגערט און דער מלאך-המות האָט זיך פלייסיק צוגעהערט
צו די קרעכצן פון די פארוואונדעטע...

אינמיטן אויף אַ קליינעם פלאץ, וואו צוויי גאסן שניידן זיך
דורך, ברענט אַ האַלץ-הויפן... פיר סאַלדאַטן, ניט רירנדיק מיט
קיין אבר, שטייען אזוי ווי פיר גרויע שטיינער אַרום אים. בלויז
דער אָפשיין פון די פייער-צונגען קריכט ציטערנדיק איבער זיי-
ערע שינעלען און שפילט זיך אויף זייערע פנימער, און ס'זעט אויס,
אזוי ווי די פיר געשטאַלטן וואָלטן אינגאַנצן געציטערט און געוויגט
זיך, און אָן ווערטער, בלויז אויף שטום-לשון, דערציילט עפעס
איבער דעם אנדערן...

אָפשיינענדיק אויף די שפיון, גיסט זיך דער פלאם, אזוי ווי
בלוט אויפן בלאַנקענדיקן שטאַל, און די שאַרפע קאַנטן דרייען זיך
און קרייזלען זיך אין דער הויך, אזוי ווי ווייסע און ראָזע סטענגעס.
און די שווערע פינסטערניש שטיקט און פרעסט די סאַל-
דאַטן און דעם פייער פון אלע זייטן...

איבער פון זיי, אַנידעריקער, אַ געשטופלטער מיט אַ ברייטן
נאָז און מיט קליינע אויגן אָן ברעמען האָט מיט זיין שפיו אַ שטויס
געטאַן אַן אָפגעברענטע שייט-האַלץ אינם הויפן אַריין, און ניט
אַ קער טוענדיק דעם קאַפּ, אַ זאָג געטאַן:
— קאַלט...

אַ סטאַיע רויטע פונקען האָבן, אזוי ווי צעשראַקענע פייגלאַך,
אַ פלי געטאַן אין דער פינסטערניש און באַלד פאַרשוואַנדן גע-
וואָרן. דער געסטופלטער סאַלדאַט האָט אַ קוק געטאַן אויף זיין
שפיו, און גענומען אים אָפּווישן מיט דער פאַלע פון זיין שינעל.
אַ בלוינער, שטיקנדיקער רויך האָט זיך אַלאַז געטאַן אין די פנימער
פון די סאַלדאַטן. דער הויכער, דינער סאַלדאַט אָן וואָנצעס אויף
זיין קיילאַכדיקן פנים האָט אַריינגערוקט זיין ביקס אונטערן אַריים
און, אַריינרוקנדיק די הענט אין די אַרבל פון זיין שינעל, אָפּגע-
רוקט זיך לאַנגזאַם פון דעם ברענענדיקן הויפן. דער סאַלדאַט
מיט די גרויסע רויטע וואָנצעס, אַ געגאַלטער מיט רויטע באַקן,
האַט אָפּגעשטויסן דעם רויך פון זיין געזיכט מיט די הענט און
מיט אַ הייעריקן קול אונטערגעמורמלט:

— אָט, אז מען וואָלט עס אזוי דעם שפּיז גוט אָנגעברענט, און וועמען עס איז—גלייך אין די געדעריס...
— אַקאלטער איז אויך ניט שלעכט... האָט זיך שטיל אָפּ-
גערופּן דער געשטופלטער.

שלינגענדיק דאָס האַלץ איין שייט נאָך דער אַנדערער, פייפט זיך דאָס פייער לעבעדיק; זיינע געלע און רויטע צינגער טאַנצן פריילאך און, הייבנדיק זיך אין דער הויך, נעמען זיי זיך אַרום איינע מיט די אַנדערע און ניגן זיך גראַציעז צייטנווייז צו דער ערד צו. זי שנייעלאַך פאלן אין דעם ברענענדיקן האַלץ-הויפּן איינע נאָך די אַנדערע... דער רויטער סאַלדאַט אַטעמט שווער און הילכיק דורך זיינע נאָזלעכער, און בלאָזט אַראָפּ פון צייט צו צייט דעם שניי פון זיינע וואַנצעס. דער פערטער סאַלדאַט, אַדינער מיט ברייטע באַקן-ביינער, שטייט ווי צוגעשמידט צו זיין אָרט און קוקט אויפן פייער מיט קיילאַכדיקע טונקעלע אויגן.

— נו, האָט מען עס אַבער היינט מענטשן אוועקגעלייגט, גאָר אַרעכטע ביסל! — האָט זיך פּלוצלונג אָפּגערופּן דער געשטופל-טער, פּונאַנדערעפענענדיק זיינע ליפּן, ווי צו אַ שמיכל, און באלד נאָכדעם שטיל מוסיף געווען:

— איי-אַ-אי!

ביזן פייפט אַרויז שייט האַלץ. דאָרט ווייט ערגעץ, וואו דערהערט זיך אַקרעכצענדיק קול. דער רויטער און דער גע-שטופלטער שטעלן אָן די אויערן, קוקנדיק אין דער פּינסטערניש און דאָס פייער שפּילט אויף זייערע פּנימער, און זייערע אויערן ציטערן קוים וואָס מען מערקט, וואַרטנדיק אויף וועלכן ס'איז קלאַנג...

דער סאַלדאַט מיט די ברייטע באַקן-ביינער האָט זיך פון אָרט ניט געריט, קוקנדיק גלייך אויף דאָס פייער.
— יאָ... — האָט דער רויטער אַרויסגעזאָגט שווער און אויפן קול.

דער געשטופלטער האָט אַ ציטער געטאָן, און שנעל זיך אַרומגעקוקט. און דער סאַלדאַט מיט די ברייטע באַקן-ביינער האָט פּלוצלונג זיין קאָפּ אַהייב געטאָן און מאַדנע זיך איינגעקוקט דעם

רויטן אין פנים אריין. דערנאך האָט ער ביי אים מיט אַ האַלבן
מויל אַ פּרעג געטאַן:

— דו—וואָס איז?

דער רויטער האָט אים נאָך אַ קליינע פּאַאָזע געענטפּערט:
— אזוי גלאַט...

דאָן האָט דער סאַלדאַט מיט די ברייטע באַקן-ביינער אַ פינטל
געטאַן מיט ביידע אויגן און אונטערן נאָז שנעל גענומען ריידן:
— געכטן האָט דער פענזער סאַלדאַטל פון אונזער ראַטע
געזען זיינעם אַ בן-עיר...

מאַכט צו אים דער בן-עיר זיינער: ביי אונז, זאָגט מען,
בונטעוועט מען אויך. די פויערים, זאָגט ער, צינדן אונטער די
פריצים... זיי זאָגן, זאָגט מען, אַן עק! גענוג טאייך זיין, איריט
זיך אָנגעטרונקען מיט אונזער בלוט, איצטער—זייט מוחל, גייט
געזונטערהייט... יאָ! די ערד איז ניט אייערע, זי איז גאַטס, זי
ערד, הייסט עס. זי איז, על-פי דעם נאָך, דעמס, ווער עס אַרבעט
אויף איר, די פויערימס הייסט עס. קלייבט זיך אַרויס, זאָגן זיי,
זו ניט וועלן מיר אייך אַלעמען אונטערצינדן. אָט, פאַרשטייטו...
— דאָס טאָר מען ניט! — האָט הייזעריק באַמערקט דער
רויטער—דאָס וועט די נאַטשאַלסטווע ניט ערלויבן...

— פאַרשטייט-זיך! — האָט אויסגעצויגן דער געשטופלטער,
גענעצנדיק און דערביי אויפגעעפנט אַ טיפן שוואַרצן מויל מיט
קליינע פעסטע ציינער.

— וואָס טוט זיך דאָס?—האָט אַ פּרעג געטאַן דער סאַלדאַט
מיט די ברייטע באַקן-ביינער, און, קוקנדיק אויף דאָס פייער, זיך
אליין געענטפּערט:

— דאָס לעבן ברעכט זיך...

אין דער דיקער פינסטערניש בלאַנקעט אַרום די פיגור
פון דעם פּערטן סאַלדאַט. ער גייט אַרום דעם ברענענדיקן האַלץ-
הויפן, מאַכנדיק גרויסע קרייזן אזוי, ווי אַ גרויסער, גרויער שפּאַר-
בער.

די קאָלבע פון זיין ביקט איז ביי אים צוגעדריקט צו
זיין אַרים און דער שפּיז הענגט אַראָפּ צו דער ערד צו. ער וויגט

זיך און גלאַנצט, אזוי ווי ער וואָלט עפעס געזוכט און געשמעקט דאָרטן אונטן, צווישן די שטיינער פון גאָס. דער סאָלדאט האָט זיין קאָפּ צום ברוסט צוגעדריקט און אויך געקוקט אַראָפּ, אזוי ווי ער וואָלט געהאַט בדעה צו זען, וואָס וועט זיין שפּיז דאָרטן געפינען.

דער רויטער האָט אַ וואָרף געטאָן אַ בליק אַרום ויך, אַ הוסט געטאָן און, פאַרקנייטשנדיק זיין שטערן, מיט אַ הייזעריקער שטימע שטיל ריידן גענומען:

— דער פויער, ער מעג טאקע בונטעווען... וואָס איז ער, אַ הונט, צי וואָס? ער פּרט פאַר הונגער... און עס קאָכט אים דעריבער דאָס האַרץ...

— פאַרשטייט זיך! האָט דער געשטופלטער אַ זאָג געטאָן. דער רויטער האָט ביז אַ קוק געטאָן אויף אים און געלאָטן פאַרגעזעצט:

— כל זמן ס'איז געווען צו ליידן, — האָט ער זיך רואיק געלעבט, אָבער אז ס'איז שוין אויס כוחות! איז דער מענטש אַ חיה געוואָרן. דעם פויער פאַרשטיי איך...

— נו, נאַטירלאַך! — האָט דער געשטופלטער שטיל, אָבער מיט היץ אונטערגעכאַפט און אַ פריילאָך שמייכל האָט זיך אויף זיין פנים פונאַנדערגעגאַסן.

— אַלע זאָגן איין זאָך: אויף דער ערד איז דאָ נאָר איין באַלעבאַס, דער אַרבעטס-מאַן — דאָס איז דער פויער... אַפילו די וואָס בונטעווען — זיי זאָגן אויך דאָס זעלביקע.

דער געשטופלטער האָט אַ מאַך געטאָן מיטן האַנט און, צו-בויגנדיק זיך צום רויטן, אים בסוד געזאָגט:

— ניטאָ פאַרן פויער קיין שום אויסוועג ניט... — נאָר אין סאָלדאטן טרייבט מען אים, האָט געמורמלט דער מיט די ברייטע באַקן-בייגער...

דער רויטער האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט זיין קאָלבע אָן דער ערד און שטרענג אַ פרעג געטאָן:

— צוליב וואָס אָבער בונטעווען זיי, די שטאַטקע? — גלאַט אזוי, צולאָזענע יונגען, פאַרשטייט זיך — האָט דער

געשטופלטער געזאָגט—וויפל צרות האָט אונזער איינער איבער זיי ?
הונגער, קעלט...

— און וויפל עבירות נעמט מען איבער דורך זיי אויף דער
אייגענער נשמה... האָט אים דער סאָלדאט מיט די ברייטע באַקן=
ביינער אונטערגעהאלטן.

און זער רויטער האָט, קלאַפנדיק מיטן קאָלבע אָן דער
ערד אין טאַקט צו זיינע אייגענע ווערטער, פעסט און אַכזריותדיק
ווייטער גערעדט:

— זיי דאַרף מען אַלעמען אויסוואַרצלען... האָט דער באַ-
טאַליאָנער ריכטיק געזאָגט! דעם הרגענען, דעם אין סיביר פאַר-
שיקן... נאָ, הונט איינער, נאָ דיר שניי, לעב דאַרטן, און ווייטער
גאַרנישט.

ער האָט אַרויפגעוואָרפן דעם ביקס אויף די פלייצעס און
מיט פעסטע טריט גענומען זיך קרייזן ווידער אַרום דעם ברענענ-
דיקן האַלץ-הויפן.

דער סאָלדאט מיט די ברייטע באַקן-ביינער האָט אויפגע-
הויבן דעם קאַפּ און שמייכלענדיק פאַרטראַכטערהייט אַרויסגערעדט:
— קאַלט! ... פון אויסווייניק ברענט און אינווייניק איז קאַלט...
דאָס האַרץ טרייסלט אין מיר זאָגאַר פון קעלט...

— גיי אַרום! האָט זער רויטער צוגעברומט, קלאַפנדיק
מיט די פיס... אָט, יאַקאָווליעוו... ער גייט אַרום.

און דערביי אַ ניג געטאָן דעם קאַפּ אין דער זייט, וואו די
שוואַרצע פייגור פון דעם סאָלדאט האָט זיך אין דער פינסטער
אַרומגעטראָגן.

— נאָר אַרומגיין! — האָט זיך מיטאַמאָל דער געשטופלטער
אַרויסגעכאַפט.

דער סאָלדאט מיט די ברייטע באַקן-ביינער האָט אַ קוק
געטאָן אויף יאַקאָווליעוו און אַ קרעכץ טוענדיק, שטיל באַמערקט:
— אים איז ביטער אויפן האַרצן...

— איבער דעם קרעמער? האָט דער געשטופלטער געפרעגט.
— נו, יאָ! — האָט שטיל געענטפערט דער סאָלדאט מיט די בריי-
טע באַקן-ביינער. — זיי זיינען ביידע פון איין אָרט, פון איין וואַ-

לאָסט. די בריוו פון דער היים פלעגט יאָקאָווליעוו אַלעמאַל אויף דעם קרעמערס נאַמען באַקומען... היינט האָט ער אַ פּלימעניצע... יאָקאָווליעוו האָט אַליץ געזאָגט: איך וועל זיך אויסדינען, וועל איך זיך שדכנען... מיטאַמאַל נאָ דיר...
— עס איז נישט צו מאַכן! — האָט ביזו געענטפערט דער רויטער.

און דער געשטופלטער האָט אַ ברייטן גענעץ געטאָן, און נאָכדעם הויך אויפן קול אַ זאָג געטאָן:
— אַ סאָלדאַט איז מחוייב צו הרגענען די פיינד... ער האָט דערויף אַ שבועה געגעבן.

יאָקאָווליעוו'ס טריט האָבן הילכיק געקלונגען אין דער דיקער פינסטערניש; ער האָט זיך פסדר אַרומגעדרייט אַרום דעם האַלץ-הויפן, דאָס צוגייענדיק נענטער צום פייער, דאָס אָפּגייענדיק ווייטער פון אים. יאָקאָווליעוו האָט זיך מיטאַמאַל אָפּגעשטעלט צוהערן וואָס זיינע דינסט-ברידער ריידן.
— האָסט אַ שוואַכע האַרץ, סעמיאַן! — האָט דער געשטופלטער באַמערקט.

— זעסטו, אַז דער קרעמער וואָלט געבונטעוועט... האָט סעמיאַן זיך אָפּגערופן און, האָבנדיק בדעה, ווי עס ווייזט אויס, נאָך וואָס צו זאָגן, האָט ער אַ מאַך געטאָן מיטן האַנט, אָבער דער רויטער איז בעת מעשה צוגעטראָטן האַרט צו אים און מיט אַ היי זעריקער שטימע אַרויסגערעדט:

— און, ווי קען מען עס פונאַנדערקלייבן, ווער עס בונטע-וועט? אַלע בונטעווען!... אַט האָב איך אַ פעטער אַ דוואָרניק, אַ מענטש, וואָס האָט אַ רובל פינף הונדערט אייגנס, געווען זיך אַ שטילער, רואיקער באַלעבאַס...

פּלוצלונג האָט זיך דערהערט דאָ גאָר ניט ווייט אַ קורצער און טרוקענער קלאַפ, אַזוי ווי אַ שאַס פון אַ ביקס. די סאָלדאַטן האָבן בליץ-שנעל אָנגעשטעלט די ביקסן, פעסט צוריקנדיק די קאלטע שטאַלענע רערן ווייטער. אויסציענדיק די העלזער, האָבן זיי זיך שטאַרק איינגעקוקט אין דער טיפער פינסטערניש, און גע-לויפערט אַזוי ווי די יאַגד-הינט. די וואָנצעס פון דעם רויטן האָבן

זיך מאַדנע געטרייסלט און דער געשטופלטער האָט שטאַרק אויפֿ-
געהויבן זיינע פּלצייעס.

יאַקאָוֹליעווס טריט האָבן זיך ווידער הערן געלאָזט. ער איז
זיך רואיק און געלאָסן צוגעגאַנגען צום פּייער און אַ מורמל גע-
טאָן צו זיי צו אַלעמען:

— דאָס האָט אַ טיר אַ סקריפּ געטאָן... אָדער אַ שילד פון
אַ געשעפט.

ער האָט אַריינגעשטופט מיטן נעזל פון שטיוול אַ שלעכט
ברענענדיק שייט־האַלץ אינם הויפּן אַריין און אַוועקגעזעצט זיך
אויף די טשיפקעס לעבן רעכטן פּייער.

— מאַלאָוו! — האָט דער רויטער געזאָגט מיט אַ טאָן פון
אַ קאָמאָדיר — גיי נאָך האַלץ... אָן דאָרטן — דערביי האָט ער
אַ טייטל געטאָן מיטן פינגער אין דער פינסטערניש — לעבן קרעמל
שטייען קעסטלאַך לידיקע... דער געשטופלטער האָט אַרויפגע-
וואָרפן דעם ביקס אויפן פלייצע און געלאָזט זיך גיין.

— לאָז דאָ דעם ביקס... ער וועט דיר שטערן — האָט דער
רויטער באַמערקט.

— אָן אַ ביקס איז מען עפעס ביי זיך ניט זיכער! — האָט
זיך מאַלאָוו אָפּגערופן און פאַרשוואַנדן געוואָרן אין דער פינסט-
טערניש.

איבער די געלע און רויטע פּייער־צונגען פון דעם האַלץ-
הויפּן פליען און דרייען זיך נאָך אַלץ די שנייעלאַך. פיל פון זיי
זיינען שוין אויף דער ערד אַראָפּגעפאַלן. די טונקעלע גאַסן־שטיי-
נער זיינען גרוי געוואָרן.

אַנגערוקט, ביזו קוקן די בלינדע פענסטער פון די טונקע-
לע הייזער דעם חושך אין די אויגן אַריין, זייערע ווענט זינקען
אין דער דיקער פינסטערניש. דער פּייער־הויפּן האַלט ביים אויס-
ברענען, און דריי סאָלדאַטן שטייען און קוקן, און קוקן, שטומער-
הייט אויף די לאַכעדיקע קוילן.

— איצטער מוז זיין אַ זייגער דריי... האָט צאָרנדיק גע-
מורמלט דער רויטער. — מיוועט נאָך אַ צייט דאָ מוזן פוילן. און
ווידער איז אַרום טויט־שטיל געוואָרן.

— אַ גאַטניקע! — האָט זיך סעמיאַן אָפגעזיפצט און אַ קער-
טוענדיק דעם קאַפּ, אַ פּרעג געטאַן:
— נו, וואָס, יאַקאָווליעוו, ניט גוט אויפן האַרצן? יאַקאָווליעוו
שווייגט און רירט מיט קיין אבר ניט. סעמיאַן האָט רחמנות-
דיק אַריינגעקוקט דעם רויטן גלייך אין די אויגן אַריין, און שטיל,
וואָרט ביי וואָרט, אָנגעהויבן ריידן, פונקט אזוי ווי ער וואָלט
אַ מעשה דערציילט:
— איך טו אַ קוק— זי ליגט אזוי לעבן לאַמטערנע, מיט איין
האַנט האָט זי זיך פאַר דעם לאַמטערנע-סלופ פאַרכאַפּט, אים אַרומ-
גענומען... די באַקן זיינען ווייס ווי לייונט... און די אויגן אָפּן...
— ער'ט שוין אָנגעהויבן זיינע הספּדים!... — האָט בייז גע-
מורמלט דער רויטער.
סעמיאַן קוקט אויף די קוילן און דערציילט ווייטער:
— אויגן אזוינע פריינדלאַכע... און אַלט מוז זי זיין...
אַ יאָר צוואַנציק אָן ערד...
— האָסט שוין דאָך דערציילט אַמאָל די מעשה! — האָט
בייז דער רויטער אויסגעשריען.— היינט צוליב וואָס ווידער אויפ-
רייצן די אַלטע וואונדן? סעמיאַן קוקט אים אויג אין אויג און
שמיכלט תּמעוואַטע.
— אַ היזק אזא מיידל, פאַרשטייטט... אזא יונגינקע...
אַ פריילאַכע געווען, ווי עס ווייזט אויס... מען זעט עס נאָך די
אויגן נאָך... אַך דו, ליובינקע— קלער איך מיר, וואָלסט נאָך גע-
לעבט, וואָלטן מיר זיך מיט דיר דערקענט, איך וואָלט געגאַנגען
צו דיר צו געסט אַ זונטאַג, אַ יום-טוב... איך וואָלט געקושט
דיינע...
— זאָל דיר זיין גענוג! האָט אים יאַקאָווליעוו איבערגע-
שלאָגן, אַ וואָרף טוענדיק אויף אים אַ שאַרפּן, ביזן בליק.
— אין קאַזאַרמע וועסטו הספּדים מאַכן! — האָט דער רויטער
מוסיף געווען.
סעמיאַן האָט זיין קאַפּ איינגעטופּעט, עפעס אזוי ווי האַלב
פאַרשעמט, און נאָך אַ קליינע פּאַאָזע ווידער אָנגעהויבן:
— אַ צער געווען צו קוקן, ברידער... זי ליגט זיך אזוי אַט

ווי א שלאפעדיקע... קיין טראָפן בלוט, גאַרנישט... עס קען דאָך זיין, אז זי איז זיך גלאַט אזוי געגאַנגען...

— גיי נישט! האָט אויסגעשריען דער רויטער און דערביי ביזו אין דער מאַמען געמאַכט.

— און אפשר האָבן זי אירע באַלעבאַטיים געשיקט ערגעץ.. האָט זיך סעמיאַן, אזוי ווי געבעטן ביי וועמען.

— אונו שיקן אויך אונזערע באַלעבאַטיים—האָט מיט פעס געענטפערט דער רויטער—וואָס דען, מיר אליין גייען? גיי, שיס, זאָגן זיי... וויבאַלד דו האָסט געגעבן אַ שבועה...

זיי זיינען אַלע גלייך,—ער האָט ווידער געמאַכט אין דער מאַמען.

— אַלע שיקן זיי דאָס פאַלק איינער אויף דעם אַנדערן... אַ צייט לאַנג האָבן נאָך די גראַבע זידלערייען פון די צעלע רייזטע סאַלדאַטן געקלונגען אין דער קאַלטער לופט פון דער פינטערער נאַכט.

יאַקאַווליעוו האָט אינמיטן דערינען אויפגעהויבן דעם קאַפּ, אַ שמייכל געטאָן, און, אַריינקוקנדיק דעם רויטן אין די אויגן אַריין, קלאָר און שאַרף, וואָרט ביי וואָרט אַרויסגערעדט:

— וואָס איז—אזוינס—אַ סאַלדאַט!

אין דער פינטערניש האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער קלאַפּ סעמיאַן האָט אַ ציטער געטאָן.

— דאָס גיט זיך מאַלאַוו אזוי אַרויס, דער חברה-מאַן—האָט דער רויטער געוואָגט, מאַכנדיק מיט די וואַנצעס—זאָל אים היינט הייסן דער ראַטנער אַ לעבעדיק קינד אויפּרעסן—וועט ער אויפּ-פרעסן...

— און דו?—האָט יאַקאַווליעוו אַ פרעג געטאָן.

— מען האָט אים געשיקט אַ קעסטל נעמען — האָט דער רויטער פאַרגעזעצט — און ער האָט זיך דאָרט גענומען עפעס חרובּ מאַכן... ער ברעכט, ניכר, אַ מעלקאַסטן... די חיה רעה... — און דו,—וואַלטט אויפּגערעסן? האָט יאַקאַווליעוו איבער-

געזורט זיין פראַגע.

דער רויטער האָט אויף אים אַ קוק געטאָן און קאלטבלוטיק
געענטפערט:

— איך, ברודער... איך דין זיך שוין אויס אין אַווגוסט...
— דאָס איז אַלץ איינס! — האָט יאָקאָווליעוו געזאָגט — זאָל
דער ראָטנער דיר מאַרגן הייסן — וועסטו אויפפרעסן, אַפילו דיינס
אַן אייגן קינד... וואָס איז אַ סאָלדאַט, אַ?
ער האָט זיך טרוקן פונאַנדערגעלאַכט. דער רויטער האָט
אויף אים אָנגעשטעלט אַ פאַר אויגן, אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער
קאַלבע אָן די שטיינער און אַ קער טאַענדיק דעם קאַפּ, אַ גע-
שריי געטאָן אין דער פינסטערניש:

— מאַלאָוו! גיכער!
— אַ ביטערער יונג איז דער מאַלאָוו! — האָט סעמיאָן באַ-
מערקט — אַנומלט, בשעת מירן געשאַסן אין די בונטאָושושטיקעס,
האָט ער פסדר געצילט אין בויך דווקא... זאָג איך אים: מאַלאָוו,
וואָס טוטו דאָס? דו — ציל אין די פיס; מאַכט ער צו מיר: וואָסי,
וואָס? איך שנעל דאָך דאָס אין סטודענטן...
סעמיאָן האָט אַ זיפּץ געטאָן, און ווידער גאַנץ קאלטבלוטיק
פאַרגעזעצט:

— און דעם אמת זאָננדיק, קומט ביי מיר אויס, אַז סטו-
דענטן זיינען גאַנץ וואוילע מענטשן. ביי אונז אין דאָרף זיינען
צוויי סטודענטן אויפן גרינס געווען... זיינען זיי געווען מיט די
פויערס אויסגעבונדן! אי אַ פוסא מיט זיי געמאַכט, אי אַ פראַשע-
ניע אָנגעשריבן יעדן, ווער ס'האָט נאָר געבעטן, אי גלאַט אַזוי
געגעבן צו פאַרשטיין, דאָס, יענץ... ביכלאָך געגעבן צום לעזן...
פריילאָכע, ערלאַכע מענטשן, ווי מיר האָבן אַ גאַט אויף דער
וועלט! דערנאָך איז צו זיי געקומען עפעס איינער שוין ניט אַ סטו-
דענט, און יענע נאַכט גופא זיינען פון שטאַט אָנגעפאַרן זשאַנ-
דאַרן... און פאַרנומען זיי אַלעמען דריי... די פויערס האָבן זיי
שטאַרק באַדויערט, כלעבן...

יאָקאָווליעוו האָט זיך פלוצלונג אויפגעהויבן אויף די שפיץ
פינגער, מאַדע אַ קוק געטאָן דעם רויטן אין די אויגן און שווער
אַרויסגערעדט:

— א סאלדאט איז א הונט, א ווילדע חיה, אן אכור אן א הארץ...

דער רויטער האָט אַראָפּגעלאָזן די וואַנצעס און די ברעמען און געקוקט אויף יאַקאָווליעוון מיט קליינע שמאַלע אויגן. סע=מיאַן איז געשטאַנען מיט אַן אָפּן מויל און געפינטלט מיט די ברעמען.

— א סאלדאט איז אַ משחית, אַ מחבל...—האָט יאַקאָווליעוון דורכגעזיט דורך די ציינער און פון האַרצן אין דער מאַמען געמאַכט.

— ווי קומט עס עפעס צו דיר?—האָט שטרענג דער רוי=טער געפרעגט.

— מיר, מיכאַאיל יעווסעאיטש, האָבן קיין גראָבן וואָרט ניט געהערט!—האָט סעמיאַן געזאָגט.—דאָס האָט זיך ביי דיר, יאַקאָו=ליעוון, פון צרות אַרויסגעריסן, ניט ווילנדיק... אזוי עפעס... יאַקאָווליעוון האָט זיך אויסגעגלייכט, אוועקגעשטעלט זיך פעסט אויף די פיס און פעסט צוגויפגעדריקט זיינע ליפן. די נאַז=לעכער האָבן ביי אים געציטערט פאַר צאָרן.

— אויב מאלאָוו וועט זיך דערוויסן, וואָס דו האָסט דאָ גע=זאָגט—האָט דער רויטער געזאָגט ערנסט—אין, ווייס איך, וואָס נאָך... וועט ער געוויס דעם ראָטנעם דערלייגן... און דו, יאַקאָווליעוון, וועסט האָבן אַ מיאוסן פסק... יאָ!

— און דו וועסט ניט דערלייגן?—האָט יאַקאָווליעוון שאַרף געפרעגט.

דער רויטער האָט אויף אים אַ וואָרף געטאָן אַ בליק און זיך ווייטער גערעדט:

— וועסט האָבן אַ מיאוסן פסק... פאַר אזוינע ווערטער... וועט מען דיך ניט אַ גלעט טאָן... ניין, ברודער!...

— דו—וועסט דערלייגן! האָט יאַקאָווליעוון פעסט און מיט ריגזא אויסגעריעדט.

— איך ווייס, וואו איך בין אין דער וועלט!—האָט צאָרג=דיק דער רויטער געענטפערט, ס'איז ניט מיין זאך, גאַרנישט זייט...

איך, פארשטייסטו, האָב זיך מיר מיינס אָפגעדינט, און זומער—
אהיים...

— מיר'ן אלע האָבן אַ מיאוסן פסק!—האָט יאקאָויליעוו מיט
הארץ געזאָגט—דיר האָט וואָס דיין פעטער געזאָגט, האָ?
— אי לאָז צורו, יאקאָויליעוו! — האָט זיך סעמיאָן גע-
בעטן—ווייס איך וואָס ער האָט דאָרטן געזאָגט... כאָטש ער איז
אַ פעטער...

— דו ביסט אַ רוצח, האָט ער געזאָגט...
— און דו?—האָט דער רויטער געפרעגט, און זיך גראָב
אויסגעזידלט.

— איך אויך!
— ביסטו אויך אַ פאַרך...
— אַ הורג נפש ביסטו...
— און דו?
— גוואַלד, ברידער, זאָל זיין אַ סוף! — האָט זיך סעמיאָן
געבעטן.

— און איך!—איז וואָס?
— אַהאָ! היינט ווי אַזוי קענסטו נאָך...
— גענוג, ברידער!

מוסיף זייענדיק צו יעדער זידלעריי נאָך אַ „מאַמען“, האָבן
זיך זיי סאָלדאַטן געוואָרפן איינע אויף די אַנדערע, ווי די הענער.
איינער איז געווען בלאַס, ווי אַ טוך, דער אַנדערער האָט אינגאַנצן
געציטערט, אָנגעשטעלט די וואַנצעס, ווי אַ קאָם און ביז גע-
סאַפּעט.

— מאַלאָוו גייט!—האָט סעמיאָן מיט שרעק אויסגעשריען—
טוט אַ טובה, הערט אויף! און אין דערזעלביקער צייט האָט זיך
אויך פון דער פינסטערניש דערהערט מאַלאָווס קולות:
— מיכאַאיל יעווסעאיטש! זיי עפענען די פענסטער!...

— שטיי!—האָט דער רויטער געזאָגט—סמירנאָ! און גע-
נומען שרייען אויפן גאַנצן האַלו:
— די פענסטער פאַרמאַכט! אַז ניט וועל איך שיסן! מיט

דעם אָנגעשטעלטן ביקס אויף די הענט איז מאַלאָוו צוגעלאָפֿן
א פֿאַרסאַפֿעטער און שנעל גענומען ריידן:

— איך שטיי מיר... אזוי... דאָרטן... ערשט זיי... עפענען
די פענסטער... איך הער זיך צו:— זעסט אים? גיב אַ שנעל!...
דאָס איז, הייסט עס, מען זאָל מיך שיסן...

— זיי האָבן רעכט! האָט יאַקאָויליעוו האַרט אָפּגעהאַקט.

— אַך, איר, אזוינע און אזוינע, אין אייער מאַ...

מאַלאָוו האָט בליץ-שנעל צוגעדריקט זיין ביקס צום ברוסט.
עס האָט זיך דערהערט אַ טרוקענער קלאַפּ, איינס, צוויי... דער
רויטער האָט זיך אויך אָנגעצילט און גענומען לויערן.

— ע, דו אויסוואַרף! האָט שטיל יאַקאָויליעוו געזאָגט, אַ שטויס

טוענדיק דאָס ראָר פון זיין ביקס אַרויף-צו.

סי האָט זיך דערהערט נאָך אַ שאַס. דער רויטער האָט באַלד
זיין ביקס אַראָפּגעלאָזן און אַ צופּ געטאָן מאַלאָוו פֿאַרן פֿלייצע:

— הער דו אויף!

מאַלאָוו האָט זיך אַ שאַקל געטאָן און, דערזענדיק, אז אלע
זיינע חברים שטייען רואיק האָט ער תּמעוואַטע צוגעטענהט:

— נו איז דאָס אַ חברה! אַ פֿראַוואַסלאָונעם מענטשן, אַ סאָל-

דאָט פֿונם קיסר און פֿאַטערלאַנד צו שיסן פֿון אַ פענסטער... האַ

— עס האָט זיך דיר אויסגעדוכט— האָט צערייצט דער רוי-

טער געזאָגט.

— וואָסער אויסגעדוכט!... קיינער, ברודער, וויל דעם טויט

ניט— האָט ער געמורמלט, גריבלענדיק זיך מיטן פינגער אין דעם
מעכאַניזם פון זיין ביקס.

— איר שרעקט זיך פֿאַר זיך אליין— האָט יאַקאָויליעוו צו-

געברומט.

אלע זיינען אַנטשוויגן געוואָרן. און אלע פיר זיינען שטיין
געבליבן אויף איין אָרט, ניט רירנדיקערהייט און געקוקט אויף

דעם הויפּן קיילן אונטן. פון אלע זייטן האָבן זיי די שטייגעריגע
ווענט פון די הייזער געדריקט און די מוראדיקע שטילקייט האָט

זיי עפעס-אזוי ווי שרעקלאַכס געסודעט...

— נו? — האָט דער רויטער געזאָגט — איך וועל דאָך נאָך
האַלץ ניט גיין! גיי אַקאַרשט, יאַקאווליעוו, דו...
יאַקאווליעוו האָט שווייגנדיק איבערגעגעבן זיין ביקס סעמל-
יאַנען און זיך לאַנגזאַם אוועקגעגאַנגען. מאַלאַוו האָט אויך נאָכ-
געקוקט, אַ גלעט געטאָן דאָס ראָר פון זיין ביקס, אַנגערוקט דאָס
היטל און זיך אַזאָ געטאָן קאַלטבלוטיק:
— ער אליין וועט ניט קענען ברענגען אַלץ, וואָס איך האָב
דאָרטן אַנגעבראַכן... און ער האָט זיך שוין געוועסט געלאָזן מיטן
ביקס אויפן פלייצע גלייך נאָך אים... נאָר תיכף האָט ער זיך אומ-
געקערט און מיט אַ פריילאַכן טאָן מודיע געווען:
— איך האָב דאָרט אַ גאַנצע קרעמל חרוב געמאַכט. ביי גאָט!
ביי דעם הויפן זיינען שטיין געבליבן די איבעריקע סאַל-
דאַטן, קוקנדיק, ווי די קוילן טוען אָן הייבלאָך פון גרוען אַש.
מאַלאַוו'ס שטימע האָט זיך געהערט, ציטערנדיק אין דער שטילקייט...
סעמיאָן האָט שטיל אַ הוסט געטאָן און געזאָגט:
— מיכאַאיל יעווסעאיטש! זעט גאָט אַלץ, וואָס דאָ טוט
זיך? ... אָדער — ער האָט זיך פון אונז אָפגעקערט?
דער רויטער האָט אַ היפשע צייט געטרייסלט מיט די וואָג-
צעס איידער ער האָט פעסט און האַרט אָפגעענטפערט.
— גאָט... ער מוז אַלץ זען... דאָס איז זיין חוב...
— אָבער... דאָס זעט איר שוין ניט... פאַרשאַפן מיר עגמתי
נפש איז ניטאָ פאַרוואָסט...
וואָס בין איך עפעס ערגער פאַר לייטן, וואָס?
זיי זיינען ווידער ביידע אַנטשוויגן געוואָרן.
דאָרטן, אין דער פינסטער, האָפן געסקריפעט און געקלאַפּט
די ברעטער, שלעפנדיק זיך איבער דער ערד. סעמיאָן האָט אויפ-
געהויבן דעם קאָפּ, אַ קוק געטאָן אויפן הימל. ער איז געוועזן
שוואַרץ, קאַלט, אינגאַנצן אין די אייזערנע הענט פון דער פינסט-
טערניש...
סעמיאָן האָט זיך אָפגעזיפצעט, און שטיל אַרויסגעזאָגט:
— און אפשר איז גאָר קיין גאָט ניטאָ... ווער ווייס?

דער רויטער האָט אויף אים אויסגעשטעלט אַפאַר גרויסע
 אויגן און ביז אויסגעשריען:
 — פלוידער ניט!

אין גענומען זיך מיטן שטיוול צונויפשאַרן די אויסגעלאָ-
 שענע קיילן אין איין הויפן. אָבער באלד האָט ער זיך אָפגעשטעלט,
 אַרומגעקוקט זיך אויף אלע זייטן און טרייטלענדיק מיט די וואָג-
 צעס, דורכגעזיט דורך די ציינער:

— מען דאַרף דאָך פאַרשטיין, דאַרף מען דאָך — וואָס בין
 איך אַ מענטש, אָדער ניט?... דאָס דאַרף מען דאָך פאַרשטיין... און
 דערנאָך שוין...

ער איז אַנטשוויגן געוואָרן, פאַרביטן די וואָנצעס און ביז
 גענומען רייבן די הענט.

טעמיאָן האָט אויף אים אַ בליק געטאָן, אַראָפגעלאָזן די
 אויגן און שטיל געשעפטשעט:

— ווייס איך... אַנדערע וואָגן... אַז עס איז ניטאָ קיין גאָט...

דער רויטער האָט ניט געענטפערט.

אין דרויסן איז רק קעלטער געוואָרן. דער שניי האָט אויפ-
 געהערט צו שיטן...

ווייט, ווייט ערגעץ האָט געציטערט עפעס אַ מאָדער קול,
 אזוי ווי אַ וואונדערלאַכער שטן אַקראָט...

דער פילאָסאָף.

(געווידמעט גראַף ל. נ. טאַלטאָיא.)

אַמאָל האָט געלעבט אַ פילאָסאָף, ער איז געווען אַ גרויסער חקרן און האָט פל ימיו געטראַכט וועגן די סודות פון לעבן. און אז ער איז לסוף דערגאַנגען דעם טרויעריקן סוד, האָט אַ טיפער שרעק אָנגעפילט זיין האַרץ און אַ פינסטערע כמאַרע זיין געזיכט באַרעקט, יעדע פרייע מינע, יעדער ליבלאַכער שמייכל איז אים פרעמד געוואָרן, און אַלע פריידן פון דער וועלט זיינען פאַר אים אָפגעשטאַרבן.

מיט די קאַלטע אויגן פון זיין פאַרשטאַנד האָט ער אַריינגעקוקט אין די לאַנג-פאַרוונקענע טיפע צייטן און האָט דאָרטן געזען הילע פינסטערניש; אויך די צוקונפט האָט ער געזען גאַנץ גענוי.—דאָרטן איז אויך געווען אַ חושך.

ער איז געגאַנגען אין אַלע עקן פון זיין פאַטערלאַנד, דורך די גאַסן פון שטעט און דערפער, ער איז געגאַנגען, שאַקלענדיק מיט זיין איינזאַמען פילאָזאָפישן קאַפ; אין דעם קאַכנדיקן טומל פון לעבן האָט זיך געלאָזט הערן זיין מוסר ווי דער טרויעריקער ניגון פון אַ הספד: „מענטשן! איר לעבט אין פינסטערניש און פינסטערניש! פון דעם אָפגרונט פון אומוויסנהייט זייט איר גע-קומען, אין נעפל פון אומוויסנהייט פאַרברענגט איר אַייער לעבן, די אַייד-קאַלטע פינסטערניש פון אומוויסנהייט לוייערט אויף אַייד אין דער צוקונפט.

מענטשן האָבן צוגעהערט זיין טרויעריקע רעדע, פאַרשטאַ-נען איר ביטערן אמת, געזיפצט און געקוקט שווייגנדיק אין גע-שטאַלט פון דעם פילאָסאָף. אָבער גאַכדעם ווי זיי פלעגן אים באַגלייטן אויף דעם איינזאַמען וועג זיינעם, פלעגן זיי זיך אומ-קערן צוריק צו זייערע געשעפטן און צו זייערע מאַלצייטן. זיי עסן זייער ברויט און טרינקען זייער וויין, וועלכער מאַכט לוס-

טיק זייער הארץ, זיי קלייבן נחת פון די קליינע קינדער און פארגעסן זייער עלבד און נויט, פון וועלכן זיי האָבן אָקאַרשט ערפארן. זיי פלעגן ווייטער קעמפן איינע מיט די אנדערע צוליב עשירות און תענוגים, הערנדיק מיט פוונה דעם מוסר וועגן ליבע; מיט הענט, באַפּלעקט מיט דעם שכנס בלוט, פלעגן זיי אַרומ-געמען די געליבטע און אויסדערוויילטע פרויענצימער און מיט פאַררעטערישע ליפן קושן זייער פריינד.

זיי פלעגן גובענען איינער ביי דעם אנדערן דאָס האָב און גוטס, און ווי נאָר זיי פלעגן רייך ווערן דורך גניבה, פלעגן זיי ווערן הייסע הסידים פון פריוואַט-אייגנטום. אָפּנאַרנדיק און זאָגן-דיק ליגנס אויף יעדן טריט און שריט, פלעגן זיי אלע טענהן, אז דער אמת געוועלטיקט איבערן לעבן. און עס זיינען אפילו געווען אייניקע פון זיי, וועלכע האָבן בתמימות געגלויבט אין דער וואוילטעטיקער מאַכט פון אמת און האָבן אפילו געליטן יסורים פאַר דערדאָזיקער אמונה זייערער. און די מענטשן האָבן ליב געהאַט די מוזיק, פלעגן פון שמחה טרערן פאַרגיסן, הערן-דיק אירע שיינע מעלאָדיען. די שיינהייטן פון דער נאַטור פלעגט דערוועקן ביי זיי אין הארץ אמתע באַגייסטערונג, אָבער אַרום זיך פלעגן זיי פאַרטראָגן מיאסע מעשים און עקלהאַפטע זאַכן. פאַר-שקלאַפנדיק און אונטעריאָכנדיק איינער דעם צווייטן, פלעגן זיי זאָגן, אז זיי דאָרשטן נאָך פרייהייט, זיי פלעגן קוקן מיט פאַר-אַכטונג אויף די גידעריק שטייענדיקע, און ציטעריקע, ווי פאַרשלאָ-גענע חיות, האַסן געהיים זייערע הערשער. און זיי האָבן שטענדיק פאַנטאַזירט, אַז אַלדאָס גוטס וועט פאַלן פון הימל, און האָבן ניט געוואוסט, ווי צו באשאפן דאָס מיט די אייגענע הענט, ווייל זיי זיינען געווען שטענדיק אַריינגעטאַן אין די קליינלאַכע דאגות און די תענוגים פון לעבן. אלע פוחות, און זייער גאַנצן שכל האָבן זיי אַוועקגעלייגט אויף שנאה און ליגנס, אויף אויסצוטראַכטן אַלץ נייע רמאות, פדי צו זעטיקן זייער מוראדיקן אַפעטיט צו די תענוגים פון דער וועלט. אַט אזוי האָבן געלעבט די לעכערלאַכע טשיקאַווע לייט ווי שמוציקע חזירים און האָבן זיך געהאַלטן פאַר געפאַלענע מלאכים.

און זייער לעבן איז געווען געגליכן צו א שמוציקן וואול-קאן. א מוראדיק גרויסן וואולקאן, וועלכער הערט ניט אויף צו שפריצן אויף דעם ליכטיקן הימל סם-המותדיקן גאז פון קרעכצן און יללות, קלעפעדיקע אש פון יסורים און קומער, דער שטיקן-דיקער אוויר פון די טירישע תאוות.

איינזאם האָט אַרומגעבלאָנקעט דער פּילאָטאָף צווישן די הבלים פון דער ערד און האָט אַלעמען געמוסרט, אַלעמען גע-לערנט, אַז זיי פאַרשטייען ניט די וועלט: „וואָס איז דאָס לעבן? איר ווייסט עס ניט. וואָס איז אמת? איר קענט עס ניט זאָגן. און אויף וואָס זייט איר דאָ אויף דער וועלט? אייך איז דאָס אויך אומבאַקאַנט. זעט! אָט דאָס איז אייער אומגליק!“

און אַזוי ווי ער האָט געזען, ווי אַ געליבטער אומאַרימט זיין געליבטע, פלעגט ער צו אים זאָגן טרויעריק: „דער טויט וואַרט אויף אייך און אויף אייער קומענדיקן דור...“

און אַזוי ווי ער האָט געזען, ווי מענטשן בויען פאַר זיך פּרעכטיקע פּאַלאַצן, פלעגט ער זיי מוסרן: הבל-הבלים, דאָס אַלץ וועט גיך פאַרשווינדן אין אַפּגרונט פון פאַרגעסנהייט.“

און אַזוי ווי ער האָט געזען יונגע קינדער מאַכן זיך לוס-טיק אויפן גרינעם גראָז, צווישן בליענדיקע בלומען, קינדער, וועלכע האָבן אַליין אויך געבליט ווי בלומען, פלעגט ער זיפּצן און ריידן ביי זיך אין האַרצן: „איך זע, ווי דער מלאך-המות שאַרפט פאַר זיי דעם שווערד!“

און אַזוי ווי ער האָט געהערט, ווי איינער פון די גרויסע קענער, צו וועלכן ער, וואָס האָט דערקענט דעם סוד פון טויט, איז געווען פּרעמד און פּינדלאַך, האָט אין טעמפל פון דער וויסנשאַפט געלערנט דער יוגנט ווי צו דערגיין די וואונדערבאַרע סודות, האָט ער געזאָגט מיט אַ געלעכטער: „דיין חכמה, קענער, איז באַשרענקט, ווייל די ערד וועט אונטערגיין אינאיינעם מיט אַלע אירע טעמפלען און וויסנשאַפטן, מיט איר אמת און שקר, און דו קענסט אַפילו ניט וויסן, ווען וועט שלאָגן די שעה פון דיין אייגענעם אונטערגאַנג!“

איינמאל האָט דער פּילאָסאָף דערזען אין עק פון אַ גרויסער קאָכעדיקער שטאָט, אין אַ טונקעלער שמאַלער גאַס, פול מיט שמוץ און דלוז, אין אַ פאַרפעסטיקטער לופט פון רויך און קויט, אַ גרויסן המון צונויפגעשטיקטע אַרבעטער. איינער האָט געהאַלטן אַ רעדע. און דער פּילאָסאָף איז נשתומם געוואָרן, ווי מ'האָט צו-געהערט דידאָזיקע רעדע. אים האָט מען קיינמאל נישט געהערט מיט אַזאָ אויפמערקזאַמקייט און חשק, און זיין האַרץ האָט אָנגע-הויבן צו ברענען פון קנאה.

„חברים! האָט זיך געהערט דער קול פון דעם רעדנער צו די אַרבעטער. מיר ליבן אין זומפ פון אונזער שקלאַפּעריי, אַקוראַט ווי שטיינער אויפן גרונט פון אַ טייך, און איבער אונז פליסט דאָס לעבן פון אונזערע אונטערדיקער. מיר דינען זיי פאַר אַ לייטער, און אויף אונזערע קערפּערס הייבן זיי זיך אינ-דערהויך, צו דער ליכטיקייט, און פון דאָרטן ריכטן זיי די קרעפטן פון זייער פאַרשטאַנד קעגן אונז, פּדי צו פאַרשקלאַפּן נאָך מער אונזער גייסט. זיי ווייסן אַלץ — מיר גאַרנישט; זיי לעבן — מיר האָבן נאָך נישט געלעבט; זיי איז פאַקאַנט אַלע חכמות פון דער וועלט — מיר ווייסן בלויז בבא-מעשות; ביי זיי זיינען הענגויג — ביי אונז גאַרנישט, אַפילו ברויט צו זאָט האָבן מיר נישט. זיי האָבן אונז אויטעריאָכט, און ביי זיי קריכט אַל-דאָס גוטס פון האַלד; אָבער איר זאָלט וויסן, אַז באַלד וועט אונז זער הונגער באַזיגן די צו-זאַטע, ווייל זייער גייסט איז אָנמעכטיק, מיר אָבער זיינען שטאַרק און פול לעבן, ווייל מיר לעבן אין דעם לעבן פון גייסט. מיר ווילן אַלץ וויסן, מיר ווילן זיין מענטשן, מיר ווילן לעבן. מיר וועלן אונזער דאָרשטיקע נשמה אָנטרינקען מיט אַלע וויסנשאַפטן פון לעבן, מיר ווילן באַזיגן אַלץ, וואָס ס'איז שוין דאָ, און מיר ווילן באַשאַפן, וואָס ס'איז נאָך נישט אַ!“

„מענטש!“ האָט זיך אָפּגערופן דער פּילאָסאָף מיט אַ ביטערן שמיכל. דו לעבסט אין טעות און פאַרפירסט אַנדערע. באַ-גרעניצט איז די קענטעניש פון מענטשן, און קיין מאָל וועלן זיי נישט מער וויסן און משיג זיין, וואָס ס'איז איבער זייער שכל.

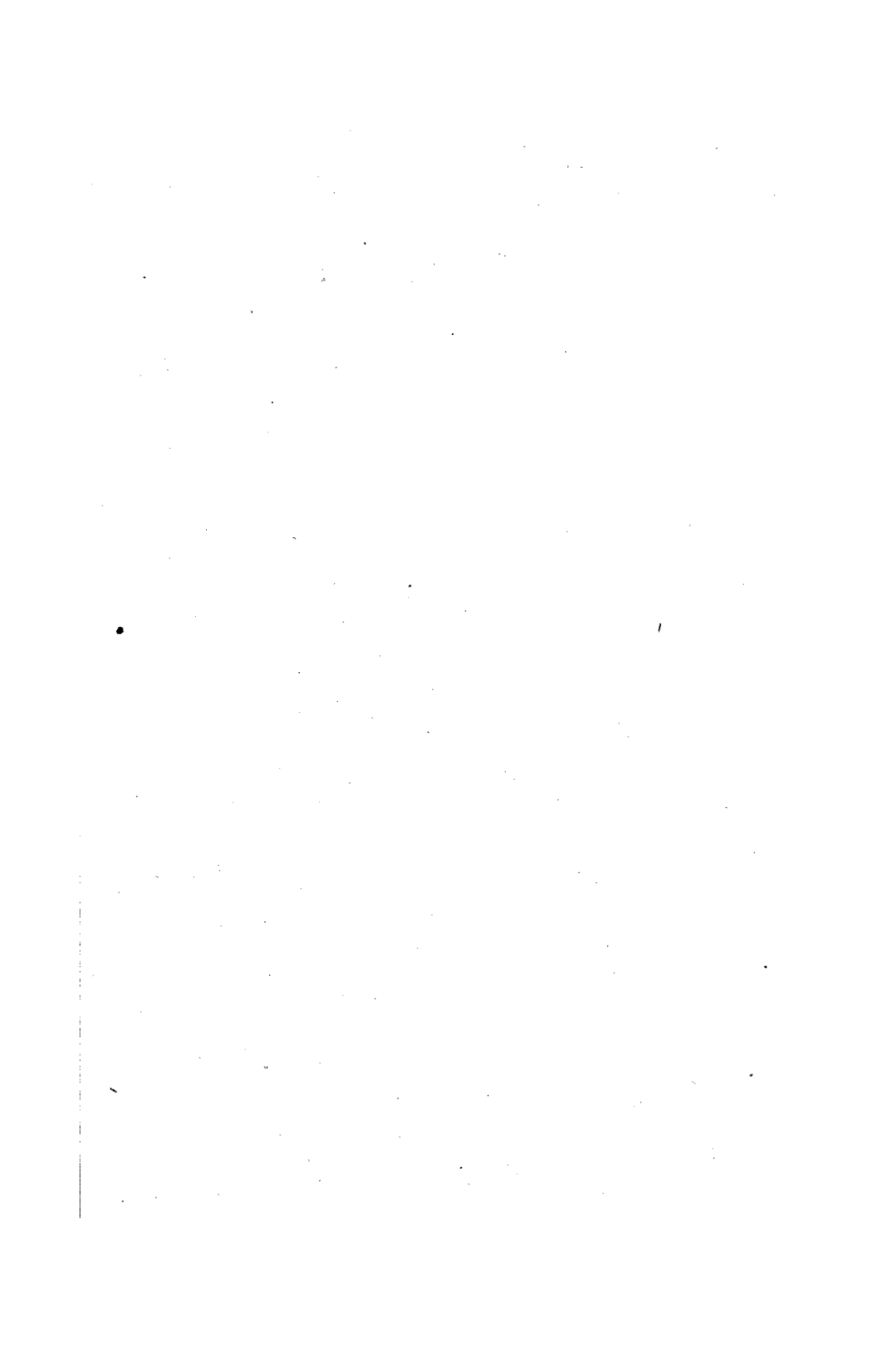
און בעת דו וועסט אונטערגיין — ניט שוין זשע וועט דיר ניט זיין גלייך, צי דו ביסט הונגעריק, צי דו ביסט זאט איבערן האלו, אקוראט ווי יענע, וועלכע דו האסט געוואלט טרעפן מיט די טעמפע שפיצן פון דיין חכמה? און צי דען איז דיר ניט גלייך, אויב דו וועסט גיין אין קבר אלס אומוויסנדיקער, אָדער איינגע-וויקלט אין די קאלטע תכריכים פון יענע ניט-ווערטיקע וויסנ-שאפטן פון דייע אונטערדריקער? נעם עס אריין אין זינען אַלץ, וואָס ס'געפינט זיך אויף דר'ערד און די ערד גופא, וועט פאַר-זונקען ווערן אין דעם תהום פון פאַרגעסנהייט און אין דעם טיפן קעסל-גרוב פון טויט.

די אַרבעטער האָבן שווייגנדיק געקוקט אין געזיכט פון דעם פילאָסאָף און זייערע פנימער זיינען געבליבן קאלט ווי אייז. און גרויזאם-קאלט זיינען זיי געבליבן צו זיינע מוסר-רייד. „מאַטוועי, האָט איינער פלוצים אַ זאָג-געטאָן צו זיינעם אַ חבר, מיר טוט עפעס וויי אַ האַנט, דערלאַנג דאַרטן דעם אַלטן תרחן האַלו-און-אַקן“.

די מעשה איז געענדיקט.

נאַטירלאַך בין איך מודה, ער איז אַ ביסל צו גראָב, אָט דאָס אַרבעטער-פּאָלק. אָבער איז ער שולדיק דערניצען? ווער האָט אים געלערנט דרך-אַרץ?

מעשה לאך

I

אין נעאפאל האָבן פאַרשטרייקט די אָנגעשטעלטע פון טראַמ-
וואַי: אין דער גאַנצער לענג פון דער ריווערע, ביים ברעג פון
ים-אויסגוס, האָט זיך אויסגעצויגן אַ קייט פון ליידיקע וואַגאַנעס,
און אויפן „פלאַץ פון נצחון“ האָט זיך צונויפגעקליבן אַן עולם פון
וואַגאַן-פירער און קאָנדוקטאָרן—אַלץ פריילאַכע און רוישיקע נעא-
פּאַליטאַנער, באַוועגלאַכע ווי קוועקזילבער.

איבער זייערע קעפּ, איבער די גראַטן פון סאָד בלישטשעט
אין דער לופט, ווי אַ שווערד, אַ דינער שטראַם פון פּאַנטאָן, זיי
רינגלט פיינדלאַך אַרום אַ גרויסער עולם מענטשן, וועלכע דאַרפן
געשעפטלאַך פאַרן אין אַלע עקן פון דער גרויסער שטאָט; און
אַט די אַלע אָנגעשטעלטע, מייסטערס, הענדלער, שניידער, זידלען
שטאַרק די שטרייקער. ס'הערן זיך ביזע ווערטער, שטעכיקע שפּאַט-
ווערטלאַך און ס'שימערירן אָן אַן אויפהער הענט, מיט וועלכע
די נעאפּאַליטאַנער ריידן פונקט אזוי אויסדרוקספול, ווי מיטן אומ-
רואיקן צונג.

פון ים ציט אַ לייכט ווינטל, די גרויסע פאַלמעס פון שטאָט-
גאַרטן שאַקלען שטיל מיט זייערע פּאַכערס פון טונקל-גרינע
צווייגן, און זייערע שטאַמען זיינען משונה ענלאַך צו אומגע-
לומפערטע פיס פון ווילדע העלפּאַנדן און זיינען אזוי ווי אויס-
געהאַקט פון שטיין. יינגלאַך, האַלב-נאַקעטע קינדער פון די נעא-
פּאַליטאַנער גאַסן, שפּרינגען, ווי פייגעלאַך, אָנפילנדיק די לופט
מיט הילכיקע קולות און מיט געלעכטער.

די שטאָט, וואָס איז ענלאַך צו אַן אַלטער גראַוויור, איז
רייך באַגאַסן מיט הייסער זון און זינגט אינגאַנצן, ווי אַן אַרגאַן;
די בלויע כוואַליעס פון ים שלאָגן אָן שטיין פון דאַמבע און באַ-
גלייטן דעם מורמלען און די געשרייען מיט הילכיקע קלעפּ, ווי
אַ פויק הילכט.

די שטרייקער טוליען זיך פינסטער איינער צום צווייטן, כמעט ניט ענטפערנדיק אויף די צערייצטע אויסגעשרייען פון עולם; זיי קריכן ארויף אויף די גראטעס פון גארטן, קוקן אומ-רואיק איבער די קעפ פון די מענטשן אויף די גאסן, און דער-מאָנען אַ סטאדע וועלף, אַרומגערינגלט פון הינט. אלעמען איז קלאָר, אַז אַט די מענטשן, אלע גלייך אָנגעטאַנענע, זיינען שטאַרק צונויפגעבונדן איינער מיטן צווייטן מיט אַ פעסטן באַשלוס ניט גיין אויף קיינע הנחות, און דאָס רעגט נאָך מער אויף דעם עולם; נאָר צווישן עולם זיינען דאָ אויך פּילאַסאָפּן. געלאָסן רויכערנדיק, ריידן זיי איין די צו היציקע קעגנער פון שטרייק:

— העי, סיניאָר! און ווי טוט מען פאַרט, אַז עס קלעקט ניט

די קינדער אויף מאַקאַראָנעס?

גרופעסווייז, צו צוויי און צו דריי, שטייען פראַנטיש גע-קליידט אַגענטן פון דער מוניציפאַלער פּאָליציי, און גיבן אַכטונג, אַז דער עולם זאָל ניט שטערן דער באַוועגונג פון די פּורן. זיי זיינען שטרענג נייטראַל; מיט איינער און דערזעלבער רואיקייט קוקן זיי אויף די וועלכע מיזידלט, און אויף די, וואָס זידלען, און לאַכן גוטמוטיק אויס אי די אי יענע, ווען די באַוועגונג און קולות נעמען אָן אַ צו הייסן כאַראַקטער. טאַמער וועלן זיין ערנט-טע צוזאַמענשטויסן, שטייט גרייט אויף דער שמאַלער גאַס, ביי די ווענט פון די הייזער, אַ גרופע קאַראַבינערן, מיט קורציניקע, גרינגע ביקסן אין די הענט. די דאָזיקע גרופען מענטשן זעט אויס ווי אַ בייזע בשורה אין זייערע דריי-עקיקע היט, קורצע מאַנטלען מיט רויטע, ווי צוויי שטראָמען בלוט, לאַמפּאַסן אויף די הויזן.

דאָס זידלעריי, געלעכטער, פאַרוואַרפן און איינריידן, אַלץ ווערט פּלוצלונג שטיל, איבערן עולם טוט אַ זיי עפעס, ווי אַ מיין ניי ווינטל, וואָס מאַכט אַזוי ווי שלום צווישן די מענטשן — די שטרייקער קוקן פינסטערער און אין דערזעלבער צייט גיסן זיי זיך צונויף ענגער, און אין המון הערן זיך געשרייען:

— סאַלדאַטן!

מהערט אַ שפּאַטיש-פּריילאָכע פּייפּעריי אויפן אַדרעס פון די שטרייקער; ס'הערן זיך באַגריסונגען, און איינער אַ דיקער אין

א לייכטן גרויען אַנצוג און אין אַ פּאַנאַמע הייבט אָן אונטערטאַנצן, טופּענדיק מיט די פּיט איבער די שטיינער פון ברוק. די קאַנדוקן טאַרן און וואַגאַנפירער שפּאַרן זיך דורך לאַנגזאַם דורכן המון, גייען צו די וואַגאַנעס. אייניקע קליכן אַרויף אויף די פּלאַטפּאָר-מעס. זיי זיינען נאָך פינסטערער געוואָרן, און אויף די געשרייען פון המון ענטפּערן זיי ביז און בייסנדיק, און ראַמען מיט כּוח אָפּ אַ וועג פאַר זיך. עס ווערט שטיל. דורכגעשניטן די מאַסע, האָבן זיי צעריסן, צעטיילט דעם פיינדלאַכן עולם אויף שטיקער. אויף באַזונדערע גרופן און האָבן אים ווי אַנגעשטעקט מיט אַ נייע ער שטימונג, ווייניקער טומלדיק, מער מענטשלאַך.

מיט אַ לייכטן ריטמישן טראַט, ווי טאַנצנדיק, גייען פון דאַמי-בע סאַנטאַ לוטשיאַ קליינע גרויע סאָלדאַטן, זיי קלאַפּן מיט די פּיט און מאַכן מעכאַניש מיט די לינקע הענט. זיי זעען אויס ווי פון בלעך געמאַכט, ברוכיקע, ווי אַנגעדרייטע צאַצקעס. זיי פירט אַ שיינער וואַקסטיקער אָפיצער מיט אַנגעברוגטע ברעמען און מיט אַ פאַראַכטלאַך פאַרקרימטן מויל, לעבן אים לויפט אונטערשפּרינג-גענדיק אַ דיקער מענטש אין אַ צילינדער און רעדט עפעס אָן אויפהער, דורכשניידנדיק מיט זיינע באַוועגונגען די לופט.

דער המון האָט אָפּגעגאַסן פון די וואַגאַנעס, און די סאָל-דאַטן האָבן זיך, ווי גרויע פּאַצירקעס, אַ שאַט געטאַן איבער זיי, אָפּשטעלנדיק זיך ביי די פּלאַטפּאָרמעס; און אויף די פּלאַטפּאָר-מעס שטייען די שטרייקער.

דער מענטש אין צילינדער און נאָך עפעס סאָלידע מענטשן, וואָס האָבן אים אַרומגערינגלט, מאַכן פאַרצווייפלט מיט די הענט און שרייען:

— דעם לעצטן מאָל... איר הערט?

דער אָפיצער דרייט לאַנגווייליק די וואַנצן, איינבווינגנדיק דעם קאַפּ. אונטערוואַרפנדיק הויך דעם צילינדער, לויפט צו אים צו דער דיקער. און שרייט עפעס הייזעריק, דער אָפיצער האָט קרום אַ קוק געטאַן אויף אים, האָט זיך אויסגעצויגן, אויסגעגלייכט די ברוסט און ס'האָבן זיך דערהערט הילכיקע ווערטער פון קאַ-מאַנדע.

האָבן די סאָלדאַטן אָנגעהויבן שפּרינגען אויף די פּלאַטפּאָר=
מעס פּון די וואַגאַנעס, אויף יעדער פּלאַטפּאָרמע צו צוויי, און אין
דערזעלבער צייט האָבן זיך פּון דאָרט אָנגעהויבן שיטן די וואַגאַן=
פירער און קאָנדוקטאָרן.

דעם עולם איז דאָס אויסגעקומען לעכערלאַך—סי'האַט אויס-
געבראַכן אַ געלעכטער, אַ ברומען און אַ פייפּעריי, נאָר תּיכּף איז
עס אויסגעלאָשן געוואָרן, און שטיל שווייגנדיק מיט בלייכע אויס-
געצויגענע פּנימער און פּאַרחידושט אויסגעגלאַצטע אויגן האָבן
די מענטשן אַרום אָנגעהויבן שווער אָפּטרעטן פּון די וואַגאַנעס. די
גאַנצע מאַסע האָט זיך, ווי איין גוס, גערוקט צום ערשטן וואַגאַן.
און מ'האַט דערזען, אַז אין צוויי טריט פּון די רעדער, אין
דער ברייט צווישן די רעלסן, ליגט, אַראָפּגענומען די היטל פּון דעם
גרויען קאָפּ, אַ וואַגאַנפירער מיט אַ געזיכט פּון אַ סאָלדאַט;
ער ליגט אויפן רוקן און די וואַנצן זיינע קוקן מיט צאָרן אין
הימל. לעבן אים האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויף דער ערד נאָך
איינער אַ קליינער בחורל, אַ פלינקער ווי אַ מאַלפע, און נאָך אים
לאָזן זיך אַראָפּ גיט איילנדיק אויף דער ערד נאָך און נאָך...

דער עולם ברומט און שרייט, ס'הערן זיך קולות, וועלכע
רופן מיט שרעק צו דער מאַראַנע, אייניקע זידלען זיך פּינסטער,
סיקוויטשען און קרעכצן פּרויען און ווי גומענע פּילקעס שפּרינגען
אומעטום יינגלאַך, אַנטציקטע פּון דעם שוישפּיל.

דער מענטש אין צילינדער שרייט עפעס מיט אַ וויינענדיקן
קול, דער אַפּיצער קוקט אויף אים און קנייטשט מיט די פלייצעס, ער
איז מחויב צו פאַרבייטן די וואַגאַנפירער מיט זיינע סאָלדאַטן, אָבער
י האָט גיט באַקומען קיין באַפעל צו קעמפּן מיט די שטרייקער.
אַרומגערינגלט פּון איבערגעגעבענע מענטשן, גיט זיך דער
צילינדער אַ וואָרף צו די קאַראַבינערן. אָט האָבן זיי זיך פּון אַרט
גערייט, גייען צו, בויגן זיך איין צו די, וואָס ליגן אויף די רעלסן,
וויילן זיי אויפהויבן.

סי'האַט זיך אָנגעהויבן אַ קאַמף, אַ ליאַרים, נאָר פּלוצלונג האָט
דער גאַנצער גרויער פאַרשטויבטער עולם, וואָס אַרום, אַ ציטער גע-
טאָן, אָנגעהויבן שרייען, רעווען, זיך אַ וואָרף געטאָן אויף די

רעלסן—דער מענטש אין פאנאמע האט אראפגעריסן זיין הוט פון קאפ, אונטערגעוואָרפן אים אין דער לופטן און האָט זיך דער ערשטער אַוועקגעלייגט אויף דער ערד לעבן אַ שטרייקער, אַ קלאַפּ געטאָן אים איבערן פלייצע און געשריען אים אין פנים מיט אַ מונטערדיקן קול.

און נאָך אים האָבן אָנגעהויבן אויף די רעלסן פאלן פונקט אזוי, ווי מען זאָל זיי די פיס אונטערשניידן, פריילאָכע, טומליקע מענטשן, מענטשן, וואָס זיינען דאָ מיט צוויי מינוט צוריק נישט געווען. זיי האָבן זיך געוואָרפן אויף דער ערד, לאַכנדיק האָבן זיי איינער דעם צווייטן געמאַכט גרימאַסן און האָבן עפעס געשריען צום אַפּיצער, וועלכער האָט געטרייסלט מיט די הענטשקעס ביים גאָס פון דיקן אין צילידער, און האָט אים עפעס געזאָגט. געלאַכט און געשאַקלט מיט זיין שיינעם קאָפּ.

און אויף די רעלסן האָבן זיך אַליץ געשאַטן מענטשן; פרויען האָבן געוואָרפן זייערע קאַשיקעס און פעק, מיט געלעכטער האָבן זיך קינדער געלייגט צונויפדרייענדיק זיך אין קניילעכלאָך, ה' פאַרקאַלייעטע הנט; איינשמירנדיק זיך אין שטויב האָבן זיך געקייקלט פון איין זייט אויפן צווייטן עפעס פֿיין אָנגעטאַנענע לייט. פינף סאָלדאַטן האָבן פון פלאַטפאָרם פון ערשטן וואַגאָן געקוקט אַראָפּ אויף די הויפּט קערפערס אונטער די רעדער — און האָבן געלאַכט, זיך געהוידעט אויף די פיס, האַלטנדיק זיך פאַר די פאַרענטשן, פאַררייסנדיק אינדערהויך די קעפּ און אויסבויענדיק זיך. איצט זיינען זיי נישט ענלאַך אויף די בלעכענע אָנגעדרייטע צאַצקעס. אין אַ האַלבער שעה אַרום האָבן זיך איבער גאַנץ געאַפּאַלי סקריפענדיק און קוויטשענדיק, געטראָגן וואַגאַנעס פון טראַמוואַי אויף די פלאַטפאָרמעס זיינען געשטאַנען פריילאָך שמייכלענדיק די זיגער; און איבער די וואַגאַנעס זיינען זיי געאַנגען העפלאַך פרעגנדיק:

— בילעטן! ?

מענטשן ווינקען זיי מיט די אויגן, דערלאַנגען רויטע און געלע פאַפּירלאַך, שמייכלען און ברומען גוטמוטיק.

.II

אויף א קליינעם פלאץ ארום וואָקזאל אין גענואָ האָט זיך צונויפגעקליבן א געדיכטער עולם מענטשן; דאָס רוב זיינען דאָ אַרבעטער, נאָר צווישן זיי זיינען פאַראַן אויך אַסך סאָליד-אַנגע-טאַנענע, גוט אָפּגעפיטערטע. בראש פון דעם עולם זיינען די מיט-גלידער פון מוניציפאליטעט, איבער זייערע קעפּ פלאַטערט די שווע-רע, מיט זייד שיין אויסגעזייטע. פאָן פון שטאָט, און לעבן איר ווייען די פאַרשיידן-קאָלירטע פּאַנען פון אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס. עס גלאַנצט דאָס גאָלד פון די קוטאַסן, פּרענו און שוורן, די שפיצן פון די פּאַן-שטעקנס; עס שורשעט דאָס זיידנס, און ווי אַ כאָר, וואָס זינגט מיט אַ האַלבער שטימע, רוישט דער יום-טובּ-דיק געשטימטער עולם.

איבערן המון שטייט אויף אַ הויכן פּיעדעסטאַל די שיינע פּיגור פון קאָלומבוסן, דעם טרוימער, וועלכער האָט פּיל געליטן דערפאַר, וואָס ער האָט געגלויבט, און געזיגט, ווייל ער האָט גע-גלויבט. ער קוקט אויך איצט פון אויבן אַראָפּ אויף די מענטשן, ווי ער וואָלט מיט די מירמלשטיינערנע ליפּן גערעדט:

זיגן קענען נאָר די, וואָס גלויבן.

ביי זיינע פּיס, אַרום פּיעדעסטאַל, האָבן די מוזיקאַנטן צו-לייגט זייערע מעשענע טרומייטן, און דאָס מעש בלישטשעט אויף דער זון, ווי גאָלד.

האַלב-קיילאַכדיק פאַרביגן שטייט די מירמלשטיינערנע גע-ביידע פון וואָקזאל, צעשפּרייט אירע פּליגלען, פּונקט ווי זי וואָלט די מענטשן אַרומנעמען געוואָלט.

פון האַפּן קלינגט אַרויף דאָס שווערע אָטעמען פון די דאַמ-פּערס, דאָס פאַרשטיקטע אַרבעטן פונם שרויף אין וואַסער, אַקלינ-געריי פון קייטן, פּייפּערייען און געשרייען—אויפן פּלאַץ איז שטיל, די לופּט שטיקט, אַלץ איז מיט הייסן זונען-שיין באַגאַסן. אויף

די באלקאנעס און ביי די פענסטער פון די הייזער שטייען ליכט-טיקע פרויען, מיט בלומען און די הענט, יום-טובדיק אָנגעטאָנענע פיגורן פון קינדער, ווי בלומען.

סייפט, צולויפנדיק צו דער סטאנציע, אַ לאַקאָמאָטיוו — דער עולם האָט ווי אַ ציטער געטאָן, פונקט ווי שוואַרצע פייגלען האָבן אַ פלי געטאָן איבער די קעפּ. די מוזיקאַנטן נעמען די טרוֹ-מייטן, עטלאַכע ערגסטער עלטערע מענטשן טרעטן, פּוצנדיק זיך, פאַראויס, ווענדן זיך מיטן פנים צום עולם און ריידן עפעס, מאַכט-דיק מיט די הענט אויף רעכטס און לינקס.

שווער און גיט געאיילט האָט דער עולם אָפּגעטראָטן, אָפּ-גערייניקט אַ ברייטן דורכגאַנג אין גאַס.

— וועמען באַגעגנט מען ?

— די קינדער פון פאַרמע !

דאָרט איז אַ שטרייק, אין פאַרמע, די באַלעבאַטים גייען גיט אויף קיינע הנחות, די אַרבעטער איז שווער געוואָרן, און אָט האָבן זיי צונויפגעקליבן זייערע קינדער, וואָס האָבן שוין אָנגע-הויבן קראַנק ווערן פון הונגער, און אָפּגעשיקט זיי צו די חברים קיין גענואָ.

פון הינטער די קאָלאָנעס פון וואַקואַל גייט אַ לאַנגע פּראַ-צעסיע פון קליינע מענטשעלאַך, זיי זיינען האַלב-אָנגעטאָן און ווייזן אויס ווי האַריקע אין זייערע שמאַטעס, משונהדיקע חיהלאַך. זיי גייען, האַלטנדיק זיך פאַר די הענט, צו פינף אין אַ ריי גאָר קלייניג-קע, פאַרשטויבטע, זעט אויס, איינגעמידטע. זייערע פנימער זיינען ערנסט, גאָר די אויגן בלישטשען לעבעדיק און ליכטיק, און אַז די מוזיק שפּילט זיי אַ קבלת-פנים דאָס ליד פון גאַריבאַלדי, לויפט איבער די דאַרינקע שפיציקע און הונגעריקע פּלימלאַך דורך ווי אַפּריילאַכער קנייטש, אַ פאַרגעניגן-שמייכל.

דער המון באַגריסט די מענטשן פון דער צוקונפט מיט אַ פאַרטויבנדיקן געשריי, פאַר זיי לאָזן זיך אַראָפּ די פּאַנעז, עס ברומט דאָס מעש פון די טרומייטן, פאַרטויבנדיק און פאַרבלענדג-דיק די קינדער — זיי זיינען אַ ביסל איבערראַשט פון אַזאָ אויפנאַם, טרעטן אָפּ אַ וויילע אויף צוריק און פּלוצלונג — האָבן זיי זיך אַלע

ווי אויסגעצויגן, אויסגעוואקסן, צונויפגעדריקט זיך אין איין קער-
פער און מיט הונדערטער שטימען, נאָר מיט אַ קול פון איין ברוסט
אויסגעשריען:

— וויוואַ איטאַליאַ (*)!

— לעבן זאָל די יונגע פאַרמע! — שרייט דער המון, אַרויפ-
וואַרפנדיק זיך אויף זיי.

— עוויוואַ גאַריבאַלדי! שרייען די קינדער, רייסן זיך אַריין
אין המון און ווערן פאַרשוואַנדן אין אים.

אין די פענסטער פון די האַטעלן, אויף די דעכער פון די
הייזער פלאַטערן טיכער, ווי ווייסע פייגלען, פון דאָרטן שיט זיך
אויף די מענטשנס קעפּ אַרעגן פון בלומען און פריילאַכע, היל-
כיקע געשרייען.

אַלץ זעט אויס יום-טובדיק, אַלץ האָט אויפגעלעבט, אפילו
דער גרויער מירמלשטיין האָט זיך צעבליט מיט פאַרביקע פלעקן.
עס וויגן זיך די פאַנען. סיפליען היט און בלומען, איבער
די קעפּ פון די דערוואַקסענע זיינען אויסגעוואַקסן קליינע קינדער-
שע קעפלאַך, שישעמערירן קליינינקע טונקעלע הענטלאַך, כאַפן
בלומען און באַגריסן, און אין דער לופט הילכט אַלץ אָן אויפהער
אַ מעכטיקער געשריי:

— וויוואַ איל סאַציאַליזאַ!

— עוויוואַ איטאַליאַ!

פמעט אַלע קינדער האָט מען צעכאַפט אויף די הענט, זיי
זיצן ביי די דערוואַקסענע אויף די אַקסלען, צוגעדריקט צו די
ברייטע ברוסטן פון שטרענגע באַוואַקסענע מענטשן; די מוזיק הערט
מען קוים אין טומל, געלעכטער און געשרייען.

דאָ און דאָרט שווימען אַרויס פרויען פון המון, כאַפנדיק
די אויסן געבליבענע געסט און שרייען איינע דער צווייטער:

— איר נעמט צוויי, אַניוטע ?

— יאָ, איר אויך ?

— און פאַר דער אַנפּוסיקער מאַרגאַריטע איינעם...
אומעטום איז אַ פריילאַכע אויפּרעגונג, יום-טובדיקע פנימער.

(*) וויוואַ עוויוואַ — לעבן זאָל.

פייכטע, גוטע אויגן, און ערגעץ-וואו קייען שוין די קינדער פון די שטרייקער ברויט.

— אין אונזער צייט האָט מען וועגן דעם ניט געטראַכט! — זאָגט אַן אלטינקער מיט אַ נאָז פון אַ פויגל און אַ שוואַרצן סיגאַר אין מויל.

— און דאָס איז אזוי פשוט...

— יאָ, דאָס איז פשוט און קלוג.

דער אלטינקער האָט אַרױסגענומען דעם סיגאַר פון מױל, אַ קוק געטאָן אויפן שפיץ, און זיפּצנדיק אָפּגעטרייסלט דעם אש. און דערנאָך, דערזען לעפּן זיך צוויי קינדער פון פאַרמע, ווייזט אויס ברידער, האָט ער געמאַכט אַ שטרענג געזיכט, זיך אָנגע-ברוגזט (זיי האָבן געקוקט אויף אים ערנסט), אָנגערוקט דאָס היטל אויף די אויגן און אָנגעהויבן מאַכן מיט די הענט. די קינדער האָבן זיך צוגעטוילעט איינער צום אנדערן, אָנגעדודלט; אָפּטרעטנדיק, האָט דער אלטינקער פּלוצלונג זיך צוגעזעצט אויף די קני און הויך, גאָר ענלאַך זיך צעקרייט ווי אַ האָן. די קינדער האָבן זיך צעלאַכט, טופּענדיק מיט די באַוועסע פּיאַטקעס איבער די שטיינער; און ער איז אויפגעשטאַען, צורעכט געמאַכט די הוט און, מיינענדיק, אז ער האָט שוין אָפּגעטאָן אַליק, וואָס מען האָט געדאַרפט, איז ער אָפּגעטראָטן, וואַקלענדיק זיך אויף די ניט-זיכערע פּיס.

אַ הויקערדיקע, גרויע פרוי, מיט אַ פנים פון אַ מכשפה און שטעכיקע גרויע האָר אויף דער שפיציקער מאַרדע, שטייט ביים פוס פון קאַלומבוסעס סטאַטוע און וויינט, ווישנדיק די רויטע אויגן מיטן עק פון דער אָפּגעקראַכענער שאל. אַ שוואַרצע, אַ מיאוסע, איז זי אזוי מאַדנע עלנד צווישן דעם אויפגערעגטן עולם.

אונטערשפּרינגענדיק, גייט אַ שוואַרצהאַריקע גענוועזענין, פּירנדיק פאַרן האַנט אַ מענטשן פון אַ יאָר זיבן, אין הילצערנע שיך, אין אַ גרויען הוט ביזן אַקסל. ער שאַקלט מיטן קאַפּ, פרי אַראָפּצוואַרפן דעם הוט אויפן קאַרק און ער פּאַלט אים אַלץ אויפן פנים; די פרוי רייסט דעם הוט פון דעם קליינעם קאַפּ אַראָפּ, זינגט עפעס און לאַכט. הויך אונטערוואַרפנדיק דעם הוט פאַרריסן דעם קאַפּ, קוקט אויף איר דער יונג-אינגאַנצן אַ שמיכל,

דערנאך שפרינגט ער אונטער, וויל דערלאנגען דעם הוט, און ביי=
דע ווערן זיי נעלם.

א וואוקסיקער מענטש אין א לעדערנעם פארטוך, מיט גא=
קעטע גרויסע הענט, האלט אויפן אקסל א מיידעלע פון א יאָר
זעקס, א שאַרניקע, ווי א מיידעלע, און רעדט צו דער פרוי, וואָס
גייט לעבן אים און פירט פארן האנט א יינגעלע מיט פייער-רוי=
טע האָר.

— פאַרשטייסט— אויב דאָס וועט זיך צונעמען...—וועט שווער
זיין אינוו בייצוקומען, א?

און פול, הילכיק-זיגעריש לאַכט ער און שרייט אויס, און-
טערוואַרפנדיק זיין קליינע משא אין דער בלויער לופט.
— עוויווא פאַרמא!

די מענטשן צעגייען זיך, פירן און טראָגן אַוועק מיט זיך
די קינדער; אויפן פלאַץ בלייבן צעטראַטענע בלומען, פאַפירלאַך
פון צוקערקעס, אַ פריילאַכע גרופע פאַקינאַס, און איבער זיי די
איידעלע פיגור פון דעם מענטשן, וועלכער האָט אַנטדעקט די גייע
וועלט.

און פון די גאַסן גיסן זיך שוין, אַזוי ווי פון גרויסע טרו-
מיטן אַרויס, פריילאַכע געשרייען פון מענטשן, וואָס גייען אַנט-
קעגן אַ גייעם לעבן.

.III

וועגן מוטערס קען מען דערציילן לאנג, אָן אַ סוף. שוין עטלעכע וואָכן, ווי דער שונא, פאַרקאָוועט אין אייזן, האָט מיט אַ ענגן רינג באלאָגערט די שטאַט; ביינאַכט פלעגן זיך אָנצינדן פּייערן און דער פלאַם פלעגט פון דער שוואַרצער פּינסטערניש קוקן אויף די ווענט פון שטאַט מיט טויזנטער רויטע אויגן. זיי האָבן געפלאַקערט ווי מיט אַ בייזער הנאה, און אָט דער לויזערדי-קער פלאַקער פלעגט אַרויסרופן אין דער באלאָגערטער שטאַט פּינסטערע מהשבות.

פון די ווענט האָט מען געזען, ווי דער רינג פון די שונאים פּרעסט זיך אַלץ ענגער צונויף, ווי עס שימערן אַרום פּייער זייע-רע שוואַרצע שאַנס; מ'האַט געהערט דאָס הירזשען פון די זאַמע פּערד, ס'האַט זיך דערטראַגן דער קלאַנג פון געווער, אַ הויכער געלעכטער, פריילעכע לידער פון מענטשן, זיכערע אין זייער זיג—און וואָס איז פיינלאַכער צו הערן, ווי דאָס לאַכן און זינגען פון שונא? אַלע שטראַמען, וואָס האָבן גענערט די שטאַט מיט וואַסער, האָט דער שונא פאַרוואָרפן מיט טויטע, האָט פאַר-ברענט די וויינגערטנער אַרום די ווענט, צעטראַטן די פעלדער, אויסגעהאַקט די סעדער—די שטאַט איז געווען אָפן פון אַלע זייטן און כמעט אַלע טאָג פלעגן די האַרמאַטן און ביקסן פון שונא זי באַשיסן מיט טשוהון און בליי. איבער די שמאַלע גאַסן פון שטאַט האָבן פּינסטער געשפּאַנט מהנות סאַלדאַטן, האַלב הונגעריקע, אויס-געמאַטערטע פון שלאַכטן; דורך די פענסטער פון די הייזער פלעגן זיך אַרויסגיין קרעכצן פון פאַרוואונדעטע, קולות פון פּי-בער-היץ, תפילות פון פּרויען און געוויין פון קינדער. מ'האַט גע-רעדט פאַרשטיקט, שטילערהייט, און אָפּשטעלנדיק איינער דעם אנדערן אויפן האַלבן וואָרט, אָנגעשטרענגט זיך צוגעהערט—זיי גייט ניט דער שונא אויף אָן אָנגריף? באַזונדער אומדערטרעג-

לאך פלעגט דאָס לעבן ווערן פון אָונט, ווען דאָס קרעכצן און גע-
וויין האָבן זיך אין דער שטילקייט געהערט אָפטער און דייטלאַ-
כער, ווען פון די שפאלטן פון די ווייטע בערג פלעגן אַרויסקריכן
בלוי-שוואַרצע שאַנס, און פאַרשטעלנדיק דעם לאַגער פון שונא.
פלעגן זיי זיך רוקן צו די האַלב-צעשטערטע ווענט. און איבער די
שוואַרצע שפיצן פון די בערג פלעגט אַרויסשווימען די לבנה, ווי
אַ פאַרלאָרענער פּאַנצער, צעשלאָגן פון שווערע שווערדן. ניט
וואַרטנדיק אויף הילף, אויסגעמאַטערט פון האַרעווען און הונגער,
וואָס אַ טאָג מער פאַרלירנדיק די האַפענונג, האָבן מענטשן מיט
שרעק געקוקט אויף דער לבנה, אויף די שאַרפע שפיצן פון די
בערג, אויף די שוואַרצע מיילער פון די באַרג-שפאלטן און אויף
דעם רוישנדיקן לאַגער פון שונא—אַלץ האָט זיי דערמאַנט דעם
טויט און קיין איין שטערן האָט ניט געלויכטן פאַר זיי מיט טרייסט.
אין די הייזער האָט מען מורא געהאַט אָנצונדן פייער, אַ געדיכטע
פינסטערניש האָט באַגאַסן די גאַסן, און אין דערדאָזיקער פינסט-
טערניש האָט, ווי אַ פיש אין טיפעניש פון טיך, שטיל געשימערט
אַ פרוי, איינגעוויקלט ביזן קאָפּ אין אַ שוואַרצן מאַנטל. דערזעענ-
דיק זי, האָבן מענטשן געפּרעגט איינער ביים צווייטן: דאָס
איז זי?

און מיפלעגט נאָך באַהאַלטן אין די טויערן, אָדער אַראָפּלאָזן
די קעפּ, און שווייגנדיק דורכלויפן פאַרביי איר. און די עלטסטע
פון פאַטרול פלעגן זיי שטרענג מתרה זיין: איר זייט ווידער אויפן
גאַס, מאַנאַ מאַריאַנאַ? זעט זשע, מ'קאָן אייך הרגענען, און קיינער
וועט זיך ניט שטעלן זוכן דעם שולדיקן אין אייער טויט...
זי פלעגט אויסגלייכן איר פיגור, אָפּוואַרטן; נאָר דער פאַט-
רול פלעגט פאַרבייגיין, ניט האַבנדיק קיין מוט אויפהייבן אויף
איר די האַנט. באַוואָפנטע מענטשן פלעגן זי אַרומגיין ווי אַ טויטן,
און זי פלעגט בלייבן אין דער פינסטער און ווייטער שטיל, איינ-
זאַם ערגעץ וואו געשפּאַנט, אַריבערגייענדיק פון איין גאַס אויף
דער צווייטער, שטום און שוואַרץ, פונקט ווי אין איר האָבן זיך
פאַרקערפערט די אומגליקן פון שטאַט. און אַרום, פאַרפּאַלגנדיק
זי, זייגען יאָמערדיק געקראַכן טרויערדיקע קלאַנגען: קרעכצן-

תפלות און פינסטערע רייד פון סאלדאטן, וואָס האָבן אָנגעוואָרן די האַפּענונג אויף זיג.

א מאַמע און אַ בירגערין, האָט זי געטראַכט וועגן איר זון און וועגן פּאָטערלאַנד: בראַש פון די מענטשן, וואָס מאַכן הרוב די שטאָט, איז געשטאַנען איר זון, אַ פריילאַכער, אַ גרויזאַמער שיינער יונג. נאָך ניט לאַנג האָט זי געקוקט אויף אים מיט שטאַלץ, ווי אויף אַ טייערער מתנה, וועלכע זי האָט געשענקט איר פּאָטער-לאַנד, ווי אויף אַ קראַפט, וואָס זי האָט געבאַרן צו הילף די מענטשן פון דער שטאָט—דעם נעסט, וואו זי איז אליין געבאַרן געוואָרן, וואו זי האָט אים געבאַרן און אים אויסגעזויגן. הונדערט טער איין-פעסטע פעדים האָבן צוזאַמענגעבונדן איר האַרץ מיט די אלטע שטיינער, פון וועלכע אירע אבות האָבן אויפגעבויט די הייזער און צונויפגעלייגט די ווענט פון שטאָט, מיט דער ערה, אין וועלכער ס'זיינען געלעגן די ביינער פון אירע לייבלאַכע, מיט די לעגענדן, לידער און האַפּענונגען פון אירע נאָענטע און ליבע, דאָס האַרץ האָט אָנגעוואָרן דעם נאָענטסטן מענטשן און עס האָט געוויינט: געווען איז עס ווי אַ וואָג; נאָר אַפּוועגנדיק אין זיך די ליבע צום זון, און צו דער שטאָט, האָט זי ניט געקאָנט פאַרשטיין, וואָס איז גרינגער, וואָס איז שווערער?

אזוי איז זי געגאַנגען גאַנצע נעכט איבער די גאַסן און פיל פלעגן זי ניט דערקענען, זיך שרעקן, אָנגעמען די שוואַרצע פיגור אירע פאַר פאַרקערפערונג פון טויט, וועלכער איז אלעמען געווען נאָענט, און אז זיי האָבן זי דערקענט, פלעגן זיי אָפּטרעטן אָן אַ זייט פון דעם פאַררעטערס מוטער.

נאָר איינמאַל, אין אַ שטילן פאַרוואַרפענעם ווינקל, ביים וואַנט פון שטאָט, האָט זי דערוען אַ צווייטע פרוי, אויף די קני לעבן אַ טויטן קערפער, אומבאוועגלאַך, ווי אַ שטיק ערה, האָט יע-נע מתפלל געווען, אויפהייבנדיק איר טיף פאַרטרויערטן פנים צו די שטערן, און אויף דער וואַנט, איבער איר קאָפּ, האָבן שטיל צווישן זיך גערעדט די וואַך-לייט און ס'האָט געקרייצט דאָס געווער-פאַרירנדיק די שפיצן פון די שטיינער.

דעם פאַררעטערס מוטער האָט געפרעגט:

— א מאן ?

— ביין !

— א ברודער ?

— א זון. דער מאן איז געהרגעט געוואָרן צען טעג צוריק.

און דער— היינט.

און אויפהייבנדיק זיך פון די קני, האָט דעם געהרגעטנס מאַמע מיט הכנעה געזאָגט :

— די מאַדאַנע זעט אַלץ, זי ווייס אַלץ און איך דאַנק איר !

— פאַרוואָס ? האָט געפּרעגט די ערשטע, און יענע האָט

איר געענטפּערט :

— איצט, אז ער איז ערלאַך אומגעקומען, קעמפּנדיק פאַרן

פּאָטערלאַנד, קען איך זאָגן, אז ער האָט דערוועקט ביי מיר שרעק;

א לייכטזיניקער, האָט ער צופיל ליב געהאַט אַפּריילאָכן לעבן,

און איך האָב מורא געהאַט, אז צוליב דעם וועט ער פאַרראַטן

די שטאַט, ווי ס'האַט געטאָן מאַריאַנעס זון, דער שונא פון גאַט

און פון מענטשן, דער אַנפירער פון אַנזערע שונאים, פאַרשאַלטן

זאָל ווערן דער בויך, וואָס האָט אים געטראַגן ?

באַהאַלטנדיק דעם פנים, האָט מאַריאַנע אָפּגעטראַטן, און

אויף מאַרגן אינדערפרי איז זי געקומען צו די באַשיצער פון שטאַט

און האָט געזאָגט :

— ענטוועדער טויט מיך דערפאַר, וואָס מיינ זון איז גע-

וואָרן אייער שונא, אָדער עפנט מיר די טויערן, און כיוועל אוועק

צו אים...

זיי האָבן געענטפּערט :

— דו ביסט אַ מענטש, און דאָס פּאָטערלאַנד דאַרף דיר זיין

טייער; דיין זון איז דיר אזא שונא, ווי יעדן איינעם פון אונז.

— איך בין אַ מאַמע, כ'האַב אים ליב און באַשולדיק זיך

אין דעם, וואָס ער איז געוואָרן אזעלכער.

האָבן זיי אַנגעהויבן זיך מישב זיין, וואָס צו טאָן מיט איר,

און זיי האָבן באַשלאָסן.

— על-פי יוסף— קאָנען מיר דיך ניט טויטן פאַר די זינד

פון דיין זון, מיר ווייסן, אז דו האָסט אים ניט געקאָנט ברענגען

צו אַזא שרעקלאכער זינד, און מיר שטעלן זיך פאַר, ווי דו דאַרפסט לייַדן. נאָר די שטאַט נייטיקט זיך ניט אַין דיר, אַפילו ווי אין אַלעבעדיקן משפּון: דיין זון זאָרגט ניט פאַר דיר, מיר מיינען, אַז ער האָט דיר פאַרגעסן, דער טייוול, און—דאָס איז ויין שטראַף, אויב דו געפינסט, אַז דו האָסט אים פאַרדינט! וואָס זעט אונז אויט שרעקלאכער, זיי דער טויט!

— יא, האָט זי געזאָגט, דאָס איז שרעקלאכער. ווי האָבן אויפגעעפנט די טויערן פאַר איר, האָבן זי אַרויסגעלאָזן פון שטאַט און לאַנג געקוקט פון וואַנט, ווי זי איז געגאַנגען איבער איר היים-ערד, געדיכט אָנגעזעטיקט מיט בלוט, וואָס איר זון האָט פאַר-גאַסן: זי איז געגאַנגען פאַמעלאַך, מיט גרויס מי, אָפּרייסנדיק די פיס פון דער ערד, פּוקנדיק זיך פאַר די טויטע קערפערס פון די באַשיצער פון שטאַט, מיט עקל אָפּוואַרפנדיק מיטן פּוס דאָס צע-בראָענע געווער — אַ מוטער האָסט דאָס געווער פון אָנפאַל, זי אָנערקענט נאָר יענן, מיט וועלכן משיצט דאָס לעבן.

זי איז געגאַנגען אַזוי, ווי זי וואַלט געטראָגן אין די הענט אונטערן מאַנטל אַ אָנגעפילטן פּוס און האָט מורא געהאַט צעגיסן: דערווייטערנדיק זיך, האָט זי אויסגעזען אַלץ קלענער, און די וואָס האָבן געקוקט אויף איר פון וואַנט, האָט זיך געדאַכט, אַז מיט איר גייט אַוועק פון זיי דער יאָש און די האַפּענונגסלאַזיקייט. מ'האַט געזען, ווי זי האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפן האַלבן וועג, און אַראָפּוואַרפנדיק פון קאַפּ דעם קאַפּיושאַן פון מאַנטל, האָט זי לאַנג געקוקט אויף דער שטאַט; און דאָרט, אין שונאס לאַ-גער, האָט מען זי באַמערקט איינע אַליין אין פעלד, און ניט איילנדיק, פאַרזיכטיק האָבן זיך צו איר גענענט פיגורן, שוואַרצע, ווי זי. מ'איז צוגעגאַנגען און געפרעגט, ווער זי איז, וואוהין זי גייט?

— אייער אָנפירער—איז מיין זון, האָט זי געזאָגט, און קיין איינציקער פון די סאָלדאַטן האָט אין דעם ניט געצווייפלט; זי ווינען געגאַנגען מיט איר, געלויבט איר זון, זיין שכל, זיין גבורה; זי האָט געהערט זייערע רייד, שטאַלץ אויפגעהויבן דעם קאַפּ און האָט זיך ניט געוואונדערט—איר זון דאַרף זיין אַזעלכער.

און אָט שטייט זי פאַר דעם מענטשן, וועלכן זי האָט גע-
קענט מיט ניין חדשים פאַר זיין געבוירן, וועלכן זי האָט קיינ-
מאָל ניט געשפירט אויסער איר האַרץ — אין סאַמעט און זיידנס
שטייט ער פאַר איר, און זיין געווער איז געפלאַסטערט אין ברי-
ליאַנטן. אַלץ אַזוי, ווי עס דאַרף זיין, אָט פונקט אַזעלכן האָט
זי אים אַ סך מאָל געזען אין חלום — אַרייַכן, באַרימטן און גע-
ליבטן.

— מוטער! — האָט ער געזאָגט, קושנדיק איר די הענט. —
דו ביסט געקומען צו מיר, דו ביסט געקומען, האָסט מיר, הייסט
עס, פאַרשטאַנען, און מאַרגן וועל איך נעמען די פאַרשאַלטענע
שטאַט!

— אין וועלכער דו ביסט געבוירן געוואָרן — האָט זי
דערמאָנט.

אַ פאַרשיכורטער פון זיינע העלדישע מעשים, פון דאָרשט
נאָך גרעסערן רום, האָט ער צו איר גערעדט מיט עזותדיקער
יונגט-היץ:

— איך בין געבוירן געוואָרן אין דער וועלט און פאַר דער
וועלט, פּדי זי צו פאַרחידושן, איבעראַשן. איך האָב געשאַנעוועט
די שטאַט צוליב דיר, זי איז ווי אַ שטעכלקע אין מיין פוס,
שטערט מיר גיין צום רום אַזוי גיך, ווי איך וויל. נאָר איצט —
מאָרגן — וועל איך צעשטערן דעם נעסט פון די איינגעשפאַרטע!
— וואו יעדער שטיין ווייס און געדענקט דיך אַלס קינד —
האָט זי געזאָגט.

— שטיינער זיינען שטום; אויב מענטשן צווינגען זיי ניט
ריידן זאָלן די בערג אָנהייבן וועגן מיר ריידן, אָט וואָס איך וויל!
— אָבער די מענטשן? האָט זי געפרעגט.

— יאָ, יאָ, איך געדענק זיי, מוטער, זיי זיינען מיר אויך
נייטיק, ווייל נאָר אין זכרון פון מענטשן זיינען העלדן אומ-
שטערבלאָך.

זי האָט געזאָגט:

— אַ העלד איז דער, וואָס שאַפט לעבן אויף צו להכעיס
דעם טויט, דער וואָס באַזיגט דעם טויט...

— ניין! האָט ער דערווידערט. דער, וואָס מאַכט חרוב שטעט, איז אויך אזוי באַרימט, ווי דער, וואָס באַשאַפט זיי. גיב אַ קוק—מיר ווייסן ניט צי ענעי אָדער ראַמול האָט אויפגעבויט רוים, אָבער ס'איז גענוי באַוואוסט דער נאָמען פון אַלאַריק און פון אַנדערע העלדן, וואָס האָבן דיִדאָזיקע שטאָט חרוב געמאַכט. — די שטאָט, וואָס האָט איבערגעלעבט אַלע נעמען, — האָט די מוטער דערמאָנט.

אזוי האָט ער גערעדט מיט איר, ביז ס'איז פאַרגאַנגען די זון, זי האָט אַלץ זעלטענער איבערגעריסן זיינע משוגענע רייד און אַלץ נידעריקער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן איר שטאַלצער קאַפּ. אַ מוטער—שאַפט, זי היט און באַשירמט, און ריידן פאַר איר וועגן צעשטערונג — הייסט ריידן קעגן איר, און ער האָט דאָס ניט געוואוסט, און ער האָט געמאַכט צו נישט דעם זין פון איר לעבן.

אַ מוטער—איז שטענדיק קעגן טויט, און די האַנט, וועלכע ברענגט דעם טויט אין מענטשנס הויז, איז פאַרהאַסט ביי אַלע מוטערס—איר זון האָט דאָס ניט געזען, פאַרבלענדט דורכן קאַלטן גלאַנץ פון רוים, וואָס הרגעט אַוועק דאָס האַרץ.

און ער האָט ניט געוואוסט, אַז אַ מוטער איז אַ חיה. אזוי קלוג און אומדערבאַרימדיק, ווי ניט שרעקנדיק, ווען ס'גייט אום לעבן, וואָס זי, די מוטער, שאַפט און באַשירמט.

זי איז געזעסן איינגעבויגן און דורכן אָפּענעם לייזונט פונם רייכן געצעלט פון אַנפירער האָט זי געזען די שטאָט, וואו זי האָט דעם ערשטן מאָל איבערגעלעבט דעם ציטער פון פאַרגיין אין טראַגן און די פיינלאַכע קראַמפן פון געבאָרן אַ קינד, וועלכער וויל איצט צעשטערן.

די רויטע שטראַלן פון דער זון האָבן באַגאַסן מיט בלוט די ווענט און טוריקס פון שטאָט, ווי אַ בייזע בשורה האָבן געשיינט די שויבן פון די פענסטער, די גאַנצע שטאָט האָט אויסגעזען, ווי צעוואונדעט. און פון הונדערטער וואונדן האָט זיך געגאַסן דער רויטער זאַפט פון לעבן; די צייט איז געגאַנגען, און אָט האָט די

שטאָט אָנגעהויבן שוואַרץ ווערן, ווי אַ טויטער, און פּונקט ווי ליכט איבער אַ מת האָבן זיך אָנגעצונדן איבער איר די שטערן. זי האָט געווען דאָרט אין די פינסטערע הייזער, וואו מ'האָט מורא געהאָט אָנצונדן פייער, פּדי נישט צוציען דעם שונא, אויף די גאָסן פּול מיט פינסטערניש, פּול מיט אַ ריח פּון טויטע, מיט אַ פּאַרשטיקטן סודען זיך פּון מענטשן, וואָס וואַרטן אויפן טויט—זי האָט געווען אַלץ און אַלעמען; אַלץ, באַקאַנט, לייבלאך. היימיש איז געשטאַנען פאַר איר אַלץ, וואַרטנדיק שטיל אויף איר באַ= שלום; און זי האָט געפילט פאַר אַ מוטער אַלע מענטשן פּון איר שטאָט.

פּון די שוואַרצע שפיצן פּון די בערג האָבן זיך אין טאָל אַראַפּגעלאָזן וואַלקנס, און, ווי פּערד אָנגעטאַן אין פּליגלען, זיינען זיי געפּלויגן אויפן שטאָט, וואָס איז געווען פּאַרמשפּט צום טויט. — סיקאַן זיין, אַז מיר וועלן זיך וואַרפן אויפן שטאָט נאָך היינט באַנאַכט—האָט געזאָגט איר זון—אויב די נאַכט וועט זיין גענוג פינסטער! ס'איז נישט באַקוועם צו מאַרדן, ווען די זון קוקט אין די אויגן און דער גלאַנץ פּון געווער פּאַרבלענדט זיי, די האַנט איז דעמאָלט ביי דיר נישט זיכער און אַ סך קלעפּ טרעפּן נישט—האָט ער געזאָגט, באַטראַכטנדיק זיין שווערד.

די מוטער האָט אים געזאָגט:

— קום אַהער, לייג אַוועק דעם קאַפּ מיר אויפן ברוסט, וועסטו זיך דערמאַנען, וואָס פאַר אַ פּריילאך און גוט קינד דו ביסט געווען און ווי אַלע האָבן דיך ליב געהאַט — וועסט אָפּ= רוען.

ער האָט געפּאַלגט, טיזיך צוגעלייגט אויף אירע קני, פאַר= מאַכט די אויגן, געזאָגט.

— איך האָב ליב נאָר רום און דין, דערפאַר, וואָס דו האָסט מיך געבוירן אַזא, ווי איך בין.

— און פּרויען?—האָט זי געפּרעגט, זיך איינבוניגנדיק צו איר.

— זיי זיינען אַ סך, זיי דערעסן גיך, ווי אַלץ וואָס צו זיס.

זי האָט אים געפּרעגט צום לעצטן מאָל:

— און דו ווילסט נישט האָבן קיין קינדער?

— צו וואָס? מיזאַל זיי הרגענען? עמיצער, אזא ווי איך, וועט זיי הרגענען און מיר וועט דאָס וויי טאָן און דעמאָלט וועל איך שוין געוויס זיין צו אלט און שוואַך, איך זאָל זיך קענען פאַר זיי נוקם זיין.

— דו ביסט שיין, אָבער אומפרוכטבאַר, ווי אַ בליץ, האָט זי געזאָגט מיט אַ זישן.

— יאָ, ווי אַ בליץ — האָט ער שמייכלענדיק געענטפערט און טאיינגעדערעמלט אויף דער מוטערס ברוסט, ווי אַ קינד. און דעמאָלט האָט זי אים אָנגעדעקט מיט איר שוואַרצן מאַנטל, אַריינגעשטאָכן אין האַרצן אַ מעסער; ער האָט אַ ציטער געטאָן און געשטאָרבן—זי, די מוטער, האָט דאָך גוט געוואוסט, וואו ס'קלאַפט דאָס האַרץ ביי איר זון.

און אָפגעוואָרפן זיין טויטן קערפער פון אירע קני צו די פיס פון די פאָרוואונדערטע וואַכלייט, האָט זי געזאָגט, געווענדט צו דער שטאָט:

— מענטש, איך האָב געטאָן פאַר מיין היימאט אַלץ, וואָס כ'האָב געקענט. איך בין אַ מאַמע און בלייב מיט מיין זון! — פאַר מיר איז שוין שפעט צו געבוירן אַ צווייטן, מיין לעבן איז קיינעם ניט גייטיק.

און דעמועלבן מעסער, נאָך וואַרים פון בלוט — פון איר בלוט—האָט זי מיט אַ שטאַרקער האַנט אַריינגעשטאָכן זיך אין ברוסט און אויך גלייך געטראָפן אין האַרצן—דאָס האַרץ, אז עס טוט וויי, איז אין אים גרינג צו טרעפן.

.IV

א.בלויע, שטילע אַזיערע אין אַ טיפן ראם פון בערג, באַ-
דעקט מיט אייביקן שניי; טונקעלע שפיצן-געוועב פון סעדער לאַזט
זיך אראָפּ אין פראַכטיקע פאלדן צום וואַסער; פון ברעג קוקן
זיך אין וואַסער ווייסע הייזער, עס דוכט זיך, זיי זיינען פון צו-
קער געבויט און אלץ אַרום איז ענלאַך אויף אַ שטילן חלום פון
אַ קינד.

באָגינען. פון די בערג פליסט צערטלאַך דער אַראַמאַט פון
בלומען; נאָר-וואַס איז די זון אויפגעגאַנגען און אויף די בלעטער
פון די ביימער, אויף די שטענגלאַך פונם גראַז בלישטשעט נאָך
דער טוי. די גרויע סטענגע פונם וועג איז אַריינגעוואָרפן אין
שטילן שפאלט פון די בערג, דער וועג איז געברוקירט מיט שטיי-
נער, נאָר ער זעט אויס ווייך ווי סאַמעט, און עפעס גלוסט זיך
אים אַ גלעט געבן מיטן האַנט.

לעבן אַ הויפן געהאַקטע שטיינדלאַך זיצט אַן אַרבעטער,
שוואַיץ ווי אַזשוק; אויפן ברוסט טראַגט ער אַ מעדאַל, דער פנים
איז ערנסט, דרייסט און צערטלאַך.

אַוועקגעלייגט די בראַנווענע הענט אויף די קיי, עטוואַס
אויפגעהויבן דעם קאַפּ, קוקט ער אַריין אין פנים פונם דורכגייער,
וואַס שטייט אונטערן קאַשטאַן-בוים און ער זאָגט אים:

דאָס איז פאַר סימפלאַן (*), סיניאַר, דאָס איז אַ מעדאַל פאַר
דער אַרבעט אין סימפלאַנער טונעל.

(* סימפלאַן—איינער פון די אלפן-בערג, צווישן שווייצערלאַנד און
איטאַליע. דער סימפלאַנער טונעל שניידט דורך דעם בארג און פאַראייניקט
שווייצערלאַנד מיט איטאַליע. כדי די אַרבעט זאל גיין גיכער, האָט מען אים
אַנגעהויבן גראַבן פון ביידע זייטן אין איין צייט.

און אראָפּגעלאָזן די אויגן אויפן ברוסט שמייכלט ער ווייך
צום שיינעם שטיקל מעטאַל.

— יעדער אַרבעט איז שווער ביז אַ צייט, ביז מען באַקומט
זי ליב, און דערנאָך מונטערט זי אויף און ווערט גרינגער. דאָך,
יאָ, סיגעווען שווער!

ער האָט שטיל אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ שמייכלענדיק צו
דער זון; פּלוצלונג איז ער אויפגעמונטערט געוואָרן, האָט אַ מאַך
געטאַן מיטן האַנט, זיינע שוואַרצע אויגן האָבן אָנגעהויבן
בלישטשען.

— צייטנווייז איז אַפילו געווען אַן אימה.

די ערד דאַרף דאָך אויך עפעס פּילן—ניט אזוי? בעת מיר
זיינען אַריין אין איר טיף, דורכשניידנדיק אין באַרג אָט די וואונד—
האַט די ערד אונז דאָרט אינעווייניק באַגענגט שטרענג. זי האָט
געאַטעמט אויף אונז מיט אַ הייסן אַטעם, דערפון פּלעגט דאָס
האַרץ ווערן פאַרשמאַכט. דאָס האַרץ, דער קאַפּ, שווער און טיהאַבן
ווי געטאַן די ביינער...

אַ סך האָבן עס געפּילט! דערנאָך פּלעגט זי אַראָפּוואַרפן
אויף די מענטשן שטיינער, אָפּגיסן אונז מיט זודיקע וואַסער; דאָס
איז געווען זייער שרעקלאַך! וואָרים אָפּטמאַל פאַרן פּייער פּלעגט
דאָס וואַסער ווערן רויט, און דער פּאַטער מיינער פּלעגט מיר
זאָגן: מיר האָבן פאַרוואונדעט די ערד, און זי וועט אונז דער-
טרינקען, פאַרברענען אַלעמען מיט איר בלוט, דו וועסט זען!
אָודאי איז עס אַ פּאַנטאַזיע, נאָר אז דו הערסט אַזעלכע ווער-
טער טיף אין דער ערד, אין דער פּייכטער שטיקעדיקער פינס-
טערניש, וואו דאָס וואַסער פּאַלט מיט אַ כליפען און אייזן קריצט
אַן שטיין, פאַרגעסטו אַ ביסל אָן פּאַנטאַזיעס. און דאָרטן איז אַלץ
געווען פּאַנטאַסטיש, טייערער סיגנאַר, מיר מענטשן אַזעלכע קליי-
ניקע—און ער, אָט דער באַרג ביזן הימל, דער באַרג, וועלכן מיר
האַבן דעם בויך געבויערט.

דאָס דאַרף מען זען, כדי צו פאַרשטיין, מען דאַרף זען
דעם שוואַרצן מויל, וואָס מיר האָבן דורכגעשניטן, די קליינע
מענטשעלאַך, וואָס גייען אין אים אַריין באַגינען, בעת די זון

גייט אויף, און די זון קוקט טרויעריק נאך די, וואָס גייען פון איר אוועק אין די אינגעווייד פון דער ערד... מען דארף זען אונזערע מאשינען און דעם פינסטערן פנים פונם באַרג... און הערן דעם פינסטערן געהילך טיף אין באַרג און די אויפרייסן, פונקט ווי אַ געלעכטער פון אַ משוגענעם.

ער האָט באַקוקט זיינע הענט, פאַרריכט דעם זשעטאַן אויף דער בלויער קורטקע און האָט שטיל אַ זיפץ געטאַן.
— דער מענטש קען אַרבעטן! האָט ער ווייטער גערעדט מיט אַן אָפענעם שטאַלץ.

— אַ סיגנאַר, דער קליינער מענטשעלע, ווען ער וויל אַרבעטן, איז ער אַ פּוּח, ניט צו באַזיגן. און גלויבט: סוף-פל-סוף וועט דער קליינער מענטשעלע אויפֿטאַן אַלץ, וואָס ער וויל. מײן פּאָטער האָט פון אָנהייב אָן אין דעם ניט געגלויבט:

„דורכשניידן דעם באַרג אויף דורך און דורך פון איין לאַנד אין צווייטן—האָט ער געזאָגט—דאָס איז קעגן גאָט, וועלכער האָט די ערד צעטיילט מיט ווענט פון בערג—איר וועט זען, די מאַדאַ-נע וועט זיין ניט מיט אונז! ער האָט אַ טעות געהאַט, דער אַל-טער, די מאַדאַנע, איז געווען מיט אַלעמען, וואָס האָבן זי ליב. שפעטער האָט דער פּאָטער אויך אָנגעהויבן טראַכטן כמעט אָט אזוי, ווי איך זאָג אייך, ווייל ער האָט זיך דערפילט העכער, שטאַרקער פאַרן באַרג; נאָר ס'איז געווען אַ צייט, ווען אין יום-טוב, זיצנדיק ביים טיש פאַר אַ פּלאַש וויין, פלעגט ער טענהן צו מיר און צו אַנדערע:

— גאָטס קינדער—דאָס איז געווען זיין באַליבט ווערטל, ווייל ער איז געווען אַ גוטער און גאָטספּאַרכטיקער מענטש. — גאָטס קינדער אזוי טאָר מען זיך מיט דער ערד ניט באַגיין; זי וועט זיך נוקם זיין פאַר אירע וואונדן און זי וועט בלייבן אומ-באַזיגט! אָט וועט איר זען: מיר וועלן דורכבויערן דעם באַרג ביזן האַרצן, און אז מיר וועלן זיך אָן האַרץ אָנרירן, וועט עס אונז פאַרברענען, וועט עס אויף אונז וואַרפן מיט פייער, ווייל דאָס האַרץ פון דער ערד—איז אַ פייערדיקס, דאָס ווייסן אַלע! באַארבעטן די ערד—דאָס יאָ; העלפן איר געבוירן — דאָס איז

אונז געבאָטן; מיר אָבער צעשעדיקן איר פנים, איר געשטאַלט. זעט, וואָס ווייטער מיר רייסן זיך אַרײַן אין באַרג, אַלץ היציקער איז די לופט און ס'איז שווערער צו אָטעמען.

דער מענטש האָט זיך שטילינקערהייט צעלאַכט, קרייזלענדיק די וואַנצן מיט די פינגער פון ביידע הענט.

— ניט ער איינער האָט אַזוי געטראַכט; און ס'איז געווען אמת—וואָס ווייטער, איז אין טונעל געוואָרן אַלץ הייסער, אַלץ מער מענטשן האָבן געקרענקט און זיינען געפאלן אויף דער ערד. און אַלץ שטאַרקער האָבן געפלאַסן הייסע קוואַלן, ס'האָט זיך געשאַטן די האַרטע שטיין-ערד און צוויי אונזעריקע, פון לוגאַנאָ, זיינען אַראָפּ פון זינען. און ביינאַכט, אין קאַזאַרמע ביי אונז. פלעגן אַ סך ריידן פון היץ, קרעכצען, און אויפשפרינגען פון די בעטן אין אימה...

— בין איך ניט גערעכט? פלעגט זאָגן דער פּאָטער, מיט שרעק אין די אויגן, הוסטנדיק אַלץ אָפטער און פאַרשטיקטער. יאָ... בין איך ניט גערעכט? פלעגט ער זאָגן. דאָס קען מען ניט גובר זיין! ס'איז די ערד!

און ענדלאַך—האָט ער זיך אַוועקגעלייגט, שוין קיינמאַל ניט אויפשוטיין. ער איז געוועזן אַ שטאַרקער, מיין אַלטער, מער ווי דריי וואָכן האָט ער געשטריטן מיטן מלאך-המות און אַזוי איינ-געשפּאַרט, זיך ניט געקלאָגט, ווי אַ מענטש, וועלכער ווייס זיין ווערט.

— מיין אַרבעט — איז געענדיקט, פּאָלאָ — האָט ער מיר איינמאַל ביינאַכט געזאָגט. שאַנעווע זיך און קער זיך אום אַהיים, זאָל די מאַדאָנע זיין מיט דינע טריט.

דערנאָך האָט ער לאַנג געשוויגן, פאַרמאַכט די אויגן, זיך געשטיקט מיטן אָטעם.

דער מענטש האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף די פיס, האָט באַקוקט די בערג און געטאָן זיך אַ צי אויס מיט אַזאַ פּוּת, אַ ס'האָט געגעבן אַ קנאַק.

ער האָט מיך פאַרן האַנט גענומען, צוגעצויגן צו זיך און געזאָגט,—ס'איז אַ הייליקער אמת, סיגיאָר!

דער מענטש האָט ליכטיק אַ שמייכל געטאָן.
 — דו ווייסט, פּאַאַלאַ מײן זון, האָט ער געזאָגט—איך מײן
 פּונדעסטוועגן, אז דאָס וועט אויסגעפירט ווערן: מיר אין די, וואָס
 גייען פון דער צווייטער זײט, וועלן געפּינען אײנע די אַנדערע
 אין באַרג, מיר וועלן זיך באַגעגענען—דו גלויבסט אין דעם?
 איך האָב געגלויבט.

— גוט, זון מײנער! אַזוי דאַרף זײן! אַלץ דאַרף מען טאָן
 מיט גלויבן אין אַ גליקלאַכן סוף און אין גאָט, וועלכער העלפט,
 מיט דער מאַדאַנעס תּפּילות, אַלע גוטע מעשים. איך בעט דיך,
 זון, אויב דאָס וועט געשען, אויב די מענטשן וועלן זיך צונויפּ-
 גיין—קום צו מיר אויפן קבר און זאָג: טאַטע, ס'איז אָפּגעטאָן!
 איך זאָל וויסן!

דאָס איז געווען שײן, טײערער סיניאָר, און איך האָב אים
 צוגעזאָגט. ער איז געשטאַרבן אין פּינף טעג נאָך די ווערטער, און
 צוויי טעג פאַר זײן טויט האָט ער געבעטן מיך און אַנדערע,
 מײזאַל אים באַהאַלטן דאָרטן, אויף דעם אָרט, וואו ער האָט גע-
 אַרבעט אין טונעל. ער האָט זײער געבעטן, נאָר דאָס האָט ער
 שוין גערעדט פון היץ, מײן איך...

מיר און די, וואָס זײנען געגאַנגען פון יענער זײט, האָבן
 זיך באַגעגנט אין באַרג אין דרייצן וואָכן אַרום נאָכן פּאַטערס
 טויט—דאָס איז געווען אַ משוגענער טאָג, סיניאָר! אַ, אז מיר האָבן
 דערהערט דאָרטן, אונטער דער ערד, אין פּינסטערניש אַ טומל פון
 דער צווייטער אַרבעט, אַ גערויש פון מענטשן, וועלכע גייען אונז
 אַנטקעגן אונטער דער ערד. באַגרייפט נאָר, סיניאָר: אונטער
 אַ גוואַלדיקער משא פון דער ערד! וועלכע וואָלט געקאַנט, ווען
 זי וואָלט נאָר קענען, צעקוועטשן אונז, קלײנינקע, אַלע מיטאַמאַל!
 פיל טעג האָבן מיר געהערט אָט די קלאַנגען, אַזעלכע היל-
 כּיקע, מיט יעדן טאָג זײנען זײ געוואָרן פאַרשטענדלאַכער, זײט-
 לאַכער, און אונז פלעגט אַרומכאַפּן אַזאַ ווילדע פּרייד פון זיגער.
 מיר האָבן געאַרבעט, ווי בײזע גײסטער, פּונקט ווי רוחות, ניט
 פּילנדיק קיין מידקייט, ניט פּאַדערנדיק קיין אַבווייונג—דאָס איז
 געווען אַזוי גוט, ווי אַ טאַנץ אין אַ זוניקן טאָג, ערן וואָרט! און

אלע זיינען מיר געוואָרן מילד און גוט, ווי נאָר קינדער קענען זיין. אַך, ווען איר וואָלט וויסן, ווי שטאַרק, ווי מוראדיק ליידיג שאַפטלאַך איז דער באַגער צו באַגעגענען אַמענטשן אין דער פּינג-סטערניש, אונטער דער ערד, וואו דו האָסט ווי אַ מיליוואָרף זיך אַריינגעגראָבן לאַנגע חדשים!

ער האָט זיך אינגאַנצן אָנגעצונדן, צוגעגאַנגען האַרט צום צוהערער, און אַרייקוקנדיק אים אין די אויגן אַריין מיט מענטש-לאַכע אויגן, האָט ער שטיל און פּריידיק פּאַרגעוועצט:

— און ווען ס'איז ענדלאַך אַיינגעפאַלן דער לעצטער שיכט פון דער באַרג-מאַסע, און אין לאַך האָט אַ שיינ געטאָן אַ רויטער פּייער און עמיצנס אַ שוואַרצער פּנים, באַגאַסן מיט שווייס און טרערן פון פּרייז, און נאָך פּייערן און נאָך פּנימער, און ס'האַבן אַ דונער געטאָן געשריייען פון זיג, געשריייען פון פּרייז—אַ, דאָס איז דער בעסטער טאָג אין מיין לעבן, און אז איך דערמאָן זיך אָן אים, פיל איך—ניין, ניט אומזיסט האָב איך געלעבט!

ס'איז געווען אַן אַרבעט, מיינע אַן אַרבעט, אַ הייליקע אַר-בעט, זאָג איך אייך, סיניאָר, יאָ! און אז מיר זיינען אַרויסגע-גאַנגען פון אונטער דער ערד אויף דער זון, האָבן אַסך זיך גע-לייגט אויף דער ערד מיטן ברוסט, זי געקושט אין געוויינט—און דאָס איז געווען אזוי שיינ, ווי אַ מעשה איז שיינ!

יאָ, מ'האַט געקושט דעם באַזיגטן באַרג, געקושט די ערד—אין יענעם טאָג איז זי מיר באַזונדער נאָענט און פאַרשטענדלאַך געוואָרן, סיניאָר, און ליב געקראָגן האָב איך זי, ווי אַ פּרוי!

אודאיי, בין איך צום פּאָטער געגאַנגען אָ, יאָ! אודאיי... כאָטש איך ווייס, אז טויטע קענען גאַרניט הערן, נאָר איך בין געגאַנגען: מען דאַרף טייער האַלטן דעם ווילן פון די, וואָס האָבן פאַר אונז געהאַרעוועט און האָבן ניט ווייניקער ווי מיר געליטן—ניט אזוי?

— איך בין אוועק צו אים אויפן קבר, אַ קלאַפּ געטאָן מיטן פּוס אָן דער ערד און געזאָגט, ווי ער האָט עס פאַרלאַנגט:

— טאַטע, אָפּגעטאָן!—האַב איך געזאָגט, די מענטשן האָבן געזיגט. אָפּגעטאָן, פּאָטער!

.V

ס'איז פריילינג, העל שיינט די זון און דעריבער זיינען אלע מענטשן פריילאך, און אפילו די שויבן אין די פענסטער פון די אלטע מויערן שמייכלען ווארים.

איבערן גאס פון קליין שטעטל פליסט, ווי א פילפארביקער שטראם, א יום-טובדיק געקליידטער עולם — דא איז די גאנצע שטאָט, ארבעטער, סאָלדאטן, בורזשויען, גלחים, אדמיניסטראַטאָרן, פישער—אלעמען האָט פאַרשיכורט דער פריילינג; מען רעדט הויך, מען לאכט אַסך, מען זינגט, און אלע זיינען, ווי איין געוונטער קערפער, אַנגעזאפט מיט פרייד פון לעבן.

פאַרשיידן-קאַלירטע שירעמס, פרויען-היט, רויטע און בלויע באלאָנען ביי קינדער אין די הענט, פונקט ווי וואונדערלאַכע, פאַנטאַסטישע בלומען! און, ווי דימענטן אויפן פראַכטפולן מאַנטל פון אַ מעשהלע-קינג, בלישטשען אומעטום לאַנדדיק און פרייענ-דיק זיך, קינדער, די פריילאָכע הערשער פון דער ערד.

די בלאַס-גרינע בלעטער פון די ביימער האָבן זיך נאָך ניט פונאַנדערגעלאָזן. צונויפגעוויקלט אין פראַכטיקע קייקעלאַך, טרינ-קען זיי דאָרשטיק די וואַרימע זונענשטראַלן. ערגעץ ווייט שפילט מוזיק און לאַקט, ציט צו זיך.

דער איינדרוק איז אַזא, פונקט ווי מענטשן וואַלטן איבער-געלעבט זייערע צרות, ווי נעכטיקער טאָג וואַלט געווען דער לעצ-טער טאָג פון אַ שווערן שענדלאַכן לעבן, וואָס האָט אלעמען דערעסן, און היינט האָבן זיך אלע אויפגעכאַפט לויטערע, ווי קינדער, מיט אַ שטאַרקן פריילאָכן גלויבן אין זיך—אין זייער ווילן, וועלכן קיין זאך קען ניט באַזיגן, פאַר וועלכן אַלץ דאַרף זיך בויגן, און אַט איצט גייען זיי אייניק און זיכער קעגן דער צוקונפט.

און ס'איז געווען משונה, פאַרדראַסיק און טרויעריק צו באַמערקן צווישן דעם לעבעדיקן עולם אַן אומעטיק פנים: געאַרימט

מיט א יונגער פרוי איז דורכגעגאנגען א הויכער, פעסטער מענטש געוויס ניט עלטער פון דרייסיק יאָר, נאָר מיט גרויע האָר. ער האָט געהאלטן דעם הוט אין האַנט, זיין קיילאכדיקער קאָפּ איז געווען אינגאנצן א זילבערנער, דער דאַרער, נאָר געזונטער פנים רואיק און אויף אייביק טרויעריק. די גרויסע, טונקעלע, מיט ווייס צו= גערעקטע אויגן האָבן געקוקט אַזוי, ווי ס'קוקן נאָר אויגן פון אַ מענטשן, וואָס קען ניט פאַרגעסן דעם שווערן ווייטאַג, וואָס ער האָט אַריבערגעטראַגן.

— קוק זיך איין אויף דאָסדאָזיקע פאַרל, — האָט מיר געזאָגט מיין חבר — איבערהויפט אויף אים! ער האָט איבערגעלעבט איינע פון יענע דראַמען, וועלכע שפילן זיך אַלץ אָפטער אָפּ צווישן די אַרבעטער פון צפון-איטאַליע.

און מיין חבר האָט מיר דערציילט:

דערדאָזיקער מענטש — איז א סאַציאַליסט, רעדאָקטאָר פון דער היגער אַרבעטער-בלאַט, ער איז אַליין אן אַרבעטער, אַ מאַ= לער. איינע פון יענע נאַטורן, ביי וועלכע די וויסנשאַפט ווערט אַ גלויבן, און דער גלויבן פלאַקערט נאָך מער פונאַנדער דעם דאָרשט צו וויסנשאַפט. אַ פאַרברענטער און קלוגער אַנטי=קלער= קאַל — דו זעסט, מיט וואָס פאַר אַ שרעקלאַכע אויגן די שוואַרצע גלחים קוקן אים נאָך.

מיט אַ יאָר פינף צוריק האָט ער, אַלס פּראָפּאַגאַנדיסט, גע= טראָפּן אין איינעם פון זיינע קרייזלאַך אַ מיידל, וועלכע האָט גלייך צוגעצויגן זיין אויפּמערקזאַמקייט. די פרויען האָבן זיך דאָ צופיל אויסגעלערנט גלויבן, שווייגנדיק און אייזן-פעסט, די גלחים האָבן נאָר הונדערטער=לאַנג אַנטוויקלט אין זיי דידאָזיקע פעאַיקייט און האָבן דערגרייכט, וואָס זיי האָבן געוואָלט. — עמיצער האָט ריכטיק געזאָגט, אַז די קאַטוילישע קירך איז אויפגעבויט אויפן ברוסט פון דער פרוי. דער קולט פון דער מאַדאַנע איז ניט נאָר געצנדינעריש שייך, דאָס איז פריער פאַר אַלץ אַ קלוגער קולט; די מאַדאַנע, גאָטס מוטער, איז איינפאַכער פאַר קריסטוסן: זי איז געענטער צום האַרצן, אין איר זיינען ניטאַ קיין סתירות, זי שרעקט ניט מיטן גיהנום. זי קען נאָר ליבן, רחמנות האָבן,

מוחל זיין—איר איז לייכט צו פאנגען דאָס האַרץ פון דער פרוי אויפן גאַנצן לעבן.

נאָר אָט זעט ער אַ מיידל, וועלכע קען ריידן, קאָן פרעגן, און אין אירע פראַגן פילט ער שטענדיק, צוזאַמען מיטן נאַאיוון באַוואונדערן זיינע אידעען, אויך אַן אָפענעם אומצוטרוי צו אים און אָפט—אַ פחד, אפילו אַן עקל. אַ פראָפאָגאַנדיסט, אַ איטאַליע, נער, קומט אויס אַ סך ריידן וועגן רעליגיע, שאַרף אַרויסטרעטן קעגן פּוּפּיסט און די גלחים—יעדעס מאָל, ווען ער פלעגט פון דעם ריידן, האָט ער געזען אין דער מיידלס אויגן אַ פאַראַכטונג, אַ שנאה צו אים, און ווען זי פלעגט עפעס פרעגן—האַבן אירע ווערטער געקלונגען פיינדלאַך און איר ווייכע שטים איז געווען אַנגעוואַפט מיט גיפּט. ס'איז קאָנטיק געווען, אַז זי איז פאַקענט מיט דער ליטעראַטור פון די קאַטוילן, וועלכע איז געווענדט קעגן סאַציאַליזם, און אַז אין דעמאָזיקן קרייזל ציט איר וואָרט צו ניט ווייניקער אויפּמערקזאַמקייט פאַר זיינעם.

דאָ באַצייט מען זיך צו אַ פרוי אַ סך פשוטער און גרעבער, ווי אין רוסלאַנד, און ביז דער לעצטער צייט, האָבן די איטאַליע=נישע פרויען געגעבן גענוג גרונט דערצו; ניט אינטערעסירנדיק זיך מיט קיינזאַך אַ חוץ דער קירך, זיינען זיי אין בעסטן פאַל געווען פרעמד דער קולטורעלער אַרבעט פון די מענער און האָבן ניט פאַרשטאַנען איר באַדייטונג.

זיין מאַנסבילשע אייגנליכע איז געווען אַנגערירט, זיין נאָ=מען פון אַ אויסגעצייכנטן פראָפאָגאַנדיסט האָט געליטן אין די צוזאַמענשטויסן מיט דערדאָזיקן מיידל, ער פלעגט זיך ערגערן, צערייצט ווערן; עטלאַכע מאָל האָט ער זי געלונגען אויסגעלאַכט, נאָר זי האָט אים געצאָלט מיט דערזעלביקער מטבע און דער=מיט האָט זי ניט ווילנדיק דערוועקט זיין אַכטונג און האָט אים געצוואונגען באַזונדער פליסיק גרייטן זיך צו די לעקציעס אין דעם קרייזל, וואו זי איז געווען.

נאָר צוזאַמען מיט דעם אַלעמען האָט ער באַמערקט, אַז יעדן מאָל, ווען אים קומט אויס צו ריידן וועגן דער שענדלאַכער געגנ=וואָרט, וועגן דעם, ווי זי דריקט דעם מענטשן, פאַרדאַרבעט זיין גוף

און זיין נשמה—און ווען ער פלעגט מאַלן בילדער פון לעבן אין דער צוקונפט, וואו דער מענטש וועט ווערן אינערלאך און אויב ס'ערלאך פריי — האָט ער זי געזען פאַר זיך גאַר אַן אנדערע: זי האָט געהערט זיינע רעדעס מיט אַ פעס פון אַ שטאַרקער און קלוגער פרוי, וואָס ווייסט די שווערקייט פון די לעבנס-קייטן, מיט אַ צוטרוילאכער גיריקייט פון אַ קינד, וואָס הערט אַ צויבער-מעשהלע, און דאָס מעשהלע האַרמאָנירט מיט זיין נשמה, וועלכע איז אויך צויבערלאך פאַרוויקלט.

דאָס פלעגט אויפוועקן אין אים אַ פאַרגעפיל פון נצחון איבער אַ שטאַרקן שונא—איבער אַ שונא, וואָס קען זיין אַ אויס-געצייכנטער חבר, אַ שטאַנדע האַפטיקער קעמפער פאַר דעד צוקונפֿט-כמעט אַ יאָר האָט געדויערט דער קאַמף, ניט אַרויסרופנדיק אין זיי קיין חשק זיך צונויפצוגיין נעענטער און שטרייטן איינער קעגן דעם איינעם. נאָר ענדלאך איז ער דער ערשטער צוגע-גאַנגען צו איר.

— די סיניאָרין איז מיין שטענדיקע אָפּאָגענטין, האָט ער געזאָגט—געפינט זי ניט, אַז צוליב די אינטערעסן פון דער זאך וועט זיין בעסער, מיר זאָלן זיך מיט איר נענטער באַקענען? זי האָט גערן איינגעשטימט און פּמעט פון די ערשטע ווערטער האָט זיך ביי זיי אָנגעהויבן אַ קאַמף: דאָס מיידל האָט מיט היץ פאַרטיידיקט די קירך, ווי דאָס איינציקע אָרט, וואו דער אויסגע-פייניקטער מענטש קען געפינען אָפרו פאַר זיין נשמה, וואו פאַר דעם הייליקן פנים פון דער גוטער מאַדאָנע זיינען אַלע גלייך — אַלע גלייך באַדויערנסווערט, ניט קוקנדיק אויף די פאַרשיידנקייטן פון די קליידער. ער האָט דערווידערט, אַז די מענטשן איז נייטיק ניט קיין אָפרו, נאָר קאַמף, אַז די בירגערלאַכע גלייכהייט איז אוממעגלאַך אָן דער גלייכהייט פון מאַטעריעלע גוטס, אַז הינטער דער מאַדאָנעס רוקן באַהאַלט זיך אַ מענטש, וועלכער איז פאַר-אינטערעסירט אין דעם, אַז מענטשן זאָלן זיין אומגליקלאַך און נאַריש.

פון דעמאָלט אָן האָבן די דאָזיקע שטרייטן אָנגעפילט זייער גאַנצן לעבן, יעדע באַגעגעניש איז געווען אַ פאַרזעצונג פון איינעם

און דעמועלפיקן אומענדלאכן ליידנשאפטלאכן שמועס; און וואָס אַ טאָג ווייטער, האָט זיך אַלץ קלערער אַרויסגעוויזן דער טראַגיקער אָפּגאַנג צווישן זייערע אַנגעמאַמינס.

פאַר אים איז דער לעבן—אַ קאַמף פאַר פאַרברייטערן די וויסנשאַפֿט, כדי צו באַזיגן די כּוחות פון דער נאַטור, אַ קאַמף פאַר אונטעררוואַרפן זייער סודותפולע ענערגיע דעם מענטשלאַכן ווילן; אַלע מענטשן דאַרפן זיין גלייך שטאַרק באַוואַפנט פאַר דעמדאָזיקן קאַמף, וואָס זיין סוף וועט אונז ברענגען פּרייהייט און דעם נצחון פון שכל—וועלכער איז די מעכטיקסטע קראַפֿט אין דער וועלט, די איינציקע קראַפֿט אין דער וועלט, וואָס אַרבעט באַוואַסטזיניק, און פאַר איר האָט דאָס לעבן באַטייט—לאַנגזאַם פּייגלאַך מקריב זיין דעם מענטשן פאַר אַ קרבן צום אומבאַוואַסטן, אונטעררוואַרפן דעם מענטשן אונטער יענעם ווילן, וואָס זיינע געוועזן און ציילן ווייס נאָר דער גלח.

אַן ערשטוינטער פּלעגט ער פרעגן:

— אָבער צו וואָס גייט איר אויף מיינע לעקציעס? וואָס וואַרט איר פון סאָציאַליזם?

— יאָ, איך ווייס, אַז איך זינדיק און בין סותר זיך אליין! פּלעגט זי טרויעריק זיך מודה זיין.—אָבער ס'איז מעגלאַך, אַלע מענטשן זאָלן גליקלאַך זיין!

זי איז געוועזן ניט זייער שיין, אַ דינע, מיט אַ קלוג פּנימל, גרויסע אויגן, וואָס זייער בליק האָט געקאָנט זיין מילד און צאָרנידיק, צערטלאַך און שטרענג; זי האָט געאַרבעט אויף אַ זייד-פאַבריק, געוואוינט מיט אַן אַלטינקער מוטער, מיט אַ פּאָטער אָן פּיס און מיט אַ יינגערער שוועסטער, וועלכע האָט זיך געלערנט אין אַ שול פאַר מלאכה.

צייטנווייז פּלעגט זי זיין פּריילאָך, ניט רעשיג, נאָר רייצנדיק. זי האָט ליב געהאַט מוזיק און אַלטע קירכן, פּלעגט אַנטיקט ווערן פון בילדער, פון שיינע זאַכן און קוקנדיק אויף זיי, פּלעגט זי זאָגן:

— ווי משונה עס איז צו טראַכטן, אַז די אַלע פּראַכטפולע זאַכן זיינען אַמאָל געווען פאַרשלאָסן אין הייער פון פּריוואַטע

מענטשן און נאָר איינער האָט רעכט געהאַט זיך מיט זיי באַנוצן!
וואָס שיין, דאַרפן זען אַלע, נאָר דעמאָלט לעבט עס!

אַפט פלעגט זי ריידן אזוי משונהדיק און שטענדיק פלעגט
זיך אים דוכטן, אַז די דאָזיקע ווערטער גייען אַרויס פון עפעס אַריס
אין איר נשמה, וועלכער איז אים ניט פאַרשטענדלאַך, זיי פלעגן אים
דערמאָנען דאָס קרעכצן פון אַ פאַרוואַנדעטן; ער האָט געפילט,
אַז דאָס דאָזיקע מיידל האָט ליב דאָס לעבן און די מענטשן מיט
אַ טיפער מוטער-ליבע, פול אומרו און מיטלייד; ער האָט געדולדיק
געוואַרט, ווען זיין גלויבן וועט איר אָנצוינדן דאָס האַרץ, און די
שטילע ליבע וועט פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ ליידנשאַפט; אים האָט
זיך געדוכט, אַז דאָס מיידל הערט אויס זיינע רעדעס אַלץ אויפֿ-
מערקזאַמער, אַז אין האַרצן איז זי שוין איינשטימיק מיט אים.
און ער האָט אַלץ מיט מער פייער גערעדט, ווי עס איז נייטיק
אומדערמיטלאַך אַקטיוו צו קעמפן פאַר באַפרייען דעם מענטשן, דאָס
פאָלק, די מענטשהייט, פון די אַלטע קייטן, וואָס זייער ראַסט
האָט זיך איינגעגעסן אין די נשמות און פאַרטונקלט, פאַרסמט זיי.
איינמאַל, באַגלייטנדיק זי אַהיים, האָט ער געזאָגט, אַז ער
האָט זי ליב, וויל, זי זאָל ווערן זיין פרוי—און ער האָט זיך דער-
שראַקן פאַר דעם איינדרוק, וואָס זיינע ווערטער האָבן אויף איר
געמאַכט: זי האָט זיך אַוואַקל געטאַן, פונקט ווי ער וואָלט איר
אַ קלאַפּ געגעבן; ברייט פונאַנדערגעעפנט די אויגן, אַ בלייכע, האָט
זי זיך אָנגעשפּאַרט מיטן רוקן אָן וואַנט, באַהאַלטן די הענט, און
קוקנדיק אים אין פנים, האָט זי כמעט מיט גרויל געזאָגט:

— איך האָב געטראָפּן, אַז דאָס איז אזוי, כּהאַב דאָס כמעט
געפילט, ווייל כּהאַב אייך אַליין לאַנג ליב. נאָר, גאָט מיינער, וואָס
וועט איצט זיין?

— ס'וועלן אָנקומען טעג פון גליק פאַר מיר און פאַר דיר,
טעג פון אונזער געמיינזאַמער אַרבעט,—האָט ער אויסגעשריען.

— ניין, האָט דאָס מיידל געזאָגט, אַראָפּלאַזונדיק דעם קאַפּ,—
ניין, מיר האָבן ניט געדאַרפט ריידן וועגן ליבע.

— פאַרוואָס?

— דו וועסט חופה שטעקן אין קירך? האָט זי שטיל גע-

פרעגט:

— ניין!

— טאָ—זיי געזונט!

און זי איז האַסטיק פון אים אַוועק.

ער האָט זי דעריאָגט, אָנגעהויבן אַינריידן; זי האָט אים אויסגעהערט שווייגנדיק, ניט דערווידערט און דערנאָך געזאָגט:

— איך, מיין מוטער און פאָטער זיינען אַלע גלויביקע און וועלן שטאַרבן אזוי. אַ פאַמיליע, געשלאָסן אין מאַגיסטראַט, איז פאַר מיר קיין געזעצלאַכע פאַמיליע ניט. אויב פון אַזאַ פאַמיליע-בונד ווערן געבאַרן קינדער — ווייס איך, אַז זיי וועלן זיין אומ-גליקלאַך. נאָר אַ חופה אין קירך הייליקט די ליבע, נאָר זי גיט גליק און רו.

אים איז קלאַר געוואָרן, אַז זי וועט ניט גיך נאָכגעבן; ער האָט געוויס ניט געקענט נאָכגעבן. זיי זיינען זיך פונאַנדערגעגאַנגען. ביים געזעגענען האָט דאָס מיידל געזאָגט:

— לאַמיר אַיינער דעם אַנדערן ניט פייניקן. זוך ניט צו באַגעגענען זיך מיט מיר... אַך, ווען דו פאַרסט אַוועק פונדאָנען! איך קען ניט, איך בין אזוי אַריים...

— איך וועל גאָרניט צוואַנגן, האָט ער געענטפערט.

און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ קאַמף פון צוויי שטאַרקע מענטשן; פאַרשטייט זיך, זיי פלעגן זיך באַגעגענען, און אפילו נאָך אָפּטער, ווי פריער; זיי פלעגן זיך באַגעגענען, ווייל זיי האָבן זיך ליב געהאַט, האָבן געזוכט באַגעגענישן. האָפּנדיק, אַז אַיינער פון זיי וועט ניט אויסהאַלטן די ליידן פון אומבאַפרידיקטן געפיל, וואָס צעברענט זיך וואָס ווייטער אַלץ מער. זייערע באַגעגענישן זיינען געווען פול מיט יאוש און בענקעניש. נאָך יעדער צוזאַמענטרע-פעניש האָט ער זיך געפילט צעבראָכן און קראַפטלאָז; זי איז מיט טרערן געגאַנגען צום גלח זיך מתודה זיין, און ער האָט דאָס גע-וואוסט, און אים האָט זיך געדוכט, אַז די שוואַרצע וואנט מענטשן אין לאַנגע קירך-קליידער ווערט וואָס אַ טאָג שטאַרקער, העכער, אַיזן-פעסטער, זי וואַקסט און צעשיידט זיי אויף טויט.

איינמאָל אין אַ יום-טוב, שפּאַצירנדיק מיט איר אין פּעלד
אונטערן שטאָט, האָט ער איר געזאָגט, ניט איבערצושרעקן. נאָר
אַזוי פשוט, טראַכטנדיק אינדערהויך:
— דו ווייסט, אָן אַנדערש מאָל דוכט מיר, אַז איך בין אומ-
שטאַנד דיך צו טויטן...

זי האָט פאַרשוויג,

— האָסט געהערט, וואָס איך האָב געזאָגט?
צערטלאַך אַרייַנסוקנדיק אים אין פנים, האָט זי געענטפּערט:
— יאָ.

און ער האָט פאַרשטאַנען, אַז זי וועט שטאַרבן, און וועט
ניט נאָכגעבן. ביז דעמדאָזיקן "יאָ" פלעגט ער זי אַמאָל אַרומנע-
מען און קושן, זי פלעגט זיך ווערן, נאָר איר ווידערשטאַנד איז
געווען אַליץ שוואַכער, און ער האָט שוין געטרוימט, אַז זי וועט
אַמאָל נאָכגעבן און איר פרויען-אינסטיקט וועט אים העלפן זי צו
באַזיגן; אָבער איצט האָט ער פאַרשטאַנען, אַז דאָס וואָלט הייסן
ניט אָפהאַלטן אַ נצחון איבער איר, נאָר פאַרקנעכטן זי; פון דע-
מאָלט אָן האָט ער אויפגעהערט צו וועקן אין איר די פרוי.

אַזוי איז ער אַרומגעגאַנגען מיט איר אינם פינסטערן קרייז
פון אירע פאַרשטעלונגען וועגן לעבן, פלעגט אָנצינדן פאַר איר
אַלע פייערן, וועלכע ער איז בפּוח געווען אָנצינדן; נאָר ווי אַ בלינד-
דע האָט זי אים געהערט מיט אַ פאַרטרוימטן שמייכל אין די אויגן,
קיין זאָך ניט געזען, אים ניט געגלויבט. אַמאָל האָט זי געזאָגט:
אָן אַנדערש מאָל פאַרשטיי איך, אַז אַליץ, וואָס דו זאָגסט, איז
מעגלאַך, נאָר איך טראַכט אַזוי דערפאַר, ווייל כ'האָב דיך ליב! איך
פאַרשטיי, נאָר איך גלויב ניט, כ'קאָן ניט גלויבן. און אַז דו גייסט
אַוועק, גייט אַליץ דיינס אַוועק מיט דיר.

דידאָזיקע דראַמע האָט געדויערט פּמעט צוויי יאָר; און אַט
האָט זיך דאָס מיידל צעבראַכן, קראַנק געוואָרן. ער האָט געוואָרפן
די אַרבעט, אויפגעהערט פאַרנעמען זיך מיט די ענינים פון זיין
אַרגאַניזאַציע, אָנגעמאַכט חובות און, אויסמיידנדיק באַגעגענישן
מיט חברים, פלעגט ער אַרומגיין אַרום איר דירה, אָדער זיצן ביי
איר בעט און צוקוקן, ווי זי ווערט פאַרברענט, ווערט וואָס אַ טאָג

אלץ דורכויכטיקער און ווי אין אירע אויגן פלאקערט אלץ העלער
 דער פיער פון קראנקהייט.
 — רייד וועגן לעבן, וועגן דער צוקונפט, — האָט אים
 געבעטן.

ער האָט גערעדט וועגן דער געגנווארט, מיט נקמה איבער-
 רעכענענדיק אלץ, וואָס פאַרדארבט אונז, קעגן וואָס ער וועט שטענ-
 דיק קעמפן, וואָס מיט דאָרף אַרויסוואַרפן פון מענטשנס לעבן, ווי
 פינסטערע, שמוציקע, אָפּגעטראָגענע שמאַטעס.

זי האָט געהערט, און ווען ס'פלעגט איר אומדערטרעגלאַך וויי-
 טאָן, פלעגט זי אָפּשטעלן זיינע רייד, באַרינדיק זיין האַנט און
 מיט געבעט אַריינקונדיק אים אין די אויגן.

— איך שטאַרב? האָט זי אים איינמאַל געפרעגט, אַ צייט
 נאָכדעם, ווי דער דאָקטאָר האָט אים געזאָגט, אַז ביי איר איז
 שנעלע שווינדזוכט און איר לאַגע איז האָפענונגסלאָז.

ער האָט ניט געענטפערט און אַראָפּגעלאָזן די אויגן.
 — איך ווייס, אַז כוועל אינגיכן שטאַרבן, האָט זי געזאָגט,
 גיב מיר די האַנט.

און אַז ער האָט איר אויסגעשטרעקט די האַנט, האָט זי מיט
 די הייסע ליפן אַ קוש געטאָן און געזאָגט:

— זיי מיר מוחל, איך בין קעגן דיר שולדיק, כּי האָב אַ טעות
 געהאַט און האָב דיר אויסגעפייניקט. איצט, אַז איך בין דערהרגעט,
 זע איך, אַז מיין גלויבן איז מערניט ווי אַ מורא פאַר דעם, וואָס
 כּי האָב ניט געקענט פאַרשטיין, ניט קוקנדיק אויף מיין פאַרלאַנג
 און דיין אָנשטרענגונג. דאָס איז געוועזן אַ מורא, נאָר זי איז אין
 מיין בלוט, איך בין מיט איר געבאָרן. דער שכל איז ביי מיר מיין
 אייגענער אָדער דיינער — נאָר דאָס האַרץ איז אַ פּרעמדס, דו ביסט
 גערעכט, איך האָב דאָס פאַרשטאַנען, נאָר דאָס האַרץ האָט ניט
 געקענט מספּים זיין מיט דיר.

— — — — —
 אין עטלאַכע טעג אַרום איז זי געשטאַרבן. און ער איז פאַר-
 דער צייט פון איר גסיסה גרוי געוואָרן, גרוי צו זיבן און צוואַנ-
 ציק יאָר.

דאָ ניט לאַנג האָט ער חתונה געהאַט מיט דער איינציקער
 חברטע פון יענער מיידל, זיין שילערין; דאָס גייען זיי אויפן בית-
 עולם צו יענער, — יעדן זונטאָג גייען זיי אהין אַוועקלייגן בלומען
 אויף איר קבר.

ער גלויבט ניט אין זיין נצחון, ער איז איבערצייגט, אַז
 בעת זי האָט אים געזאָגט: דו ביסט גערעכט! האָט זי געזאָגט
 ליגן, פדי אים צו טרייסטן. זיין פרוי מיינט אויך אזוי. ביידע ערן
 זיי מיט ליבע איר אַנדענקען. און אָט די שווערע געשיכטע פונם
 אונטערגאַנג פון אַ טייערן מענטשן דערוועקט זייערע פוחות מיטן
 פאַרלאַנג פון נקמה. זי גיט צו זייער געמיינזאַמער אַרבעט אַ אומ-
 דערמידלעאַכקייט און אַ באַזונדערן ברייטן שיינעם כאַראַקטער.

עס פליסט אונטער דער זון אַ לעבעדיקער, יום-טובדיק-פיל-
 פאַרביקער טייך מענטשן; אַ פריילאַכער טומל באַגלייט זיין פלוס;
 קינדער שרייען און לאַכן; גיט אַלעמען, פאַרשטייט זיך, איז לייכט
 און פריידיק, געוויס זיינען אַ פולע הערצער שטייף צונויפגעדריקט
 מיט פינסטערן טרויער, אַ סך מוחות זיינען צוריסן פון סתירות;
 נאָר אַלע גייען מיר צו פרייהייט, צו פרייהייט! און וואָס מער
 אייניק — אַלץ גיכער וועט זיין אונזער גאַנג.

VI.

אין סאמעטענע קליידער גייט די נאכט פון פעלד אין שטאָט; די שטאָט באַגעגנט זי מיט גאַלדענע פייערן. צוויי פרויען און אַ יונג בחורל גייען אויך אין פעלד, ווי זיי וואָלטן באַגעגענען די נאכט, און נאָך זיי שפרייט זיך ווייך דער גערויש פון לעבן, וואָס איז פאַרמאָטערט פון טאַג-האַרעוואַניע.

שטיל שאַרן זיך דריי פאַר פיס איבער די טונקעלע שטיינער פון דעם אַלטן וועג, געברוקירט דורך די קנעכט פון אַלטן רוים-וועלכע האָבן געהערט צו פאַרשיידענע פעלקער; אין דער וואַרי-מער שטילקייט הילכט צערטלאַך און איבערצייגנדיק די שטים פון דער פרוי.

— זיי ניט שטרענג מיט מענטשן
— האָסטו דען דאָס ביי מיר באַמערקט, מאַמע? פרעגט אַריינגעטראַכט דער בחור.

— דו שטרייטסט צו היציק.

— כ'האָב הייס ליב מיין אמת.

ביי דער לינקער זייט פון בחור גייט אַ מיידל, קנאַקנדיק אַ בער די שטיינער מיט אירע הילצערנע שיך, פאַרריסן, ווי אַ בלינדע, דעם קאַפּ צום הימל. דאָרטן ברענט אַ גרויסער אַוונט-שטערן און נידע, ריקער—דער רויטלאַכער פאַס פון זונפאַרגאַנג, און צוויי טאַפּאַלן האָבן זיך אַריינגעשניטן אין דער רויטקייט, ווי ניט אַנגעצונדענע פאַקלען.
— סאַציאַליסטן זעצט מען אָפט אין טורמע, זאָגט מיט אַ זיפּץ די מוטער.

דער זון ענטפערט רואיק:

— מען וועט אויפהערן דאָס איז דאָך נוצלאָז...

— יא, אָבער דערוויילע...

— סייינען ניטאָ און סיוועלן ניט זיין קיין פוחות, וואָס

זאָלן קענען טויטן דאָס יונגע האַרץ פון דער וועלט!

— דאָס זײַען ווערטער פאַר אַ ליד, זונעלע...
 — מיליאָנען שטימען זינגען דאָסדאָזיקע ליד און וואָס וויי=
 טער, אַלץ מיט מער אויפּמערקזאַמקייט הערט זי דאָס גאַנצע לעבן!
 דערמאָן זיך נאָר: האָסטו דען פריער אַזוי מילד און געדולדיק
 אויסגעהערט מיך אָדער פּאַאַלאָן, ווי דו הערסט איצט?
 — יאָ, יאָ, — נאָר אַט האָט דער שטרייק דיך געצוואונגען
 צו פּאַרלאָן דיין געבורטשטאָט...
 — די שטאָט איז קליין פאַר צווייען, זאָל פּאַאַלאָ בלייבן,
 אָבער דעם שטרייק האָבן מיר געוואונען...
 — געוואונען! האָט זיך מיט אַ קלינגעדיקער שטים אָפּגע=
 רופן דאָס מיידל, — דו און פּאַאַלאָ...
 ניט געענדיקט, לאַכט זי שטילינקערהייט. דערנאָך גייען זיי
 אַלע אַ מינוט שווייגנדיק. אויפהויבנדיק זיך פון דער ערד, רוקט
 זיך אַרויס זיי אַנטקעגן אַ טונקל בערגל חורבות פון עפעס אַ בנין.
 אַ שמעקעדיקער אייקאַליפטוס האָט פאַרטראַכט אַראָפּגעלאָזן איבער
 אים זיינע צווייגעלאָך. און אַז זיי זיינען אַלע דריי דורכגעגאַנגען
 פאַרביי דעם בוים, האָבן זיינע צווייגן אַזוי ווי שטיל אַ ציטער
 געטאַן.
 — אַט איז פּאַאַלאָ! — זאָגט דאָס מיידל.
 אַ שוואַרצע הויכע פיגור האָט זיך אָפּגעטיילט פון די חור-
 בות און זי שטייט אינמיטן וועג.
 — מיטן האַרצן האָסטו דערזען? האָט דער בחור געפרעגט
 מיט אַ געלעכטער.
 פאַראַויס קלינגט, ווי אַ ווידערקול: דו גייסט?
 — יאָ, איך גיב דיר איבער די מייניקע. באַגלייט מיך ניט
 ווייטער, מ'דאַרף ניט. כ'האַב אינגאַנצן פינף שעה ביז רוים, און
 כ'בין דאָך בפּיוון געגאַנגען צו פּוס, פּדי כ'זאָל אין וועג צונויפּ-
 נעמען די געדאַנקען...
 מ'האַט זיך אָפּגעשטעלט. דער הויכער האָט אַראָפּגענומען
 דעם הוט און זאָגט מיט אַן אָנגעריסענער שטים:
 — דו קענסט זיין רואיק פאַר דער מוטער און שוועסטער,
 אַלץ וועט זיין גוט.

— איך ווייס. אויף ווידערזען, מאמע! זי כליפעט, קרעכצט שטילערהייט, דערנאך קלינגען דריי שטארקע קושן און א מוטי-קער קול:

— גיי אהיים און רו זיך אויס, האסט זיך גענוג אויפגערעגט פאר דידאזיקע שטורימדיקע טעג! אלץ וועט זיין גוט פאאלאך איז דיר אזא זון, ווי איך! נו, שוועסטערקע... ווידערמאל קושן און א טרוקענער שאַרף פון פיס איבער די שטיינער—די וואכזאמע נאכט-שטילקייט גיט אָפּ אלע קלאַנגען, ווי אין אַ שפיגל.

פיר פיגורן, פארוויקלטע אין פינסטערניש, האָבן זיך ענג צונויפגעגאַסן אין איין גרויסן קערפער און קאַנען זיך לאַנג ניט פונדערשיידן. דערנאָך האָבן זיי זיך שווייגנדיק צעריסן: דריי זיינען שטיל אַוועקגעשוואומען צו די פייערן פון שטאַט, איינער איז האַסטיק אַוועק פאַראויס, צו מערב, וואו די אַוונט-רויטקייט איז שוין פאַרלאָשן געוואָרן און אין בלויען הימל האָבן זיך פון נאַנדערגעברענט אַ סך ליכטיקע שטערן.

— זיי געזונט!—הערט זיך שטיל און טרויעריק אין דער נאַכט.

פון ווייטן רופט זיך אָפּ אַ מונטערע שטים:

— זיי געזונט! זיי ניט פאַראומערט, מיר וועלן זיך אינגליכן זען...

טרוקן קלאַפן דעם מיידלט הילצערנע שיק, אַ הייזעריקלאַ-כע שטים רעדט טרייסט-ווערטער:

— ער וועט ניט פאַרפאַלן ווערן, דאָנאַ פילאַמענאַ, איר קענט אין דעם גלויבן, ווי אין דער גענאַד פון אייער מאַדאַנע! ער פאַרמאַגט אַ גוטן שכל און אַ שטאַרק האַרץ, ער קען אליין ליבן און צווינגט לייכט אַנדערע אים ליב צו האָבן. און ליבע צו מענטשן—דאָס זיינען דאָך יענע פליגלען, אויף וועלכע דער מענטש הייבט זיך אויף העכער פון אַלץ...

די שטאַט צעזיט אַלץ רייכער אין דער פינסטערניש אירע באַשיידענע, בלייכע פייערן; די ווערטער פון דעם הויכן מענטשן בליצן אויך, ווי פונקען.

— ווען א מענטש טראָגט ביי זיך אין האַרצן א וואָרט, וואָס פאַראייניקט די וועלט, וועט ער אומעטום געפינען מענטשן, וואָס קענען אים אָפּשאַצן, אומעטום!

האַרט ביי דער שטאַט, צוגעטוליעט צו איר וואַנט, האָט זיך צוגעזעצט אויף דער ערד. אַ נידעריקער ווייסער שענקל און מיטן פּירקאַנטיקן פענסטער פון זיין באַלויכטענער טיר קוקט ער אויף די מענטשן און רופט זיי מיט זיין בליק. לעבן טיר ביי דריי טישלאַך רוישן שוואַרצע פיגורן, קרעכצן די סטרונעס פון אַ גיטאַרע, און עס ציטערט נערוועז דער מעטאַלענער קול פון אַ מאַנדאַלינע.

בעת די דריי האָבן זיך אויסגעגלייכט מיטן טיר, איז די מוזיק אַנטשוויגן געוואָרן, די קולות זיינען שטיל געוואָרן, עטלאַ= כע פיגורן האָבן זיך אויפגעהויבן.

— אַ גוטן אָוונט, חברים! האָט געזאָגט דער הויכער. און אַ צענדליק שטימען האָבן געענטפערט מיט פרייד, פריינדשאַפטלאַך:

— אַ גוטן אָוונט, פּאָלאַ, חברו צו אונז? אַ גלאַז וויין?

— ניין — איך דאַנק.

די מוטער האָט מיט אַ זיפּץ געזאָגט:

— דיך האָבן אויך אַלע אונזעריקע ליב...

— אונזעריקע, דאַנאַ פּילאַמענאַ?

— יאָ, לאַך ניט. די וואָס רעדט מיט דיר, איז ניט קיין

פרעמדע איר פּאָלק. אַלע האָבן אייך ליב! דיך און אים... דער

הויכער האָט גענומען דאָס מיידל אונטערן האַנט און געזאָגט:

אַלע און— נאָך איינע! אזוי?

— יאָ, האָט שטיל געזאָגט דאָס מיידל, אוודאַי... — — —

האַט זיך די מוטער ניט הויך צעלאַכט:

— אַך, קינדער! ווען מ'הערט אייך, קוקט מען און מ'גלויבט:

יאָ, איר וועט לעבן בעסער, ווי מיר האָבן געלעבט...

און אַלע דריי האָבן זיך ווי איין שורה באַהאַלטן אין דער

שמאַלער גאַס, וואָס איז געווען צעפּאַטלט, ווי אַן אַרבל פון אַן

אַלט אָפּגעטראָגן קלייד. — — —

.VII

איינגעשפארט זיינע שווארצע אויגן אין דער ווייט, האָט דער
יונגער מוזיקער שטילניקערהייט געזאָגט:

— די מוזיק, וואָס איך וואָלט וועלן אָנשרייבן, איז אזאָ:
אויפן וועג פון אַ גרויסער שטאָט גייט ניט איילנדיק אַ יינגל.
די שטאָט האָט זיך אנדערגעלייגט אויף דער ערד מיט שווע-
רע הויפנס פון געביידעס, האָט זיך צו איר צוגעטוליעט און זי
קרעכצט און ברומט, פארטויבט. פון דער ווייטנס זעט אויס, ווי
זי וואָלט נאָר-וואָס הרוב געוואָרן פון אַ שריפה, ווייל איבער איר
האָט זיך נאָך ניט אויסגעלאָשן דער בלוטיקער פלאַם פון דעם
זונאוונטערגאנג, און די צלמס פון אירע קירכן, די שפיצן פון
די טורימס, די פלוגערן-זיינען רויט צעגליט.

די זוימען פון די שווארצע וואָלקנס זיינען אויך אין פייער;
אויף די רויטע פלעקן צייכען זיך, ווי אַ בייזע בשורה, עקיקע
שטיקער פון גרויסע געביידעס; דאָ און דאָרט בלישטשען שויבן,
ווי טיפע וואונדן; די הרובע אויסגעפייניקטע שטאָט—דער אָרט פון
אומדערמידלאַכער שלאַכט פאר גליק — גייט אָפּ מיט בלוט, און
דאָס בלוט רויכערט זיך, הייס, מיט אַ געלבלאַכן שטיקעדיקן רויך.
אין פינסטערניש פון פעלד גייט אַ יינגל איבער דער בריי-
טער גרויער וועג-סטענגע. אַ גלייכע ווי אַ שווערד, שטעכט זי זיך
אַריין דער שטאָט אין זייט, פונקט ווי געצילט מיט אַ מעכטיקער
אומגעזעענער האַנט. די ביימער ביי אירע זייטן זעען אויס, ווי
ניט-אַנגעצונדענע פאַקלען, זייערע שווארצע גרויסע צווייגן-הענג-
לאַך רוען איבער דער שווייגנדיקער, אויף עפעס ווארטנדיקער
ערד.

דער הימל איז באַדעקט מיט וואָלקנס, קיין שטערן זעט מען
ניט, ניטאָ קיין שאַטנס; דער שפעטיקער אָוונט איז טרויעריק און
שטיל, נאָר דעם יינגלס לאַנגזאַמע און לייכטע טרילט הערן זיך

קוים אין דעמערגנדיקן מידן שווייגן פון די איינשלאַפנדיקע פעל-
דער.

אויפֿן נאָך די טריט פונם יינגל גייט גערוישלאָז די נאָכט,
און מיט אַ שוואַרצן מאַנטל פון פאַרגעסלאַכקייט פאַרדעקט זי די
ווייטקייט, פון וועלכער ער איז אַרויס.

די טונקלהייט ווערט געדיכטער און באַהאַלט אין אירע וואַ-
רימע אָרימס די ווייסע און רויטע הייזער, וועלכע זיינען מיט
הכנעה צוגעפאַלן צו דער ערד, פאַריתומט-צעוואַרפענע איבער די
בערגלאַך. סעדער, ביימער, קוימענס—אַלץ אַרום ווערט שוואַרץ,
פאַרשוויינדט, צעקוועטשט דורך דער פינסטערניש פון דער נאָכט,
פונקט ווי זיי וואַלטן זיך געשראַקן פאַר דער קליינדיקער פיגור
מיטן שטעקן אין האַנט, ווי זיי וואַלטן זיך באַהאַלטן פון איר,
אָדער מיט איר געשפילט.

ער ווידער גייט זיך שווייגנדיק און קוקט רואיק אויף דער
שטאָט, מאַכט ניט אייליקער זיינע טריט, אַ איינזאַמער, אַ קלייניג-
קער, און פונקט ווי ער וואַלט טראָגן עפעס אַ נייטיקע זאַך, אויף
וואָס אַלע וואַרטן שוין לאַנג דאָרטן, אין שטאָט, וואו אים אַנטקעגן
צינדן זיך שוין אומרואיק בלויז, געלע און רויטע פייערן. דער
זונאוונטערגאַנג איז אויסגעלאָשן. ס'האַבן זיך צעשמאַלצן, ס'זיי-
נען פאַרשוואונדן די צלמס, די פלוגערס און די אייזערנע שפיצן
פון די טורימס; די שטאָט איז געוואָרן נידעריקער, קלענער און
האַט זיך ווי נאָך האַרטער צוגעטוליעט צו דער שטומער ערד.

איבער איר האַט אויפגעפלאַמט און וואַקסט אַ דורכזיכטיקער
וואַלקן, ווי אַפאַל-שטיין באַפאַרבט; אַ פאַסטפאַרישער, געבללאַכער
נעפל האַט זיך ניט גלייכמעסיק אויסגעלייגט איבער דער גרויער
נעץ פון ענג צונויפגעדריקטע געביידעס. איצט זעט די שטאָט שוין
ניט אויס ווי חרוב פון פייער און מיט בלוט פאַרגאַסן—די ניט-
גלייכע ליניען פון די דעכער און ווענט דערמאַנען עפעס אַוונס,
וואָס איז פאַרבישופט, פונקט ווי אַ מעשהלע, נאָר ניט דערבויט,
ניט פאַרענדיקט; פונקט ווי דער, וואָס האַט פאַרטראַכט צו בויען
די גרויסע שטאָט פאַר מענטשן, איז מיד געוואָרן און שלאָפט.

האַט זיך אַנטטוישט, און געוואָרפן אַלץ, איז אוועק, אָדער ער-האַט
דעם גלויבן פאַרלאָרן און—געשטאַרבן.

און די שטאַט לעבט און איז אַרומגענומען פון אַ שמאַכ-
טיקן באַגער צו זען זיך שייַן און שטאַלץ אויפגעהויבן צו דער
זון. די שטאַט קרעכצט אין פיבער-הייץ פון אירע פילערליי באַ-
גערן צו גליק; זי איז אויפגעברויזט פון אַ לייַדנשאַפטלאַכן ווילן
צום לעבן און אין דעם פינסטערן שווייגן פון די פלעצער, וואָס
רינגלען זי אַרום, פליסן שטילע שטראַמען פון פאַרדעמפטע קלאַנ-
גען, און דער שוואַרצער בעכער פון הימל גיסט זיך אַלץ פולער
און פולער אָן מיט אַ פאַרנעפלטן בענקענדיקן שייַן.

דער יינגל האַט זיך אָפגעשטעלט, אַ טרייסל געטאַן מיטן
קאַפּ, הויך אויפגעהויבן די ברעמען, קוקט רואיק מיט דרייסטע
אויגן פאַראויס, האַט זיך אַ שאַקל געטאַן און איז אוועק גיכער.
און די נאַכט, אים נאַכגייענדיק, האַט שטיל מיט אַ צערט-

לאַכער מאַמע-שטים געזאָגט:

— שוין צייט, יינגעלע, גיי! זיי—ווארטן...

געוויס איז עס אוממעגלאַך אַנצושרייבן! האַט געזאָגט דער
יונגער מוזיקער, פאַרטראַכט געשמייכלט.

דערנאָך געשוויגן אַ וויילע, צונויפגעלייגט די הענט, ווי צו
אַ תפילה, און אויסגעשריען, ניט הויך, אומרואיק און מיט ליבע:
אַלערריינסטע יונגפרוי מאַריאַ! וואָס וועט אים טרעפן?

דער זייגער.

.I

טיק-טאק, טיק-טאק!

ביינאכט אין פינסטערניש און איינזאמקייט כאפט אן א גרויל צו הערן דעם קאלטן שמועס פון זייגער-אומרו: מאַנאַטאַנישע, מאַטעמאַטיש-ריכטיקע, כסדר די אייגענע אָפּגעקלאַפּטע טענער — די ניט מיד-ווערנדיקע לעבנס-באוועגונג. חושך און שלאָף נעמט ארום די ערד, אַלץ איז שטום, נאָר דער זייגער שלאַגט אָפּ קאלט און הילטיק דאָס בעלם ווערן פון יעדער רגע... דער אומרו קלאַפּט, און מיט איטלאַכן טאַקט ווערט דאָס לעבן פאַרקירצט אויף אַ סעקונדע, אויף אַ פּיצעלע חלק צייט, וואָס איז אינו גע-שענקט געוואָרן, אויף אַ סעקונדע, און וואָס וועט זיך שוין מער קיינמאָל צו אינו ניט אומקערן. פּונדאָנען קומען זיי, אָט די דאָ-זיקע סעקונדן, און וואו אַהין ווערן זיי בעלם? קיינער וועט דע-רויף קיין תשובה ניט געבן... און עס זיינען פאַראַן נאָך אַ סך האַרבע קשיות, אויף וועלכע מען האָט קיין ענטפער נאָך ניט געגעבן, עס זיינען נאָך פאַראַן אַ סך וויכטיקערע פאַראַן, וואָס פּונם ענטפער אויף זיי הענגט אָפּ אונזער גליק. ווי זאָל מען לעבן, אז מען זאָל זיך אָנערסענען, ווי עפעס אַ איינס, וואָס איז נייטיק פאַרן לעבן, ווי זאָל מען לעבן, ניט פאַרלירנדיק דערביי ניט דעם גלויבן, ניט די האָפענונג, ווי זאָל מען לעבן, אז קיין איינציקע רגע זאָל ניט פאַרביי, ניט אויפהייבנדיק אַ פּאַליע אין אונזער מוח און אין אונזער נשמה? צי וועט אפשר גאָר אַמאָל ענטפערן דערויף דער זייגער, וואָס באַוועגט זיך אָן אַן אויפהער, — וואָס וועט זאָגן דערצו דער זייגער?

.II

טיק-טאק, טיק-טאק!

ס'איז ניטאָ אויף דער וועלט נאָך אזא גלייכגילטיקע זאַך, ווי דער זייגער: ער שלאַגט פּונקט אזוי רעגלמעסיק אין דעם מאָ-

מענט פון אייער געבורט, ווי אין דער צייט, ווען איר רייסט יצר-הרעדיק די בלומען פון אייערע יוגנט-חלומות. פון דעם ערשטן טאָג אָן פון זיין געבורט, איז מיט יעדן טאָג דערנענט זיך דער מענטש צום טויט. און ווען איר וועט כאַרכלען ביי דער גסיסה— וועט דער זייגער טרוקן און רואיק ציילן זיינע סעקונדן. אין זיין קאלטן חשבון, —האַרכט זיך איין, הערט זיך עפעס אַן אָנגעפראַק-טיקירטקייט און אַ מאַטיקייט פון דער צו גרויסער אומגעפראַקט-קירטקייט. קיין זאך רירט אים נישט אָן ביי דער נשמה און קיין זאך איז אים נישט שווער. ער איז גלייכגילטיק, און מיר מוזן, אויב מיר ווילן לעבן, זיך באַשאַפן אַן אַנדער זייגער, וואָס איז פול מיט דערשפּירענישן און געדאַנקען, אָנגעפאַקט מיט טאַטן, בכדי צו פאַרבייטן אַט דעמדאָזיקן גודעם, גלייכמעסיק קלאַפּנדיקן זיי גער, וואָס קוילעט אָפּ אונזער נשמה מיט זיין קאלטן פאַר-איבל-קלאַנג.

III.

טיק-טאַק, טיק-טאַק!

אין דער נישט-מיד-ווערנדיקער באַוועגונג פונם זייגער איז נישטאָ קיין פעסטער רו-פונקט, —טאָ וואָס-זשע רופן מיר מיטן נאָמען מען געגנוואַרט? באלד נאָך דער ערשטער געבוירענער סעקונדע ווערט אַ צווייטע געבאָרן און שטויסט אַראָפּ די ערשטע אין תהום פונם אומבאַקאַנטן.

טיק-טאַק! און איר זייט גליקלאַך. טיק-טאַק! און אַט גיסט זיך שוין אַריין אין אייער האַרצן אַ זודיקער סם פון פיין, און דער פיין קאָן פאַרבלייבן ביי אייך דאָס גאַנצע לעבן, אין אלע שטונדן פון די געגעבענע יאָרן, ווען איר וועט זיך נישט מיען אָנגע-צוואַפן יעדע רגע פון אייער לעבן מיט עפעס נייס און לעבעדיקס. צרות האָבן אויך אין זיך אַ יצר-הרע; זיי קרענקען פון אַ געפער-לאַכן יחוס: זייענדיק מיט זיי באַלאַדן. זוכן מיר שוין גאָר נישט קיין אַנדער העכערן רעכט אויף צו טראָגן דעם נאָמען מענטש. און צרות זיינען דאָ אַזויפיל, אַז זיי זיינען שוין געוואָרן וואָלוול און קיינער קוקט שוין פּמעט נישט אויף זיי. און דערום לוינט שוין קוים אַזוי זיך אָפּצוגעבן מיט די צרות; מען דאַרף פול מאַכן דאָס

הארץ מיט עפעס מער אָריגינעלן, מער ווערטיקן, — ניט אמת? צרות—איז אַן אָפגעניצטע מטבע. און פאַר אַפּי-וועמען זאָל מען זיך ניט באַקלאַגן אויפן לעבן: טרייסט-ווערטער האָבן אין זיך זעלטן-ווען דאָס, וואָס דער מענטש זוכט אין זיי. טויזנט מאָל פולער און אינטערעסאַנטער איז דאָס לעבן דעמאָלט, ווען דער מענטש קעמפט מיט דעם, וואָס לאָזט אונז ניט לעבן. אינם קאַמף פליען פאַרביי די מרה-שחורהדיקע לאַנגווייליקע שעהן אַזוי גיך, אַז מען באַמערקט זיי קוים.

IV

טיק-טאַק!

ס'איז אַ חווק... דאָס מענטשלאַכע לעבן איז קורץ. ווי זאָל מען לעבן? אייניקע מיידן אויס דאָס לעבן מיט אַ האַרטער עקשנות, אַנדערע ווידער גיבן זיך אים אָפּ מיט לייב און זעלע. די ערשטע וועלן אויף דער עלטער זיין אָרים אין גייסט, ווי אין ערינערונג-גען; די צווייטע וועלן זיין רייך אי אין דעם, אי אין יענעם. די ווי יענע וועלן שטאַרבן און פון קיינעם וועט גאַרנישט איבער-בלייבן, ווען קיינער פון זיי וועט ניט אָפגעבן דעם לעבן זיין מוח און זיין האַרץ אָן אייגננוק, לשמה... און ווען איר וועט שטאַרבן, וועט דער זייער קאַלטבלוטיק ציילן די סעקונדן פון אייער גסיסה, טיק-טאַק! און אין דער אייגענער סעקונדע וועלן געבוירן ווערן פרישע מענטשן, צו עטלאַכע אין אַ סעקונדע, און פון אייך וועט שוין קיין זכר ניט זיין! און גאַר גאַרנישט וועט איבערבלייבן פון אייך חוץ אייער גוף, וואָס וועט האָבן ניט קיין אָנגענעמען ריח. שוין-זשע עמפערט זיך ניט אייער גאווה קעגן אַזאַ מעכאַניש-אוּטאָמאַטישן שעפער-ווילן, וואָס האָט אייך אַריינגעוואָרפן אין לעבן און דערנאָך ווידער אַרויסגעריסן—און פאַרטיק? טאָ שטאַרקט. זשע אין לעבן דאָס אַנדענק נאָך זיך, אויב איר האָט אַ ביסל שטאַלץ און אויב איר זייט באַליידיקט דערפון, וואָס איר זייט פאַר-שקלאַפט צו די געהיימענישפולע אויפגאַבן פון דער צייט. באַקלערט, וואָס פאַר אַ ראָלע איר שפילט אינם לעבן:—מ'האַט אַ ציגל אויס-געברענט, דערנאָך איז ער באַרוט ווי אַ קלעצל געלעגן אין עפעס אַ בנין, דערנאָך איז דאָס ציגל צעשאַטן געוואָרן און איז פאַר-

שוואונדן... זיין א ציגל איז לאנגווייליק און באנאל—ניט אמת? טאָ
האָט ניט קיין פנים פון א ציגל, ווען איר פארמאָגט א מוח און
א בשמה, און אויב איר ווילט דורכלעבן אין אייער קורצער שפאָן-
ציט גוטע שטורמידקע שטונדן, פול מיט געפילן און געדאנקען.

.V

טיק-טאָק, טיק-טאָק!

ווען איר וועט א קלער טאָן, ווי ווייניק איר באדייט אין
דער אומענדלאַכער באַוועגונג פון דער צייט, וועט דאָס באַוואוסט-
זיין פון אייער נישטיקייט אייך דריקן ווי א באַרג בעסער זאָל
אייך דאָסדאָזיקע באַוואוסטזיין באַליידיקן. זאָל עס דערוועקן אין
אייך א שטאָלץ, גלייכער איו, אז איר זאָלט דערפילן א שנאה צום
לעבן, וואָס דערנידערקט אייך אַזוי, און רופט אייך אַרויס אויף
א מלחמה. א מלחמה, צוליב וואָס? בשעת די נאַטור האָט אָפגע-
נומען ביים מענטשן די פעאיקייט צו גיין אויף אַלע פיר, האָט
זי אים אָנשטאַט א שטעקן געגעבן א אידעאל! און פון דעמאָלט
אָן שטרעבט ער, אומבאַוואוסט, אינסטיגקטיוו, אַלץ צו בעסערן,
אַלץ העכער! טאָ מאַכט-זשע דאָס שטרעבן פאַר אַ באַוואוסטזי-
ניקן, לערנט אויס די מענטשן פאַרשטיין, אז נאָר אינם באַוואוסט-
זיניקן שטרעבן צו בעסער ליגט דאָס אמתע גליק. קלאָגט זיך ניט
אויף דעם מענטשנס שוואַכקייט, באַקלאָגט זיך ניט אויף קיין
זאָך. דאָס איינציקע, וואָס אייער באַקלאָגן זיך קאָן אייך ברענגען,
איז אַ טראָפן רחמנות, די צדקה-פרוטה פון גייסטיקע אַרימעלייט.
אַלע מענטשן זיינען גלייך אומגליקלאַך, נאָר מער פון אַלעמען
איז אומגליקלאַך דער, וואָס פוצט זיך מיט זיין אייגענעם אומ-
גליק. אָט די דאָזיקע לייט דאָרשטן מער פאַר אַלע, אז מען זאָל
קוקן אויף זיי, און ווייניקער פון אַלע פאַרדינען זיי דאָס. דאָס
שטרעבן פאַרווערטס-נאָר דאָס איז אַ ציל אין לעבן. זאָל דאָס
גאַנצע לעבן באַשטיין בלויז פונם שטרעבן אַליין, דעמאָלט וועלן
אין לעבן זיין שיינע געהויבענע שטונדן.

.VI

טיק-טאָק, טיק-טאָק!

„צו וואָס האָסטו געגעבן שיין דעם מענטשן, וואָס זיין וועג

איז פארהוילן און וואָס דו האָסט אים אַרומגערינגלט מיט פינ-
סטערנישױ—אזוי האָט דער אַלטער איוב געפרעגט ביי גאָט. היינט
זיינען שוין גיטאָ אזוינע דרייטע מענטשן, וואָס, געדענקענדיק,
אַז זיי זיינען גאָטס קינדער און באַשאַפן געוואָרן לויט זיין פֿורם
און אַנבליק, זאָלן ריידן מיט גאָט אזוי ווי איוב. און בכלל שאַפן
זיך איצט די מענטשן זייער נידעריק. דאָס לעבן האָבן זיי גיט
ליב און פֿארשטייען גיט, ווי זיך האַלט צו האָבן. און צו גלייכער
צייט האָבן זיי מורא פֿאַרן טויט, כאָטש קיינער וועט איר גיט
אויסמייַדן, ווי דאָס איז איטלאַכן באַוואוסט. און דאָס, וואָס איז
גיט אויסצומייַדן—איז געזעצמעסיק, וואָרים זינט דער מענטש האָט
זיך באַוויון אויף דער וועלט, שטאַרבט אַלצדינג אָפּ און ס׳איז
שוין צייט זיך צוצוגעוויינען דערצו. דאָס באַוואוסטזיין, אַז איך
האָב ערפילט מיין אויפגאַבע, איז בכוח אויסצוראַטן די מורא
פֿאַרן טויט, און אַן ערלאַך דורכגעאַנגענער לעבנס-וועג וועט
דערפון צו אַ רואיקן סוף. טיק-טאַק... און פון מענטשן בלייבן אי-
בער נאָר די מעשים זיינע. און עס לאָזן זיך אויס פֿאַר אים די
שטונדן אינאיינעם מיט די וואונטשן זיינע, און עס וועלן קומען
אַנדערע שטונדן—שטונדן, וואָס וועלן אָפּשאַפן זיין לעבן, שטרענג-
גע שטונדן.

VII.

טיק-טאַק, טיק-טאַק!

אין תוך אַריין איז אַלץ זייער פשוט אין דער וועלט, וואָס
האָט זיך פֿאַרפלאַנטערט אין סתירות, וואָס לעבט אין שקר און
אין בייזקייט, און עס וואַלט נאָך פשוטער געווען, ווען מענטשן
וואַלטן זיך געבוי אייגעקוקט איינער אין צווייטן און הינטער
איטלאַכן וואַלט געשטאַנען אַ גוטער פֿריינד. אַן איינציקער, מעג
ער זיין אַ גרויסער, איז פֿאַרט אַקליינער. מען דאַרף איינער דעם
אַנדערן פֿאַרשטיין: וואָרים מיר אַלע ריידן פֿאַרנעפֿלטער און ער-
גער, ווי מיר דענקען. דעם מענטשן פעלן אַ סך ווערטער, כדי
ער זאָל עפענען זיין האַרץ פֿאַר אַנדערע, דעריבער ווערן אַ סך
חשובע געדאַנקען, וויכטיקע פֿאַרן לעבן, פֿאַרפאלן, ווי אין אַ תהום,
און נאָר דערפֿאַר, וואָס צו דער ריכטיקער צייט האָבן געפעלט די

ריכטיקע אויסדרוקס-פארמען. עס ווערט געבוירן א געדאנק, עס איז אויך פאראן א הארציקער וואונטש צו פארקערערן אים אין ווערטער, אין פעסטע, קלאַרע ווערטער... — און קיין ווערטער זיי גען ניטאָ. זייט אויפמערקזאָמער צו אייערע געדאַנקען, העלפט זיי ביים געבוירן ווערן, זיי וועלן שטענדיק באַלוינען אייער אַרבעט. אין אַלצדינג און אומעטום ליגט באַהאַלטן אַ געדאַנק. — אַפילו אין די שפּאַלטן פון אַ שטיין קאָנט איר אים אַרויסלייענען, ווען איר וועט וועלן. ווען מענטשן זאָלן באַמת וועלן, וועלן זיי אַלץ דער-גרייכן, ווען זיי זאָלן וועלן, וועלן זיי ווערן די הערשער פונם לעבן, און ניט די קנעכט, ווי איצט. זאָל זיך נאָר ווייזן אַ וואונטש צו לעבן, אַ שטאַלץ באַוואוסטזיין פון דעם מענטשנס קראַפט, און דאָס גאַנצע לעבן וועט זיין אַ קייט פון שיינע שטונדן, אַנגעפיל-טע מיט די ערשיינונגען פון דער גייסטיקער קראַפט, גינגאַלד-שעמערינדיקע פון איידעלע העלדנטאַטן — גרויסע שטונדן.

VIII.

טיק-טאַק, טיק-טאַק!

אַ למנצח צו די שטאַרקע אין גייסט, צו די מענער פעסטע לייט, צו די וואָס טוען דינען צו אמת, יושר און שיינקייט! מיר קאָנען זיי ניט, ווייל זיי זיינען שטאַלץ און פאַרלאַנגען ניט קיין מתנות; מיר זעען ניט, מיט וואָס פאַר אַ שימחה זיי פאַרברענען זייערע הערצער. באַלויכטנדיק דאָס לעבן מיט אַ פלאַקערדיקן ליכט, מאַכן זיי אַפילו די בלינדע זעעדיק. אַ, ס'איז נייטיק, אַז די בלינדע, וואָס זיינען פאַראַן אַזויפיל, זאָלן זעענדיק ווערן, אַ, ס'איז נייטיק, אַז אַלע מענטשן זאָלן מיט עקל דערזען, ווי גראַב, ניט גערעכט און מיאוס ס'איז זייער לעבן. אַ למנצח דעם מענטשן, דעם האַר פון זיינע וואונטשן! די גאַנצע וועלט איז אין זיין האַרצן, דער גאַנצער ווייטאַק פון דער וועלט, אַלע פּיין פון די מענטשן זיינען אין זיין נשמה. דאָס שלעכטס און דאָס אומצוכט פונם לעבן, דאָס שקר און די אַכזריות — זיינען זיינע פּיינט, אַלע שטונדן זיי גע פאַרשענקט ער פּורנותדיק דעם קאַמף, און זיין לעבן איז פול מיט ווילדע פּריידן, פון אַ גרויסאַרטיקן צאָרן, פון אַ שטאַלצער עקשנות... נאָר ניט שאַנעווען זיך — דאָס איז די שטאַלצסטע,

שענסטע חכמה אויף דער וועלט. א למנצח דעם מענטשן, וואָס ווייס ניט פון שאַנעווען זיך! צוויי לעבנס-פאַרמען זיינען פאַראַן: צעפּוילט ווערן אָדער צעברענט ווערן. פּחדנים און יצר-הרעדיקע וויילן פאַר זיך אויס דאָס ערשטע, מענער פעסטע און פּורנים — די צווייטע. איטלאַכן, וואָס האָט ליב שייגקייט, איז קלאַר, וואו דאָס דערהויבענע געפינט זיך.

די שעהן פון אונזער קיום זיינען געווען פּוסט און לאַנג-ווייליק; טאָ לאַמיר זיי פּול מאַכן מיט שיינע העלדנטאַטן, ניט שאַנעווענדיק זיך. און דעמאָלט וועלן מיר דורכלעבן גרויסאַרטיקע שטונדן, וואָס וועלן פּול זיין מיט פּריילאַכן ציטער, מיט זוּדיקער גאווה. אַ למנצח דעם מענטשן, וואָס ווייס ניט, ווי מען שאַנע-וועט זיך!

א י נ ה א ל ט :

זייט	
3-4	1. מאקסיים גאָרקי (קורצע לעבנס-באשרייבונג).
5-15	2. דער פאָגראַם.
16-68	3. קין און אַרטעם.
69-76	4. באַלעס.
77-82	5. אַ בוך וואָס לאָזט ניט שלאָפן.
83-85	6. אַ ליגן.
86-87	7. דער שטורים-פּויגל.
88-99	8. דער קיניג וואָס האַלט הויך זיין פּאָן.
100-108	9. חבר.
109-111	10. אַ שטימע פון דער ווייטן.
112-127	11. די סאַלדאַטן.
128-132	12. דער פּילאַסאַף.
133-176	13. מעשהלאַך.
177-183	14. דער זייגער.